Шляхи розвитку української науки:

суспільний дискурс

У номері:

- ***Україна а Європейському оборонному фонді***
- ***Уряд оновив порядок присудження ступеня доктора філософії: прозорі правила та відповідальність закладів***
- ***Розширення грантової підтримки української науки та молодих учених***
- ***Постдокторантура – новий інструмент кар'єрного розвитку дослідників***
- ***Лауреати Нобелівської премії 2026***
- ***Відкрита наука та інновації в Україні 2026***

№ 9 (224)
жовтень

Київ 2026

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського
Служба інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади

Інформаційно-аналітичний бюлетень на базі оперативної інформації
(Додаток до журналу «Україна: події, факти, коментарі»
Ідентифікатор медіа R30-01101)
Заснований у 2005 р. Видається щомісяця.

Головний редактор В. Горовий, д-р іст. наук, проф., заслуж. діяч науки і техніки України, керівник Служби інформаційно-аналітичного забезпечення (СІАЗ) НБУВ. Редакційна колегія: М. Закіров, д-р політ. наук, заввідділу політологічного аналізу; Л. Чуприна, канд. наук із соц. комунікацій, заввідділу оперативної інформації (заст. головного редактора); О. Натаров (упорядник).

Адреса редакції: НБУВ, Голосіївський просп., 3, Київ, 03039, Україна. Тел. (044) 524-25-48, (044) 525-61-03. E-mail: siaz2014@ukr.net, http://nbuviap.gov.ua/.

Шляхи розвитку української науки: суспільний дискурс

№ 9 (224) жовтень 2026

© Національна бібліотека України
імені В. І. Вернадського, 2026

Київ 2026

ЗМІСТ

Аналітичний погляд	5
Обороноздатність і науковий прогрес	30
Оцінки ефективності та орієнтири розвитку вітчизняної науки й освіти	36
Наука і влада	40
Міжнародне наукове співробітництво	46
Наукові дослідження інфекційних захворювань	52
Новини наукового розвитку	55
Проблеми енергозбереження	72
Науково-організаційні заходи	75
Цифрова трансформація суспільства, упровадження інноваційної моделі економіки	84
Бібліотека в науковому процесі	91
Наукова комунікація	110
Зарубіжний досвід наукової діяльності	113
У критичному фокусі	122
ДОДАТКИ	126

Орфографія та стилістика матеріалів – авторські

Президенти НАН України та ALLEA виступили зі спільною заявою щодо російського удару по будівлі Президії Академії

19.10.2026

У сьомому випуску інформаційного бюлетеня президента ALLEA (ALLEA President Bulletin #7) оприлюднено спільну заяву президента НАН України Анатолія Загороднього та президента ALLEA Павела Ровінського щодо російського удару по будівлі Президії Академії в Києві 28 вересня 2026 року (Національна академія наук України).

У заяві вони висловили співчуття родинам, друзям і колегам загиблих та наголосили, що цей напад є частиною систематичних російських атак, унаслідок яких в Україні зазнають руйнувань лабораторії, бібліотеки, архіви та дослідницька інфраструктура.

Анатолій Загородній і Павел Ровінський підкреслили, що наукові дослідження потребують безпеки, стабільності та свободи пошуку знань. Водночас науковці в Україні щодня позбавлені цих базових умов. Попри постійну загрозу вони продовжують викладати, проводити дослідження та публікувати наукові результати, демонструючи надзвичайну стійкість.

«Напади на наукові установи – це напади на спільні основи знань, освіти та прогресу, які належать усім. Із цим не можна миритися», – наголошується у заяві.

Окрему увагу президенти НАН України та ALLEA приділили необхідності практичної міжнародної підтримки. Вони закликали академії наук, дослідницькі організації, установи, що фінансують науку, та представників влади вжити заходів для реалізації зобов'язань, визначених Гданською декларацією щодо науки, досліджень та інновацій в Україні, а також зверненням ALLEA на підтримку науки в Україні.

Автори заяви наголосили, що солідарність не повинна обмежуватися реакцією на кризові події. Вона має бути послідовною та довготривалою.

НАН України та ALLEA підтвердили спільну відданість підтримці науки в Україні та принципу, відповідно до якого наукові дослідження мають бути захищені, а не ставати мішенню для атак.

Обидві організації продовжуватимуть спільні зусилля доти, доки науковці в Україні не зможуть працювати в мирних умовах.

Аналітичний погляд

19.10.2026

І. Галиця,
доктор економічних наук, професор, лауреат Премії імені Ярослава Мудрого, міжнародний експерт

Чому потрібна системна пропаганда науки?

У № 16 газети "Світ" за цей рік вийшла моя зі співавторами стаття "Від популяризації досліджень до системної пропаганди науки". Сам термін "пропаганда науки" викликав у деяких колег дискусії, тож, очевидно, потребує ґрунтовного пояснення (Світ).

В Україні зазвичай на цьому місці використовується термін "популяризація науки", який означає широке ознайомлення громадськості з досягненнями і результатами науково-дослідної роботи. Основною метою тут є поширення та рекламування отриманих чи потенційних наукових результатів. У свою чергу термін "пропаганда науки" передбачає не тільки ознайомлення з результатами досліджень, але й своєрідний вплив на суспільство через пояснення, наскільки необхідні й значимі досягнення науки. А це означає, що суспільству має бути надана ґрунтовна інформація, яка пояснює, яких успіхів буде досягнуто завдяки впровадженню наукових результатів і якими будуть наслідки, якщо їх не впроваджувати. Інакше кажучи, ключовою метою тут є активація дій і посилення залученості до науково-дослідної роботи якомога більшої кількості фахівців, донесення до співгромадян розуміння цінності та престижності науково-дослідної роботи.

Я б сказав, що на доіндустріальному, індустріальному і навіть постіндустріальному етапах розвитку цілком достатньо було б просто популяризації досліджень. Однак на сучасному інформаційно-мережевому етапі забезпечити конкурентні переваги лише популяризацією досліджень аж ніяк недостатньо, треба переходити до їх пропаганди. Дослідницька робота сьогодні стає частиною формування конкурентних переваг — у майбутньому, а також ключовим елементом створення доданої вартості за нинішнього укладу виробництва.

Розумію, що в більшості постсоціалістичних країн термін "пропаганда" має певний негативний відтінок.

Але виникає закономірне запитання: хіба може бути пропаганда виключно негативним чи виключно позитивним явищем? Звісно, що ні. Все залежить від того, що саме є об'єктом пропаганди. Ніхто ж не буде сперечатися, що пропаганда здорового способу життя чи історичних і культурних надбань є виключно позитивними явищами.

Отже, й пропаганда науки в цілому і, зокрема, конкретних наукових досягнень і результатів, науково-дослідної праці є виключно позитивним явищем. Але окрім того, що це важлива складова науково-дослідної діяльності, основні функції якої ми описали у згаданій вище статті, пропаганда науки має ще цілу низку важливих функцій.

А саме: вона спрямована на те, щоб у суспільстві сформувати чітке уявлення про значення для соціуму та конкретного індивідуума впровадження досягнень науки, а також наслідків, що можуть виникнути в результаті ігнорування або не своєчасного впровадження наукових рекомендацій.

Пропаганда науки має мати не періодичний, а виключно системний, професійно-орієнтуючий сенс. А досягати цієї системності можливо лише використовуючи різноманітні засоби масової комунікації.

Ефективна пропаганда науки — це не просто про питання її розвитку, економічної стабільності, а й соціального відновлення країни за нинішніх та перспективних умов. Якщо в суспільстві є системне усвідомлення досягнень науки й необхідність швидкого впровадження їх у практику, то й результати наукових досліджень впроваджуються швидше, а ймовірність негативного ставлення до наукового прогресу суттєво зменшується. І в цьому полягає функція пропаганди науки як інструменту соціальної підтримки і сприяння відновленню суспільства та забезпеченню економічної спроможності держави.

Пропаганда науки може стати також важливим фактором національної безпеки. До прикладу, ще на початку 2000-х років учені — біологи й економісти — попереджали про високу вірогідність глобальної епідемії, що стало очевидним з численних спостережень та досліджень. І вже тоді більшості науковців, які досліджували цю проблему, було зрозуміло, що уникнути епідемії, скоріш за все, неможливо. Це тільки питання часу. Наприклад, пророчими були висновки, зроблені понад 20 років тому, видатним українським вченим членом-кореспондентам НАН України і академіком АМН України, професором Віталієм Курдюмом, який стверджував, зокрема: «…вибухову еволюцію інфекцій можна визнавати, можна не визнавати, але як показує реальність, вона почалася і йде по висхідний”; “Однак найтривожніше те, що зміни вірусів відбуваються стрімко, вибухова еволюція йде навіть на рівні одного індивідуума в процесі хвороби” (Про це писало «Дзеркало тижня», у липні 2022 року. https://zn.ua/ukr/HEALTH/navala.html).

Спробувати мінімізувати наслідки глобальної епідемії можна було б, зосередивши зусилля навколо об’єднання та спільної роботи над високодиверсифікованим стратегічним запасом медико-біологічних ідей та інновацій. Однак, налагодити системну пропаганду таких досліджень не вдалося. А в сучасних умовах створити стратегічний запас медико-біологічних ідей та інновацій навіть теоретично неможливо. Зокрема, це пов’язано з тим, що втрачена негативна доказова база досліджень (база

неуспішних досліджень) за декілька десятиліть, а вона є такою ж науковою цінністю, як і позитивна база досліджень.

Підсумовуючи, наполягаю, що пропаганда науки є однією з найважливіших складових науково-дослідної діяльності і обов'язковим елементом розвитку будь-якої держави. Суспільство, яке бажає бути інтелектуально розвиненим, не має права ігнорувати пропаганду науки.

Ця стаття є висловленням особистої позиції автора як незалежного дослідника і не може розглядатися як позиція будь-якої із структур, з якими автор співпрацює в процесі професійної, громадської й міжнародної діяльності.

***

Л. Дем'яненко,
кандидат філологічних наук, старший науковий співробітник,
Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського

Роль міжнародного медіаконтексту у формуванні та підтримці іміджу Президента України під час війни

Повномасштабне збройне вторгнення РФ в Україну кардинально трансформувало не лише глобальний баланс у світі, а й спричинило різке зростання інформаційної активності в міжнародному медіапросторі. Тож на невизначений час тема війни – російсько-української – закріпилася серед ключових міжнародних новин. І незважаючи на те що інформаційні акценти часто зміщувалися, центральною постаттю завжди залишався В. Зеленський як Президент України. Він став символом спротиву та стійкості держави. Його промови, публічні заяви, офіційні звернення до міжнародної аудиторії, виступи, дипломатичні зустрічі сформували значний масив інформаційних приводів, що стали основою багатоформатного медіаконтенту. Подальша дистрибуція цього контенту через загальнонаціональні та регіональні медіа, також і через соціальні мережі сприяла створенню й укріпленню його публічного іміджу як політичного лідера, ділової людини та громадянина.

Враховуючи, що позиція таких ключових медіа, як The New York Times, BBC, CNN, Reuters, The Guardian, Der Spiegel, Le Monde та інших, сформувала ту реальність, крізь призму якої міжнародна аудиторія почала сприймати Україну в цілому та феномен В. Зеленського, важливим аспектом української дипломатії в умовах війни стала саме підтримка іміджу Президента у світовому медіадискурсі. Тому в запропонованій праці завдання полягає в дослідженні не лише міжнародного медіаконтексту щодо війни в Україні, а й специфіки медіапрезентації іміджу Президента України в глобальному інформаційному просторі.

На сьогодні коло наукових пошуків з цієї тематики представлено багатьма дослідженнями українських і зарубіжних учених, які здебільшого застосовують мультидисциплінарний підхід до вивчення сучасного медіаполя та персоніфікації лідера в умовах війни. Зокрема, у працях таких зарубіжних дослідників, як Л. Ванг, М. Девіс, Ф. Золло, Ю. Межова, А. Ніш, Ф. П'єррі, Л. Халлгрен, за основу дослідження взято офіційні акаунти В. Зеленського в соцмедіа та проаналізовано їх взаємодію з медіафреймами західних видань; особливу увагу зосереджено на розгляді фреймів й емоційних контекстів у кризові періоди дипломатичних процесів. Також детально досліджено меметичний контент – як джерело базових наративів в умовах війни. У цьому напрямі формується коло наукових інтересів й українських учених, таких як І. Волощук, Н. Глінка, Є. Захаров, Г. Усик, О. Філатова, які акцентують увагу на мовних інструментах лідерства під час війни і їх відображенні в новинному медіадискурсі зарубіжних країн. Із цим пов'язано також ряд інших досліджень, які враховують візуальний імідж Президента в міжнародних ЗМІ, його мовні стратегії, електронні комунікації, емоційний зв'язок з міжнародною аудиторією та українським суспільством. Зокрема, наукові праці Ф. Барановського, Є. Близнюк, О. Злобіної, Н. Ковтун, О. Федоренко, Д. Філіппової розкривають значення зовнішніх маркерів іміджу Президента України як засобів важливих меседжів для інших країн, а також способи синхронізації спільного бачення подій війни та реагування на нові виклики. Таким чином, з точки зору медіадосліджень і комунікації, акцент у дослідженнях ставиться на створенні наративів та їхньому впливі на сприйняття подій і лідерства, тоді як соціологія та психологія фокусуються на формуванні громадської думки через світові ЗМІ й поширенні емоційного контенту для генерування нових зв'язків міжнародної підтримки. У контексті міжнародних відносин і дипломатії предметне коло досліджень охоплює також питання ролі Президента України в просуванні політики «м'якої сили» й акцентного висвітлення війни для досягнення дипломатичних цілей. Значна кількість досліджень «феномену Зеленського» обумовлена також його активною діяльністю в соціальних мережах, які продовжують надавати щоденний контент, розширюючи тематичний спектр для аналізу його особистості.

У контексті означених напрямів вважається за доцільне дослідити більш детально впливові міжнародні ЗМІ, які виступають ретрансляторами сформованої картини світу на основі поширеного контенту про війну в Україні, на предмет підтримки чи спростування іміджевих образів В. Зеленського. Адже останні варто розглядати лише відносно певного медіадискурсу й динаміки міжнародного інфополя, як сукупність реакцій на очікування аудиторії та реальні потреби воєнної дипломатії.

Метою статті є визначення впливу міжнародного медіаконтексту на формування та підтримку іміджу Президента України під час війни, виявлення ключових медійних наративів, механізмів їх транслювання і впливу на глобальну аудиторію, а також аналіз ролі світових ЗМІ в

мобілізації міжнародної підтримки України. Для реалізації мети дослідження було залучено сукупність загальнонаукових методів, зокрема аналізу й синтезу інформації, порівняльний підхід, а також контент-аналіз, спрямований на вивчення сучасної актуальної позиції впливових міжнародних ЗМІ щодо Президента України та іміджевих характеристик його особистості.

Ключову роль у формуванні глобального розуміння російсько-української війни та мобілізації підтримки для України зіграли провідні світові ЗМІ, які від початку активно висвітлювали події, акцентуючи увагу на руйнівних масштабах вторгнення, гуманітарних наслідках і глобальній реакції країн. Саме міжнародний медіаконтекст, сформований у перші дні війни й активно популяризований у маси, став свого роду інформаційним щитом для протидії російській пропаганді, яка активно намагалася просувати свої наративи серед зарубіжної аудиторії. Разом з тим як росмедіа поширювали гасла про «історичну несправедливість», «демілітаризацію» та «денацифікацію» [6], усіляко намагалася дискредитувати В. Зеленського як «бандерівця» й «очільника українського нацизму», так зарубіжні ЗМІ висвітлювали вторгнення РФ як масштабну кризу для Європи та глобального порядку, публікували статті про героїзм українців і міжнародну підтримку. Найбільше охоплення мали такі медіа: The New York Times, The Washington Post, CNN, BBC, The Guardian, Le Monde, Der Spiegel, El Pans, Reuters, Associated Press (AP), Al Jazeera, The Japan Times та ін. Серед загальних рис висвітлення акцент здебільшого було зроблено на стражданнях цивільних і біженцях, санкціях, дипломатичних зусиллях країн, поширенні карт бойових дій та аналізі військової ситуації, виступах В. Зеленського перед міжнародними парламентами й ЗМІ. Із часом акценти змістилися в бік інформаційної хмари навколо постаті Президента України та його іміджевих характеристик, що сформувало своєрідний медіадискурс, у якому й до сьогодні фігурує постать сильного лідера, який відстоює незалежність своєї країни та є уособленням борця українського народу за свободу.

Оскільки в дослідженні використовуються близькі за значенням поняття «медіаконтекст» і «медіадискурс», варто визначити ідейні межі їх тлумачення. Так, під медіаконтекстом розглядається соціокультурне, політичне й економічне середовище, у якому створюється та сприймається медійний контент (час і місце, аудиторія, зовнішні фактори тощо), тоді як медіадискурс – це сукупність текстів, візуальних образів, звукових й інших форм комунікації, створених медіа, які відображають і формують суспільні уявлення, ідеї, цінності. Ряд українських дослідників розглядають медіа-дискурс як «сукупність мовних практик та комунікативних ситуацій шляхом використання різних засобів обміну інформацією в межах єдиного поля масової комунікації» [4, с. 38] або ж як «різновид усної публічної мови для реального висвітлення подій та означення свого ставлення до них» [5, с. 390]. Тобто як цілісне явище медіадискурс охоплює як мовленнєві, так і невербальні засоби передачі інформації, враховуючи контекст, жанр,

специфіку медіаресурсу, тому характеризується структурованістю, інтерактивністю, ідеологічною насиченістю. Обидва терміни взаємодоповнюють один одного, забезпечуючи глибше розуміння медіапродукту загалом і його впливу.

Враховуючи, що медіаконтекст визначає тональність, фрейми, ключові меседжі та емоційний ефект, який отримує аудиторія, він має вирішальний вплив на формування й підтримку іміджу особистості в інформаційному полі. Оскільки позиція Офісу Президента України з початку повномасштабного вторгнення полягала в масштабуванні процесів медіапрезентації лідера, динаміка іміджу В. Зеленського вибудовувалася в послідовному переході від образу «політика-новачка» до «символу глобального опору», які активно просувалися в міжнародних ЗМІ. Це дало змогу на тривалий час контекстуально закріпити необхідний образ лідера в медійній площині та тримати у фокусі уваги основні дипломатичні вектори забезпечення міжнародної підтримки України у війні.

Одне з найвідоміших світових медіа “The New York Times” ще в 2022 р. позиціонувало В. Зеленського як «колишнього актора», що не зможе керувати країною під час війни: «незважаючи на сумніви щодо його готовності до лідерства, В. Зеленський, колишній актор, показав виставу свого життя, коли російські війська готувалися до вторгнення», «…не полишають сумніви щодо його готовності провести Україну через такі небезпечні шляхи, а також щодо компетентності радників, якими він себе оточив, багато з яких прийшли з його гумористичної студії “Квартал 95”. Хоча його люди з оборонного відомства і військові користуються великою повагою, і він поступово створив меритократичну команду, багато з тих, хто його оточує, мають невеликий досвід управління, не кажучи вже про дипломатію чи війну» [8]. Схожа риторика була притаманна й іншим впливовим ЗМІ: «…театральне минуле Зеленського часто проявляється в його відшліфованих промовах, але дехто сумнівається, що навички акторської майстерності допоможуть йому керувати державою під час жорстокої війни» (The Guardian) [18], «комік, який став Президентом, тепер стоїть перед остаточним випробуванням: чи може людина, яка грала президента на телебаченні, орієнтуватися в смертельно серйозній грі ядерного балансування?» (The Washington Post) [17], «його талант емоційного виступу іноді затьмарює змістовну політику – ризик обрання виконавця на найвищу посаду» (Politico) [10], «Президент, який прийшов до влади як аутсайдер, що виступає проти істеблішменту, тепер бореться зі складним механізмом управління – його брак політичної освіти проявляється в перестановках в уряді» (Der Spiegel) [21], «хоча його комунікаційний геній незаперечний, деякі дипломати шепочуться про “стратегічний дилетантизм” у веденні делікатних переговорів» (Financial Times) [15] та ін.

Виходячи з результатів контент-аналізу провідних міжнародних ЗМІ, на початку повномасштабного вторгнення для позитивного іміджу Президента України світовий медіаконтекст був головним чином несприятливий, адже

закріплювалися наративи ментальної слабкості його особистості та відсутності досвіду в політичному управлінні, додатково ці інфопозиції поширювалися також через проросійські пропагандистські канали. Відповідно, завдання полягало в зміні безпосередньо медійного дискурсу та стратегій медіапрезентації В. Зеленського на міжнародну аудиторію. Головний акцент було зроблено на максимальній відкритості та медіаприсутності Президента в інформаційному полі різних цільових аудиторій одночасно. Усі зміни в зовнішньому вигляді та самопрезентації на офіційних заходах стали частиною щоденного контенту в соціальних мережах, на офіційних сайтах та інших онлайн-ресурсах, прямі включення з місця подій і звіти – усе це дало можливість заповнити інформаційні прогалини в публічному полі та цілеспрямовано формувати медіаконтекст під «сильного лідера в умовах героїчного опору». Численні виступи в парламентах та урядах різних країн, у міжнародних організаціях, офіційні зустрічі з лідерами країн й інтерв'ю в провідних світових ЗМІ привели до покращення загальної тональності медійних відгуків щодо іміджу В. Зеленського та переформатували стійкий наратив сучасного героя, який бореться за життя, свободу й незалежність своєї країни. І на сьогодні – навіть попри «тотальну втому від війни та підтримки України» – сформований медіаконтекст утримує іміджеві образи Президента в полі уваги міжнародної спільноти та дає змогу й надалі просувати необхідні дипломатичні стратегії для перемоги України.

Провідні ЗМІ до сьогодні продовжують транслювати образ сильного лідера та політичного діяча, що здатен самостійно приймати рішення в критичних ситуаціях і відстоювати свою позицію й інтереси своєї держави перед керівниками інших країн. У загальному риторика таких медіа базується на чітких позиціях: «Зеленський став лідером воєнного часу черчиллівського масштабу, згуртувавши свій народ і світ своїми зухвалими, пристрасними промовами», «здатність Зеленського підтримувати національну єдність, незважаючи на втому від війни та політичний тиск, робить його одним з найбільш стійких лідерів України» (The Washington Post) [16], «В. Зеленський: "диктатор" чи "український Черчилль"? Політичний аутсайдер, який порушив норми. Зеленський зараз є обличчям захисту України від Росії і, можливо, Д. Трампа» (Al Jazeera) [9], «його невпинна дипломатія забезпечила запрошення України до НАТО у 2024 р. – подвиг, у який мало хто вірив, коли почалася війна» **(**The Economist) [11], «перед коміком, який став світовим символом мужності, тепер стоїть ще складніше завдання: забезпечити мир» (Time) [19], «після двох років конфлікту... обличчя Зеленського стало жорсткішим, слова – різкішими, рішення – безапеляційними... він... став справжнім воєначальником» (Le Monde) [22], «його перетворення з коміка прайм-тайму на президента воєнного часу... Зеленський тепер виглядає більш авторитетною, можливо, загартованою в боях фігурою...» (BBC) [13].

У розрізі тематики дослідження впливу медіаконтексту на підтримку іміджу Президента України показовим можна вважати інцидент, що стався під час офіційної зустрічі В. Зеленського з Президентом Д. Трампом і віцепрезидентом Дж. Ді Венсом в Овальному кабінеті в лютому 2025 р. Так зване костюмне питання в полі мережевої комунікації швидко перетворилося на мемний меседж, але з чітким політичним підтекстом, і викликало негативну реакцію громадськості на випади в бік стилю одягу Президента України. Звинувачення полягали в прояві В. Зеленським неповаги до Білого дому через недотримання офіційного дрес-коду в одязі та, відповідно, відсутності достатньої вдячності й поваги до США, які надають необхідну військову допомогу від початку вторгнення РФ. Ці питання зірвали не лише дипломатичні переговори, а й поставили під сумнів подальші домовленості України та США. Враховуючи, що важливою складовою візуального іміджу президента є вбрання [3], яке транслює для країни та світу необхідні меседжі, В. Зеленський від початку війни обрав мілітарі-стиль на знак солідарності з військовими, які боронять Україну від РФ. Однак «ігнорування» протокольних вимог і конфліктність ситуації могли істотно зашкодити іміджу та збільшити кількість негативно налаштованої аудиторії іншої країни. Виходом із цього дипломатичного колапсу став саме медіаконтекст, який містив стійкі наративи визнання й поваги В. Зеленського на світовій арені, тому загальна тональність повідомлень ЗМІ та реакція медійного поля була більше позитивною в бік Президента України, ніж адміністрації Д. Трампа. Так, серед повідомлень переважали такі позиції: «незважаючи на напруженість в Овальному кабінеті, дипломатія Зеленського продовжує заручатися підтримкою західних союзників» (Reuters) [20], «Європейські лідери підтвердили свою підтримку України після бурхливої зустрічі в Овальному кабінеті. ...Прем'єр-міністр Великої Британії К. Стармер ...наголосив на своїй непохитній підтримці України» (Associated Press) [7], «світові лідери відреагували, продемонструвавши підтримку Україні. ...Президент Європейської комісії У. фон дер Ляєн, Президент Франції Е. Макрон... підтвердили свою відданість Україні» (Time) [14] тощо.

Таким чином, ці медіа підтвердили, що навіть скандальна зустріч не підірвала, а, навпаки, активізувала міжнародну солідарність із Зеленським та Україною. Вони висловили підтримку, наголошуючи на лідерських якостях і здатності вистояти в складних обставинах, що ще раз підкреслює важливість Президента як символу стійкості та об'єднавчої фігури для демократичного світу. Українська дослідниця В. Мартиненко, розглядаючи основні медіа-стратегії України в умовах війни, зазначає, що саме англомовні ЗМІ відіграли ключову роль у поширенні українських наративів, особливо в період 2019–2023 рр., коли світову увагу було спрямовано на події в Україні [2, с. 222]. Показово, що значне збільшення активності ЗМІ в цей період збігається з різким підвищенням обсягів міжнародної допомоги Україні та залученості більшої кількості спільнот для надання підтримки українським громадянам.

Тому формування необхідного медіаконтексту створюється не лише за рахунок традиційних засобів масової інформації, а й завдяки активному залученню соціальних мереж, популярних месенджерів і цифрових платформ. Відтак цей підхід забезпечує постійну присутність української тематики у фокусі міжнародної спільноти, а також сприяє реалізації дипломатичних стратегій Президента України В. Зеленського на всіх рівнях соціально-політичного життя держави. Стосовно цього Л. Ванг аналізує функціонування соціальних медіа в загальному медійному контексті та їхню роль у формуванні образу В. Зеленського. Автор зазначає, що «…використання текстових і візуальних наративів для конструювання порядку денного, пов'язаного з війною, впливає на міжнародний публічний дискурс. Політика Зеленського є найбільш ефективною на ранніх стадіях конфлікту, але з часом вона слабшає, що підкреслює гнучкість та адаптивність його медіа-стратегії, ілюструючи еволюційний характер політичної діяльності в умовах глобалізації медіа-ландшафту» [12]. Аналіз дослідження показує, що для формування контекстових медіа-конструкцій використовуються переважно фрейми наративу війни (текст у твітах Президента). Найчастіше використовується фрейм дипломатії та міжнародної підтримки (60,6 %), фрейм лідерства (28,5 %), а фрейм конфлікту й опозиції використовується відносно рідше (10,9 %). Візуальні фрейми використовуються не часто й зосереджуються переважно на створенні іміджу (41,8 %) [1, с. 260–263]. Відповідно, з огляду на залучення аудиторії спостерігається перевага тих комунікаційних реакцій, які конструюють позитивний імідж В. Зеленського як політичного лідера. Формування такого іміджевого конструкта забезпечує підтримку когнітивної та емоційної залученості аудиторії, одночасно сприяючи підвищенню стійкості загального медіаконтексту в умовах кризових ситуацій.

На сьогодні імідж Президента України В. Зеленського не лише показує національну та міжнародну реакцію на війну в Україні, а й виступає джерелом наративів для осмислення ситуації через призму ментального конструкта героїзму, що є основною складовою сучасного глобального медіаконтексту. Ефективність розвитку такого іміджу полягає в поєднанні політичних пріоритетів України з основними домінантними тотожностями західних країн. Тому в сучасних реаліях використання морального впливу В. Зеленського сприяло створенню загального образу російсько-української війни як значно ширшого явища – екзистенційної війни за свободу, демократію та людську гідність.

Отже, медіаконтекст виступає невід'ємним елементом конструювання іміджу Президента України, особливо в умовах кризових чи воєнних ситуацій, до того ж служить фундаментальним механізмом формування його підтримки й подальшого посилення впливу. Він визначає сприйняття лідера, його політичних дій та загалом всієї країни – як з боку національної громадськості, так і міжнародного співтовариства. За таких обставин В. Зеленському вигідний йому медіаконтекст допоміг трансформуватися з

«політика-новачка» в «символ глобального спротиву». Його специфіка полягає в генеруванні медійних наративів втілення колективного героїзму, що конструюють образ колективного героїзму, який радше виникає у взаємодії між В. Зеленським та його прихильниками, ніж проявляється як суто індивідуальна характеристика окремої особи. Тому західна аудиторія так швидко й масово підхопила цей концепт, доєднавши його до звичних суспільству дискурсів [1, с. 260–263]. Таким чином, у руслі цього подальші наукові розвідки доцільно проводити в напрямі дослідження нових інструментів формування медійного контексту для досягнення дипломатичних цілей і реалізації ключових політичних стратегій в умовах війни.

Список бібліографічних посилань

1. Дем'яненко Л. Г. Особливості формування та підтримки іміджу Президента України під час війни в зарубіжних ЗМІ. *Бібліотека. Наука. Комунікація. Пріоритети сьогодення та перспективи* : матеріали Міжнар. наук. конф. (1–3 жовт. 2025 р.) : у 2 т. / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України ; відп. ред. О. М. Василенко. Київ, 2025. Т. 2. 412 с. URL: http://conference.nbuv.gov.ua/up/programs/Proceedings_Conference_ VNLU_2025_Vol_2.pdf (дата звернення: 10.08.2025).

2. Мартиненко В. В. Аналіз медіа-стратегії України в контексті українсько-російської війни в англомовних ЗМІ. *Вчені зап. ТНУ ім. В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. 2024. Т. 35 (74). № 5. Ч. 2. https://doi.org/10.32782/2710-4656/2024.5.2/33

3. Милосердна І. М. Імідж політичного лідера як категорія PR-технології. *Актуальні проблеми політики*. 2019. Вип. 64. С. 118–133. https://doi.org/10.32837/app.v0i64.191

4. Мірошніченко І. Г. Стислий текст в українському масмедійному дискурсі : дис. … канд. філол. наук : 10.02.01. Дніпро, 2020. 275 с. URL: https://www.dnu.dp.ua/docs/ndc/dissertations/K08.051.05/ dissertation_5f47fa5e219da.pdf (дата звернення: 10.08.2025).

5. Сизонов Д. Ю. Медіатекст та медіадискурс у сучасному медійному просторі. *Studia Linguistics*. 2023. Вип. 7. С. 389–392. URL: https://studia-linguistica.knu.ua/wp-content/uploads/2018/11/2013-

7-389-392-Сизонов-Д.Ю..pdf (дата звернення: 10.08.2025).

6. Що писали про війну в російських новинах. *TEXTY.ORG.UA*. 2022. 02.03. URL: https://texty.org.ua/articles/105820/sho-pysaly-pro-vijnu-v-rosijskyh-novynah (дата звернення: 26.06.2025).

7. Dazio S., Blann S. European leaders pledge to stand by Ukraine after confrontational Oval Office meeting with Trump. *Associated Press*. meeting-washington-oval-office-f7a38b4f7d4d5557575e6788e27687eb (дата звернення: 26.06.2025).

8. Hopkins V. Zelensky Steps Into a Role Few Expected: Ukraine's Wartime President. *The New York Times*. 2022. 24.02. URL: https://www.nytimes.com/2022/02/24/world/europe/ukraine-zelensky-speech.html (дата звернення: 26.06.2025).

9. Mirovalev M. Volodymyr Zelenskyy: A 'dictator', or a 'Ukrainian Churchill'? *Al Jazeera*. 2025. 28.02. URL: https://www.aljazeera.com/features/2025/2/28/volodymyr-zelenskyy-a-dictator-or-a-ukrainian-churchill (дата звернення: 26.06.2025).

10. The Zelensky paradox: actor's charm vs political substance. Politico EU. 2022. 12.05. URL: https://www.politico.eu/article/zelensky-paradox-actor-charm-political-substance (дата звернення: 10.08.2025).

11. Ukraine's NATO Breakthrough. *The Economist*. 2024. 10.04. URL: https://www.economist.com/europe/2024/04/10/ukraines-nato-breakthrough (дата звернення: 10.08.2025).

12. Wang L., Wang R. Cyber warfare: a study of Zelenskyy's social media political performance strategies and effects. *Front Psychol*. 2024. Vol. 15. https://doi.org/10.3389/fpsyg.2024.1478639

13. Waterhouse J. War has changed Zelensky – but now is the time for him to transform again. *BBC*. 2025. 10.04. URL: https://www.bbc.com/news/articles/c62jxe99e71o?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 26.06.2025).

14. World Leaders React to Zelensky and Trump's Oval Office Showdown. *TIME*. 2025. 01.03. URL: https://time.com/7263291/zelensky-trump-oval-office-showdown-us-ukraine-world-leaders-react/?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 22.06.2025).

15. Zelensky between spotlight and statecraft. *Financial Times*. 2022. 03.08. URL: https://www.ft.com/content/zelensky-between-spotlight-and-statecraft (дата звернення: 22.06.2025).

16. Zelensky's Balancing Act. *The Washington Post*. 2024. 15.05. URL: https://www.washingtonpost.com/politics/2024/05/15/zelensky-ukraine-war-leadership (дата звернення: 22.06.2025).

17. Zelensky's journey from comedy to wartime leadership. *The Washington Post.* 2022. 04.03. URL: https://www.washingtonpost.com/politics/2022/03/04/zelensky-comedy-wartime-leader (дата звернення: 22.06.2025).

18. Zelensky's leadership style blends actor's flair with wartime demands. *The Guardian*. 2022. 18.07. URL: https://www.theguardian.com/world/2022/jul/18/zelensky-leadership-style-actor-flair-wartime-demands (дата звернення: 22.06.2025).

19. Zelensky's Next Battle. *TIME*. 2023. 01.12. URL: https://time.com/6338421/zelensky-ukraine-war-peace (дата звернення: 22.06.2025).

20. Zelenskiy opts for more formal, calibrated wardrobe ahead of Trump meeting. *Reuters*. 2025. 25.06. URL: https://www.reuters.com/world/zelenskiy-

opts-more-formal-calibrated-wardrobe-ahead-trump- meeting-2025-06-25/?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 26.06.2025).

21. Zelensky's political learning curve. *Der Spiegel*. 2022. 28.06. URL: https://www.spiegel.de/international/zelensky-political-learning-curve (дата звернення: 29.06.2025).

22. Zelensky's transformation after two years of war in Ukraine. *Le Monde*. 2024. 22.02. URL: https://www.lemonde.fr/en/international/article/2024/02/22/zelensky-s-transformation-after-two-years-of-war-in-ukraine_6548913_4.html?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 26.06.2025).

(Джерело: Дем'яненко Л. Роль міжнародного медіаконтексту у формуванні та підтримці іміджу Президента України під час війни / Л. Дем'яненко. Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. 2025. Вип. 76. С. 361-376. doi: https://doi.org/10.15407/np.76.361).

***

Н. Тарасенко,
науковий співробітник,
Служба інформаційно-аналітичного забезпечення
органів державної влади,
Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського

Імовірний спалах чуми в Російській Федерації: оцінка загроз для України та світу

На початку жовтня міжнародне занепокоєння викликала інформація про ймовірний спалах легеневої чуми в Російській Федерації. Про це заговорили після смерті співробітниці Іркутського протичумного науково-дослідного інституту Д. Шипілової 2 жовтня 2026 р. За декілька днів до того її госпіталізували з важкою пневмонією. У ЗМІ з'явилася версія, що вона могла контактувати зі збудником хвороби в лабораторії, зокрема повідомлялося, що 25 вересня 2026 р. Д. Шипілова могла розбити пробірку зі збудником легеневої чуми та приховала інцидент. Інша версія, яку поширив прокремлівський Telegram-канал Mash, полягала в тому, що жінка нещодавно їздила у відрядження до Бурятії, де є природні осередки чуми. Водночас глава Республіки Бурятія О. Циденов заявив, що Д. Шипілова ніколи не перебувала в республіці. Раніше також з'являлася інформація, що вона повернулася з Таїланду.

Пізніше з'явилися новини про те, що пневмонія з невизначеної причини виявлена у ще одного співробітника лабораторії. Того ж дня губернатор регіону І. Кобзєв оголосив про зустріч із головним санітарним лікарем РФ,

яка прилетіла спеціально для перевірки інформації щодо можливої високонебезпечної інфекції у мешканців регіону.

Водночас реакція російської влади на смерть Д. Шипілової виглядала як підготовка до можливого спалаху небезпечної інфекції. За даними «Сибір.Реалії», після її смерті понад 60 працівників інституту залишилися на території установи, а близько 200 можливих контактних осіб спочатку помістили під медичне спостереження або ізоляцію. Медичний заклад, де лікували Д. Шипілову, закрили на карантин, сусідів померлої зобов'язали регулярно надавати інформацію про свій стан здоров'я. З 2 жовтня помешкання лаборантки тричі дезінфікували люди в спецодязі, згідно з наказом «Роспотребнадзора». Також у медіа з'явилася інформація, що на Іркутському алюмінієвому заводі запровадили масковий режим, пояснивши це «суперечливою інформацією» щодо чуми, а ряд організацій поступово закуповує протичумні костюми. На тлі новин про можливий спалах мешканці почали масово скуповувати антибіотики, через що їхні запаси в аптеках закінчилися [1].

Російські ЗМІ заявили, що після смерті Д. Шипілової була відкрита кримінальна справа за статтею «Порушення санітарно-епідеміологічних правил, що потягнуло за необачності смерть людини». Також незалежні ЗМІ звернули увагу, що частина провладних медіа та офіційні органи повідомили про можливу смерть через чуму, карантинні міри та застереження щодо пересування, але через певний час видалили всю інформацію, пов'язану з чумою. Іркутський протичумний науково-дослідний інститут жодних офіційних заяв щодо інциденту та загрози чуми не давав.

Лише через дві доби після цих подій «Роспотрєбнадзор» дав офіційний коментар російським ЗМІ. У відомстві заявили, що розширене тестування не виявило у Д. Шипілової мікроорганізмів, пов'язаних із її професійною діяльністю. Також відомство повідомило, що комісія не знайшла ознак лабораторної аварії з патогенними мікроорганізмами. Офіційною причиною смерті назвали пневмонію невідомої етіології. За версією «Роспотрєбнадзора», інші працівники Іркутського протичумного інституту не зверталися по медичну допомогу, а в людей, які контактували з Д. Шипіловою, виявили два випадки COVID-19 та риновірусної інфекції [2].

Інформація про ймовірний спалах чуми в Іркутську швидко вийшла за межі РФ. Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ) та низка держав почали стежити за подіями в регіоні, а деякі країни посилили санітарний контроль. ВООЗ заявила, що не має повної картини по ситуації у РФ, пов'язаної з чумою, а директор департаменту з управління епідеміями та пандеміями М. Ван Керхове організації підкреслила, що має інформацію лише зі ЗМІ. Згодом в офіційній заяві ВООЗ підкреслила, що загрози поширення інфекції на цей момент немає, проте, головне питання залишається відкритим. «На підставі наданої інформації ВООЗ не виявила доказів триваючої передачі інфекції, пов'язаної з цією подією. Ключовою невизначеністю залишається відсутність

підтвердженого діагнозу у померлого співробітника лабораторії», – ідеться в заяві організації [3].

Адміністрація Президента США заявила, що «дуже уважно стежить за ситуацією в Росії», а сам Д. Трамп заявив журналістам, що Сполучені Штати Америки допомагатимуть Російській Федерації «чим зможуть». Державний секретар США М. Рубіо у свою чергу відзначив, що повідомлення про ймовірний випадок чуми в Російській Федерації є не приводом для тривоги, а «приводом для уваги» з огляду на «дуже обмежені поїздки між США та Росією». За його словами, США мають заходи для допомоги РФ, якщо ситуація виявиться критичною. Зокрема, 5 жовтня високопосадовці охорони здоров'я та національної безпеки у Білому домі провели зустріч, щоб обговорити можливі наступні кроки. Тим часом Казахстан, Киргизстан, Узбекистан, Таджикистан, Монголія та Індонезія посилили санітарно-карантинні заходи на прикордонних переходах [4].

Речник Міністерства закордонних справ України Г. Тихий під час брифінгу повідомив, що українські компетентні органи та система охорони здоров'я теж уважно стежать за ситуацією у РФ. Утім станом на зараз жодних загроз для України немає. Попри це, суспільний та науковий дискурс навколо теми поширення чуми у світі, перебігу захворювання та небезпеки виникнення пандемії значно активізувався. Тему легеневої чуми почали широко обговорювати в соцмережах та у вузькому колі фахівців.

Згідно з інформацією з відкритих джерел, чума – це інфекційне захворювання, спричинене бактеріями Yersinia pestis, які зазвичай трапляються в організмі дрібних ссавців та їхніх бліх. Людина може інфікуватися через укус заражених бліх, контакт з інфікованими біологічними рідинами або від хворої людини. Найнебезпечнішою формою вважається легенева чума. Вона, як і більшість респіраторних захворювань, передається повітряно-крапельним шляхом. Вважається, що саме легенева чума була основним різновидом хвороби під час так званої «Чорної смерті» – масштабної епідемії, що забрала життя понад 50 млн людей у Європі у XIV ст.

За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я, легенева форма чуми має дуже короткий інкубаційний період – іноді лише 24 години. І. Бень, кандидат медичних наук, асистентка кафедри інфекційних хвороб Львівського національного медичного університету імені Короля Данила, пояснює, що легенева чума має дуже тяжкий перебіг із гострим початком, ознобом, підвищенням температури тіла до 40 °С і вище. З перших годин з'являються різкий біль у грудях, кашель, задишка, марення. Кашель спочатку сухий, але швидко стає вологим із виділенням слизистого прозорого мокротиння. Згодом воно стає рідким, пінистим, кров'янистим і зрештою кривавим. Хворі на легеневу чуму в разі відсутності лікування помирають на третю – п'яту добу від початку хвороби внаслідок гострої дихальної недостатності та інфекційно-токсичного шоку. Експерти попереджають: якщо хворобу вчасно не діагностувати й не розпочати лікування, вона майже завжди призводить до

летального результату. Однак є і хороша новина: чума добре піддається лікуванню антибіотиками, якщо терапію розпочати на ранній стадії [5].

Доктор М. Гібані, клінічний доцент із питань бактеріальної вакцинології в Імперському коледжі Лондона, зазначає, що ця інфекція визнана серйозною загрозою для здоров'я населення. «Легенева чума – це вкрай тяжка форма захворювання на чуму. У деяких підручниках зазначається, що без лікування смертність сягає 100 %, хоча в сучасних умовах важко отримати точні статистичні дані. Хвороба піддається лікуванню антибіотиками, особливо якщо розпочати його вчасно. Саме тому особам, які могли зазнати впливу з високим ризиком зараження, можуть запропонувати постконтактну профілактику антибіотиками та/або карантин», – пояснює лікар [6].

Під час спалаху легеневої чуми великий ризик становлять речі, одяг, транспорт або приміщення, де перебував хворий, а також тіла померлих від легеневої чуми. Бактерія Yersinia pestis у вологому середовищі (наприклад, у харкотинні) може зберігатися життєздатною від кількох днів до тижнів. Однак вона не витримує висушування, а за температури 55 °C гине протягом 10–15 хв. Приміщення та транспорт становлять загрозу як через наявність аерозольних крапель (у закритих приміщеннях із поганою вентиляцією безпосередньо під час перебування там хворого), так і через ризик присутності переносників (бліх) або забруднених поверхонь. Тіла померлих від легеневої чуми становлять надзвичайну епідеміологічну небезпеку. У трупах збудник чуми зберігається тривалий час (у тканинах та органах – тижнями і навіть місяцями, залежно від температури). Під час розтину, транспортування або підготовки тіла можливе утворення вторинних аерозолів або прямий контакт із біологічними рідинами.

При підозрі на легеневу чуму будь-який близький контакт із хворим (у межах двох метрів) без засобів захисту вважається високим ризиком інфікування. Звичайні медичні або тканинні маски є малоефективними проти бактеріального аерозолю Yersinia pestis. Необхідно використовувати респіратори ступеня захисту FFP3 (або щонайменше FFP2/N95), які щільно прилягають до обличчя.

Збільшення відстані зменшує ризик вдихання великих крапель харкотиння та слизу, які виділяє хворий при кашлі, але самої лише дистанції у закритому приміщенні недостатньо. Інтенсивне провітрювання приміщень суттєво знижує концентрацію аерозолю. Збудник чуми чутливий до сонячного світла (ультрафіолету), висушування та стандартних дезінфекційних засобів. Можна використовувати репеленти, обробляти приміщення та домашніх тварин засобами проти бліх, уникати контакту з дикими гризунами, не торкатися мертвих або хворих тварин (ховрахів, бабаків, пацюків).

Існують ще два типи чуми: бубонна, що виникає після укусу інфікованих бліх і вражає лімфатичні вузли, та септична, що вражає кров. Легенева чума може розвинутися після первинного зараження одним із цих

інших типів. Вона вважається серйознішою, але менш поширеною формою порівняно з бубонною чумою. Загальна кількість випадків захворювання на всі три типи чуми щороку коливається, але, імовірно, становить від однієї до трьох тисяч випадків. Більшість із них припадає на бубонну чуму. Значна частина випадків фіксується в Центральній Африці, проте хвороба трапляється і в інших регіонах, зокрема в Російській Федерації, Індії, Китаї та США. Як повідомляє ВООЗ, за останні сім років у 10 країнах було зареєстровано майже 4 тис. випадків чуми серед людей та 423 смерті [2].

Природні осередки чуми існують майже на всіх континентах. Найбільшим та найактивнішим регіоном є Африка. У Конго та на Мадагаскарі спалахи фіксують щороку. Також осередками чуми є Азія, Північна і Південна Америка та Російська Федерація. На території РФ природні осередки чуми зберігаються переважно на півдні Сибіру, Північному Кавказі та в районах поблизу кордонів із Монголією, Казахстаном і Китаєм. Там збудник Yersinia pestis циркулює серед диких гризунів та їхніх бліх, тому за ситуацією постійно стежать протичумні служби. Одним з найактивніших залишається Гірсько-Алтайський природний осередок. У ньому регулярно виявляють заражених тварин, через що населення окремих районів вакцинують, а фахівці досліджують гризунів і бліх.

П. Олліаро, професор кафедри інфекційних хвороб, пов’язаних із бідністю, в Оксфордському університеті, пояснив, що «сама чума нікуди не зникла: бактерія, що її викликає – Yersinia pestis, – зберігається в природних осередках серед тварин у багатьох куточках світу. Цю бактерію можуть переносити близько 200 видів гризунів, а природні осередки поширені в Америці, Євразії та Африці. Тому і надалі трапляються поодинокі випадки захворювання серед людей, однак, налагоджена система епідеміологічного нагляду, заходи з контролю інфекцій та ефективне лікування антибіотиками є важливими інструментами для обмеження наслідків цієї хвороби».

Остання велика епідемія чуми у світі з легеневими та бубонними проявами сталася в Індії у 1994 р. Серйозні спалахи чуми зі смертельними випадками також були зареєстровані в Конго у 2006 р. та на острові Мадагаскар у 2014 і 2017 р. Контролювати ці спалахи допомагали рання діагностика та антибіотикотерапія хворих, профілактичне лікування близьких контактів, ізоляція пацієнтів із легеневою формою, епідеміологічне відстеження контактів і боротьба з блохами-переносниками. У випадках легеневої чуми важливими були також інфекційний контроль і безпечне поводження з тілами померлих. ВООЗ надавала країнам технічну, епідеміологічну та організаційну підтримку, тоді як основні протиепідемічні заходи здійснювали національні органи охорони здоров’я.

Джерело: Випадки чуми у світі 2020–2026. Слово і діло

Протягом останніх шести років найбільше випадків зараження чумою фіксували у ДК Конго – у 2020 р. (451 випадок і 37 смертей), 2021 р. – 138 випадків і 14 смертей, 2022 р. – 641 випадок і 16 смертей, 2023 р. – 114 випадків і 18 смертей, 2024 р. – 447 випадків і 13 померлих, 2025 р. – 54 зараження і смерть. На другому місці за кількістю заражень чумою також африканська країна Мадагаскар – з 2020 по 2026 р. у країні реєстрували десятки випадків чуми, і лише у 2026 р. – одне зараження.

Окремі випадки зараження, а також підозри на чуму, фіксували у різні роки в Кенії (з 2021 по 2025 р.). У 2020–2024 рр. поодинокі випадки зараження чумою і смерті від неї реєстрували у Китаї. Ще одна країна, де фіксували поодинокі випадки чуми, – Монголія (2020, 2021, 2022, 2023, 2025, 2026 р.). США, які зараз проявили особливу увагу до можливого спалаху в Російській Федерації, також у списку країн, де фіксували поодинокі випадки зараження чумою: 2020 р. – 9 випадків і 2 смерті, 2021 р. – 4 випадки і 1 смерть, 2023 та 2024 р. – 2 випадки і 1 смерть, 2025 р. – 5 випадків і 1 померлий.

Цьогоріч, за даними з відкритих джерел, по одному випадку зараження чумою фіксували на Мадагаскарі та в Монголії (1 смерть на Мадагаскарі), 2 випадки і 1 смерть – у США. Щодо Російської Федерації, офіційного підтвердження зараження легеневою чумою та смерті саме від неї лаборантки в Іркутській області від влади досі не було [7].

Доктор З. Стаматакі, доцент кафедри вірусної імунології Бірмінгемського університету, зазначає, що для дослідників важливо мати можливість вивчати такі хвороби, як чума. «Я розумію, чому ідея наявності чуми в лабораторії викликає в людей занепокоєння, тому варто пояснити, навіщо проводиться така робота. Чума – це не хвороба минулого. Вона залишається ендемічною серед популяцій гризунів в Африці, Азії та Америці, а випадки захворювання людей

трапляються щороку, зокрема й спалахи легеневої форми. Діагностика, розробка вакцин і моніторинг стійкості до антибіотиків – усе це потребує лабораторій, де зберігають і вивчають живий збудник. Ця робота життєво важлива для підготовки до можливих спалахів», – зазначила науковиця [6].

Чума – це бактеріальна інфекція, яка успішно лікується антибіотиками. Стрептоміцин, гентаміцин, доксициклін, тетрациклін, ципрофлоксацин і левофлоксацин ефективні – за умови, що терапію розпочато в першу добу після появи симптомів. Постконтактна профілактика антибіотиками протягом шести днів у поєднанні з ізоляцією контактних осіб здатна погасити локальний спалах. Однак науковці зазначають, що бактерія поступово набуває стійкості до існуючих препаратів, тому створення ефективної вакцини набуває дедалі більшого значення.

Вакцинацію проти чуми наразі застосовують лише для груп підвищеного ризику – персоналу біолабораторій, єгерів, мисливців у природних вогнищах. Імунітет після введення наявних нині вакцин нетривалий, тому масова вакцинація недоцільна. Утім, наукові дослідження у цьому напрямі не стоять на місці. Цьогоріч дослідники з Медичного відділення Техаського університету в США розробили дві експериментальні вакцини проти бактерії Yersinia pestis, яка є збудником чуми. Під час досліджень на лабораторних мишах обидва препарати забезпечили повний захист від інфекції, включно з її найнебезпечнішою легеневою формою. Нові вакцини отримали назви LMA та LMP. Вони належать до категорії живих ослаблених вакцин і містять генетично модифіковані штами бактерії, які не здатні викликати захворювання, але стимулюють формування імунної відповіді [8].

Під час експерименту мишам спочатку вводили вакцину внутрішньом’язово, а через 21 день проводили ревакцинацію. Частина тварин отримувала другу внутрішньом’язову дозу того самого препарату, тоді як іншим додатково вводили через ніс аденовірусну вакцину, що містила три антигени чуми. Такий підхід спочатку активує імунну систему, а потім спрямовує імунні клітини безпосередньо до слизової оболонки носа – одного з основних шляхів проникнення легеневої чуми.

Через 32 дні після завершення вакцинації вчені інфікували мишей смертельною дозою Yersinia pestis. Усі невакциновані тварини загинули протягом чотирьох діб, тоді як усі вакциновані миші вижили. Ще через тиждень дослідники провели повторний експеримент, використавши значно вищу дозу бактерій. У більшості груп захист залишався на рівні 100 %. Лише в одній групі ефективність знизилася до 80 %. До цієї групи входили миші, які отримали лише дві внутрішньом’язові ін’єкції без назальної аденовірусної вакцини та були генетично модифіковані таким чином, щоб не виробляти інтерферон-гамма – важливу молекулу імунної системи, яка відіграє ключову роль у боротьбі з бактеріальними інфекціями. Подальший аналіз крові, слизу

та інших біологічних рідин показав, що обидві вакцини викликали потужну імунну відповідь із високим рівнем антитіл.

Автори дослідження зазначають, що отримані результати є багатообіцяючими, однак, перед початком клінічних випробувань за участю людей вакцини необхідно протестувати на приматах. Крім того, вчені планують оцінити можливість використання комбінованої схеми вакцинації для швидкого захисту населення під час надзвичайних ситуацій та визначити, наскільки тривалий імунітет здатні забезпечити нові препарати.

Сибірська протичумна лабораторія, де нещодавно стався резонансний інцидент, могла займатися розробкою вакцини від чуми для російських військовослужбовців. Таке припущення висловив професор кафедри мікробного патогенезу Лондонської школи гігієни та тропічної медицини Б. Рен. «Якщо Yersinia pestis буде використана як біологічна зброя, вакцина для військовослужбовців може виявитися затребуваною», – зазначив він. За словами науковця, зазвичай чуму можна лікувати антибіотиками, однак, останнім часом з'являються штами, стійкі одразу до кількох препаратів. «Якщо в лабораторії ведеться робота з таким штамом, можливості лікування можуть бути обмеженими», – сказав фахівець [9].

На ситуацію також відреагував американський науковець та експерт із біобезпеки доктор Ашиш К. Джа. Він закликав російську владу продемонструвати більшу прозорість та пояснити, що саме відбулося в сибірському протичумному інституті. Експерт зазначив, що офіційно ця установа є цивільним інститутом. Водночас він звернув увагу на оцінки американських спецслужб щодо російських досліджень у сфері біологічної зброї. Зокрема, окремі питання у Ашиш К. Джа викликали повідомлення про участь російської ФСБ у заходах реагування після інциденту. За його словами, співробітники спецслужби нібито супроводжували машини швидкої допомоги, які перевозили людей, що зазнали впливу збудника. «Якщо ця інформація правдива, то це не відповідає ситуації, характерній для звичайного природного спалаху захворювання або навіть для звичайної лабораторної аварії», – наголосив науковець.

Ашиш К. Джа вважає одним із небезпечних сценаріїв не навмисне застосування біологічної зброї, а випадковий витік небезпечного патогену під час реалізації закритої програми. Експерт також нагадав про події 1979 р. у Свердловську. Тоді спори сибірської виразки потрапили за межі радянського військового об'єкта. Внаслідок аварії загинули щонайменше 66 людей, а інформація про справжні обставини події тривалий час приховувалася.

За словами Ашиш К. Джа, кількість лабораторій, які працюють із небезпечними патогенами, у світі збільшується. На цьому тлі він закликав вимагати від російської влади повної інформації про нинішній інцидент. «Російська влада зобов'язана продемонструвати світові більшу прозорість щодо того, що саме сталося в Іркутській області. Нам необхідно точно зрозуміти, що сталося», – написав науковець. Джа також наголосив, що

міжнародна спільнота має враховувати ризик того, що всі обставини інциденту наразі невідомі, та посилювати біологічний захист.

Поточна ситуація в Російській Федерації справді характеризується не стільки відомими фактами, скільки обсягом невідомого. Неясно, чи штам був природним, чи лабораторним, а це питання має практичне значення, бо від характеристик штаму залежить, чи працюватимуть стандартні протоколи антибіотикотерапії. Неясна реальна кількість інфікованих: цифра близько 190 – це кількість узятих під нагляд, а не підтверджених випадків, і в закритій інформаційній системі ця цифра перевірці не підлягає. Неясно, скільком людям контактні особи встигли передати інфекцію до запровадження карантину.

Станом на сьогодні ВООЗ не рекомендує обмежень на поїздки і торгівлю, вважаючи вогнище в Російській Федерації локалізованим. Медичні агенції радять лише утриматися від відвідування Іркутської області та прикордонних районів Монголії, не контактувати з дикими гризунами й не купувати м’ясо бабаків. Але ця оцінка побудована на даних, які надає сторона, що не має жодної історії правдивого інформування.

Український журналіст і військовослужбовець А. Швець наголошує, що «неприпустимо задовольнятися офіційним поясненням країни, яка систематично бреше про Чорнобиль, Курськ, Бучу і склади боєприпасів. Коли держава з таким реноме повідомляє про аварію на об’єкті, що працює з агентом із першої групи патогенності, світ отримує не роз’яснення, а інформаційний сигнал. І прочитати його можна двояко: або система біобезпеки Російської Федерації деградувала до рівня, небезпечного для всіх сусідів, або комусь було потрібно, щоб світ побачив: об’єкт працює, компетенції живі, агент – на місці» [10].

Він також нагадує, що історія задокументувала кілька епізодів використання чуми в якості зброї. У 1346 р. під час штурму Каффи (сучасна Феодосія) нападники перекидали через мури тіла померлих від чуми – і з цього, за поширеною версією, почався шлях «Чорної смерті» до Європи, де вона забрала від третини до половини населення континенту. У 1930–1940 рр. японський «Загін 731» у Манчжурії проводив досліди над людьми й застосовував заражених чумою носіїв проти китайського цивільного населення. Радянський Союз, уже підписавши Конвенцію про заборону розробки й накопичення біологічної зброї 1972 р., продовжував масштабну таємну програму «Біопрепарат», у якій чума була одним із профільних напрямів. Про це світ дізнався лише після зізнань перебіжчиків на початку 1990-х років.

У контексті того, що війна Російської Федерації проти України вже призвела до застосування технологій і засобів, які раніше вважалися нереальними або неприпустимими, зокрема, стала першим полігоном для масового застосування дронів, систем ураження з елементами автономності, роїв, РЕБ-протистояння нового типу, хімічних речовин подразнювальної дії, А. Швець висловлює припущення, що біологічна зброя може цілком реально

стати елементом навмисного задуму росіян. Саме тому, на його думку, в Україні система епіднагляду має працювати як елемент оборони, а не лише охорони здоров'я, здійснюючи раннє виявлення аномальних кластерів пневмоній, обмін даними з ECDC і ВООЗ у режимі реального часу, аналіз подій на території противника. Країна повинна мати стратегічний резерв антибіотиків, засобів захисту класу FFP3, діагностичних тестів, із планом доставки в регіони за години, а не тижні. Готовність медичної системи реагувати на ймовірні загрози має передбачати складання протоколів дій для первинної ланки, здійснення тренінгів з розпізнавання особливо небезпечних інфекцій, наявність інфекційних боксів, навчання персоналу. На рівні держави має бути забезпечено швидке, перевірене, зрозуміле інформування та превентивна робота з фейками.

На міжнародному треку Україна має стати голосом, який повертає до порядку денного питання верифікації Конвенції 1972 р. – з вимогою механізму інспекцій, створення глобальної системи раннього попередження з обов'язковим повідомленням про інциденти в лабораторіях високого рівня безпеки, розробки міжнародних стандартів біобезпеки з зовнішнім аудитом та надання міжнародного доступу до даних про спалах.

Наразі Центр громадського здоров'я (ЦГД), як Національний координатор України з питань Міжнародних медико-санітарних правил (ММСП), відстежує повідомлення про підозру на особливо небезпечну інфекцію в Іркутській області і наразі вважає ризик її поширення для України дуже низьким. Звернувся до Контактного пункту ВООЗ для Європейського регіону та запросив інформацію про те, чи отримувала ВООЗ офіційне повідомлення від Російської Федерації відповідно до механізмів ММСП, а також, за можливості, результати верифікації події та наявну оцінку ризику. У відповідь ВООЗ підтвердила, що уважно стежить за ситуацією та повідомила, що їй відомо про оприлюднену на офіційному сайті територіального управління «Роспотребнадзору» інформацію щодо підозри на особливо небезпечну інфекцію.

ВООЗ направила офіційний запит на верифікацію події Національному координатору ММСП Російської Федерації та наразі очікує на відповідь. Після отримання офіційної інформації, що має значення для міжнародної оцінки ризику, ВООЗ має поширити її серед держав – учасниць ММСП через відповідні захищені канали, зокрема через Event Information Site для національних координаторів.

Як наголосили в ЦГЗ, станом на 5 жовтня 2026 р. офіційної інформації від РФ, отриманої через механізми ММСП, було недостатньо для незалежної оцінки характеру події. Тому ВООЗ була змушена ініціювати процедуру верифікації. Центр продовжує отримувати та аналізувати інформацію через офіційні міжнародні канали. Водночас у Центрі громадського здоров'я станом на сьогодні оцінюють ризик для України як дуже низький.

«В Україні випадки чуми серед людей не реєструються понад сто років. Водночас відсутність випадків захворювання не означає відсутності

готовності системи охорони здоров’я. Система епідеміологічного нагляду України має необхідні механізми для своєчасного виявлення та реагування на підозру на особливо небезпечні інфекції. Лабораторна мережа центрів контролю та профілактики хвороб має визначені алгоритми відбору і дослідження матеріалу та організації лабораторного підтвердження при підозрі на чуму», – ідеться в повідомленні.

Як зазначають в Центрі, алгоритми реагування передбачають швидке виявлення та ізоляцію пацієнта, лабораторну діагностику, встановлення контактних осіб, медичне спостереження за ними та проведення необхідних протиепідемічних заходів. «Жодних додаткових спеціальних профілактичних заходів населенню України наразі вживати не потрібно. Так само немає підстав купувати або приймати антибіотики “для профілактики” чи “про запас”», – ідеться в повідомленні [11].

Потенційний спалах чуми в РФ не становить безпосередньої загрози для України, якщо ідеться про одиничний випадок можливого лабораторного зараження. Наразі немає офіційного підтвердження, що в Іркутській області взагалі йдеться про чуму, тому робити висновки про спалах передчасно, говорить лікарка-інфекціоністка, доктор медичних наук, професор, завідувач кафедри інфекційних хвороб Національного медичного університету ім. О. О. Богомольця, президент «Всеукраїнської асоціації інфекціоністів» О. Голубовська. Вона наголошує, що сама по собі легенева чума є дуже небезпечною хворобою, однак сучасна медицина має ефективні засоби її лікування. «Легенева чума є дуже небезпечною хворобою не тільки для країн, які поруч, а для будь-якої країни, де випадково може бути завезений випадок. Летальність від чуми дуже висока, а від легеневої форми – особливо», – пояснила інфекціоністка [12].

Водночас, за її словами, збудник чуми чутливий до антибактеріальної терапії, а медицина має широкий арсенал препаратів, які дозволяють ефективно лікувати цю інфекцію. Основна небезпека, на яку вказує О. Голубовська, полягає у швидкому перебігу захворювання. Якщо лікування розпочати на ранньому етапі, ризик смерті значно зменшується. «Усе лікується тільки в перші дні, коли мова йде про швидке захворювання, як легенева чума. Якщо в перший день почати лікування, то летальність навіть при легеневій формі чуми знижується майже вдвічі», – сказала лікарка. Вона додала, що у випадку отримання дуже великої дози збудника захворювання може розвиватися настільки швидко, що людина може померти протягом короткого часу. Саме тому надзвичайно важливими є раннє виявлення інфекції та своєчасне призначення антибіотиків.

Водночас О. Голубовська закликає не робити висновків про спалах чуми на підставі непідтверджених повідомлень. «Офіційних підтверджень, що це легенева форма чуми, що це взагалі чума, немає. Офіційно кажуть, що збудник не ідентифікований. Це не означає, що це так і є насправді, але ми можемо тільки здогадуватися, якщо немає офіційних повідомлень», – наголосила вона.

Щоправда, за словами лікарки, у ситуації є певна невідповідність між публічними заявами російських посадовців і подальшими офіційними повідомленнями. На регіональному рівні звучали твердження про легеневу форму чуми або інше особливо небезпечне захворювання, тоді як на центральному рівні цю інформацію спростовували. Водночас протиепідемічні заходи, які, за повідомленнями, проводять російські служби, відповідають реакції на можливий випадок особливо небезпечної інфекції. «Тут якась невідповідність. Це не просто невідповідність, а недолік інформації. Протиепідемічні заходи доволі потужні й відповідають тому, як треба реагувати на спалах особливо небезпечної хвороби, у тому числі легеневої форми чуми», – пояснила О. Голубовська.

Науковиця звертає увагу й на інше питання – як могла виникнути ситуація з можливим зараженням співробітниці, якщо вона працювала в спеціалізованій установі та мала знати правила поводження зі збудником. За її словами, працівниця такого закладу мала знати алгоритм дій у разі аварії. «Вона ж не могла не знати, що якщо трапилася аварія на такому робочому місці, то треба невідкладно повідомити всіх, кого тільки можна, відповідно до інструкції, госпіталізуватися і приймати антибактеріальні препарати, які просто рятують», – сказала лікарка.

Саме тому експертка вважає незрозумілим, що саме сталося в Іркутській області. Водночас вона наголошує, що за відсутності достовірної інформації робити висновки про стан російської системи біологічної безпеки або достовірність конкретних офіційних повідомлень зарано.

Однак О. Голубовська наголошує, що наразі немає підстав говорити про масштабний спалах. «Це навіть не спалах. Це один випадок можливого лабораторного зараження чумою, збудником чуми», – сказала вона. Лікарка також закликала не перебільшувати ризики для інших країн. «Я хочу всіх заспокоїти: нічого такого не буде. Чума лікується. Так, збудник належить до біологічної зброї першої категорії, там, де і натуральна віспа, і ботулотоксини. Але це особлива ситуація, і вона не має відношення до тієї ситуації, яка зараз обговорюється», – підсумувала О. Голубовська.

У Міністерстві закордонних справ України підкреслюють, що офіційні заяви Москви щодо масштабів інфекційних спалахів не відображають реального стану справ через систематичне замовчування загроз. У дипломатичному відомстві зауважують, що в РФ досі панують радянські практики, коли керівництво традиційно приховує факти епідеміологічних криз від власного населення та міжнародних організацій. При цьому російська медична система не здатна підтримувати належний рівень біологічного й санітарного контролю у віддалених регіонах. Тому державні служби України орієнтуються не на офіційну інформацію російських органів, а на незалежні міжнародні звіти та продовжать координувати дії медичних регуляторів відповідно до зміни обстановки.

Як заявив речник Міністерства закордонних справ України Г. Тихий, українські профільні відомства разом із системою охорони здоров’я ведуть

цілодобовий нагляд за спалахами інфекційних хвороб у регіонах РФ, аналізуючи дані санітарних служб сусідніх із нею держав. Україні наразі не загрожує поширення чуми з території Російської Федерації завдяки таким факторам:

– відсутність пасажиропотоку – транспортне та цивільне сполучення із країною-агресором повністю припинене від початку повномасштабного вторгнення;

– реакція сусідів РФ – країни, що межують із російською територією, посилюють санітарно-карантинні заходи на контрольно-пропускних пунктах;

– рівень загрози – станом на жовтень прямих ризиків проникнення збудників чуми в Україну медичні структури не фіксують [13].

Отже, ситуація навколо ймовірного випадку легеневої чуми в Іркутській області Російської Федерації показала, що серйозною загрозою можуть бути не лише особливо небезпечні інфекції, а й відсутність своєчасної, повної та достовірної інформації про події, що становлять потенційну загрозу для громадського здоров'я. Попри резонансні повідомлення в медіа, масштабні протиепідемічні заходи та міжнародну увагу, офіційного підтвердження зараження співробітниці протичумного інституту саме збудником чуми не було надано. Відтак, говорити про підтверджений спалах захворювання передчасно, а оцінювання можливих ризиків залишається ускладненим через неповноту доступних даних і суперечливість публічних повідомлень.

Водночас цей інцидент актуалізував ширше питання міжнародної біологічної безпеки. Робота з особливо небезпечними патогенами є необхідною для розвитку діагностики, лікування та профілактики інфекційних захворювань, однак вона потребує суворого дотримання протоколів біобезпеки, ефективного державного нагляду та готовності оперативно повідомляти про будь-які аварійні ситуації. За умов недостатньої прозорості навіть одиничний підозрілий випадок може спричинити масштабний інформаційний резонанс, посилити суспільну тривогу та ускладнити міжнародну оцінку реальних загроз.

Медичний аспект проблеми також не втрачає актуальності. Попри історичну асоціацію чуми з масштабними епідеміями минулого, збудник Yersinia pestis продовжує циркулювати в природних осередках у різних регіонах світу. Легенева форма захворювання становить особливу небезпеку через швидкий перебіг і можливість передавання від людини до людини, проте, своєчасна діагностика, ранній початок антибактеріальної терапії, ізоляція хворих і належне спостереження за контактними особами дають змогу ефективно обмежувати поширення інфекції. Тому головним інструментом протидії подібним загрозам має бути професійне реагування, науково обґрунтовані рішення й відповідальне інформування населення.

Для України, за оцінками Центру громадського здоров'я та профільних фахівців, ризик поширення чуми внаслідок зазначеного інциденту залишається дуже низьким. Водночас це не скасовує необхідності підтримувати готовність системи охорони здоров'я до виявлення особливо

небезпечних інфекцій, забезпечувати належне оснащення лабораторій, удосконалювати епідеміологічний нагляд і розвивати координацію з міжнародними організаціями. В умовах повномасштабної війни та підвищених безпекових ризиків біологічна безпека має розглядатися не лише як складова охорони здоров'я, а і як важливий елемент національної стійкості. На міжнародному рівні ця ситуація вкотре підкреслює потребу в посиленні механізмів контролю за дотриманням норм біологічної безпеки, оперативному обміні інформацією та вдосконаленні міжнародних інструментів запобігання біологічним загрозам.

Список бібліографічних посилань

1. У Росії приховують масштабний спалах чуми – ЗМІ. URL: https://ua.korrespondent.net/world/russia/4917054-u-rosii-prykhovuuit-masshtabnyi-spalakh-chumy-zmi
2. Логвінчук Є. Чума в Росії. Що відомо про можливий спалах та чи є загроза епідемії для світу. URL: https://www.rbc.ua/rus/news/chuma-rosiyi-shcho-vidomo-mozhliviy-spalah-1791544545.html
3. Лютіков О. Чума в Росії: у ВООЗ випустили офіційну заяву. URL: https://www.obozrevatel.com/ukr/section-novosti-rossii/news-chuma-v-rosiyi-u-vooz-vypustyly-ofitsiynu-zayavu-11-10-2026.html#goog_rewarded
4. Фролов Б. Росія намагається замовчати історію зі смертю вченої з протичумної лабораторії, – CBS. URL: https://www.unian.ua/world/chuma-2026-rosiya-zamovchuye-skandal-u-protichumniy-laboratoriji-ta-zminyuye-prichinu-smerti-vchenoji-13519986.html#goog_rewarded
5. Баландюх О. Легенева чума: чи буде спалах у Росії і чи варто тривожитися українцям. Пояснює лікарка-інфекціоністка. URL: https://zaxid.net/chuma_v_rosiyi_chi_likuyetsya_legeneva_chuma_simptomi_shho_tse_za_hvoroba_v_irkutsku_i_chi_ye_zagroza_dlya_ukrayini_n1647311
6. Ґ'юз Д. Можливий спалах у Росії: що таке легенева чума і як вона поширюється. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/articles/cr5yn35dxk81o
7. Випадки чуми у світі: де і як часто фіксували інфекцію останніми роками. URL: https://www.slovoidilo.ua/2026/10/08/infografika/svit/vypadky-chumy-sviti-yak-chasto-fiksuvaly-infekcziyu-ostannimy-rokamy
8. Кір'яков І. Вчені створили експериментальну вакцину від чуми. URL: https://ua.korrespondent.net/tech/4897047-vcheni-stvoryly-eksperymentalnu-vaktsynu-vid-chumy
9. Голівець Є. Вакцина від чуми для армії РФ? Журналісти The Times розкрили деталі роботи лабораторії. URL: https://glavcom.ua/world/observe/vaktsina-vid-chumi-dlja-armiji-rf-zhurnalisti-the-times-rozkrili-detali-roboti-laboratoriji-1147358.html
10. Семененко О. Чума в Росії. Загроза чи попередження для України? URL: https://glavcom.ua/publications/chuma-v-rosiji-zahroza-chi-poperedzhennja-dlja-ukrajini-1147414.html

11. Чума в Росії: експерти оцінюють ризики для України. URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-society/4171620-cuma-v-rosii-eksperti-ocinuut-riziki-dla-ukraini.html

12. Я хочу всіх заспокоїти: інфекціоністка Голубовська про імовірність загрози чуми. URL: https://www.slovoidilo.ua/2026/10/05/pogljad/svit/ya-xochu-vsix-zaspokoyity-infekczionistka-holubovska-pro-imovirnist-zahrozy-chumy

13. Лазарєва К. Чи дійде чума з Росії до України: що заявили в МЗС. URL: https://thepage.ua/ua/news/spalah-chumi-v-rosiyi-chi-zagrozhuye-hvoroba-ukrayini

Обороноздатність і науковий прогрес

06.10.2026

Україна а Європейському оборонному фонді: ВРУ ратифікувала Угоду

Під час пленарного засідання 16 вересня 2026 року Верховна Рада України ратифікувала Угоду між Україною та Європейським Союзом щодо участі нашої держави у програмі Європейського оборонного фонду (European Defence Fund, EDF). Україна стала асоційованою країною до програми Європейського оборонного фонду (Офіс Горизонт Європа в Україні).

Джерело: https://horizon-europe.org.ua/uk/home/

Європейський оборонний фонд (EDF) – це ключовий інструмент Європейського Союзу, створений для фінансової підтримки спільних оборонних досліджень і розробок. Його головна мета полягає у зміцненні європейської оборонної технологічної та промислової бази. Приєднання до EDF є ще одним свідченням інтеграції України до європейського інноваційного простору та розширення можливостей для наших розробників і науковців.

У проєктах EDF українці тепер можуть бути:

1. **Бенефіціаром / Координатором**. Повноправний член консорціуму, який підписує Грантову угоду, отримує пряме фінансування з бюджету ЄС та виконує ключові завдання (core tasks) проєкту.
2. **Афілійованою особою**.Афілійована особа (наприклад, дочірня компанія бенефіціара), яка бере участь у проєкті та має право на відшкодування понесених витрат нарівні з бенефіціаром.
3. **Субпідрядником**. Офіційний субпідрядник, який наймається консорціумом для виконання специфічних ключових завдань проєкту за рахунок грантових коштів.

Нагадуємо, що безпосередньо Угоду про приєднання **було підписано в Києві 13 липня 2026 року**.

***

30.10.2026

Нагадуємо про актуальні конкурси в рамках програми Європейського оборонного фонду

«Офіс Горизонт Європа в Україні 2.0» НФДУ нагадує, що в рамках програми Європейського оборонного фонду (European Defence Fund) наразі відкрито прийом заявок на 10 конкурсів:

- EDF-EDIP-USI-2026-LS-IRA-MAB – Ракети, боєприпаси та бомби / Missiles, ammunition and bombs.

Кінцевий термін подання заявок: 10.11.2026.

Джерело: https://horizon-europe.org.ua/uk/home/

Докладніше див. додаток 1

***

14.10.2026

Масштабування стратегічних оборонних технологій у межах Європейської інноваційної ради: відбувся інфозахід для учасників з України

12 жовтня Європейська інноваційна рада (ЄІР) спільно з «Офісом Горизонт Європа в Україні 2.0» НФДУ провела інформаційний захід, присвячений конкурсу масштабування стратегічних оборонних технологій ЄІР 2026 року, для учасників з України (EIC STEP Defence Scale Up call – Ukraine Info Event). Онлайн-подія об'єднала дослідників та інноваторів, діяльність яких спрямована на сферу оборонних технологій і технологій подвійного призначення (Офіс Горизонт Європа в Україні).

Докладніше див. додаток 2

***

26.10.2026

Державне замовлення на науково-технічні розробки: МОН продовжило приймання заявок до 6 листопада 2026 року

Міністерство освіти і науки України продовжило до 6 листопада 2026 року приймання заявок на конкурсний відбір науково-технічних (експериментальних) розробок у межах формування державного замовлення на 2027 рік. Додатковий час, зважаючи на ускладнену ситуацію у сфері безпеки та енергетики в окремих регіонах, дасть змогу науковим установам, закладам вищої освіти та іншим організаціям завершити підготовку й подати пропозиції, спрямовані на розв'язання актуальних потреб держави (Міністерство освіти і науки України).

Конкурс орієнтований на створення нових прикладних результатів, які можуть бути використані для зміцнення національної безпеки й оборони, відновлення України та розвитку її економіки.

Докладніше див. додаток 3

***

27.10.2026

Мащенко О.

Війна технологій у небі: експерт про те, чим ворог намагається пробити захист української енергетики та як цьому протистояти

Повітряні загрози еволюціонують стрімко: ворожі дрони стають автономнішими, змінюють частоти й маневрують у пошуках слабких місць нашої інфраструктури (АрміяInform).

Чи готова українська енергетика до зимових випробувань, як працюють засоби РЕР та РЕБ в екстремальних умовах низьких температур і чому оборона критичних об'єктів вимагає постійної адаптації? На ці та інші гострі

питання АрміяInform відповів співзасновник компанії-виробника засобів захисту Андрій Яковчук.

Детальніше

***

26.10.2026

20-22 жовтня 2026 року, у столиці Бельгії, Брюсселі, проходила чергова, уже 11 міжнародна конференція «Захист та стійкість критичної інфраструктури Європи» (Critical Infrastructure Protection and Resilience (CIPRE))

У рамках роботи конференції CIPRE-2026, за ініціативою Адміністрації Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України, було організовано окрему українську панель «Стійкість інфраструктури під вогнем: вивчення досвіду України («Infrastructure Resilience Under Fire: Ukraine Case Study»), в рамках якої представники української делегації поділились із європейськими партнерами набутим досвідом забезпечення захисту та стійкості критичної інфраструктури в умовах війни (Національний інститут стратегічних досліджень).

Докладніше див. додаток 4

***

09.10.2026

Міноборони посилює співпрацю з британським ОПК: у Києві відкрився Kyiv Business Centre

Міністерство оборони України долучилося до відкриття Kyiv Business Centre – першого спеціалізованого британського бізнес-центру в Києві, який стане постійним майданчиком для розвитку промислової співпраці між оборонними підприємствами України та Великої Британії (Міністерство оборони України).

Створення центру відбулося за підтримки британського уряду в межах реалізації сторічного партнерства між Україною та Великою Британією.

Ініціатива стала результатом співпраці британського Національного директорату з озброєнь (National Armaments Director Group), промислових партнерів та фінансового сектору.

У чому місія Kyiv Business Centre

Kyiv Business Centre покликаний спростити вихід британських компаній на український ринок, насамперед малих і середніх підприємств, для яких безпекові вимоги, витрати та адміністративні процедури раніше ускладнювали можливість постійної присутності в Україні.

Детальніше

***

04.10.2026

Бадьорий Д.

Як Пентагон використовує українські ідеї і що заважає повноцінному обміну технологіями між США та Україною

Даючи відсіч росії вже п’ятий рік, Україна продовжує активно співпрацювати із іноземними партнерами, зокрема США, аби посилити свою обороноздатність. Спеціально для Defense Express голова правління Міжнародного фонду захисту України Анатолій Пінчук розповів про військово-технічне співпробітництво США та України, нюанси обміну технологіями і проблеми вітчизняного ОПК (Defense Express).

Детальніше

***

18.10.2026

Москаленко К.

Що вже є проривного у квантових технологіях для зброї та військової техніки на прикладах Управління оборонних інновацій США

Управління оборонних інновацій Міноборони США (DIU) запустило новий етап програми Farseer вартістю 200 мільйонів доларів, який спирається на квантові технології. Завдяки принципам квантової механіки військові мають отримати спроможності, які раніше вважалися технічно неможливими для класичних систем (Defense Express).

Хоча прийом заявок на участь у програмі DIU припинився у липні, наразі достеменно не відомо, хто отримає підтримку. Але є основні кандидати, які вже успішно займаються випробуваннями або реалізацією квантових технологій та потенційно можуть перемогти.

Детальніше

***

12.10.2026

Якщо PAC-3 MSE і так збиває "Кинджали" та "Циркони", то навіщо американцям окрема PAC-3 Edge

Останнім часом у США триває справжній марафон з представлення нових зенітних ракет під зенітно-ракетні комплекси Patriot. Тепер же американська компанія Lockheed Martin представили спеціальну ракету для перехоплення гіперзвукових цілей PAC-3 Edge (Defense Express).

Її характеристики наразі не оголошуються, але відзначається, що нова PAC-3 Edge отримає нову головку самонаведення (вочевидь автономну радіолокаційну), а також новий багатоімпульсний твердопаливний реактивний двигун.

У компанії кажуть, що все це дозволить збільшити маневреність, потужність та швидкість PAC-3 Edge порівняно з PAC-3 MSE. Крім цього там показали й зображення на якому видно зовнішній вигляд майбутньої ракети.

Детальніше

***

06.10.2026

Мащенко О.

$5 за постріл: Пентагон замовив нові лазерні установки на базі штучного інтелекту для знищення дронів

Армія США уклала з компанією AeroVironment (AV) контракт на постачання лазерної зброї Locust X3 (АрміяInform).

Як зазначено в профільному релізі, розміщеному на офіційному порталі цього американського виробника ОВТ, дана лазерна збройова система спрямованої енергії третього покоління відповідає потужності в 20–35+ кВт, повідомляє АрміяInform.

У фірмі наголосили, що дана установка розроблена для боротьби з сучасними та новими повітряними загрозами, включаючи безпілотні літальні системи Групи 1–3.

Детальніше

***

23.10.2026

Мащенко О.

Вибір переможця: шведські ракетобудівники створюють сімейство інтелектуальної зброї

Сучасна війна вимагає розумної зброї: фронту критично потрібні високоточні й автономні засоби ураження, адаптовані до будь-яких умов (АрміяInform).

Ці тенденції стимулюють розвиток крилатих ракет і розширення спектра їх використання на морі, в прибережних районах і проти наземних цілей.

Асиметричний характер сучасних конфліктів змушує військових шукати рішення, які поєднують дальність, точність, маневреність і універсальність. Одним із таких зразків шведська компанія Saab називає сімейство ракет RBS15 (Robotsystem 15).

За задумом розробників, про що йдеться на офіційному порталі цього знаного скандинавського виробника як зброї, так і цивільних літальних апаратів та автотранспортних засобів, ця система має задовольняти потреби різних видів збройних сил і запускатися з кількох типів платформ.

Детальніше

Читайте також:

Ризик йому личить: шведські авіабудівники представили власну концепцію надзвукового стелс-безпілотника

Оцінки ефективності та орієнтири розвитку вітчизняної науки й освіти

24.10.2026

Від досліджень Всесвіту до розробок, які знаходять застосування в нашому повсякденному житті. Наука в Україні продовжує розвиватися навіть в умовах повномасштабної війни.

Про її здобутки, втрати та виклики – у великому інтерв'ю Президента Національної академії наук України академіка Анатолія Загороднього для телеканалу «Ми – Україна» (https://www.facebook.com/NASofUkraine).

У розмові:

🔷Як наукові дослідження установ Академії допомагають зміцнювати обороноздатність України.

🔷Що відбувається з унікальною ядерною установкою «Джерело нейтронів» у Харкові, яка пережила російські обстріли.

🔷Чому молодих дослідників в Академії залишається дедалі менше і що може змінити цю ситуацію.

🔷Як Росія досі використовує технологічні напрацювання, створені в Україні, та яких наукових втрат завдала окупація Криму.

🔷Чим можуть пишатися дослідники установ НАН України – від відкриттів в астрофізиці до нових сортів пшениці.

І окрема, особливо болюча тема – російський удар по будівлі Президії НАН України 28 вересня, загибель колег та те, як Академія продовжує працювати після трагедії.

📹Дивіться повне інтерв'ю Анатолія Загороднього для телеканалу «Ми – Україна»:

https://youtu.be/zvZY1BzL6_U?si=2PZDYgArgx4tiIFZ

***

19.10.2026

«Академія у вогні»: науково-популярне видання «Куншт» опублікувало репортаж про наслідки російської атаки на будівлю Президії НАН України

Як працівники Президії пережили атаку 28 вересня, рятувалися з охопленої вогнем будівлі та допомагали колегам? Яких руйнувань зазнала історична будівля на Володимирській, 54, і як Академія організовує роботу після удару? (https://www.facebook.com/NASofUkraine).

Журналісти «Куншту» побували на місці подій і поспілкувалися з Президентом НАН України академіком Анатолієм Загороднім, ученим секретарем Сектору фізико-технічних і математичних наук доктором технічних наук Сергієм Беспаловим та ученим секретарем Відділення фізики

і астрономії кандидатом фізико-математичних наук Володимиром Гладковським.

Читати
https://www.kunsht.com.ua/.../udar-rosiiskoho-drona-po...

***

29.10.2026

Національна система дослідників України: МОН призначило державні стипендії першої хвилі

Міністр освіти і науки України підписав наказ про призначення та фінансування державних стипендій науковим і науково-педагогічним працівникам за результатами рейтингування в Національній системі дослідників України (НСД). Стипендії першої хвилі призначено 1 934 науковим і науково-педагогічним працівникам із жовтня 2026 року до вересня 2028 року відповідно до затвердженого переліку (Міністерство освіти і науки України).

Загалом у межах НСД передбачено 2 650 державних стипендій. Щодо решти претендентів триває додатковий розгляд матеріалів Експертною комісією та підтвердження необхідних відомостей і документів, зокрема про роботу на науковій або науково-педагогічній посаді за основним місцем роботи, завершення отримання інших стипендій, знаходження на території України та отримання необхідних підписів на листах з місця роботи.

Автор фото – пресслужба Міністерства освіти і науки України
Джерело: https://mon.gov.ua/

Докладніше див. додаток 5

***

02.10.2026

Національна система дослідників України: оприлюднено попередні рейтинги

Міністерство освіти і науки України оприлюднило попередні результати рейтингування в Національній системі дослідників України (НСД). Для участі в рейтингу свої дані подали 13 025 дослідників, які розглянуті Експертною комісією. За попередніми результатами визначено 2 650 претендентів на отримання державної стипендії (Міністерство освіти і науки України).

Результати **оприлюднено у відкритому інтерактивному дашборді** Національної системи дослідників. Він дає змогу переглянути результати за науковими напрямами, установами та регіонами, а також знайти конкретного дослідника за ПІБ.

Читайте також: Національна система дослідників: підтвердження офіційних даних про претендентів першої хвилі

Докладніше див. додаток 6

***

15.10.2026

МОН провело чергове оновлення об'єднаної бази експертів в системі URIS

Міністерство освіти і науки України підбило підсумки додаткового конкурсу для оновлення переліку українських експертів, які проводять наукову та науково-технічну експертизу. За результатами відбору 646 нових експертів подолали встановлений прохідний бал. Паралельно МОН переглянуло чинний склад експертів та виключило з переліку 47 осіб, які тривалий час не брали участі в експертній діяльності або систематично відмовлялися від її проведення (Міністерство освіти і науки України).

Докладніше див. додаток 7

***

05.10.2026

Толстанова Г. [1]

НЕ ЛИШЕ ДИСЕРТАЦІЯ: НАВІЩО УКРАЇНІ ЗМІНЮВАТИ АСПІРАНТУРУ

В Україні завершується вступна кампанія до аспірантури – час, коли традиційно обговорюють вступні випробування, теми майбутніх досліджень та прохідні бали. Але це також нагода поставити значно важливіше питання: що має давати аспірантура молодому досліднику – і що має отримувати від неї суспільство? (ZN.UA).

Наразі в Україні є два шляхи здобуття наукового ступеня доктора філософії (PhD): класичне навчання в аспірантурі та підготовка «поза аспірантурою» – для тих, хто вже працює у виші чи науковій установі. І саме другий шлях став основою експерименту, який Україна почала у 2026 році – **проєктної аспірантури**.

Докладніше див. додаток 8

***

25.10.2026

Терлецька К. [2]

ЯК УКРАЇНІ ПОБУДУВАТИ КОНВЕЄР ТАЛАНТІВ: ДОСВІД ТУРЕЧЧИНИ

Україна декларує розвиток природничо-математичної та інженерної освіти як пріоритет для технологічного майбутнього. Проте створити умови у школі – це лише початок. Справжній виклик починається за межами школи: чи знайде випускник лабораторію, наставника й команду для розробки реального продукту або ж буде змушений шукати їх за кордоном? (ZN.UA).

За даними Національного інституту стратегічних досліджень, основними причинами виїзду молоді за кордон є не лише безпекові ризики та пошук якісної освіти, а й пошук перспектив працевлаштування.

Тому створення безперервної системи підтримки молоді – це питання виживання країни. Цікавий тут досвід Туреччини: він демонструє, як держава

---

[1] Г. Толстанова, експертка з розвитку дослідницьких університетів, докторка біологічних наук, професорка ННЦ «Інститут біології і медицини» КНУ імені Тараса Шевченка, засновниця ГО «Професійна мережа менеджерів вищої освіти і науки України», лауреатка державної премії України в галузі науки і техніки. Раніше – проректорка з наукової роботи КНУ імені Тараса Шевченка, перша заступниця голови Ради проректорів з наукової роботи МОН України.

[2] К. Терлецька, докторка фізико-математичних наук, прикладна математикиня, дослідниця сильно нелінійних хвиль. Членкиня Комітету медалі Льюїса Фрая Річардсона Європейського геофізичного союзу (European Geosciences Union, Division Nonlinear Processes in Geosciences) та Комітету з популяризації математики Європейського математичного товариства (European Mathematical Society). Завідувачка лабораторії математичних наук Національного центру «Мала академія наук України».

може побудувати цілісну систему – конвеєр, що виявляє молоді таланти й веде їх від першого шкільного захоплення до роботи у високотехнологічній індустрії.

Докладніше див. додаток 9

Наука і влада

23.10.2026

Українські університети та наукові установи можуть отримати до 300 тисяч гривень на академічні візити іноземних професорів

16 жовтня 2026 року Фонд Президента України з підтримки освіти, науки та спорту оголосив конкурс на фінансування академічних візитів іноземних професорів і науковців до України. Заклади вищої освіти та наукові установи можуть отримати до 300 тисяч гривень на один візит для викладання, консультаційної та дослідницької роботи, розвитку освітніх програм і міжнародного партнерства (Комітет Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій).

Конкурс передбачає два напрями: візити фахівців із Великої Британії в межах програми UK–UA Visiting Professors Programme та міжнародні академічні візити за участю науковців з інших країн, крім Росії та Білорусі. Запрошені фахівці мають відповідати визначеним вимогам щодо академічного або наукового досвіду, а їхній особистий приїзд до України є обов'язковим.

Фінансування можна використати на оплату роботи запрошеного фахівця, проїзд, проживання, страхування та інші передбачені умовами конкурсу витрати. За потреби заклад може залучити співфінансування, що надає перевагу під час відбору.

Заявки приймають до 31 березня 2027 року включно або до вичерпання бюджету відповідного напряму. Академічні візити заплановано на період із 1 грудня 2026 року до 30 червня 2027 року.

Детальні умови участі та подання заявок – на сайті Фонду Президента України.

***

22.10.2026

65 молодих учених отримають підтримку для досліджень: Уряд схвалив проєкт призначення президентських грантів на 2027 рік

Автономні безпілотники, захист критичної інфраструктури, нові матеріали та медичні дослідження – над такими завданнями працюватимуть молоді вчені за підтримки грантів Президента України у 2027 році. Уряд схвалив проєкт розпорядження, який передбачає призначення 65 грантів загальним обсягом 21,7 млн грн (Міністерство освіти і науки України).

Підтримку передбачено для проєктів, відібраних Національним фондом досліджень України на щорічному конкурсі. Залежно від наукового ступеня та статусу дослідника розмір гранту становитиме від 300 до 500 тисяч гривень.

Докладніше див. додаток 10

***

16.10.2026

32 аспіранти отримуватимуть стипендії Президента України у 2026/2027 навчальному році

За результатами конкурсного відбору 32 аспіранти отримуватимуть щомісячні академічні стипендії Президента України у розмірі 23 700 грн. Під час відбору враховували наукові публікації, участь у дослідницьких та міжнародних проєктах, інноваційну діяльність і розвиток молодіжної науки. Програма спрямована на підтримку талановитих молодих дослідників та стимулювання їхніх наукових досягнень (Комітет Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій).

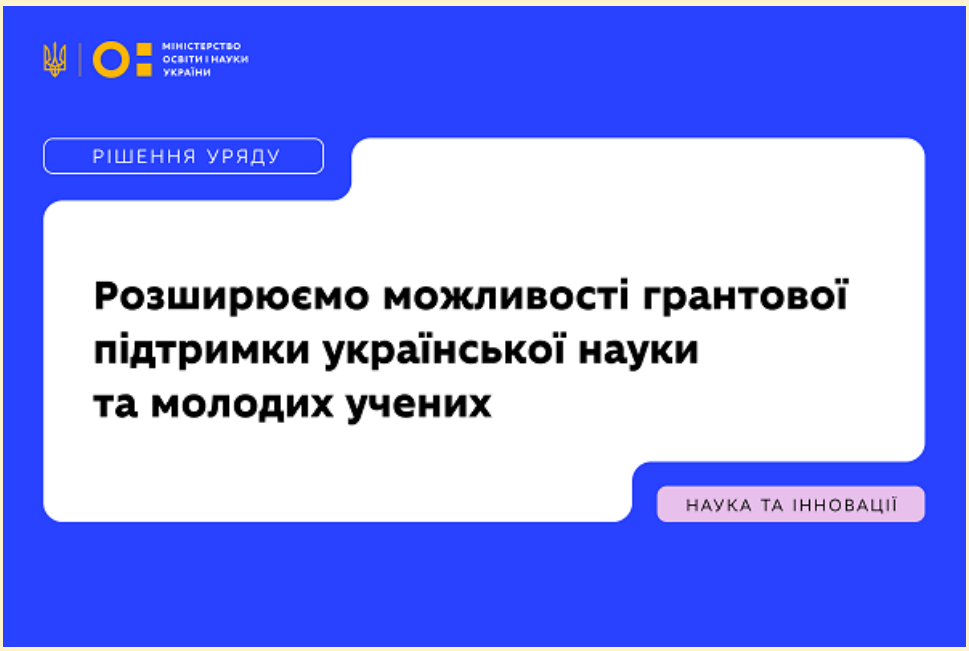
Деталі тут.

***

22.10.2026

Розширюємо можливості грантової підтримки української науки та молодих учених

Кабінет Міністрів України ухвалив постанову, яка розширює можливості грантової підтримки наукових досліджень, розвитку дослідницької інфраструктури та молодих учених через Національний фонд досліджень України (НФДУ). Рішення також удосконалює механізми конкурсного фінансування науки та уточнює вимоги до реалізації наукових проєктів (Міністерство освіти і науки України).

Автор фото – пресслужба Міністерства освіти і науки України
Джерело: https://mon.gov.ua/

Докладніше див. додаток 11

***

23.10.2026

Уряд виділив 4,14 млн грн на першочергове відновлення інституту біохімії ім. О. В. Палладіна

Кабінет Міністрів України спрямував 4,14 млн грн на ліквідацію наслідків російської дронової атаки, яка завдала значних руйнувань Інституту біохімії ім. О.В. Палладіна НАН України у липні 2026 року. Виділене фінансування дозволить розробити проєктно-кошторисну документацію та виконати першочергові протиаварійні роботи з консервації пошкодженого даху. Це зупинить руйнування будівель, захистить матеріально-технічну базу установи від негоди та створить умови для її подальшої відбудови (Комітет Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій).

Як наголосив Міністр освіти і науки України Андрій Бутенко, збереження наукової інфраструктури та підтримка потенціалу дослідників в умовах війни є пріоритетним завданням держави. Першочергові консерваційні заходи стабілізують стан конструкцій інституту, що дасть змогу науковцям якнайшвидше повернутися до повноцінної дослідницької та освітньої діяльності. МОН продовжує системну роботу над відновленням усіх наукових об’єктів, постраждалих від російської агресії.

Детальніше за посиланням

***

30.10.2026

Дослідні станції НААН посилять спроможності у складі профільних наукових установ

Кабінет Міністрів України погодив реорганізацію 11 дослідних станцій Національної академії аграрних наук України. Вони продовжать роботу як структурні підрозділи у складі потужніших наукових інституцій. Це дасть змогу зберегти їхні наукові команди, дослідницькі напрацювання та посилити спроможності для подальших досліджень і впровадження розробок (Міністерство освіти і науки України).

Відповідні рішення підготувало Міністерство освіти і науки України за пропозицією Національної академії аграрних наук України, за результатами проведеної державної атестації наукових установ та на виконання Закону України «Про Державний бюджет України на 2026 рік».

Докладніше див. додаток 12

***

12.10.2026

Уряд оновив порядок присудження ступеня доктора філософії: прозорі правила та відповідальність закладів

Кабінет Міністрів України ухвалив зміни до постанови від 12 січня 2022 року № 44, якими оновлено порядок присудження ступеня доктора філософії. Рішення уточнює процедури захисту дисертацій, розгляду повідомлень про порушення академічної доброчесності та позбавлення наукового ступеня (Урядовий портал).

Зміни узгоджують процедуру атестації із законодавством про адміністративну процедуру та академічну доброчесність, а також чіткіше визначають механізми реагування на порушення.

Докладніше див. додаток 13

***

23.10.2026

Постдокторантура – новий інструмент кар'єрного розвитку дослідників: стартує громадське обговорення

Міністерство освіти і науки України на виконання змін до Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність», розроблених Урядом і прийнятих Верховною Радою України на початку 2026 року, пропонує до громадського обговорення новий механізм підтримки науковців на початковому етапі їхньої професійної кар'єри. Відповідне Положення визначає порядок конкурсного відбору постдокторантів, умови фінансування

та проведення ними наукових досліджень (Міністерство освіти і науки України).

Ключова мета – створити умови для формування і продовження наукової кар'єри після здобуття ступеня доктора філософії або доктора мистецтва, сприяти академічній мобільності дослідників та посилити науковий потенціал українських закладів вищої освіти і наукових установ.

Докладніше див. додаток 14

***

05.10.2026

МОН пропонує до громадського обговорення проєкт постанови КМУ «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261»

Міністерство освіти і науки України пропонує для громадського обговорення проєкту постанови Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261» (Міністерство освіти і науки України).

Метою проєкту акта є актуалізація та спрощення регулювання підготовки докторів філософії і докторів наук, усунення надмірної деталізації процедур на рівні постанови Кабінету Міністрів України та забезпечення більш гнучкої організації освітньо-наукового процесу закладами вищої освіти та науковими установами.

Детальніше

***

01.10.2026

Стартує оновлений конкурс «Молодий вчений року»: відкрито приймання заявок

Рада молодих вчених МОН України оголошує запуск оновленого конкурсу «Молодий вчений року», який приурочено до Всесвітнього дня науки в ім'я миру та розвитку, який відзначається щорічно 10 листопада (Міністерство освіти і науки України).

Конкурс покликаний відзначити та підтримати вагомі досягнення молодих учених у різних галузях науки та сферах практичної діяльності, популяризувати науку й підвищити суспільний інтерес до наукових досліджень.

Докладніше див. додаток 15

***

09.10.2026

Атестаційна колегія ухвалила рішення щодо розвитку науки в Україні

7 жовтня 2026 року відбулося чергове засідання Атестаційної колегії Міністерства освіти і науки України, під час якого ухвалені рішення, спрямовані на зміцнення кадрового потенціалу науки, забезпечення академічної доброчесності та розвиток мережі спеціалізованих вчених рад. Зокрема, присуджено 200 наукових ступенів і присвоєння 497 учених звань: на підставі рішень Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти ухвалено рішення про позбавлення наукового ступеня доктора наук двох осіб та наукового ступеня кандидата наук однієї особи (Комітет Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій).

Колегія підтримала утворення 23 спеціалізованих вчених рад із присудження наукового ступеня доктора наук. Строки їх діяльності визначено з урахуванням результатів державної атестації закладів вищої освіти та наукових установ.

Крім того, підтримано утворення 6 спеціалізованих вчених рад для разового захисту дисертацій, розширення профілю однієї чинної ради шляхом додавання нової спеціальності та внесення часткових змін до складу спеціалізованих вчених рад.

Детальніше за посиланням

***

19.10.2026

Вітаємо переможців конкурсу до наукової ради Національного фонду досліджень України

Науковий комітет Національної ради України з питань розвитку науки і технологій повідомляє, що 12 жовтня 2026 року відбулося засідання Наукового комітету, під час якого за результатами конкурсного відбору та голосування було ухвалено рішення щодо обрання 16 осіб до складу наукової ради Національного фонду досліджень України (Національний фонд досліджень України).

Докладніше див. додаток 16

***

28.10.2026

Інформація про засідання Комітету Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій 28 жовтня 2026 року

28 жовтня 2026 року відбулося засідання Комітету Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій за участю представників Міністерства освіти і науки України, інших центральних органів виконавчої влади, Національної академії наук України та галузевих академій наук,

громадськості (Комітет Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій).

Детальніше

Міжнародне наукове співробітництво

15.10.2026

У Брюсселі відбулося засідання Комітету з інновацій та гібридних загроз Ради Україна–НАТО

14 жовтня 2026 року в штаб-квартирі НАТО у Брюсселі відбулось засідання Робочої групи з питань співробітництва у сфері науки та довкілля Ради Україна – НАТО, присвячене обговоренню співпраці між Україною та НАТО у науковій сфері, нагальним потребама української наукової та інноваційної сфери, можливостям міжнародної координації, а також перспективам приєднання НАТО до Міжнародної коаліції з підтримки науки, досліджень та інновації в Україні (Міністерство освіти і науки України).

Під час засідання обговорили можливості поглиблення співпраці в межах програми НАТО «Наука заради миру і безпеки» (Science for Peace and Security, SPS).

Автор фото – пресслужба Міністерства освіти і науки України
Джерело: https://mon.gov.ua/

Докладніше див. додаток 17

***

06.10.2026

Україна представила Єврокомісії прогрес у виконанні євроінтеграційних зобов'язань у сферах освіти та науки

5 жовтня делегація МОН на чолі із заступником міністра Андрієм Вітренком провела в Брюсселі серію двосторонніх зустрічей із представниками Європейської комісії. Ключовими темами стали виконання Україною ключових показників (бенчмарків) за переговорними розділами 26 «Освіта та культура» і 25 «Наука та дослідження», а також подальша підготовка України до повноцінної участі в Програмі «Еразмус+» (Міністерство освіти і науки України).

Докладніше див. додаток 18

***

07.10.2026

У Брюсселі відбулося одинадцяте засідання Кластера 4 Підкомітету з питань економіки та іншого галузевого співробітництва

6 жовтня в Брюсселі у змішаному форматі відбулося одинадцяте засідання Кластера 4 «Співробітництво у сфері науки та технологій, інформаційне суспільство, аудіовізуальна політика, освіта, навчання та молодь, культура, співробітництво в галузі спорту та фізичної культури» Підкомітету з питань економіки та іншого галузевого співробітництва Комітету асоціації між Україною та ЄС. Кластер 4 присвячений питанням освіти, професійної підготовки, науки та технологій, інформаційного суспільства, аудіовізуальної політики, та молоді, культури і спорту (Міністерство освіти і науки України).

Докладніше див. додаток 19

***

16.10.2026

Україна та ЄС відкрили переговори за двома кластерами вступу до Євросоюзу

13 жовтня 2026 року під час Міжурядової конференції Україна – ЄС у Люксембурзі офіційно відкрито переговори за Кластером 2 «Внутрішній ринок» і Кластером 3 «Конкурентоспроможність та інклюзивне зростання». Загалом вони охоплюють 17 переговорних розділів (Комітет Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій).

Кластер 2 «Внутрішній ринок» охоплює дев'ять переговорних розділів, зокрема вільний рух товарів, послуг, працівників і капіталу, конкуренцію, фінансові послуги, інтелектуальну власність та захист прав споживачів.

Кластер 3 «Конкурентоспроможність та інклюзивне зростання» охоплює вісім розділів, серед яких цифрова трансформація та медіа, соціальна й економічна політика, підприємництво, наука, освіта і культура. Зокрема, розділи «Наука та дослідження» і «Освіта та культура» передбачають інтеграцію України до європейського освітнього й дослідницького просторів.

За даними Національної програми адаптації законодавства України до права ЄС, рівень виконання зобов'язань становить понад 36% за розділом «Наука та дослідження» та понад 32% за розділом «Освіта та культура».

Відкриття переговорів за обома кластерами є черговим етапом європейської інтеграції України та наближення національного законодавства до права ЄС.

Читати більше за посиланням та посиланням.

***

09.10.2026

Експертні консультації з підготовки проєктних пропозицій для стейкголдерів із країн Східного партнерства у Програмі «Горизонт Європа»

Європейська комісія реалізує проєкт у рамках Глобальної системи підтримки (Global Support Service Facility) з метою сприяння більш активній участі п'яти країн Східного партнерства у конкурсах Програми "Горизонт Європа". Зацікавленим сторонам в Україні, а також Азербайджані, Вірменії, Грузії та Республіці Молдова пропонуються експертні консультації щодо підготовки проєктних пропозицій у межах Рамкової програми ЄС з досліджень та інновацій «Горизонт Європа» та Європейського дослідницького простору (ЄДП) (Офіс Горизонт Європа в Україні).

Джерело: https://horizon-europe.org.ua/uk/home/

Докладніше див. додаток 20

***

06.10.2026

POLICY ENLARGE: гранти на підтримку досліджень та інновацій

До уваги дослідників та інноваторів – потенційних учасників РП «Горизонт Європа»! (Офіс Горизонт Європа в Україні).

Проєкт POLICY ENLARGE (Підтримка політики досліджень та інновацій для країн, що розширюються) у рамках Програми «Горизонт Європа» спрямований на узгодження політик у сфері досліджень, інновацій та освіти. Ініціатива охоплює Україну, а також Албанію, Боснію і Герцеговину, Грузію, Косово, Молдову, Північну Македонію, Сербію, Туреччину та Чорногорію.

Докладніше див. додаток 21

***

19.10.2026

Інститут проблем кріобіології та кріомедицини НАН України шукає партнерів для участі в конкурсах Програми «Горизонт Європа»

Інститут проблем кріобіології та кріомедицини Національної академії наук України (ІПКіК НАНУ), що у Харкові, шукає консорціуми в рамках Програми «Горизонт Європа» для участі в конкурсах за кластером 1 «Здоров'я», кластером 6 «Продовольство, біоекономіка, природні ресурси, сільське господарство та довкілля», а також у межах компонента «Дослідницькі інфраструктури» (Офіс Горизонт Європа в Україні).

Докладніше див. додаток 22

***

08.10.2026

МОН та Enabel готують створення проєктних офісів в університетах і наукових установах для залучення європейських грантів

Міністр освіти і науки України Андрій Бутенко провів зустріч із Першим секретарем Посольства Королівства Бельгія в Україні Лоренцом Герпулом та директором Бельгійського агентства з міжнародного співробітництва Enabel в Україні Дірком Депре. Сторони обговорили результати спільних проєктів у професійній та фаховій передвищій освіті, підтримку університетів у залученні європейського фінансування та напрями подальшої співпраці (Міністерство освіти і науки України).

<…> Окремо сторони обговорили підтримку університетів і наукових установ на шляху до європейської інтеграції. Enabel спільно з Фламандською міжуніверситетською радою (VLIR) готує до запуску проєкт із розвитку проєктних офісів в українських закладах вищої освіти та наукових установах. Такі офіси мають посилити їхню спроможність залучати європейське

фінансування, зокрема за програмою Horizon Europe, і розвивати міжнародні наукові партнерства. МОН розраховує, що вже наступного року спільно з партнерами буде визначено заклади й установи, на базі яких створять ці офіси.

Повний текст

***

14.10.2026

Україна та Ірландія поглиблюють наукове партнерство: нові можливості фінансування досліджень та спільні ініціативи

12–13 жовтня 2026 року в Дубліні відбулися переговори заступника міністра освіти і науки України Дениса Курбатова з міністром, представниками уряду Ірландії, національної агенції фінансування досліджень Research Ireland та провідних ірландських університетів. У центрі уваги – розширення підтримки українських дослідників, започаткування спільних наукових програм, розвиток партнерств між наукою та бізнесом і посилення міжнародної координації на підтримку України (Міністерство освіти і науки України).

Докладніше див. додаток 23

***

16.10.2026

LZA uzņem Ukrainas Nacionālās Zinātņu akadēmijas un augstskolu pārstāvjus

15 жовтня 2026 року Латвійська академія наук приймала делегацію Національної академії наук України, а також представників українських закладів вищої освіти та лікарень. Під час зустрічі було обговорено поточну ситуацію в українській науці, а також окреслено конкретні напрямки майбутньої співпраці в галузі досліджень та медицини (Latvijas Zinātņu akadēmija).

Детальніше

***

16.10.2026

Вісник НФДУ № 18: Марсель ЛЕВІ: Наука потрібна суспільству більше, ніж будь-коли

У 2023 році Нідерландська дослідницька рада (NWO) та Національний фонд досліджень України (НФДУ) започаткували співпрацю, яка відкрила для десятків українських учених нові можливості для роботи у провідних нідерландських дослідницьких командах. Це партнерство стало важливою підтримкою для української науки в умовах повномасштабної війни та

водночас сприяло розвитку нових наукових зв'язків між Україною та Нідерландами (Національний фонд досліджень України).

Що спонукає NWO розширювати підтримку українських дослідників, які результати демонструють спільні команди та як будувати стійку наукову систему в часи випробувань?

На ці та інші запитання ми попросили відповісти президента NWO, професора Марселя ЛЕВІ.

Шукайте інтерв'ю у новому випуску Вісника НФДУ

Випуск № 19

жовтень 2026 р.

Завантажити (pdf)

Читати на сайті

***

06.10.2026

Національний фонд досліджень України представлений на 23-му щорічному засіданні STS-Форуму та заходах програми FUSE 2026

3–6 жовтня у м. Кіото, Японія, відбулося 23-тє щорічне засідання Форуму науки і технологій у суспільстві (Science and Technology in Society Forum, STS-Forum) – однієї з провідних міжнародних платформ для діалогу між представниками державного сектору, науки, освіти, бізнесу та міжнародних організацій (Національний фонд досліджень України).

Форум об'єднав представників різних країн і секторів для обговорення глобальних викликів та перспектив розвитку науки, технологій та інновацій, а також нових форматів міжнародної наукової співпраці.

Докладніше див. додаток 24

***

27.10.2026

Україна закликає міжнародну наукову спільноту припинити співпрацю з російськими науковими установами

Міністерство освіти і науки України у співпраці з Міністерством цифрової трансформації України звертаються до міжнародної наукової спільноти із закликом припинити інституційну співпрацю з російськими академічними та науково-дослідними установами, зокрема у сфері спільних досліджень, наукових публікацій та редакційної діяльності (Міністерство освіти і науки України).

У відкритому листі міністерства наголошують, що росія продовжує систематично атакувати українську наукову інфраструктуру, водночас російські наукові установи зберігають доступ до міжнародних дослідницьких мереж, академічних видань та наукових ресурсів.

Детальніше

Наукові дослідження інфекційних захворювань

22.10.2026

Оголошено конкурс доступу до інфраструктури для вивчення вірусу Андес та інших споріднених хантавірусів у межах проєкту ISIDORe Програми «Горизонт Європа»

Проєкт ISIDORe II, що реалізується в рамках Програми ЄС «Горизонт Європа», оголосив конкурс, який дає змогу науковцям безкоштовно отримати доступ до спеціалізованих європейських дослідницьких установ, послуг та експертизи для досліджень вірусу Андес (ANDV) і споріднених хантавірусів. Конкурс реалізується за схемою каскадного фінансування (Офіс Горизонт Європа в Україні).

Джерело: https://horizon-europe.org.ua/uk/home/

Докладніше див. додаток 25

***

16.10.2026

Lungenpest: Warum die Angst bis heute geblieben ist

Легенева чума: чому страх не зникає й донині (Österreichische Akademie der Wissenschaften).

Незрозуміла смерть співробітниці російського протичумного інституту привертає міжнародну увагу. Історик Австрійської академії наук Даніела Анґеттер-Пфайффер пояснює, чому чуму досі бояться, яку роль відігравали патогени в радянських дослідженнях біологічної зброї, і чому дослідження в лабораторіях високого рівня безпеки, тим не менш, є незамінними.

Детальніше

***

08.10.2026

Легенева чума. Чи є ризик глобальної епідемії після імовірного випадку в Росії – BBC

Звучить моторошно: в Сибіру від пневмонії «невстановленого» походження померла жінка, яка могла зазнати впливу збудника чуми, пише Жасмін Фокс-Скеллі, BBC Future (nv.ua).

NV публікує матеріал у межах інформаційної співпраці.

Читати

***

03.10.2026

Прокопенко А.

Чотири століття жахів. Як Європа пережила Чорну смерть і навчилася боротися з епідеміями

У 1347–1353 роках Європою прокотилася Чорна смерть, яка, за різними оцінками, забрала від третини до половини населення континенту. Втім, одного людського життя вистачало на кілька таких катастроф. Сплески смертності під час епідемій чуми 1361, 1368, 1375, 1382 та 1390 років фіксують тодішні документи в Лондоні (nv.ua).

Саме цю довгу чумну історію допомагає відновити дослідження, опубліковане у вересні 2026 року в науковому журналі PNAS.

Детальніше

***

01.10.2026

Understanding Long COVID and Addressing Gaps in Care: Statement on Post-Infectious Conditions

Згідно з останніми дослідженнями, понад 1,5 мільйона людей у Німеччині страждають на «довгий COVID» та/або ME/CFS – обидва ці стани є наслідками перенесеної інфекції. Через місяці або навіть роки після одужання від вірусної інфекції вони продовжують відчувати такі симптоми, як біль, виснаження, когнітивні порушення та проблеми з диханням або кровообігом. Деякі з них більше не можуть працювати і потребують довготривалого медичного догляду. Проте, як підкреслюється у опублікованій Німецькою національною академією наук «Леопольдіна» заяві «Постінфекційні стани: охорона здоров'я, інфраструктура даних, дослідження та профілактика», хворі все ще не мають достатнього доступу до медичної допомоги (German National Academy of Sciences Leopoldina).

Детальніше

***

01.10.2026

The Far-Reaching Consequences of an Infection

Задишка, знижена фізична витривалість, втома та когнітивні порушення – це лише деякі із симптомів, які відчувають люди з післяінфекційними станами, такими як «довгий COVID» або ME/CFS. Нещодавня заява Леопольдіни присвячена ключовим напрямкам, зокрема профілактиці та лікуванню, а також даним і науковим дослідженням. Четверо членів робочої групи, яка підготувала цю заяву, відповідають на запитання щодо окремих аспектів (German National Academy of Sciences Leopoldina).

Детальніше

***

22.10.2026

Ткаченко М.

Перший випадок у світі: у Франції людина заразилася вірусом Shamonda

Досі його вважали безпечним для людей (ZN.UA).

У Франції зафіксували перший у світі документально підтверджений випадок зараження людини вірусом Shamonda, який раніше вважали таким, що не передається людям.

Інфекцію виявили у пацієнта з тяжким імунодефіцитом, який лікувався від серйозного захворювання в Ліоні. На початку жовтня він помер. Водночас фахівці поки не встановили остаточно, чи саме вірус Shamonda став причиною смерті або сприяв їй.

Докладніше див. додаток 26

***

04.10.2026

Коваленко А.

Кожен 8-й випадок раку у світі пов'язаний з інфекціями, яких можна уникнути – вчені

У 2024 році 12% нових випадків раку були спричинені інфекціями – це 2,3 мільйона діагнозів злоякісних новоутворень. Найчастіше ці недуги виникали через бактерію Helicobacter pylori та вірус папіломи людини (ВПЛ) (Українська правда. Життя).

Про це свідчить нове дослідження Міжнародного агентства з вивчення раку (IARC), інформують Euronews та Medscape.

Фахівці установи Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ) виявили, що випадки раку через інфекційні, вірусні та паразитарні інфекції спричинили 12 основних патогенів.

Детальніше

***

08.10.2026

Борисіхіна К.

Генетичний стрибок. Фрагменти людської ДНК виявлено всередині вірусу

Певна частина нашої ДНК здатна до самовідтворення та переміщення на нові ділянки геному. Останні наукові дослідження свідчать, що копії, створені на основі одного специфічного гена, який активно функціонує в клітинах людського мозку, пройшли ще далі – безпосередньо до вірусної структури (nv.ua).

У науковій праці, опублікованій у журналі Science, вчені виявили дві подібні послідовності у вірусі контагіозного молюска. Цей вірус уражає шкіру людини, спричиняючи появу невеликих новоутворень.

Детальніше

***

15.10.2026

Прокопенко А.

Другий випадок у світі. У Кенії виявили грибок, стійкий до всіх основних класів ліків

Науковці з Кенії описали випадок Candidozyma auris у 28-річної пацієнтки. Її інфекція не піддавалася жодному з основних класів протигрибкових препаратів (nv.ua).

Про це повідомляє Gizmodo.

Докладніше див. додаток 27

Новини наукового розвитку

Джерело: https://www.ukrinform.ua/

05.10.2026

Нобеля з медицини присудили за відкриття, яке допоможе вивчити формування спогадів нервовими клітинами

Лавреатами Нобелівської премії у галузі фізіології та медицини 2026 року стали біохімік Карл Дейссерот та біофізики Петер Геґеманн і Георг Нагель за відкриття, які стосуються світлочутливих іонних каналів та оптогенетики (ukrinform.ua).

Про це повідомляється в акаунті премії в соцмережі X, передає Укрінформ.

Докладніше див. додаток 28

***

06.10.2026

Нобеля з фізики присудили за відкриття високоенергетичних частинок з космосу

Нобелівську премію з фізики 2026 року присудили Френсісу Гальзену «за вирішальний внесок у роботу обсерваторії IceCube та відкриття високоенергетичних нейтрино астрофізичного походження» (ukrinform.ua).

Як передає Укрінформ, про це повідомляє сторінка премії в соцмережі X.

Докладніше див. додаток 29

***

07.10.2026

Нобелівську премію з хімії присудили за розкриття загадки асиметрії амінокислот

Шведська королівська академія наук вирішила присудити Нобелівську премію з хімії за 2026 рік Анрі Б. Кагану та Кенсо Соаї «за відкриття нелінійних ефектів та автокаталізу в асиметричному органічному синтезі» (ukrinform.ua).

Як передає Укрінформ, про це повідомляє сторінка премії в соцмережі X.

Докладніше див. додаток 30

***

08.10.2028

НОБЕЛІВСЬКА ПРЕМІЯ З ЛІТЕРАТУРИ 2026 РОКУ
ЕНН КАРСОН

Нобелівську премію з літератури за 2026 рік присуджено канадській письменниці Енн Карсон, як написано, «за її сміливу та винахідливу творчість, яка в грайливому діалозі з класичною традицією створила нові форми для сучасної літератури» (Світ).

Докладніше див. додаток 31

***

12.10.2026

Нобелівська премія: оголосили лауреатів з економіки

Лауреатами Нобелівської премії з економічних наук 2026 року стали економісти Роберт Е. Голл та Майкл Дін Вудфорд «за мікроекономічні засади макроекономічної стабілізації» (ukrinform.ua).

Як передає Укрінформ, про це йдеться на сторінці премії у соцмережі X.

Докладніше див. додаток 32

***

10.10.2026

Луканська А.

Від медицини до аерокосмічної техніки

Науковці пропонують масштабувати використання одновимірних наноматеріалів на основі вуглецю і тугоплавких сполук (Світ).

Дослідженню одновимірних наноматеріалів присвятив свою доповідь Президії Національної академії наук завідувач відділу Інституту проблем матеріалознавства ім. І.М.Францевича НАН України, академік НАН України Юрій Солонін. Її тематика — «1D – наноматеріали на основі вуглецю і тугоплавких сполук: особливості структури та перспективи використання» — пов’язана зі створенням новітніх матеріалів для високотехнологічних галузей промисловості.

У цьому академічному інституті продовжують дослідження, започатковані засновником національної школи матеріалознавства Григорієм Самсоновим. Сьогодні науковці поєднують досягнення в галузі традиційної хімії тугоплавких сполук із технологіями синтезу 1D-наноструктур.

Докладніше див. додаток 33

***

23.10.2026

Луканська А.

ТОЖ ЧИМ НАМ ШІ – НЕ ДО ДУШІ?

ШІ не зможе замінити людину в професіях, де конче потрібні емпатія, креативність і власний досвід. Таку заспокійливу думку вкотре довелося почути під час обговорення доповіді професора кафедри теоретичної кібернетики Київського національного університету імені Тараса Шевченка члена-кореспондента НАН України доктора фізико-математичних наук Юрія Крака «Людиноцентрований штучний інтелект та його застосування» на засіданні Президії НАН України (Світ).

Зручний і небезпечний

Застосування методів і технологій Штучного інтелекту створює фантастичні можливості: ШІ перебирає на себе виконання рутинних, марудних, повторюваних операцій, що дає змогу швидше обробляти великі обсяги інформації та оптимізовувати роботу підприємств чи функціонування міст. Водночас, як відзначила у постанові Президія Національної академії наук України, «машинний сервіс» створює небачені досі ризики.

Докладніше див. додаток 34

***

22.10.2026

Штучний інтелект ніколи не стане співавтором: Мінцифра встановила чіткі межі використання ШІ в науці

Нейромережі аналізують гігабайти даних, пишуть код та допомагають готувати публікації за лічені секунди. Проте чи можна вказувати штучний інтелект співавтором наукової статті? Щоб дослідники безпечно та етично застосовували технології без порушень академічної доброчесності, Мінцифра разом з експертною групою розробила спеціальні рекомендації. Відтепер науковці мають чіткі правила роботи з алгоритмами (Міністерство цифрової трансформації України).

Джерело: https://thedigital.gov.ua/

Докладніше див. додаток 35

***

13.10.2026

«Ноосфера» розпочала шостий антарктичний сезон: розширення географії досліджень та міжнародної співпраці

Українське науково-дослідницьке судно «Ноосфера» розпочало шостий антарктичний сезон. Він передбачає розширення географії та напрямів наукових досліджень, реалізацію нових міжнародних проєктів, а також забезпечення роботи української антарктичної станції «Академік Вернадський» (Міністерство освіти і науки України).

Автор фото – Андрій Старіш, Денис Матюшенко, Антон Ніконов, Володимир Удовенко

Докладніше див. додаток 36

***

30.10.2026

В Україні розширять екологічний моніторинг Чорного моря

Національний антарктичний науковий центр та Адміністрація морських портів України об’єднують зусилля для розширення екологічного моніторингу Чорного моря. Відповідний меморандум сторони підписали 30 жовтня 2026 року, напередодні Міжнародного дня Чорного моря (Міністерство освіти і науки України).

Співпраця дасть змогу вперше за час повномасштабної війни охопити регулярним екологічним моніторингом узбережжя від Дніпробузького лиману до гирла Дунаю. Через російську агресію доступ до моря та можливості відбору проб суттєво обмежені, водночас потреба в актуальних даних про стан морського середовища зростає.

Докладніше див. додаток 37

***

27.10.2026

Галата С.

Оптогенетика в Україні: світло як інструмент дослідження мозку

5 жовтня Нобелівська асамблея Каролінського інституту назвала трьох лауреатів премії з фізіології або медицини: німці Петер Хегеманн (Берлінський університет імені Гумбольдта) і Георг Нагель (Вюрцбурзький університет) та американець Карл Дайссерот (Стенфордський університет). Премію вони отримають за відкриття світлочутливих іонних каналів і розвиток оптогенетики (Національний фонд досліджень України).

Для провідного наукового співробітника відділу цитології Інституту фізіології ім. О. О. Богомольця НАН України Олега Цупикова ця новина має особливе значення. З Карлом Дайссеротом він має спільну наукову публікацію.

«Особливо приємно бачити серед лауреатів премії Карла Дайссерота, з яким у мене є спільна публікація. Пишаюся можливістю бути серед таких видатних науковців і бачити своє ім'я поруч із Нобелівським лауреатом», – розповів він.

Утім, за цією історією не лише престижне сусідство прізвищ. Оптогенетика стала інструментом, який допомагає і закордонним, і українським дослідникам відповідати на запитання: що саме відбувається в мозку, коли він ушкоджений, і чи можна допомогти йому відновитися?

Детальніше

***

26.10.2026

Від біопалива із соломи до нових антибіотиків: директор Інституту біології клітини НАН України | Інститут біології клітини НАН України | Костянтин Дмитрук розповів про дослідження та розробки Інституту в інтерв'ю РБК-Україна (https://www.facebook.com/NASofUkraine).

Серед напрямів, над якими працюють науковці Інституту:

🔷Біопаливо з нехарчової сировини. Дослідники вдосконалюють дріжджі, здатні перетворювати рослинні відходи, зокрема солому, на етанол.

🔷Вітамін B2 із відходів виробництва. Створені в Інституті штами дріжджів можуть використовувати для його синтезу навіть молочну сироватку.

🔷Нові антибактеріальні сполуки. Науковці сконструювали штами дріжджів, які продукують речовину з активністю проти низки бактерій, зокрема стійкого до антибіотиків золотистого стафілокока.

🔷Нові підходи до протипухлинної терапії. В Інституті досліджують сполуки та комбіновані методи, спрямовані на пригнічення росту пухлинних клітин.

Що потрібно, аби перспективна лабораторна розробка перетворилася на готовий продукт? Чому цей шлях може тривати роками? І як повномасштабна війна впливає на роботу дослідників?

Про це, а також про інші результати та перспективи досліджень Інституту – в інтерв'ю Костянтина Дмитрука виданню РБК-Україна.

Детальніше 👇
https://www.rbc.ua/.../palne-iz-solomi-y-antibiotik-iz...

***

30.10.2026
Галата С.
Новий кластер КНУ: обчислювальні потужності для науки, освіти й інновацій

Сучасні дослідження в хімії, біомедицині чи матеріалознавстві вже давно неможливі без складних обчислень та аналізу величезних масивів даних. Наприкінці жовтня в Києві відбувся науково-комунікаційний захід, присвячений перспективним міждисциплінарним проєктам та офіційному запуску нового комп'ютерного кластера Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Потужну обчислювальну систему вдалося створити й розгорнути в повній конфігурації завдяки грантовій підтримці Національного фонду досліджень України. Проєкт «Вирішення сучасних проблем хімії, біомедицини, фізики та матеріалознавства з використанням центру високопродуктивних обчислень і машинного навчання» переміг у конкурсі «Дослідницькі інфраструктури для проведення передових наукових досліджень» (Національний фонд досліджень України).

Докладніше див. додаток 38

***

30.10.2026
Рой М.
Дім Франка відкрив онлайн-доступ до архіву рукописів письменника

Рукописну спадщину Івана Франка тепер можна досліджувати онлайн. Дім Франка у Львові відкрив цифровий архів, де зібрали оцифровані твори письменника, його листи, особисті документи, записні книжки та поштові листівки. Усі матеріали доступні безкоштовно. Про це повідомили у Домі Франка (Львівський портал).

Особистий архів Івана Франка налічує понад 5 тисяч одиниць зберігання, або більш ніж 200 тисяч аркушів. Такі дані наводить Центр рукописів Інституту літератури імені Тараса Шевченка НАН України.

Оцифрування матеріалів відбулося в межах проєкту «Весь Франко: Post scriptum. Рукописи». Над ним команда Дому Франка працювала спільно з фахівцями Інституту літератури.

Тепер усі охочі можуть переглядати матеріали онлайн та безкоштовно завантажувати їх на сайті Дому Франка.

Директор музею Богдан Тихолоз зазначив, що цифровий архів стане у пригоді не лише франкознавцям і літературознавцям, а й освітянам, дослідникам та видавцям з усього світу.

За його словами, завдяки оцифруванню досліджувати спадщину письменника можна дистанційно, без необхідності особисто відвідувати архів. Це особливо важливо в умовах війни.

***

18.10.2026

Унікальні знахідки епохи неоліту поблизу Галича!

Науковці Національного заповідника «Давній Галич» разом із колегами з Інституту археології НАН України та міжнародними партнерами здійснили успішну експедицію поблизу села Тустань (Національний заповідник «Давній Галич»).

Дослідження проходили під керівництвом к.і.н. Сергія Теліженка в межах проєкту Ukrainian History Global Initiative у 2026 році.

Що саме вдалося виявити?

У господарській ямі епохи неоліту, яка належить до культури лінійно-стрічкової кераміки, археологи знайшли:

🔹Фрагменти керамічного посуду;

🔹Крем’яні пластини та сколи.

Такі знахідки – це ще один важливий пазл у розкритті прадавньої історії нашого краю.

***

16.10.2026

Бутенко А.

Гарна новина дня: на Миколаївщині знайшли кам’яне кільце віком понад п’ять тисяч років

Археологічна експедиція Інституту археології НАН України досліджує поселення Гард-1 на правому березі Південного Бугу. Приблизно на метровій глибині науковці виявили кам’яне кільце, створене на межі епох міді та ранньої бронзи – орієнтовно у 3200 році до нашої ери (0532.ua – сайт міста Полтави).

Щоб продовжити розкопки й дослідити давніші культурні шари, археологам довелося обережно розібрати конструкцію. Кожну кам’яну брилу пронумерували, а її розташування зафіксували на кресленнях.

Знахідку планують повністю відтворити на території Південноукраїнського міського історичного музею. Перевезти масивні камені на лівий берег допоможуть активісти ГО «ГАРД туристичний» та благодійники, які нададуть необхідну техніку.

Під час цьогорічних розкопок дослідники також знайшли давні знаряддя праці мисливців, наконечники стріл і фрагменти кісток. Крім того, директорці музею передали старовинну цеглу з фундаменту XVIII століття, виявлену у верхніх шарах ґрунту.

***

15.10.2026

Капустинська В.

У Києві запускають пілотну програму очищення п’яти водойм за допомогою біопрепаратів

Науковці Інституту гідробіології НАН України розпочали масштабний трьохетапний проєкт із відновлення екологічного стану київських водойм. Наприкінці вересня 2026 року фахівці провели комплексні дослідження п’яти столичних об’єктів, щоб оцінити ефективність застосування спеціальних біопрепаратів (PNKTV News).

Про це повідомили в пресслужбі Інституту гідробіології НАН України.

Для експерименту обрали водойми з різними гідрологічними характеристиками та рівнем антропогенного навантаження.

Детальніше

***

13.10.2026

Науковці Інституту ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України завершили третю цьогорічну експедицію на дно колишнього Каховського водосховища, де досліджують формування нових екосистем після руйнування Каховської греблі (https://www.facebook.com/NASofUkraine).

Цього разу дослідження проводили на острові Хортиця, вивчаючи розвиток молодих вербово-тополевих лісів, їхній фізіологічний стан та здатність пристосовуватися до нових умов. Зібрані дані допоможуть зрозуміти, як природа відновлюється і змінюється після масштабної екологічної катастрофи.

Детальніше

***

13.10.2026

Староселець І.

Біля Великого Лугу відновлюються кам’янисті й піщані степи

Українські науковці, попри безпекові ризики, продовжують вивчати зміни, що відбуваються на дні колишнього Каховського водосховища після того, як у червні 2023 року російські окупанти підірвали греблю Каховської ГЕС (ukrinform.ua).

Навесні та влітку цьогоріч були експедиції на Херсонщину, а у вересні через посилення обстрілів дослідники перемістилися на Запоріжжя й працювали на Хортиці.

Про крайню експедицію на Великий Луг говоримо з науковим співробітником біосферного заповідника «Асканія-Нова» ім. Ф.Е. Фальц-Фейна, доктором біологічних наук, професором, членом правління Української природоохоронної групи ***Іваном Мойсієнком.***

Детальніше

***

08.10.2026

Скіфське місто під землею: що німецькі геофізики знайшли у Більському городищі

Наприкінці вересня протягом двох тижнів команда німецьких науковців на чолі з Буркартом Ульріхом проводила магнітометричні дослідження Більського археологічного комплексу. Дослідники обстежили майже 90 гектарів території – зокрема, весь внутрішній майданчик Західного укріплення Більського городища та частину скіфського некрополя Скоробір (ukrinform.ua).

Із Буркартом, Йохемом і Томом ми зустрілися вже після їхньої експедиції, коли команда прямувала до кордону й обрала шлях через Кропивницький. Напередодні вони завершили дослідження Більського комплексу, тож саме про це при зустрічі в Кропивницькому і розповіли, уточнивши, що отримані в ході досліджень дані аналізуватимуть у Берліні. А ще вони поділилися, чим саме їх вразили українці.

Дослідники вперше за 20 років «зазирнули» під землю унікального Більського комплексу за допомогою методу магнітометрії

Детальніше

***

07.10.2026

Борисіхіна К.

Сюрприз через 40 років. Радіоактивні частинки з ЧАЕС виявилися стабільнішими, ніж очікувалося

Через чотири десятиліття після ядерної катастрофи 1986 року дослідники з Університету Лейбніца в Ганновері та Центру імені Гельмгольца в Дрездені-Россендорфі (HZDR) ретельно вивчили шість крихітних високорадіоактивних фрагментів, викинутих із зруйнованого реактора. Отримані результати свідчать про те, що ці «гарячі частинки» є значно стабільнішими, ніж вважалося раніше. Це дозволяє точніше оцінити пов'язані з ними ризики для здоров'я. Статтю про це опубліковано у виданні Journal of Hazardous Materials (nv.ua).

Детальніше

***

07.10.2026

ШІ розв'язав сотні математичних задач: OpenAI виклала доведення на GitHub

OpenAI залучила незалежну консультативну групу з дев'яти провідних світових учених для оцінки та оприлюднення досягнень своєї внутрішньої передової моделі штучного інтелекту. Компанія виклала в репозиторії на GitHub 722 формалізовані версії доведень, які можна перевірити за допомогою комп'ютера (ZN.UA).

Кожна з публікацій присвячена розв'язанню окремої відкритої математичної задачі. Їх згенерувала внутрішня модель OpenAI, яку ще не випустили.

Докладніше див. додаток 39

***

27.10.2026

Наріжна В.

КРОК ДО РОЗВ'ЯЗАННЯ ЗАДАЧІ ТИСЯЧОЛІТТЯ: OPENAI ЗАЯВИЛА ПРО ТРИ НОВІ НАУКОВІ ПРОРИВИ ШІ

Не минуло й місяця після оприлюднення сотень розв'язань давніх математичних задач, як OpenAI заявила про три нові прориви свого штучного інтелекту в галузі математики, інформатики та фізики. Йдеться про доведення математичних гіпотез, спростування гіпотези експоненціального часу та відкриття, пов'язані з квантовою теорією поля. Для перевірки цих результатів, їхнього тлумачення та оцінки наслідків для науки компанія вже залучила зовнішніх експертів (ZN.UA).

Для кожного дослідження обрали окремий підхід до публікації. Частину матеріалів уже виклали у відкритий доступ, а для перевірки інших сформували групи науковців.

Докладніше див. додаток 40

***

08.10.2026

Левицька К.

«Це демонстрація сили, а не науки»: математики закликали бойкотувати OpenAI після публікації 700 ШІ-розв'язань

Міжнародна спільнота The Association for Human Mathematics (AHM), яка виступає за збереження людського авторства в математиці, випустила офіційну заяву із критикою OpenAI та закликом припинити співпрацю із компанією (Межа).

Кількома днями раніше OpenAI оприлюднила 722 математичні роботи, створені її невипущеною ШІ-моделлю. Матеріали охоплюють розв'язання відкритих задач, нові доведення та спростування відомих гіпотез.

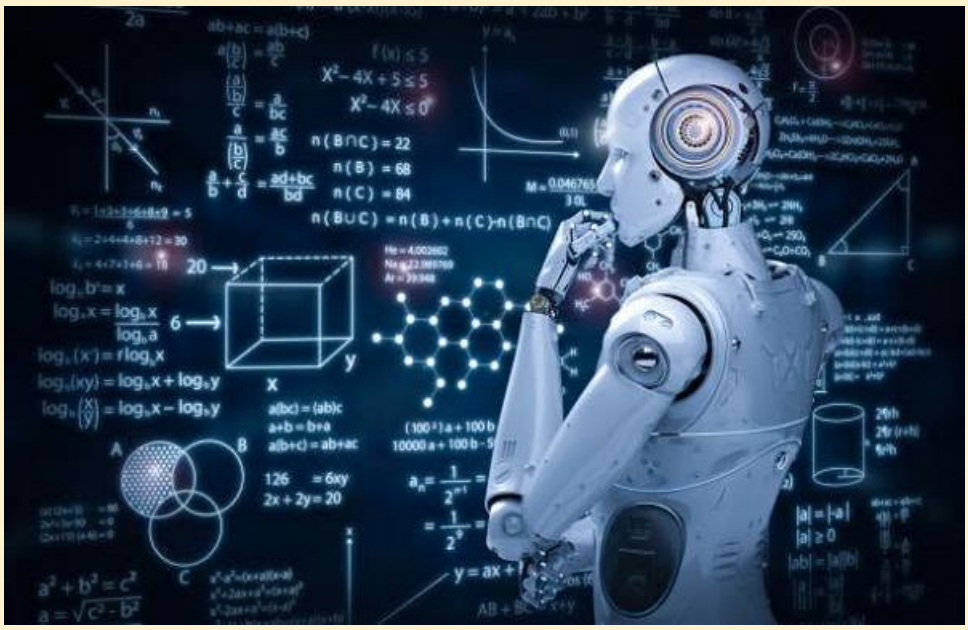
Докладніше див. додаток 41

***

24.10.2026

ВЧЕНІ ЗАКЛИКАЮТЬ «ПРОПІСОЧИТИ» ШІ, ДОКИ НЕ ПІЗНО

Майже 500 науковців – представників більш як тридцяти країн – оприлюднили відкритого листа із закликом посилити заходи безпеки під час розроблення й тестування ШІ, а також створити міжнародний орган із нагляду за такими системами. Під зверненням є підписи дослідників, яких називають піонерами Штучного інтелекту – це лауреат Нобелівської премії з фізики за 2024 рік Джеффрі Гінтон (Geoffrey Hinton) та Йошуа Бенжіо (Yoshua Bengio) (Світ).

Джерело: https://www.facebook.com/GazetaSvit

Докладніше див. додаток 42

***

15.10.2026

Костюк Д.

Фатальна послідовність слів. Американські фізики знайшли спосіб передбачити збій нейромереж

Американські фізики розробили просту математичну формулу, яка здатна заздалегідь передбачати момент, коли штучний інтелект раптово виходить з-під контролю і починає давати небезпечні поради (nv.ua).

У дослідженні, опублікованому в науковому журналі Patterns, професор фізики Ніл Джонсон та аспірант Франк Інцзе Хуо з Університету Джорджа Вашингтона показали несподівану вразливість нейромереж. Виявилося, що навіть звичайна послідовність запитань здатна повністю зламати логіку чатбота і підштовхнути його до критичної точки токсичності.

Докладніше див. додаток 43

***

09.10.2026

Наріжна В.

Автоматизація в науці: як штучний інтелект змінить роботу економістів та соціологів

Штучний інтелект змінить підходи до економічних та суспільних досліджень: частину завдань він допоможе масштабувати, а інші зможе виконувати майже самостійно. Професор Норвезького університету

природничих і технічних наук Інгар Хааланд вважає, що це підвищить цінність польових експериментів, оцифрування архівів та перевірки наукових робіт. Водночас автоматизація може загострити нерівність у доступі до даних і можливостей для досліджень (ZN.UA).

У дописі в соціальній мережі X Хааланд поділився прогнозами щодо майбутнього економіки та суспільних наук на тлі розвитку ШІ й передачі математичних обчислень машинам. Він очікує, що найякісніші дослідження й надалі очолюватимуть люди, але використовуватимуть ШІ для масштабування роботи.

Детальніше

***

14.10.2026

Борисіхіна К.

Від викидів до пального. Штучний інтелект відкрив тисячі нових перспективних реакцій на мідному каталізаторі

Міжнародна група вчених з Індійського інституту науки (IISc) здійснила прорив у галузі екологічних технологій, поєднавши можливості штучного інтелекту, машинного навчання та сучасного комп'ютерного моделювання (nv.ua).

Дослідники виявили 9389 раніше невідомих хімічних реакцій, що відбуваються на поверхні мідного каталізатора під час перетворення вуглекислого газу на цінні види палива та промислові хімікати. Через обмеженість обчислювальних потужностей традиційні моделі зазвичай охоплюють лише базовий набір реакцій, внаслідок чого сотні важливих етапів залишалися поза увагою науковців. Однак новий комплексний підхід дозволив створити надзвичайно детальну базу даних, що усунула розрив між теоретичними розрахунками та реальними експериментальними результатами.

Детальніше

***

12.10.2026

Прокопенко А.

300 годин без зупинки. Німецькі хіміки навчили цинково-повітряні батареї перезаряджатися

Хіміки Технічного університету Дармштадта (Німеччина) створили композит із заліза, нікелю та вуглецю, який стабілізує реакції всередині цинково-повітряних батарей під час заряджання (nv.ua).

Про це повідомляє Interesting Engineering.

Цинково-повітряні батареї зберігають до п'яти разів більше енергії, ніж літій-іонні, проте досі були одноразовими й стояли переважно у слухових

апаратах. Під час заряджання складні хімічні процеси в комірці майже не піддавалися контролю. Команда професора Йорга Й. Шнайдера розв'язала цю проблему.

Детальніше

***

14.10.2026

Борисіхіна К.

Енергетичні сходи. Фізики вперше за 40 років підтвердили конформну теорію поля за допомогою квантового симулятора

Команда вчених із Каліфорнійського технологічного інституту досягла фундаментального успіху. Фізикам вдалося експериментально підтвердити передбачення конформної теорії поля (КТП), сформульоване науковцем Джоном Карді ще в 1984 році. В основі цієї концепції лежить явище універсальності, коли принципово різні матеріали починають демонструвати схожі фізичні властивості поблизу критичних точок – наприклад, під час кипіння води чи втрати намагніченості. Теорія стверджує, що в такі переломні моменти система поглинає енергію за фіксованими схемами, які вчені порівнюють зі сходинками, однак досі це явище залишалося виключно математичною гіпотезою (nv.ua).

Для проведення експерименту автори роботи використали спеціалізований квантовий симулятор <…> Результати дослідження опубліковано в журналі Nature.

Детальніше

***

01.10.2026

Руженкова О.

Навігація в умовах РЕБ. Як супутники Starlink та квантові карти замінять GPS

Масштабні перебої в роботі систем глобальної супутникової навігації (GNSS/GPS) через застосування засобів радіоелектронної боротьби (РЕБ) під час військових дій змушують розробників створювати альтернативні технології позиціонування (biz.nv.ua).

Команда науковців під керівництвом Тодда Хамфріса з Техаського університету в Остіні у червні 2026 року опублікувала дослідження, яке підтверджує, що сузір'я російських супутників та наземний РЕБ створюють масштабні завади в роботі GPS по всій Європі і впливають на цивільну авіацію та судноплавство на рівні цілого континенту, пише The Economist.

Видання нагадує, що найпростішим рішенням для літальних апаратів залишається встановлення камер та оптичне відстеження місцевості за допомогою спеціального програмного забезпечення. Однак ця технологія

працює лише над суходолом і втрачає ефективність за умов хмарності, туману чи вночі. Окрім цього, розробники фокусуються на квантовій магнітній навігації (MagNav) та використанні сторонніх радіосигналів («сигналів можливостей»).

Детальніше

***

05.10.2026

Борисіхіна К.

Подвійний удар по раку. Вчені створили наночастинки, які одночасно атакують пухлину в легенях і запобігають втраті м'язів

Дослідники з Університету штату Орегон розробили інноваційний експериментальний метод лікування, спрямований на одночасну боротьбу з раком легень і супутньою тяжкою атрофією м'язової тканини (nv.ua).

Результати наукової роботи опубліковано у виданні Journal of Controlled Release.

Під час дослідження вчені використовували спеціальні ліпідні наночастинки для доставки генетичного матеріалу безпосередньо до пухлин легень, уникаючи накопичення в печінці, характерного для таких препаратів.

Детальніше

***

09.10.2026

Телеганова Ж.

ГОЛОС МОЖЕ ВИДАТИ ПРОБЛЕМИ З МОЗКОМ ЗА ЧОТИРИ ХВИЛИНИ

Учені розробили експериментальну систему, яка аналізує понад 700 характеристик мовлення та визначає так званий мовленнєвий вік людини всього за чотири хвилини розмови. Отриманий показник порівнюють із реальним віком, вираховуючи так званий мовленнєвий віковий розрив (ukrinform.ua).

Дослідження показало, що у здорових людей цей розрив мінімальний, натомість значно більші розбіжності фіксують у пацієнтів із когнітивними порушеннями, хворобою Альцгеймера та різними формами деменції. Такий розрив також корелює з гіршими результатами тестів на пам'ять та біомаркерами старіння у крові.

Розроблений метод розглядають як перспективний інструмент для первинного скринінгу, адже запис голосу є простим, не потребує складного обладнання та може виконуватися дистанційно.

Наразі методика залишається експериментальною і не замінює повноцінну лікарську діагностику. Крім того, дослідження охоплювало лише

іспаномовних учасників із Латинської Америки, тому ефективність системи для інших мов ще потребує додаткової перевірки.

***

02.10.2206

Костюк Д.

М’язи як щит для мозку. Австралійські вчені розкрили приховану причину деменції

Дослідники з Університету Кертіна проаналізували дані понад вісімдесяти світових наукових робіт. Вчені з’ясували, що наявність саркопенії збільшує ймовірність розвитку деменції одразу на 42 відсотки. Цей стан проявляється прогресуючою втратою м’язової маси, фізичної сили та погіршенням координації рухів у поважному віці и (nv.ua).

Провідна авторка дослідження докторка Урайпорн Буранасуксакул з Університету Бурафа закликала змінити традиційний погляд на форму літніх людей. Вчена зазначила, що справа не лише в тому, скільки кілограмів показують ваги.

Детальніше

***

02.10.2026

Телеганова Ж.

ПРОСТА ЗВИЧКА, ЯКА ЗАХИЩАЄ МОЗОК З ВІКОМ

Науковці з Кембриджського університету та організації «Читальна зала Королеви» об’єднали результати довготривалих досліджень, щоб з’ясувати вплив читання заради задоволення на людський мозок (ukrinform.ua).

Дослідження показало, що добровільне читання у вільний час знижує рівень стресу, покращує настрій і зміцнює соціальні зв’язки.

Особливо помітну користь виявили під час багаторічних спостережень за дорослими віком від 55 років, які регулярно приділяли час книгам. Зокрема, у таких учасників була значно менша ймовірність розвитку когнітивних порушень протягом п’яти років порівняно з тими, хто не читав регулярно.

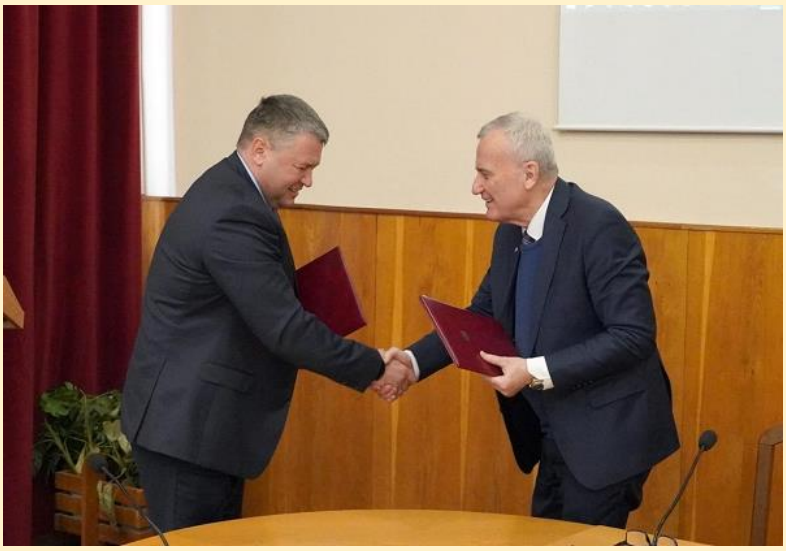
Проблеми енергозбереження

29.10.2026

Наука для практичних рішень: НКРЕКП та НАН України об’єднують зусилля

Голова НКРЕКП Юрій Власенко та Президент Національної академії наук України, академік Анатолій Загородній, підписали договір про науково-експертну співпрацю (НКРЕКП).

Українська енергетика сьогодні потребує не лише швидких рішень, а й відповідей на складні питання, які виникають через війну та необхідність розвивати галузь. Саме тому НКРЕКП залучатиме науковий потенціал Академії до своєї практичної роботи.

Джерело: https://www.nerc.gov.ua/

Докладніше див. додаток 44

Читайте також: На засіданні Президії НАН України представили нові розробки для ядерної енергетики

***

30.10.2026

Харківські науковці створили матеріали для ядерних реакторів із вітчизняної сировини

Атомні електростанції виробляють понад половину електроенергії в Україні. Але для їхньої роботи потрібне не лише ядерне паливо, а й спеціальні матеріали, з яких виготовляють його оболонки та інші елементи реакторів (https://www.facebook.com/NASofUkraine).

Один із найважливіших – цирконій. Саме він захищає ядерне паливо від контакту з теплоносієм усередині реактора. І до цього металу надзвичайно

високі вимоги: він має витримувати радіацію, високі температури й корозію, не втрачаючи своїх властивостей протягом років.

Науковці Національного наукового центру «Харківський фізико-технічний інститут» **Національний науковий центр "Харківський фізико-технічний інститут"** зробили важливі кроки до того, щоб Україна могла виготовляти такі матеріали з власної сировини.

Докладніше див. додаток 45

***

21.10.2026

ОЕСР: ЦИФРОВІ ІННОВАЦІЇ В ЕЛЕКТРОЕНЕРГЕТИЦІ РОЗВИВАЮТЬСЯ ШВИДШЕ, НІЖ ЗМІНЮЮТЬСЯ ПРІОРИТЕТИ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСУВАННЯ

Організація економічного співробітництва та розвитку опублікувала аналітичний документ «Розкриття потенціалу цифрових інновацій в електроенергетичній системі» із серії «Документи ОЕСР з цифрової економіки» (Національний репозитарій академічних текстів).

У ньому міститься аналіз розвитку цифрових технологій (зокрема – ШІ) та їхнього впливу на виробництво, передавання, розподіл, зберігання та споживання електроенергії, динаміку інноваційної діяльності та державного фінансування, а також політичні дії з підтримки цифрової трансформації електроенергетики.

Докладніше див. додаток 46

***

15.10.2026

Борисіхіна К.

Енергетика майбутнього. Вчені знайшли найкоротший шлях до запуску керованого термоядерного синтезу

Сонце є природним прикладом термоядерного синтезу: надзвичайно високі температури й тиск змушують ядра водню зливатися в гелій, вивільняючи колосальну кількість енергії. Відтворення таких процесів у земних лабораторіях здатне назавжди вирішити глобальні енергетичні проблеми, однак здійснити це неймовірно складно (nv.ua).

Науковці з Принстонського університету опублікували в журналі Physical Review Letters дослідження, в якому описано принципово новий і значно простіший шлях до досягнення так званого «запалювання» (моменту, коли плазма підтримує необхідну температуру завдяки власним реакціям синтезу).

Детальніше

***

09.10.2026

Телеганова Ж.

НОВИЙ МАТЕРІАЛ ДЛЯ ДЕШЕВОГО ВИРОБНИЦТВА ВОДНЮ З ВОДИ

Команда дослідників з Університету штату Орегон розробила новий клас матеріалів, який може суттєво здешевити виробництво екологічно чистого водню. В основі розробки – спеціальний металоорганічний каркас BVR-19, що легко утворюється у воді за кімнатної температури та здатний запускати хімічні реакції під дією сонячного світла (ukrinform.ua).

Сьогодні головною проблемою зеленого водню є його висока ціна (близько 5 доларів за кілограм проти 1,50 долара за традиційне паливо з метану, яке забруднює атмосферу). Новий світлоактивований матеріал працює як каталізатор, прискорюючи розщеплення води без руйнування структури, що відкриває шлях до значного зниження витрат на екологічне пальне. Подібні інновації наближають енергетичний сектор до повної відмови від викопних ресурсів і роблять перехід на відновлювані джерела набагато доступнішим.

***

15.10.2026

Борисіхіна К.

Бамбук замість нафти. Вчені розробили дешеве й екологічне біопаливо

Американські вчені з Вустерського політехнічного інституту з’ясували, що бамбук – рослина, яка росте найшвидше на планеті, — можна перетворити на ефективну, вигідну та низьковуглецеву альтернативу нафтопродуктам (nv.ua).

Згідно з новим дослідженням, опублікованим у науковому виданні Sustainable Energy & Fuels, група дослідників під керівництвом професора хімічної інженерії Майкла Тімко та докторанта Тімоті Вударда довела, що собівартість виробництва такого пального цілком порівнянна з вартістю звичайного палива. При цьому новинка здатна суттєво знизити викиди парникових газів.

Детальніше

***

09.10.2026

Борисіхіна К.

Розумне збереження тепла. Науковці створили гібридний матеріал для енергоефективних будівель

Опалення та кондиціонування будівель становлять значну частку світового споживання енергії. Щоб вирішити цю проблему, дослідницька

група з Департаменту матеріалознавства та інженерії Техаського університету A&M запропонувала новий клас матеріалів, які вони назвали «салогелями» (nv.ua).

Це гелеподібні гібридні структури, що поєднують полімерну сітку з неорганічними сольовими гідратами, призначеними для акумулювання та виділення теплової енергії.

Розробка привернула увагу наукової спільноти й потрапила на обкладинку журналу ACS Applied Materials & Interfaces.

Детальніше

***

06.10.2026

Костюк Д.

Майже як Берлінська телевежа. У Німеччині звели гігантську вітрову турбіну заввишки 365 метрів

На сході Німеччини виросла гігантська споруда, яка поступається за висотою лише знаменитій Берлінській телевежі. У містечку Шипкау завершили монтаж пілотної вітрової турбіни висотою 365 метрів разом із кінчиками лопатей (nv.ua).

Експериментальну установку створила німецька інженерна компанія GICON на замовлення Федерального агентства з проривних інновацій SPRIND. Мета проєкту полягає в перевірці простої закономірності. Що вище піднімається ротор, то сильнішим і стабільнішим стає вітровий потік.

Про це пише Interesting Engineering.

На такій висоті турбіна здатна виробляти вдвічі більше чистої електрики за рік порівняно зі звичайними низькими вітряками з аналогічним діаметром гвинта.

Детальніше

Науково-організаційні заходи

09.10.2026

Запрошення для молодих вчених та аспірантів до участі в конкурсі «Найкращий молодий вчений Академії – 2026»

Рада молодих вчених НАН України за підтримки Національної академії наук України оголошує про старт конкурсу «Найкращий молодий вчений Академії – 2026». Ініціатива покликана відзначити вагомі здобутки наукової молоді, популяризувати результати їхніх досліджень та сприяти професійному розвитку. Конкурс охоплює 14 наукових напрямів - від фізико-математичних і технічних до гуманітарних і суспільних наук. За результатами рейтингового відбору визначать до 20 переможців, а для аспірантів із перспективними дослідженнями передбачено окрему спеціальну

номінацію (Комітет Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій).

…Детальніша інформація та контакти для зв'язку доступні за посиланням

***

02.10.2026

Обрано ТОП-10 молодих українських науковиць Премії L'Oréal–UNESCO «Для жінок у науці» 2026

Цього року понад 140 талановитих дослідниць з різних куточків України подали заявки на участь у Премії. Після ретельного відбору журі визначило десять фіналісток, чиї дослідження, професійні досягнення та внесок у розвиток науки привернули особливу увагу експертів (Міністерство освіти і науки України).

Автор фото – пресслужба Міністерства освіти і науки України
Джерело: https://mon.gov.ua/

Докладніше див. додаток 47

***

08.10.2026

Шлях у майбутнє – з максимальним залученням інновацій

6 жовтня у Національній бібліотеці України імені В.І. Вернадського відкрилась Міжнародна наукова конференція «Бібліотека. Наука. Комунікація. Інновації та розвиток на шляху до майбутнього» (Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського).

Джерело: https://www.nbuv.gov.ua/

Є традиції незмінні й непорушні навіть попри всі складні й, здавалось би, непереборні обставини. Однією з таких у нашій Бібліотеці є щорічне проведення міжнародної наукової конференції. Адже наука – сфера, яка просто не може стояти на місці чи зупинитись, вона акумулює й об'єднує в синергію силу й прогрес дослідницької думки, вона продуктивна й ресурсна саме своїм розвитком. Навіть у найтяжчому для України 2022 році в Національній бібліотеці України імені В.І. Вернадського теж була організована й проведена міжнародна наукова конференція.

Докладніше див. додаток 48

***

29.10.2026

Працівники НБУВ узяли участь у заході ЮНЕСКО до Всесвітнього дня аудіовізуальної спадщини

27 жовтня 2026 року в Києві відбувся захід **«Пам'ять у кадрі: аудіовізуальна спадщина України для світу і майбутнього»**, організований ЮНЕСКО Україна і приурочений до Всесвітнього дня аудіовізуальної спадщини (Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського).

Організатори щиро привітали всіх учасників, наголосивши на важливості пам'яті для історії та всіх інституцій, які причетні до її збереження. Подія включала дві панелі: «Аудіовізуальна спадщина України:

спільні виклики та стратегія збереження» і «Контент сьогодні – документальна спадщина завтра: що ми залишимо майбутнім поколінням?». Захід супроводжували фотовиставка і показ архівних відеоматеріалів, присвячених єврейській історико-культурній спадщині України, які зберігаються в Центральному державному аудіовізуальному та електронному архіві та Національному центрі Олександра Довженка.

Національну бібліотеку України імені В. І. Вернадського – інституцію, яка теж дбає про збереження історичної пам'яті й представляє суспільству цінні документи, артефакти, твори – представляли на заході старший науковий співробітник відділу фонду юдаїки Інституту рукопису Віталій Черноіваненко і молодша наукова співробітниця відділу музичних фондів Інституту книгознавства Олена Цибульська.

***

26.10.2026

Відкрита наука, дослідницькі інфраструктури та інновації: підсумки П'ятої міжнародної конференції «Відкрита наука та інновації в Україні 2026»

21–22 жовтня 2026 року відбулася П'ята міжнародна науково-практична конференція «Відкрита наука та інновації в Україні 2026», організована Державною науково-технічною бібліотекою України у співпраці з міжнародними та українськими партнерами. Протягом двох днів представники органів державної влади, наукових установ, університетів, бібліотек, міжнародних організацій та інноваційного сектору обговорювали розвиток відкритої науки в Україні, інтеграцію до Європейського дослідницького простору, цифрові дослідницькі інфраструктури, управління науковими даними, академічну доброчесність і підтримку інновацій (O:NAUKA).

Докладніше див. додаток 49

***

06.10.2026

«Траєкторії майбутнього. Бібліотека в умовах нових нормальностей»: підсумки XVI Львівського міжнародного бібліотечного форуму, 15-19 вересня 2026 р.

Урочисте відкриття XVI Львівського міжнародного бібліотечного форуму, присвяченого темі траєкторій майбутнього та функціонуванню бібліотек у нових нормальностях, відбулося 15 вересня 2026 року у змішаному форматі (Українська бібліотечна асоціація).

Основні події розгорталися в актовій залі Наукової бібліотеки Львівського національного університету імені Івана Франка за паралельної трансляції у Zoom. Цьогорічний Бібліофорум став напрочуд велелюдним,

оскільки у різні дні його відвідали 166 учасників наживо та 177 дистанційних учасників, загалом – майже 340 зацікавлених фахівців та пошановувачів бібліотек.

Відкриваючи Бібліофорум, Президентка ВГО Українська бібліотечна асоціація **Оксана Бруй** наголосила на важливості професійної єдності, що дає твердий ґрунт під ногами для роботи й життя в умовах воєнного часу та постійної невизначеності.

Детальніше

***

16.10.2026
Галата С.
ПІСЛЯ ФРОНТУ – В НАУКУ
Що потрібно для гідного повернення

Війна змінює не лише лінію фронту, а й людські долі, наукові пріоритети та саму структуру академічного світу. Як повернути до досліджень тих, хто сьогодні тримає зброю? Чому фронтовий досвід і військові технології стають рушієм для всієї української науки? Про це говорили учасники Міжнародного наукового форуму, присвяченого Дню захисників і захисниць України (Світ).

Організатори форуму – Рада молодих вчених при Міністерстві освіти і науки України, Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, Українська державна льотна академія

Джерело: https://www.facebook.com/GazetaSvit

Докладніше див. додаток 50

***

29.10.2026

«Українська – мова вільних»: у Києві розпочався форум про мовну політику, національну безпеку та розвиток української мови

У Києві розпочався (29 жовтня – Ред.) Форум до Дня української писемності та мови **«Українська – мова вільних»**, організований Міністерством культури України. Захід об'єднав представників державної влади, науковців, освітян, громадських діячів, медіа та бізнесу. У центрі уваги — українська мова як основа національної ідентичності, стратегічний ресурс держави та складова національної безпеки (Міністерство культури України).

Форум став майданчиком для обговорення державної мовної політики, подолання наслідків багаторічної русифікації, зміцнення позицій української мови та створення нових можливостей для її вивчення й популяризації.

Детальніше

***

30.10.2026

ОГОЛОШЕНО XI МІЖНАРОДНИЙ КОНКУРС НАУКОВИХ І ТВОРЧИХ РОБІТ ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА МАНЯКА ТА ЛІДІЇ КОВАЛЕНКО

Триває прийом робіт на XI Міжнародний міждисциплінарний конкурс наукових і творчих робіт імені Володимира Маняка та Лідії Коваленко, започаткований у 2016 році на вшанування пам'яті подружжя українських літераторів, які досліджували історію Голодомору 1932–1933 років (Комітет Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій).

Спеціальна тема конкурсу у 2026 році - «Я, моя родина, моя країна: пам'ять про Голодомор і погляд на сучасну війну за Незалежність України крізь призму особистого досвіду». Роботи приймають до **15 листопада 2026 року**.

До участі в Конкурсі запрошуються школярі, студенти і аспіранти, молоді вчителі і науковці.

З умовами участі можна ознайомитися на сайті www.holodomor-hrec.com.

Детальніше за посиланням.

***

Доповідь співробітника НБУВ на конференції «Пам'ять про Голокост: уроки минулого для майбутнього»

Наприкінці жовтня в Одесі відбулася міжнародна конференція **«Пам'ять про Голокост: уроки минулого для майбутнього»**. Захід було організовано з нагоди 35-річчя Всеукраїнської асоціації євреїв – колишніх

в’язнів гетто і нацистських концтаборів (Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського).

Подія включала дві панелі: «Україна та Європа: історична пам’ять, національна ідентичність та суспільна єдність» і «Сучасні виклики пам’яті: антисемітизм, безпека та відповідальність міжнародної спільноти».

На першій панелі з доповіддю виступив старший науковий співробітник відділу фонду юдаїки Інституту рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, президент Української асоціації юдаїки Віталій Черноіваненко. Крім нього, доповіді виголосили віцепрезидент УАЮ Сергій Гірік, керівник Українського центру вивчення історії Голокосту Анатолій Подольський, а також багаторічна депутатка Бундестагу Марілуїзе Бек.

Дослідники розповіли про діяльність установ і осередків, які вони представляють, щодо дослідження, викладання й увічнення пам’яті жертв Голокосту. Активні обговорення засвідчили професійний рівень доповідей та суспільну значимість порушених тем.

***

20.10.2026

В Університеті відбулася Міжнародна наукова конференція «Михайло Грушевський – історик, фундатор науки, державний діяч»

20 жовтня 2026 року у Дзеркальній залі Львівського національного університету імені Івана Франка відбулася Міжнародна наукова конференція «Михайло Грушевський – історик, фундатор науки, державний діяч», присвячена 160-річчю від дня народження видатного українського історика, громадсько-політичного діяча, організатора української науки та одного з провідних творців української державності (Львівський університет).

Захід об’єднав науковців, дослідників історії України, представників академічної спільноти, органів державної влади та місцевого самоврядування задля всебічного осмислення наукової, суспільно-політичної та державотворчої спадщини Михайла Грушевського, його внеску у становлення української історіографії та формування національної свідомості.

Співорганізаторами конференції стали історичний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка, Львівська обласна військова адміністрація, Львівська обласна рада, Львівська міська рада, Інститут історії України НАН України, Інститут української археографії та джерелознавства імені М. С. Грушевського НАН України, Інститут українознавства імені І. Крип’якевича НАН України, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, Львівська національна наукова бібліотека України імені Василя Стефаника та Наукове товариство імені Шевченка в Україні.

Детальніше

***

03.10.2026

1–2 жовтня 2026 року в Університеті Лозанни (Швейцарія) відбулася міжнародна наукова конференція «Європа Михайла Драгоманова» (Mykhailo Drahomanov's Europe). Цей форум об'єднав дослідників із України, Швейцарії, Австрії, Канади, Польщі, Франції, Чехії та інших країн (Інститут історії України НАН України).

Докладніше див. додаток 51

***

16.10.2026

Науковці Фізико-механічного інституту ім. Г. В. Карпенка НАН України представили результати своїх досліджень на 25-й Європейській конференції з руйнування (ECF25), що відбулася в Афінах і зібрала фахівців з усього світу

Серед представлених робіт – результати двох проєктів, які виконуються за підтримки Національного фонду досліджень України та присвячені проблемам водневої деградації сталей і захисту конструкційних матеріалів (https://www.facebook.com/NASofUkraine).

Детальніше

***

15.10.2026

Науковиця Фізико-технічного інституту низьких температур ім. Б. І. Вєркіна НАН України | Фізико-технічний інститут низьких температур імені Б.І. Вєркіна НАН України | доктор фізико-математичних наук Влада Пашинська представила Україну на заході для нових наукових партнерів Інституту Лауе-Ланжевена (ILL), що відбувся 24-25 вересня у Греноблі (Франція)

Інститут Лауе-Ланжевена – один із провідних світових центрів нейтронних досліджень, який надає науковцям із різних країн доступ до унікальної експериментальної інфраструктури. Щороку тут працюють близько 1400 дослідників із понад 40 країн (https://www.facebook.com/NASofUkraine).

Разом із Владою Пашинською Україну представляв доктор Олександр Томчук, який працює в дослідницькому центрі ISIS Neutron and Muon Source (Велика Британія).

Захід об'єднав 26 представників із 13 країн. Учасники обговорили з керівництвом та партнерами ILL можливості доступу до європейської дослідницької інфраструктури, створення регіональних партнерських консорціумів і перспективи офіційного партнерства.

Участь у зустрічі стала важливою нагодою для вивчення можливостей налагодження наукової співпраці між Україною та ILL.

Докладніше – на сайті НАН України

https://www.nas.gov.ua/

***

14.10.2026

Друга конференція #BioGENext попри все відбулася!

Цього року найбільшим викликом для її проведення стали російські повітряні атаки. Закордонні колеги, які переважно були присутні онлайн, дивувалися і захоплювалися: в Києві, який щодень піддається ворожим атакам і де повітряна тривога не стихає по 14 і більше годин, українські вчені проводять представницький захід високого рівня, діляться новими проривними ідеями, дискутують, конструюють майбутнє (Інститут молекулярної біології і генетики).

Співорганізатором BioGENext 2026 став наш Інститут молекулярної біології і генетики НАН України.

Наші партнери, команда YP Biotech/ @ЮРіЯ-ФАРМ, зробили все можливе, аби захід відбувся: за тиждень до початку конференції вирішено було перенести захід у конференц-простір, який сам по собі є укриттям на понад 300 осіб. Тому жодна повітряна тривога не перервала роботу конференції.

Як і минулого разу, під час першої BioGENext, що відбулася у вересні 2024 року в Києві, конференція стала майданчиком для спілкування та побудови співпраці між науковцями, освітянами, медиками, бізнесом і державними інституціями, які налаштовані сформувати в Україні дієву екосистему для біомедичних досліджень та біофармацевтичних розробок медицини майбутнього.

***

15.10.2026

Наука і влада разом заради кліматично стійкого Києва! Саме в такому форматі діалогу 14 жовтня наукові співробітники разом із директором Національного ботанічного саду імені М.М. Гришка НАН України – Джамалом РАХМЕТОВИМ взяли участь у Другому кліматичному форумі стейкхолдерів, присвяченому пошуку спільних рішень для адаптації столиці до зміни клімату (Національний ботанічний сад імені М.М. Гришка НАН України).

Захід відбувся за участю Київської міської державної адміністрації та міжнародних партнерів, зокрема Європейського Союзу, Міжнародної кліматичної ініціативи (IKI), Федерального міністерства Німеччини з питань

довкілля, захисту клімату, охорони природи та ядерної безпеки, а також Німецького товариства міжнародного співробітництва (GIZ).

Під час форуму директор презентував учасникам наукові здобутки колективу Національного ботанічного саду імені М.М. Гришка НАН України, його унікальні колекційні фонди та широкий спектр фундаментальних і прикладних досліджень.

Детальніше

***

02.10.2026

1 жовтня 2026 року відбувся науково-виробничий семінар «Матеріалознавство для сталого відновлення України», що об'єднав науковців та представників промисловості задля розробки інноваційних матеріалознавчих рішень для відбудови України (Українське Матеріалознавче Товариство).

Організатори: Українське матеріалознавче товариство ім. І.М. Францевича та Інститут Проблем Матеріалознавства НАН України.

Партнери: Ukrainian Cluster Alliance, компанія MC-Bauchemie Ukraine та Kyiv Academic University.

Інформаційний партнер: журнал ProfBuild ProfBuild

Спонсор: компанія LEM Ukraine.

Детальніше

Цифрова трансформація суспільства, упровадження інноваційної моделі економіки

07.10.2026

Установи НАН України взяли участь у хакатоні Kyiv City Accelerator 2026

2 жовтня в Колонній залі КМДА відбувся хакатон, який відкрив міську акселераційну програму Kyiv City Accelerator 2026. Він поєднав підприємства Києва зі стартапами, технологічними компаніями та науковими командами, щоб знайти практичні рішення для реальних викликів промисловості. Мета програми – сформувати 20–25 потенційних пілотів або партнерств між технологічними командами та підприємствами столиці (Academ.City).

Хакатон організували ISE Group та ISE Corporate Accelerator на замовлення департаменту промисловості та розвитку підприємництва виконавчого органу Київської міської ради (КМДА) за підтримки партнерів – Київського академічного університету (КАУ) НАН України та проєкту Academ.City.

Докладніше див. додаток 52

***

22.10.2026

Внесено зміни присудження Премії за інноваційні технології: конкурс триває

21 жовтня 2026 року, Кабінет Міністрів України ухвалив зміни до Положення про Премію Кабінету Міністрів України за розроблення і впровадження інноваційних технологій (Міністерство освіти і науки України).

Що передбачають ухвалені зміни?

Оновлено посадовий склад Комітету з присудження Премії відповідно до чинного розподілу повноважень між членами уряду. Врегульовано процедуру видачі дублікатів дипломів лауреатів Премії.

Відтепер у разі втрати або пошкодження диплома лауреат може звернутися із заявою про отримання дубліката. Це особливо актуально для науковців і розробників, які втратили документи внаслідок російської збройної агресії.

Дублікат видаватиметься на підставі рішення МОН, матиме таку саму юридичну силу, як і оригінал, а інформація про його видачу зберігатиметься у відповідному журналі реєстрації.

Детальніше

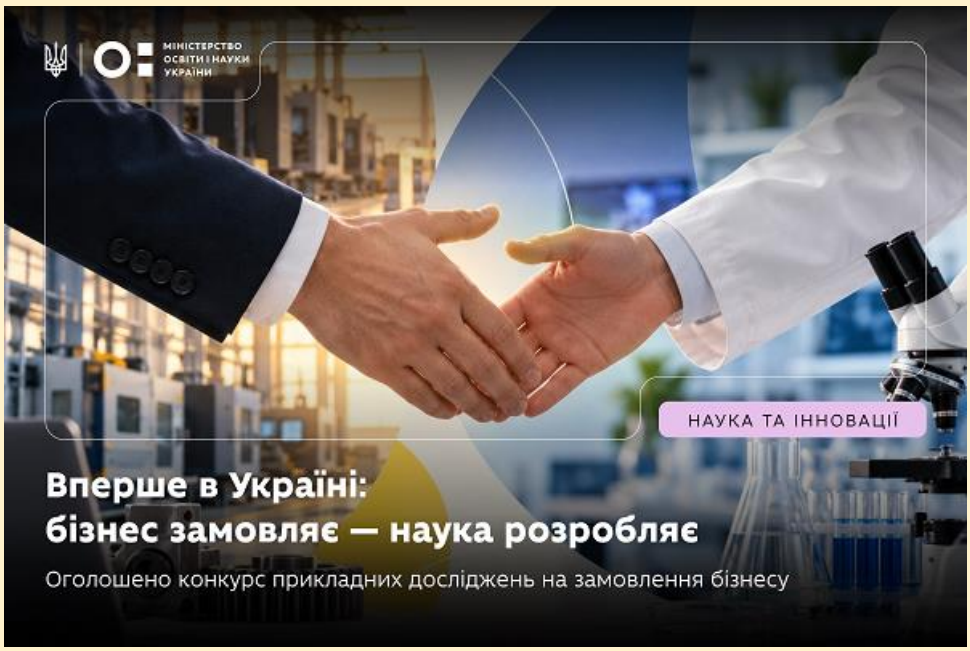
***

22.10.2026

МОН оголошує перший конкурс прикладних досліджень і розробок на замовлення українського бізнесу

Міністерство освіти і науки України оголошує конкурсний відбір спільних прикладних наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на замовлення бізнесу (Міністерство освіти і науки України).

Це абсолютно новий механізм підтримки прикладної науки, за якого тематика досліджень і розробок формується з урахуванням реальних технологічних та виробничих потреб підприємств. Держава на умовах співфінансування підтримуватиме проєкти державних університетів і наукових установ, результати яких мають потенціал практичного впровадження та комерціалізації.

Автор фото – пресслужба Міністерства освіти і науки України
Джерело: https://mon.gov.ua/

Докладніше див. додаток 53

***

29.10.2026

Міністерство освіти і науки України шукає наукові команди для реалізації перших двох проєктів на замовлення українського бізнесу.

Йдеться про розроблення знеболювального засобу тривалої дії та мобільної системи безпечної обробки баластної води суден (https://www.facebook.com/NASofUkraine).

Загальний бюджет проєктів – 25 млн грн, із яких 14,45 млн грн становить державна підтримка, а 10,55 млн грн – кошти компаній-замовників.

Міністерство запрошує до участі державні наукові установи та університети, які пройшли державну атестацію й мають відповідну експертизу та лабораторну базу.

Термін подання заявок – до 17:00 20 листопада 2026 року.

Читайте також:

Конкурс розробок на замовлення бізнесу: стандартизація та підготовка до серійного виробництва медичного виробу REVIBRAIN

Конкурс розробок на замовлення бізнесу: розроблення промислової біотехнології одержання транс-ресвератролу

***

14.10.2026

Національний університет «Київський авіаційний інститут» та Massachusetts Institute of Technology розпочали Ukraine Innovation and Engineering Lab: понад 100 учасників створюватимуть інженерні рішення для українських компаній

Відбулося офіційне відкриття Ukraine Innovation and Engineering Lab – спільної інженерної програми КАІ та MIT разом із Skyfall, що реалізується за підтримки Міністерства освіти і науки України та у співпраці з українськими компаніями NDA Recruitment, Sine Engineering, Warbirds та Frontline Robotics. 10 команд працюватимуть над реальними технологічними викликами українських компаній – від дослідження проблеми до створення та тестування робочого прототипу (Міністерство освіти і науки України).

Ukraine Innovation and Engineering Lab – 10-тижнева інженерна програма, побудована на основі реального курсу MIT та адаптована до українського контексту. Її головний принцип – *learning by doing*, або навчання через практику. Замість традиційних академічних завдань учасники працюватимуть над конкретними інженерними проблемами, запропонованими компаніями-партнерами.

Докладніше див. додаток 54

***

16.10.2026

В Україні розвивають мережу хабів талантів на базі університетів

Фонд Президента України з підтримки освіти, науки та спорту представив в Ужгородському національному університеті концепцію мережі хабів талантів, спрямовану на розвиток інженерно-технологічної освіти, науки та підтримку талановитої молоді (Комітет Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій).

На базі УжНУ визначено три перспективні напрями створення хабів: передові цифрові технології, напівпровідникові технології та GreenTech. Вони об’єднуватимуть освітні програми, наукові лабораторії та партнерства з бізнесом, забезпечуючи студентам можливості для досліджень і професійного розвитку.

Деталі тут.

***

08.10.2026

Україна посилює технологічну самодостатність та готує умови для розвитку напівпровідникової галузі

Сучасні технології неможливі без мікроелектроніки. Мінцифра працює над політикою технологічної самодостатності України та готує законодавчу основу для розвитку напівпровідникової індустрії. Відповідний законопроєкт

планують зареєструвати у Верховній Раді до кінця 2026 року (Міністерство цифрової трансформації України).

Джерело: https://thedigital.gov.ua/

Докладніше див. додаток 55

***

21.10.2026

Відкриваємо європейські лабораторії для українських інноваторів: починаємо співпрацю з Університетом Масарика

Штучний інтелект і напівпровідники формують майбутнє світової економіки. Щоб сприяти розвитку інноваційних технологій, Мінцифра підписала меморандум про взаєморозуміння з Університетом Масарика в Чеській Республіці (Міністерство цифрової трансформації України).

Щоб використовувати новітні технології для покращення здоров'я та добробуту людей, необхідно застосовувати можливості ШІ для розвитку персоналізованої медицини та профілактики. Для цього потрібна інтеграція відповідних даних про здоров'я, довкілля й соціальні фактори з різних сфер, щоб краще розуміти хронічні захворювання та чинники, які сприяють їхньому виникненню.

Партнерство з Університетом Масарика надасть інноваційним командам ширший доступ до європейської дослідницької інфраструктури та допоможе їм масштабувати свою роботу на міжнародному рівні.

Детальніше

***

19.10.2026

Самого лише інноваційного продукту недостатньо: УФС назвав 5 помилок у грантових заявках і пояснив, як їх уникнути

Грант допомагає стартапу провести R&D, вивести продукт на ринок, розширити команду та масштабуватися на нові ринки. Для того, щоб отримати фінансування, недостатньо заповнити грантову заявку й попросити гроші. Навіть сильний продукт не пройде відбір, якщо команда неправильно пояснить, яку проблему вона вирішує, кому потрібне рішення, на що витратить кошти та який результат це принесе (Міністерство цифрової трансформації України).

Разом з Українським фондом стартапів (USF) розбираємо 5 поширених помилок стартапів під час подання на гранти та пояснюємо, як їх уникнути.

Детальніше

***

20.10.2026

Інтелектуальні активи на балансах установ України: результати дослідження за 2021-2025 роки - аналітичний звіт і дашборд

Український національний офіс інтелектуальної власності та інновацій (УКРНОІВІ/IP офіс) підготував аналітичний звіт *«Об'єкти права інтелектуальної власності на балансах установ державного та комунального секторів України у 2021–2025 роках»* та інтерактивний дашборд, які дозволяють оцінити стан обліку інтелектуальних активів, простежити динаміку їх кількості, дослідити структуру та особливості розподілу між установами різного підпорядкування і регіонами України (IP офіс).

Інтелектуальна власність є не лише результатом наукової, освітньої чи інноваційної діяльності, а й економічним ресурсом, який може створювати додану вартість, залучатися до господарської діяльності та ставати основою для комерціалізації розробок і трансферу технологій. Водночас наявність патенту чи іншого охоронного документа не завжди означає, що відповідний об'єкт визнано нематеріальним активом і відображено в бухгалтерському обліку установи.

Саме тому дослідження IP офісу зосереджене на об'єктах права інтелектуальної власності (ОПІВ), які перебувають на балансах закладів вищої освіти, наукових установ, державних і комунальних підприємств, установ та організацій.

Аналітичний звіт охоплює період 2021–2025 років і ґрунтується на інформації, зібраній УКРНОІВІ станом на 1 січня 2026 року за результатами опрацювання відповідей центральних органів виконавчої влади, Національної академії наук України, національних галузевих академій наук, місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування.

Детальніше

***

12.10.2026

В УКРНОІВІ відбулося перше засідання Науково-технічної ради

9 жовтня 2026 року відбулося перше засідання Науково-технічної ради (НТР) Українського національного офісу інтелектуальної власності та інновацій (УКРНОІВІ/IP офіс). Учасники обрали керівний склад Ради та розпочали розгляд матеріалів, підготовлених для оприлюднення на офіційному вебпорталі УКРНОІВІ (IP офіс).

Науково-технічна рада – постійно діючий колегіальний консультативно-дорадчий орган УКРНОІВІ, що розглядає питання наукового, науково-технічного, методичного та методологічного характеру у сфері інтелектуальної власності, інноваційної діяльності та трансферу технологій.

Основними завданнями НТР є експертний супровід наукової, методичної, аналітичної та видавничої діяльності IP офісу, визначення її пріоритетних напрямів, фаховий розгляд підготовлених матеріалів і надання рекомендацій щодо їх оприлюднення та поширення.

Детальніше

***

06.10.2026

Глобальний інноваційний індекс 2026: Україна зберігає статус країни, що перевищує очікування за рівнем інноваційного розвитку

Всесвітня організація інтелектуальної власності (ВОІВ) представила Global Innovation Index 2026 (GII), який щороку оцінює інноваційний розвиток економік світу. У цьогорічному рейтингу Україна посіла **67-ме місце серед 139 економік світу**. Для порівняння, у 2025 році Україна була на 66-й позиції (IP офіс).

Водночас Україна посідає 14-те місце серед 35 економік із доходом вище середнього та 34-те місце серед 39 економік Європи.

Джерело: https://nipo.gov.ua/

Докладніше див. додаток 56

Бібліотека в науковому процесі

В. Бондаренко,
кандидат наук із соціальних комунікацій, старший науковий співробітник,
Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського

Використання мобільних застосунків на основі технології штучного інтелекту в системі сучасного бібліотечного обслуговування: можливості, практика та перспективи

Постановка проблеми. Штучний інтелект (ШІ) є однією з найвідоміших технологій, що стрімко розвивається останніми роками. Інтеграція штучного інтелекту істотно трансформувала різні сфери життєдіяльності людини. За допомогою передових технологій машинного навчання (Machine Learning) та глибокого навчання (Deep Learning), обробки природної мови та комп'ютерного зору підвищується взаємодія з користувачем, удосконалюється функціональність надання персоналізованих послуг, покращується користувацький досвід. Ці досягнення особливо помітні в таких напрямах, як рекомендаційні системи, розпізнавання рукописного тексту та голосу, створення віртуальних помічників/консультантів.

Бібліотеки як провідні інтелектуальні інформаційні центри, що швидко трансформуються відповідно до цифрових тенденцій в суспільстві, розпочали активне дослідження та впровадження технологій ШІ, які дають змогу автоматизувати процеси обслуговування користувачів, персоналізувати бібліотечні послуги та значно підвищити ефективність взаємодії з користувачами.

Технології ШІ (обробка природної мови, рекомендаційні системи, чат-боти, розпізнавання тексту, зображень і голосу) дають змогу не лише покращити якість довідково-інформаційного обслуговування, а й створювати нові формати доступу до бібліотечних ресурсів. Уже сьогодні технології ШІ використовуються для індексації великих обсягів даних, створення інтелектуальних пошукових систем та адаптації контенту до потреб конкретного користувача.

Одним із перспективних інструментів на базі технологій ШІ, вартих наукової уваги, є мобільні застосунки з ШІ, призначені не лише забезпечувати постійний доступ до бібліотечних ресурсів, а й формувати персоналізовані рекомендації, аналізувати користувацьку поведінку, прогнозувати інформаційні запити та адаптувати інтерфейс під побажання конкретного користувача. Такі рішення відкривають нові можливості для бібліотек у підвищенні якості обслуговування, формування довготривалого зв'язку з користувачем, а відтак – збереження конкурентоспроможності в умовах інформаційного перенасичення.

Метою дослідження є аналіз потенціалу та практики використання мобільних застосунків із ШІ у сфері бібліотечного обслуговування з метою підвищення доступності, персоналізації та інноваційності бібліотечних послуг.

Аналіз досліджень і публікацій. До питань впливу на бібліотечне обслуговування сучасних цифрових технологій, зокрема пов'язаних із впровадженням ШІ та мобільних технологій, фахівці зверталися неодноразово. Серед наявних наукових розвідок теоретичний та методологічний інтерес для нашого дослідження представляють праці, сфокусовані на систематичному огляді наукової літератури щодо застосування інструментів ШІ в бібліотечних сервісах, виявленні прогалин та перспектив для подальших досліджень, такі, що стосуються досвіду та тенденцій провадження даних технологій.

Ключові напрями використання ШІ – від чат-ботів до аналітики поведінки користувачів, досліджують І. Марасінгхе, Д. Гунасекера, Р. Сеневіратне [5], зокрема вказуючи на відсутність комплексних рішень у сфері мобільних застосунків (головними науковими прогалинами вони визначають інтеграцію ШІ в мобільні платформи, питання етики, конфіденційності та адаптації для різних національних культурних полів).

В роботі А. Хусейна [2] досліджено переваги використання ШІ в бібліотечних послугах, зокрема для автоматизації інформаційного пошуку, створення персоналізованих рекомендацій і голосових помічників, важливість цифрової грамотності працівників бібліотек. Також автор приділяє увагу основним перешкодам впровадження ШІ, які узагальнює за типами: технічні, етичні та фінансові.

Концептуальну модель впровадження ШІ в бібліотечне обслуговування на основі теорій інновацій запропоновано Р. Окунлая, Н. С. Абдуллах, Р. А. Аліас [6]. Модель охоплює як технічні, так і організаційні аспекти, включаючи роль мобільних застосунків як інтерфейсу до послуг. Дослідження є корисним для розробників інноваційних цифрових сервісів у бібліотеках.

Практичний досвід інтеграції інструментів ШІ в академічні бібліотеки Гани детально досліджено С. Аджейем та К. Аг'єманом [1]. Автори дослідження прийшли до висновку, що ШІ надає значні можливості для вдосконалення бібліотечних операцій і взаємодії з користувачами. Згідно з результатами дослідження, найпоширенішими інструментами на основі штучного інтелекту є: пошукові системи, автоматизована каталогізація, чат-боти та системи рекомендацій, тоді як прогнозна аналітика виявилась менш поширеною. Дослідження висвітлює ключові фактори успішного впровадження ШІ, до яких належать: адекватне фінансування, навчання персоналу, технічна підтримка та сприйняття користувачами. Дослідники розглядають штучний інтелект як цінний актив для покращення бібліотечних послуг і залучення користувачів, а також акцентують увагу на необхідності визначення як пріоритету таких факторів: забезпечення ресурсів,

інвестування в навчання персоналу та оновлення політики для ефективної інтеграції технологій ШІ та задоволення зростаючих потреб користувачів в академічних бібліотеках.

Тенденції використання ШІ в бібліотечній справі та прогнози щодо впровадження нових форм обслуговування, таких як автономні системи довідок, розпізнавання запитів на основі мови/зображення, досліджує Г. Е. Пенс [7]. Зокрема автор підкреслює, що мобільні застосунки стануть ключовими платформами для доступу до таких інтелектуальних сервісів.

Опрацьовані дослідження зарубіжних фахівців бібліотечної справи демонструють прагнення до створення мобільних інтерфейсів на базі ШІ (наприклад, чат-ботів, голосових помічників, рекомендаційних систем) та формують базу для подальших розробок у сфері мобільних застосунків.

В Україні питання провадження технологій ШІ у бібліотечні послуги також активно досліджується, на сьогодні вже напрацьовано низку публікацій, які закладають методологічну та практичну основу до розуміння цього питання. Дослідники відзначають, що українські бібліотеки започатковують використання різних інструментів штучного інтелекту, найактивніше сьогодні використовують ChatGPT для створення медіаконтенту, редагування тексту та перекладу. Зокрема, імплементацію штучного інтелекту в бібліотечну діяльність досліджують Г. Шемаєва та Т. Костирко [17].

Впровадження штучного інтелекту у бібліотечну практику, як «актуального питання сьогодення та дієвого засобу процвітання книгозбірень у новій економіці знань», досліджує О. Шишкіна [18]. Дослідниця прогнозує, що ШІ значно покращить роботу бібліотек та якість надання послуг, а також підвищить значущість книгозбірень у майбутньому цифровому суспільстві, яке постійно змінюється.

Ю. Данькевич та О. Костенко [12] вивчають роль штучного інтелекту в роботі бібліотек закладів вищої освіти. Науковці аналізують, як використання ШІ може сприяти автоматизації рутинних процесів, підвищенню доступності інформаційних ресурсів, персоналізації послуг для користувачів та інтеграції бібліотек у навчальний процес. Особлива увага приділяється технологіям обробки природної мови (Natural Language Processing), оптичному розпізнаванню тексту (Optical Character Recognition) та чат-ботам, які забезпечують зручність доступу до бібліотечних ресурсів і швидкість обслуговування. Дослідники також наголошують на необхідності розробки етичних стандартів використання ШІ в бібліотечній сфері, забезпечення прозорості алгоритмів роботи, навчання персоналу та необхідності ретельного тестування нових технологій перед їх впровадженням.

Питання, «як зробити штучний інтелект партнером бібліотек?» перебуває у фокусі уваги дослідників НБУВ. Так, стан впровадження систем штучного інтелекту у зарубіжних бібліотечно-інформаційних установах, основні напрями використання інтелектуальних технологій та існуючі

обмеження щодо їх інтенсивної інтеграції у бібліотечну практику досліджує Л. Дем'янюк [13]. У свою чергу Ю. Ковтанюк [14] досліджує історію і шляхи впровадження штучного інтелекту не лише в науку, а і в суспільну думку загалом. Після аналізу переваг і недоліків впровадження ШІ, прикладів його використання в діяльності архівів, бібліотек і музеїв дослідник наголошує на необхідності для вітчизняних бібліотек у виробленні власної стратегії застосування ШІ.

Практичні аспекти використання програм штучного інтелекту в аналітичній роботі, зокрема під час написання наукової статті, складанні рейтингу активності політичних персон в українському інформаційному просторі детально досліджується Л. Чуприною [16]. Дослідником звертається увага на особливості роботи програм штучного інтелекту з українськими новинними сайтами та наголошується на необхідності обов'язкової перевірки інформації, наданої штучним інтелектом. Н. Тарасенко [15] у дослідженні «Штучний інтелект: досягнення в розробці та ризики подальшого розвитку» розглядає цю технологію як одну з ключових трансформаційних технологій економіки, оборони та державного управління.

Отже, можемо констатувати, що на сьогодні серед науковців – як зарубіжних, так і вітчизняних – спостерігається підвищений інтерес до технологій ШІ та їх впровадження у бібліотечну діяльність, який, у свою чергу, сприяє формуванню наукового підґрунтя для комплексного дослідження бібліотечних мобільних застосунків із ШІ. Проте, попри активне дослідження технологій ШІ, наукові розвідки, що поєднують бібліотекознавство, інформаційну діяльність та штучний інтелект у форматі мобільних рішень, залишаються малодослідженими, що і визначає актуальність та наукову новизну запропонованої теми.

Виклад основного матеріалу. Загалом аналіз та узагальнення наукових досліджень щодо питань використання можливостей ШІ в бібліотечній справі дав можливість окреслити напрями, де ця технологія імплементується найактивніше.

Наразі помітних змін під впливом ШІ вже зазнали:

– системи курування та рекомендацій: у рамках цієї системи алгоритми штучного інтелекту генерують персоналізовані пропозиції на основі аналізу уподобання користувачів, історії запозичень та читацьких звичок. Ці інструменти полегшують користувачам швидкий пошук необхідних ресурсів (книг, статей та ін.);

– пошук інформації: алгоритми пошукових систем, які засновані на штучному інтелекті, покращують спосіб пошуку інформації та підвищують його точність у базах даних та каталогах бібліотек за рахунок обробки природної мови (NLP);

– цифрові архіви та збереження: у бібліотечних колекціях штучний інтелект допомагає зі збереженням, оцифруванням та індексуванням рідкісних та делікатних ресурсів. Текст, що підлягає пошуку, можна витягти з відсканованих документів за допомогою технології оптичного

розпізнавання символів (OCR), а цифрові архіви можна класифікувати та впорядкувати за допомогою алгоритмів штучного інтелекту;

– чат-боти та віртуальні помічники: чат-боти та віртуальні помічники на базі ШІ використовуються бібліотеками для миттєвої допомоги користувачам, відповіді на запитання та спрямування їх до доступних ресурсів і послуг;

– аналіз тексту та даних: аналіз тексту та оцінка настроїв – це два методи ШІ, які дають змогу бібліотекам збирати корисні дані з величезних обсягів текстового матеріалу. Ці результати використовуються бібліотекарями для аналізу поведінки користувачів, наукових досліджень та створення колекцій;

– Створення та генерація контенту: технології ШІ покращують створення контенту шляхом створення метаданих, анотацій або резюме для довідкових матеріалів. Автоматизуючи монотонні методи, ці інструменти дають змогу бібліотекарям присвячувати більше часу стратегічним питанням;

– послуги доступності: ШІ допомагає покращити доступність бібліотечних послуг та ресурсів для людей з інвалідністю. Наприклад, програмне забезпечення на базі ШІ може допомогти людям з вадами зору орієнтуватися в цифрових інтерфейсах і перетворювати текст на мовлення;

– прогнозна аналітика для управління колекціями: прогнозна аналітика використовується бібліотеками для планування попиту на ресурси, покращення тактики розвитку колекцій та ефективного управління запасами. Системи ШІ аналізують тенденції використання та зовнішні зміни для прийняття оптимальних рішень щодо вдосконалення та розвитку колекцій;

– послуги перекладу: системи перекладу на базі штучного інтелекту використовуються бібліотеками з багатомовними колекціями для надання ресурсів кількома мовами, що робить їх доступнішими для ширшого кола користувачів;

– безпека та виявлення шахрайства: ШІ використовується в бібліотеках для покращення заходів безпеки, таких як виявлення шахрайства, моніторинг систем контролю доступу та захист кіберактивів [3].

Серед розглянутих напрямів ми виокремили такі, що, на наш погляд, є найбільш перспективними у «мобільному» втіленні: інформаційний пошук, персоналізація, комунікація. Розглянемо ці напрями та переваги, які набуваються з інтегруванням технологій ШІ в мобільний застосунок.

Застосування технології штучного інтелекту покращує пошук у каталогах бібліотеки, автоматично пропонує релевантні ресурси за інтересами користувача. Наприклад, рекомендації на основі історії запитів або переглядів. Значно пришвидшують доступ до ресурсів бібліотеки такі можливості ШІ, як розпізнавання мови та зображень, голосовий пошук, сканування обкладинок або штрихкодів. Зокрема, завдяки обробці природної мови ШІ здатен краще розуміти суть запиту користувача, ніж традиційні пошукові системи, здійснювати пошук ключових понять у великих текстових

базах. Наприклад, розпізнавання текстів із цифрових архівів, переклад, реферування, аналіз документів з подальшим створенням анотацій/резюме.

Використання штучного інтелекту відкриває нові можливості у класифікації та організації бібліотечних ресурсів та фондів. Перспективними в цьому контексті видаються такі можливості ШІ, як автоматична тематична класифікація (аналіз вмісту документів (анотація, текст) та сортування їх за галузями знань або рубриками); семантичний аналіз (розуміння значення тексту, тематики, ключових слів); обробка природної мови (NLP) (розпізнавання жанрів, типів документа, ключових понять); автоматичне створення тегів та метаданих (генерування хештегів, категорій, ключових слів для вдосконалення пошукових можливостей); класифікація за типами ресурсів.

Серед мобільних застосунків, які, на нашу думку, в контексті інформаційного пошуку здатні не тільки якісно покращити обслуговування користувачів, а й оптимізувати роботу бібліотекарів, варто відзначити Yewno Discover (https://subscriptionsmanager.jisc.ac.uk/catalogue/2761) та WorldCat Find (https://play.google.com/store/apps/details?id=org.oclc.wcmobile&hl=uk).

Розробники описують Yewno Discover як інструмент пошуку нового покоління для академічних та публічних бібліотек. Застосунок допомагає студентам та дослідникам знаходити саме ту інформацію, яку вони шукають, незалежно від дисципліни, і особливо якщо це міждисциплінарна інформація. Цей новий вид інструменту візуального пошуку знань імітує діяльність людського мозку, використовуючи машинне навчання та обчислювальну лінгвістику для читання сотень мільйонів академічних публікацій, і може направляти користувачів до точного абзацу інформації в колекції, який є найбільш цінним для їхнього пошуку. Платформа Yewno встановлює семантичні та концептуальні зв’язки з мільйонами наукових статей, книг та баз даних майже з усіх академічних галузей [10].

Мобільний застосунок WorldCat Find дає змогу шукати книги, відео, статті та навіть ігри з телефону або іншого мобільного пристрою. Використовуючи місцезнаходження, застосунок надасть список бібліотек поблизу, де є запитувані ресурси. Також застосунок, використовуючи технології ШІ, пропонує рекомендаційні списки книг. Рекомендації генеруються за допомогою Microsoft Azure OpenAI. Варто зазначити, що на сьогодні ця функція доступна тільки для користувачів зі США та Канади [8].

Такі застосунки використовуються академічними (MIT, Harvard, Oxford, Stanford, Harvard, University of London) науковими, публічними бібліотеками та мають такі ШІ-функції: персоналізовані підказки на основі історії користувача; розуміння запиту у формі природної мови; інтеграція з ШІ-базованими платформами (наприклад Alma, Primo), локальними академічними бібліотеками та бібліотечними порталами; пошук за значенням, а не тільки ключовими словами; візуалізація зв’язків між темами, поняттями, джерелами; алгоритми машинного навчання для ранжування результатів; реферування текстів (AI-generated summaries), розумне сорту-

вання; пошук аналогічних статей на основі змісту; пошук з геолокацією (система визначає найближчу бібліотеку, де є необхідний запитуваний ресурс).

Отже, ШІ докорінно змінює процес пошуку у бібліотечних ресурсах, роблячи його більш точним, швидким та семантичним. Технології NLP, OCR, візуального пошуку та голосових команд дають можливість не лише знайти потрібні ресурси, а й працювати з ними у зручний спосіб.

Мобільні застосунки Yewno Discover та WorldCat Find є прикладами інноваційних платформ, які поєднують класичний бібліотечний пошук із розширеним інтелектуальним аналізом. Вони демонструють, що майбутнє пошукових систем – у переході від ключових слів до контекстуального аналізу. Головною перевагою ШІ в інформаційному пошуку є можливість працювати з великими обсягами даних – автоматично класифікувати, реферувати та візуалізувати зв'язки між темами й джерелами, що значно підвищує ефективність роботи як користувачів, так і бібліотекарів. Впровадження базових функцій інтелектуального пошуку в бібліотечні мобільні застосунки, зокрема голосового пошуку та семантичного аналізу запитів, дасть можливість розширити аудиторію бібліотеки.

Аналіз наукових досліджень з питання персоналізації бібліотечних послуг дає змогу виокремити ті аспекти, які вигідно підсилюються за рахунок впровадження мобільних застосунків з ШІ, зокрема: рекомендаційні сервіси, базовані на аналізі історії користувацьких запитів; адаптивні інтерфейси та налаштування під потреби та вподобання користувача.

У багатьох мобільних бібліотечних застосунках уже сьогодні впроваджено алгоритми рекомендацій, аналізується історія користувацьких запитів, переглядів, замовлень літератури та навіть час, проведений на сторінці певного видання, щоб автоматично формувати рекомендаційні добірки та списки. Так, застосунок Libby (https://play.google.com/store/apps/details?id=com.overdrive.mobile.android.libby&hl=uk) формує рекомендаційні добірки книжок для кожного користувача, окремо використовуючи ChatGPT. Нова функція під назвою «Надихни мене» надає можливість отримувати рекомендації книг, ґрунтуючись на запитах користувачів або їх раніше збережених заголовках у Libby. ШІ-алгоритми враховують жанрові вподобання, мову читання та попередні завантаження.

Застосунок BiblioCore (https://www.bibliocommons.com/solutions/ biblioapps) має цікаву консультативну функцію під назвою "While You Wait" (Поки Ви чекаєте), яка ґрунтується на основі ШІ (аналіз каталогів та поведінки користувача). Щоразу, коли користувач запитує джерело, яке наразі відсутнє в бібліотеці, йому пропонуються доступні релевантні джерела.

Актуальними в контексті як персоналізації, так і доступності обслуговування є можливості адаптації інтерфейсу та налаштувань під користувача. Окремі застосунки вже сьогодні змінюють інтерфейс відповідно до віку, мовних налаштувань, потреб у доступності (наприклад, великий

шрифт, озвучування), такі функції підтримуються ШІ, що аналізує попередню активність користувача.

Розглянуті приклади мобільних застосунків із ШІ дають можливість зробити висновок, що персоналізація на основі аналізу користувацьких даних підвищує рівень задоволеності та лояльності користувачів бібліотек, перетворюючи останню з універсального сховища ресурсів на персонального помічника у розвитку та дозвіллі.

Для вітчизняних бібліотек, на нашу думку, на даному етапі доцільним видається поетапне впровадження персоналізації з використанням технологій ШІ. Починаючи з рекомендаційних сервісів та базових налаштувань інтерфейсу, що дасть можливість протестувати інновації без значних фінансових витрат та поступово навчити персонал.

На сьогодні ефективна комунікація між бібліотекою та користувачем є запорукою якісного інформаційного обслуговування. Саме рівень комунікації впливає на доступність до знань і ресурсів; формування довіри до бібліотеки, як до сучасного інформаційного центру; активність читачів та їхнє бажання повернутися до закладу.

Сьогодні ШІ використовується в бібліотеках для створення інноваційного онлайн-довідкового сервісу. Дедалі більш популярними стають чат-боти та віртуальні помічники, розмовні агенти, що працюють на основі обробки природної мови та доступні для взаємодії з користувачем у режимі 24/7.

Як актуальний приклад розглянемо віртуального помічника, розумного розмовного чат-бота на ім'я Сяоту (Xiaotu, жінка) бібліотеки Університету Цінхуа (Китай). Цей віртуальний помічник вважається перспективним новим способом роботи онлайн-довідкової служби, доступний для користувачів як через мобільний застосунок, так і через найбільшу соціальну мережу держави. Розробники відзначають чотири фактори, які сприяють успіху цього проєкту: ШІ, самонавчання, яскравий логотип та мова, а також модульна архітектура. База даних віртуального помічника Xiaotu охоплює широке коло джерел серед яких: Вікіпедія та її китайський аналог, контент, переглянутий професорами університету, найпоширеніші питання з відділу довідково-інформаційного обслуговування бібліотеки університету та інші сторонні ресурси, що представлені в інтернет-просторі Китаю. Як наслідок – Xiaotu представляє партисипативну бібліотечну службу, в якій користувачі беруть участь у зборі ресурсів та стають співтворцями контенту. Присутність ШІ віртуального помічника у будь-який час, у будь-якому місці з будь-якого пристрою максимізує його потенціал для надання віртуальних довідкових послуг [11].

Бібліотека університету Зайда (Дубаї, АОЕ) інтегрувала на свою веб-сторінку розмовного агента з ШІ на ім'я Aisha, який передбачений як інструмент для покращення доступності до ресурсів бібліотеки та як спосіб цілодобової підтримки та персоналізованої допомоги користувачам. Відповіді Aisha спираються на користувацьку базу знань, посилену

розширеною генерацією пошуку, що робить їх більш точними та менш схильними до помилок. Також розмовний агент може виконувати перетворення мови в текст і навпаки, роблячи взаємодію більш природною та доступною. Aisha додає візуальний вимір, що дає можливість користувачам завантажувати зображення або документи для аналізу та генерувати зображення у відповідь, що у свою чергу робить взаємодію більш універсальною та інформативною. Розмовний агент має доступ до широкого кола зовнішніх інструментів та може отримувати інформацію з різних джерел, включаючи Google, Wikipedia, університетський бібліотечний каталог, інституційний репозитарій університету та Google Scholar [4].

Державна бібліотека Квінсленда (Австралія) презентувала користувачам через вебсайт військового меморіалу «костюмованого» чат-бота з ШІ, що виступає у «ролі» ветерана Першої світової війни – Чарлі (Charlie). Він побудований на основі історичних джерел та покликаний розповідати про події і життя у часи Першої світової війни. Компанія-розробник акцентує, що кожна взаємодія користувача з Чарлі – це «не просто розмова, а путівник багатою колекцією державної бібліотеки Квінсленда та Австралійського військового меморіалу, що забезпечує автентичність та залучення через прямі цитати з оригінальних джерел». Щоразу, коли Чарлі ділиться спогадами, розповідає про подію або описує почуття, надаються цитати, що спрямовують користувача до оригінальних листів та щоденників з колекції Державної бібліотеки, історичних газетних статей з 1914 до 1918 рр. та «Офіційної історії Австралії у війні 1914–1918 років» Австралійського військового меморіалу. Це забезпечує ідеальне поєднання зацікавленості та автентичності, дозволяючи користувачам глибше зануритися в конкретні історичні періоди, зрозуміти ширший контекст та оцінити розповіді з перших вуст [9].

Висновки. Штучний інтелект стає одним із визначальних чинників трансформації бібліотечного обслуговування. Він дає можливість бібліотеці трансформуватися в сучасний сервісний центр із високим рівнем персоналізації та інтерактивності. Ключові напрями впливу ШІ на бібліотечне обслуговування охоплюють інформаційний пошук, персоналізацію та комунікацію. Саме ці сфери, на нашу думку, найбільше виграють від представлення їх у мобільному інтерфейсі. Мобільні застосунки з ШІ на сьогодні є перспективним напрямом розвитку бібліотечних інновацій, адже здатні забезпечувати постійний доступ до ресурсів, адаптовувати інтерфейс під індивідуальні потреби, пропонувати нові формати комунікації з користувачем.

Проаналізований зарубіжний досвід засвідчив ефективність інтеграції ШІ в довідкові сервіси, паралельно спостерігається зацікавленість користувачів у взаємодії з такими сервісами.

Розглянуті у дослідженні приклади демонструють, що ШІ здатен не лише відповідати на стандартні запити, а й створювати новий формат взаємодії – від емоційно залученої розмови («Чарлі») до партисипативної

моделі збору ресурсів («Сяоту»). Це дає можливість зробити висновок про потенціал ШІ як інструмента не просто інформування, а й культурної та соціальної взаємодії. У контексті комунікації перевагою бібліотечних мобільних ШІ-застосунків є багатомовність, доступність для людей з особливими потребами (голосові інтерфейси), інтеграція в соціальні мережі та аналітика зворотного зв'язку користувачів.

Якщо говорити про українські бібліотеки, то, на нашу думку, найбільш реалістичним першим кроком до імплементації технологій штучного інтелекту видається впровадження ШІ-мобільних чат-ботів та віртуальних довідкових служб, що дасть можливість знизити навантаження на персонал та підвищити рівень обслуговування користувачів. На сьогодні для вітчизняних бібліотек ключовим викликом є не тільки технічна складова, а й організаційна: створення баз знань для чат-ботів, навчання персоналу, розробка стандартів прозорості відповідей ШІ. Проте, незважаючи на виклики, вітчизняні бібліотеки вже розпочали ситуативно застосовувати інструменти ШІ, зокрема ChatGPT, для створення контенту.

Попри те, що зарубіжний досвід доводить високий потенціал мобільних ШІ-рішень, їхнє застосування у вітчизняному бібліотечному просторі потребує адаптації до місцевих реалій, у першу чергу це стосується обмеженого фінансування та відсутності єдиної стратегії впровадження.

Основними викликами впровадження ШІ у бібліотечну практику на сьогодні є питання етики, конфіденційності даних та прозорості алгоритмів. Їх подолання вбачається через навчання персоналу, створення національних стандартів та партнерство з ІТ-сектором. На нашу думку у найближчі роки мобільні застосунки з ШІ мають потенціал стати одним із провідних каналів взаємодії бібліотеки та користувача, забезпечуючи постійний персоналізований та інклюзивний доступ до інформації. Це відкриває перспективу для подальших наукових досліджень та розробок.

Список використаних джерел

1. Adjei S., Agyeman K. The integration of Artificial Intelligence tools in academic libraries within Ghana. *Ghana Library Journal*. 2024. Vol. 29, No. 2. P. 1–65. https://dx.doi.org/10.4314/glj.v29i2.3

2. Hussain A. Use of artificial intelligence in the library services: prospects and challenges. *Library Hi Tech News.* 2023. Vol. 40, No. 4. https://doi.org/10.1108/LHTN-11-2022-0125

3. Jyoti, Kumar P. Reshaping the library landscape: Exploring the integration of artificial intelligence in libraries. *IP Indian Journal of Library Science and Information Technology.* 2025. Vol. 9, No. 1. P. 29–36. https://doi.org/10.18231/j.ijlsit.2024.005

4. Lappalainen Y., Narayanan N. Aisha: A Custom AI Library Chatbot Using the ChatGPT API. *Journal of Web Librarianship.* 2023. Vol. 17, No. 3. P. 37–58. https://doi.org/10.1080/19322909.2023.2221477

5. Marasinghe I., Gunasekera D., Senevirathne R. Application of artificial intelligence for library services: A systematic literature review. *Journal of the University Librarians Association of Sri Lanka.* 2024. Vol. 27, No.2. P. 257–284. https://doi.org/10.4038/jula.v27i2.8089

6. Okunlaya R., Abdullah N. S., Alias R. A. Artificial intelligence (AI) library services innovative conceptual framework for the digital transformation of university education. *Library Hi Tech*. 2022. https://doi.org/10.1108/LHT-07-2021-0242

7. Pence H. E. Future of Artificial Intelligence in Libraries. *The Reference Librarian.* 2022. Vol. 63, No.1. P. 1–11. https://doi.org/10.1080/02763877.2022.2140741

8. Search for recommended reading. *OCLC : website*. URL: https://help.oclc.org/Discovery_and_Reference/WorldCat-org/WorldCat_Find/Search_WorldCat_Find/Search_for_recommended_reading (дата звернення: 09.09.2025).

9. Virtual Veterans at State Library. *State Library of Queensland : website*. URL: https://www.slq.qld.gov.au/blog/virtual-veterans-state-library (дата звернення: 09.09.2025).

10. Yewno Discover 2022–2025. *Licence subscriptions manager : website.* URL: https://subscriptionsmanager.jisc.ac.uk/catalogue/2761 (дата звернення: 09.09.2025).

11. Yao F., Zhang C., Chen W. Smart talking robot Xiaotu: participatory library service based on artificial intelligence. *Library Hi Tech*. 2015. Vol. 33, No.2. P. 245–260. https://doi.org/10.1108/LHT-02-2015-0010

12. Данькевич Ю., Костенко О. Штучний інтелект та його роль у бібліотеках закладів вищої освіти. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. 2025. Т. 36 (75), № 1, ч. 2. С. 237–241. https://doi.org/10.32782/2710-4656/2025.1.2/37

13. Демян'юк Л. Штучний інтелект у бібліотечній практиці: зарубіжний досвід. *Бібліотека. Наука. Комунікація: інноваційні трансформації ресурсів і послуг : матеріали міжнар. наук. конф. (Київ, 4–6 жовт. 2022 р.).* Київ, 2022. С. 33–35.

14. Ковтанюк Ю., Демян'юк Л. Як зробити штучний інтелект партнером бібліотек. *Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського : вебсайт*. [Електронний ресурс]. 2025. URL: http://www.nbuv.gov.ua/node/6706 (дата звернення: 09.09.2025).

15. Тарасенко Н. Штучний інтелект: досягнення в розробці та ризики подальшого розвитку. *Інформаційно-аналітичний бюлетень «Шляхи розвитку української науки: суспільний дискурс».* 2023. № 4 (186). С. 15–31.

16. Чуприна Л. Практичні аспекти використання програм штучного інтелекту в аналітичній роботі відділу. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. 2024. Вип. 71. С. 304–316. https://doi.org/10.15407/np.71.304

17. Шемаєва Г. В., Костирко Т. М. Імплементації штучного інтелекту в бібліотечну діяльність. *University library at a new stage of social*

communications development : тези IX Міжнар. конф. (м. Дніпро, 3–4 жовт. 2024 р.). Дніпро : Наук. б-ка УДУНТ, 2024. URL: https://crust.ust.edu.ua/server/api/core/bitstreams/613464d0-8904-4e56-ab17-e2e3a987ae1d/content (дата звернення: 09.09.2025).

18. Шишкіна, О. С. Використання штучного інтелекту в бібліотечній діяльності. *Інформаційні технології і системи в документознавчій сфері :* зб. матеріалів IX Всеукр. наук. студент. конф. (м. Вінниця, 12 квіт. 2024 р.) / редкол.: Г. П. Лукаш, О. М. Анісімова та ін. Вінниця : ДонНУ ім. Василя Стуса, 2024. С. 124–126. URL: https://jitas.donnu.edu.ua/article/view/15956 (дата звернення: 09.09.2025).

(Джерело: Бондаренко В. Використання мобільних застосунків на основі технології штучного інтелекту в системі сучасного бібліотечного обслуговування: можливості, практика та перспективи / В. Бондаренко. Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. 2025. Вип. 76. С. 256-275. doi: https://doi.org/10.15407/np.76.256).

***

10.10.2026

«2027 – рік ІФЛА у НБУВ»: Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського розпочинає проєкт до 100-річчя ІФЛА

У 2027 році світова бібліотечна спільнота відзначатиме 100-річчя Міжнародної федерації бібліотечних асоціацій та установ (International Federation of Library Associations and Institutions, IFLA, ІФЛА) – організації, яка впродовж століття об’єднує бібліотеки і бібліотечних фахівців різних країн, формує міжнародні професійні стандарти, сприяє розвитку міжнародного професійного співробітництва та бере участь у визначенні напрямів розвитку бібліотечної справи (Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського).

Джерело: https://www.nbuv.gov.ua/

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського (НБУВ) долучається до цієї ювілейної дати власним комплексним проєктом **«2027 – рік ІФЛА у НБУВ»**. Проєкт покликаний не лише відзначити ювілей ІФЛА, а й привернути увагу української бібліотечної спільноти до історії, сучасної діяльності та професійного потенціалу цієї міжнародної організації. Для НБУВ, яка бере активну участь у міжнародному бібліотечному співробітництві та представляє Україну в світовому професійному просторі, це також можливість осмислити власний досвід міжнародної взаємодії й окреслити перспективи подальшої роботи.

Докладніше див. додаток 57

***

09.10.2026

Лобанок Д.

«Немає безпечнішого місця, ніж у нас»: як живе під час війни бібліотека Вернадського

…Нині основний масив роботи в бібліотеці – оцифровування фондів по максимуму. У 2023 році бібліотека отримала спонсорську допомогу з технікою для оцифрування від Шведської академії наук та Німецької національної бібліотеки. Це допомогло прискорити роботу навіть під час блекаутів (Українська правда. Культура).

«Наше завдання зараз – тримати сайт у робочому стані. Я пам'ятаю, як важко було у 2022 році. У нас насправді в пів країни культурних установ лягають сервери, коли закінчуються акумулятори. Ми постаралися забезпечити доступ, і відчуваємо, що є запит на це, адже науковці та студенти продовжують працювати та вчитися дистанційно», – розповіла заступниця генеральної директорки бібліотеки з наукової роботи Юлія Половинчак. Зокрема, за її спостереженнями, зріс запит серед західних науковців на різну україністику.

За словами Половинчак, за 2025 рік на сайті було зафіксовано 18 мільйонів відвідувань, серед яких 4 мільйони – з унікальними IP. Зростає інтерес серед української спільноти за кордоном: із Польщі, Литви, Угорщини, Німеччини, США. Високий рівень українознавчих досліджень: Канада, Польща, Німеччина; також через VPN заходять люди з окупованих територій.

Крім того, бібліотека співпрацює з міжнародними відділами щодо оцифрування та обміну досвідом. Зокрема, з американською установою YIVO – єврейським науково-дослідним інститутом. Вона допомагає атрибутувати рукописи та стародруки юдаїки, створювати метадані. Організація сприяла оцифруванню воскових циліндрів Едісона.

Також заклад співпрацює з Європейським інститутом, Німецьким музичним об'єднанням, яке допомогло з оцифруванням шелакових платівок –

матеріал початку XX століття, який не можна багаторазово відтворювати через його крихкість.

Детальніше

***

30.10.2026

Цифрова бібліотека Організації Об'єднаних Націй

Шановні користувачі!

Пропонуємо скористатися **Цифровою бібліотекою Організації Об'єднаних Націй (United Nations Digital Library(https://digitallibrary.un.org/)**, посилання на яку відтепер доступне на сайті НБУВ. Офіційний міжнародний інформаційний ресурс містить документи й публікації ООН, матеріали засідань, тексти виступів, відомості про голосування, карти, зображення, аудіоматеріали та набори даних (Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського).

Створена у травні 2017 року спільними зусиллями Бібліотеки імені Дага Гаммаршельда в Нью-Йорку та Бібліотеки Відділення ООН у Женеві, платформа забезпечує відкритий доступ до матеріалів Організації та сприяє збереженню документальної спадщини ООН.

Джерело: https://www.nbuv.gov.ua/

Докладніше див. додаток 58

***

23.10.2026

ЦІЛЬ МІСЯЦЯ – жовтень: ЦСР 15. Захист та відновлення екосистем суші

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського долучається до поширення знань із питань сталого розвитку, забезпечуючи доступ до наукових видань, документальних джерел та інформаційних ресурсів, присвячених охороні довкілля, дослідженню природних екосистем і збереженню біорізноманіття. Важливим напрямом діяльності НБУВ є наукове та інформаційно-аналітичне забезпечення досліджень, пов'язаних зі

сталим розвитком і збереженням довкілля (Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського).

Джерело: https://www.nbuv.gov.ua/

Докладніше див. додаток 59

***

24.10.2026

Безпала Г.

ЮВІЛЕЙНИЙ РІК ПРОЄКТУ «АВСТРІЙСЬКІ БІБЛІОТЕКИ ЗА КОРДОНОМ»

У 2026 році минає 40 років від започаткування проєкту «Австрійські бібліотеки за кордоном», ініційованого Федеральним міністерством європейських і міжнародних справ Австрії (BMEIA) з метою поширення австрійської наукової та культурної присутності в посткомуністичних країнах переважно Центральної та Південно-Східної Європи. Австрійський читальний зал у Кракові, відкритий ще до розпаду комуністичної системи у 1986 році, став прикладом для наслідування. Сьогодні культурна мережа нараховує 65 Австрійських бібліотек у 28 країнах світу, в тому числі п'ять з них в Україні: у Львові (1992), Чернівцях (1992), Києві (1992), Харкові (1996) та Дрогобичі (2009). За останні роки географія мережі поширилася на Туреччину, Ізраїль, Кавказ і Центральну Азію (Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського).

Джерело: https://www.nbuv.gov.ua/

Докладніше див. додаток 60

***

Генеральна асамблея OpenAIRE на своєму засіданні схвалила вступ Державної науково-технічної бібліотеки України

29 вересня Генеральна асамблея OpenAIRE одностайно схвалила вступ Державної науково-технічної бібліотеки України до цієї європейської організації (Державна науково-технічна бібліотека України).

Для ДНТБ України це важлива подія і водночас логічне продовження роботи з розвитку відкритої науки та інтеграції української наукової інформаційної інфраструктури до європейського простору.

Докладніше див. додаток 61

***

03.10.2026

Онлайн-засідання Регіонального комітету Європейського дивізіону IFLA (EURDC)

1 жовтня 2026 року відбулося онлайн-засідання Регіонального комітету Європейського дивізіону IFLA (EURDC) (Українська бібліотечна асоціація).

У зустрічі взяли участь понад 35 представників європейської бібліотечної спільноти, серед яких і представниця Асоціації, генеральна директорка Одеської національної наукової бібліотеки **Ірина Бірюкова**.

Докладніше див. додаток 62

***

12.10.2026

На засіданні Президії НАПН України розглянуто питання «Про результати виконання та впровадження прикладного наукового

дослідження «Освітянські бібліотеки як суб'єкт проєктування освітнього середовища в умовах цифровізації»

12 жовтня на засіданні Президії НАПН України розглянуто питання «Про результати виконання та впровадження прикладного наукового дослідження «Освітянські бібліотеки як суб'єкт проєктування освітнього середовища в умовах цифровізації» (2023–2025 рр.), виконаного в ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського» (Національна академія педагогічних наук України).

Із доповіддю виступила директор ДНПБ імені Василя Сухомлинського ***Лариса Пономаренко.***

Зі співдоповіддю від комісії Президії НАПН України виступив директор Педагогічного музею України ***Олександр Міхно***.

В обговоренні питання слово мали завідувач відділу наукових видань Інституту бібліотекознавства Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського ***Оксана Клименко***, доцент кафедри історичної та громадянської освіти Київського столичного університету імені Бориса Грінченка ***Наталія Петрощук***, директор бібліотеки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського ***Валентина Білоус***.

Докладніше див. додаток 63

***

15.10.2026

Лагута Л.

«Треба повертати тренд на бібліотеки»: Богдана Лаюк про реформу бібліотечної сфери

Заступниця міністерки культури Тетяни Бережної Богдана Лаюк вважає, що Україні потрібна реформа бібліотечної сфери, а також бібліотеки варто розглядати як частину системи національної безпеки (Публічна бібліотека об'єднаної територіальної громади).

Про це Богдана Лаюк розповіла в інтерв'ю Ukraïner.

Рекомендуємо переглянути інтерв'ю, адже в ньому мова йде про реформу бібліотечної сфери, яка має охоплювати оновлення просторів, підвищення оплати праці, можливості для навчання бібліотекарів, створення книжкових клубів та інших подій при бібліотеках для громад.

Відео: https://youtu.be/aR5PvrNMCEU?si=kev5OkM-24_xemrE

***

09.10.2026

Кравченко С.

Стратегії формування іміджу бібліотеки в онлайн-середовищі: Опитування

Секція з бібліотечно-інформаційної освіти ВГО Українська бібліотечна асоціація проводить опитування щодо формування іміджу бібліотеки в онлайн-середовищі (Публічна бібліотека об'єднаної територіальної громади).

Опитування є повністю анонімним. Результати будуть оприлюднюватися лише в узагальненому вигляді.

Посилання на анкету

***

08.10.2026

Горчинська В.

Електронні бібліотеки: від оцифрування фондів до простору знань і пам'яті (ч. 1)

Цифрові технології за останні десятиліття докорінно змінили способи створення, збереження, поширення та використання інформації. Те, що ще наприкінці XX століття сприймалося переважно як перспективний експеримент, це оцифрування окремих книг, рукописів, газет чи фотографій, сьогодні перетворилося на один із ключових напрямів розвитку бібліотек у світі (Публічна бібліотека об'єднаної територіальної громади).

Електронні бібліотеки стали невід'ємною складовою сучасного інформаційного середовища. Вони відкривають ***доступ до документів*** незалежно від місця перебування користувача, допомагають долати часові й географічні обмеження, ***роблять доступними унікальні та рідкісні матеріали***, які через фізичний стан або особливі умови зберігання не можуть бути широко представлені читачам. Водночас цифрові технології дають бібліотекам нові можливості для реалізації однієї з їхніх базових місій: ***збереження документальної й культурної спадщини та передавання її наступним поколінням***.

Джерело: https://oth.nlu.org.ua/

Докладніше див. додаток 64

***

08.10.2026

Горчинська В.

Електронні бібліотеки: від оцифрування фондів до простору знань і пам’яті (ч. 2)

Електронні бібліотеки та цифрові колекції в Україні

Розвиток електронних бібліотек в Україні відбувається в умовах, які важко порівняти з досвідом більшості європейських країн. З одного боку, українські бібліотеки поступово інтегруються у світовий цифровий та науково-інформаційний простір, розвивають електронні колекції, інституційні репозитарії, сервіси відкритого доступу та впроваджують принципи відкритої науки. З іншого повномасштабна війна надала цифровізації зовсім іншого значення (Публічна бібліотека об’єднаної територіальної громади).

Оцифрування сьогодні є не лише способом зробити документ доступним дистанційно. Для багатьох українських бібліотек воно стало частиною стратегії збереження культурної та документальної спадщини у ситуації, коли фізичні фонди, будівлі, серверне обладнання та інформаційна інфраструктура можуть опинитися під загрозою знищення.

Тому український цифровий бібліотечний простір сьогодні можна розглянути, як **розвиток інформаційної інфраструктури, відкритого доступу та інтеграції у світовий простір**, а з іншого боку як **збереження документальної пам’яті країни в умовах війни**.

Докладніше див. додаток 65

***

05.10.2026

Талалаєвська М.

Збір даних ботами ШІ – це більше не просто технічна проблема, а стратегічний виклик для Національних бібліотек

Під час Всесвітнього бібліотечного та інформаційного конгресу ***IFLA WLIC 2026*** у Пусані (серпень 2026, Республіка Корея) провідні експерти зібрався на сесії *«From Scraping to Strategy: How Libraries Can Respond to Collection Crawling»*, щоб обговорити нову вибухову загрозу: масовий автоматизований збір даних (crawling) ШІ-ботами з вебсайтів та цифрових колекцій національних бібліотек (Публічна бібліотека об’єднаної територіальної громади).

Скрайпінг / збір даних для ШІ (AI Crawling): термін crawling (або scraping) у контексті штучного інтелекту означає автоматизований збір та сканування вебконтенту для навчання моделей ШІ.

Докладніше див. додаток 66

Наукова комунікація

05.10.2026

Комісія з публікаційної етики МОН стала членом міжнародного Committee on Publication Ethics (COPE)

Приєднання Комісії до COPE має посилити її спроможність підтримувати українські редакції у впровадженні прозорих видавничих політик, належних процедур рецензування та механізмів реагування на порушення публікаційної етики (Міністерство освіти і науки України).

Це ще один крок до формування в Україні системи наукової комунікації, у якій якість досліджень, академічна доброчесність і довіра до наукових результатів є базовими принципами.

Докладніше див. додаток 67

***

13.10.2026

«Офіс Горизонт Європа в Україні» НФДУ продовжує роботу в межах проєкту HEOinUA 2.0-101319651 запрошує вас долучитися до опитування

Шановні колеги!

«Офіс Горизонт Європа в Україні» продовжує роботу – і ми хочемо стати для Вас іще кориснішими (Офіс Горизонт Європа в Україні).

З 1 вересня 2026 року відділ «Офіс Горизонт Європа в Україні» НФДУ розпочав новий етап роботи – проєкт HEOinUA 2.0, який триватиме до 31 серпня 2029 року за фінансування Європейського Союзу. Ми й надалі надаємо консультаційну підтримку, організовуємо інформаційні, навчальні та брокерські заходи, допомагаємо знаходити міжнародних партнерів, формувати проєктні ідеї, розробляти концепції проєктів і структурувати проєктні пропозиції відповідно до вимог конкурсів Програми «Горизонт Європа».

Щоб інформувати Вас саме про ті конкурси, події та можливості, які відповідають сфері Ваших інтересів, просимо взяти участь у короткому опитуванні. Розкажіть про свої напрями діяльності та потреби – це займе 5-7 хвилин.

Пройти опитування: https://forms.gle/4mLFj3w3Y275mqth8

Ваші відповіді будуть використовуватися винятково для планування роботи Офісу та тематичних розсилок і не будуть передаватися третім особам. Від розсилки можна відписатися в будь-який час.

Дякуємо, що Ви з нами!

***

06.10.2026

Опитування молодих учених і дослідників на ранніх етапах кар'єри

Запрошуємо молодих учених і дослідників на ранніх етапах кар'єри взяти участь в опитуванні, яке проводиться в межах проєкту **«Екосистема супроводу кар'єрного розвитку молодих учених в Україні»** (O:NAUKA).

Мета опитування – з'ясувати, якої підтримки потребують молоді вчені та дослідники на початку професійного шляху, які чинники сприяють або перешкоджають їхньому професійному розвитку та які зміни необхідні на рівні наукових установ і державної політики.

Результати дослідження будуть використані для розроблення **комплексної системи підтримки кар'єрного розвитку молодих учених в умовах війни та повоєнного відновлення**.

Орієнтовний час заповнення анкети – 18–22 хвилини.

Участь є добровільною. Ви можете припинити заповнення анкети в будь-який момент до її надсилання.

Будемо вдячні за участь в опитуванні та поширення інформації серед колег, для яких ця тема є актуальною.

Якщо у вас виникнуть запитання щодо дослідження, звертайтеся до керівниці проєкту **Наталі Цибуляк**: nata.tsibulyak@gmail.com.

***

05.10.2026

НАЦІОНАЛЬНИЙ РЕПОЗИТАРІЙ АКАДЕМІЧНИХ ТЕКСТІВ У ТРЕТЬОМУ КВАРТАЛІ 2026 РОКУ

У липні-вересні 2026 року Національний репозитарій продовжував розвиватись (Національний репозитарій академічних текстів).

Вебпортал НРАТ є точкою відкритого доступу до 312,7 тис. повних електронних версій академічних текстів ЦР (у т.ч. 138,2 тис. наукових звітів та 174,5 тис. дисертацій у комплекті з авторефератами й анотаціями), з якими можна ознайомитись без будь-яких обмежень.

Джерело: https://nrat.ukrintei.ua/

Докладніше див. додаток 68

***

08.10.2026

A decade in the making, the European Open Science Cloud Federation opens to the public today

Після десяти років підготовки Федерація європейської хмари відкритої науки відкриває свої двері для широкої громадськості, надаючи дослідникам спрощений доступ до репозиторіїв даних понад 200 наукових організацій з усієї Європи (Science|Business).

Детальніше

***

05.10.2026

Open Science and Equity: does openness alone lead to fairness?

Відкрита наука сприяє обміну знаннями та їх повторному використанню, підвищує прозорість та заохочує участь громадськості в дослідницькому процесі. Хоча цей підхід отримав широку підтримку серед дослідників та політиків, новий звіт «Рівність у відкритій науці: приклади інфраструктур відкритої науки та відкритого рецензування» свідчить, що сама лише відкритість не гарантує справедливості (Research and innovation).

Детальніше

***

30.10.2026

ЯК НАУКОВІ ЖУРНАЛИ ВІДПОВІДАЮТЬ НА ВИКЛИКИ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ТА ШАХРАЙСТВА

На сайті DOAJ опублікований матеріал «Принципи прозорості та кращих практик у науковому видавництві переглянуто та оновлено», підготовлений командою DOAJ у співпраці з COPE, OASPA та WAME (Національний репозитарій академічних текстів).

У ньому йдеться про вихід п'ятої версії «Принципів прозорості та кращих практик у науковому видавництві» – документа, який давно став своєрідним стандартом якості для журналів у всьому світі. Нова редакція з'явилася саме тоді, коли галузь гостро потребує чітких орієнтирів.

Докладніше див. додаток 69

***

23.10.2026

ВІД ЗАБОРОН ДО ВІДПОВІДАЛЬНОГО ВИКОРИСТАННЯ: ЯК ЗМІНЮЄТЬСЯ ПОЛІТИКА НАУКОВИХ ВИДАВНИЦТВ ЩОДО ШІ

На сайті Times Higher Education опубліковано статтю Еллі Джендл «Ми ставимо неправильне запитання про ШІ в дослідженнях» (Національний репозитарій академічних текстів).

У ній керівниця політики щодо журналів видавничої групи Springer Nature пропонує змістити увагу з питання, чи використовувався штучний інтелект під час дослідження або підготовки публікації, на те, як саме його застосовували, які ризики це створює та чи забезпечено належний людський контроль.

Докладніше див. додаток 70

Зарубіжний досвід наукової діяльності

23.10.2026

Prof. Robbert Dijkgraaf takes office as ISC President, calling for science to remain a converging force in a fragmenting world

Міжнародну раду з науки (International Science Council, ISC) очолив професор Робберт Дейкграаф, фізик-математик, колишній міністр освіти, культури та науки Нідерландів. Він змінив на цій посаді сера Пітера Глюкмана (International Science Council).

Професор Дейкграаф офіційно вступив на посаду в Пекіні під час Пекінського наукового діалогу та проміжної зустрічі членів ISC, яка була організована Китайською асоціацією науки і технологій (CAST) під гаслом «Наука у складному світі – наука заради кращого майбутнього».

Детальніше

Читайте також:
New ISC Governing Board members share their vision for science and society

***

21.10.2026

Beijing Science Declaration: Science in a complex world, science for a better future

Пекінська наукова декларація: Наука у складному світі, наука заради кращого майбутнього (International Science Council).

Декларація, підготовлена за ініціативи Міжнародної ради з науки та Китайської асоціації науки і технологій, містить 18 зобов'язань – від захисту наукової свободи та встановлення спільних норм щодо використання штучного інтелекту в наукових дослідженнях до відновлення довіри громадськості та посилення ролі науки у формуванні майбутнього глобального порядку денного сталого розвитку.

Детальніше

***

09.10.2026

Масштабування досліджень та інновацій для посилення конкурентоздатності: ЄК опублікувала звіт 2026 року

Європейська комісія презентувала нове видання звіту «Показники діяльності Європейського Союзу у сфері науки, досліджень та інновацій за 2026 рік», у якому надано ґрунтовну оцінку розвитку Європейського інноваційного простору. Про це ЄК повідомила у пресрелізі від 1 жовтня 2026 року (Офіс Горизонт Європа в Україні).

Джерело: https://horizon-europe.org.ua/uk/home/

За даними звіту Європа залишається глобальним науковим лідером. Зокрема ЄС є другим у світі за показником наукової продуктивності та зберігає високу якість досліджень. При цьому 57% наукових публікацій підготовлено у міжнародній співпраці.

У звіті визначено виклики, які стримують трансформацію передових наукових результатів у стратегічні технології, ринкове лідерство та зростання продуктивності, а також запропоновано комплекс заходів для вирішення окреслених питань. У документі виокремлено чотири ключові виклики:

- потреба у додаткових інвестиціях для досягнення рівня 3% ВВП до 2030 року;
- зменшення фрагментації національних політик розвитку досліджень та інновацій;
- подолання перешкод в отриманні фінансування, валоризації знань та розгортанні технологій для масштабування інновацій;
- зміцнення лідерства ЄС у сфері стратегічних технологій, підтримуючи високі стандарти наукової досконалості та приваблюючи найкращі кадри для посилення глобальної конкурентоздатності.

Згідно з документом, наука, дослідження та інновації мають відігравати центральну роль у підвищенні продуктивності ЄС, водночас підтримуючи екологічні цілі та соціальну модель.

Ознайомитися зі звітом можна за посиланням.

***

12.10.2026

A new proposal from the Irish presidency of the Council of the EU

Нова пропозиція ірландського головування в Раді ЄС передбачає скорочення запропонованого Європейською комісією бюджету програми «Горизонт Європа» у розмірі 175 млрд євро на 16,8 млрд євро (Science|Business).

План також передбачає скорочення фінансування Європейського фонду конкурентоспроможності, програм «Еразмус+» та «Євратом». Ця пропозиція вже викликала критику з боку провідних депутатів Європарламенту, які застерігають, що скорочення фінансування наукових досліджень може підірвати конкурентоспроможність Європи та поставити під загрозу підтримку наступного бюджету ЄС.

Детальніше

Читайте також:

Proposal to cut FP10 by 10% decried as ‘choosing to fall behind’

Research community to appeal to national governments over planned EU budget cut

***

07.10.2026

EU unveils plan to slash number of R&I partnerships

ЄС оприлюднив план скорочення кількості партнерств у сфері досліджень та інновацій (Research Europe).

Детальніше

***

15.10.2026

EU research cut 'wrong strategic choice', ERC president warns

Скорочення фінансування наукових досліджень в ЄС – «неправильний стратегічний вибір», попереджає президентка Європейської дослідницької ради (Research Europe).

Детальніше

***

22.10.2026

EU budget rows 'create real risk of research cuts'

Суперечки щодо бюджету ЄС «створюють реальну загрозу скорочення фінансування наукових досліджень» (Research Europe).

Детальніше

***

22.10.2026

What's next for Horizon Europe?

19 жовтня переговірники від Європейського парламенту досягли компромісу щодо наступної програми «Горизонт Європа», проте деталі залишаються в таємниці напередодні вирішального голосування, яке відбудеться 10 листопада (Science|Business).

Детальніше

***

16.10.2026

ERA Living Guidelines on the responsible use of Generative AI in research updated

Європейська Комісія опублікувала оновлені рекомендації ERA Living щодо відповідального використання генеративного штучного інтелекту в дослідженнях – набір рекомендацій, що пропонують дослідницькій спільноті прості та практичні вказівки щодо сприяння впровадженню та відповідальному використанню генеративного штучного інтелекту (Research and innovation).

Детальніше

***

15.10.2026

Commission launches RAISE pledging initiative to boost AI support for researchers across Europe

На Європейському саміті зі штучного інтелекту в науці в Дубліні Європейська комісія започаткувала ініціативу RAISE (Resource for AI Science in Europe) для посилення підтримки дослідників зі штучного інтелекту по всій Європі (Research and innovation).

Детальніше

***

16.10.2026

Europe expands access, sharing and use of research data and digital services through first 13 Open Science Cloud hubs

Європа розширює доступ, обмін та використання дослідницьких даних і цифрових послуг завдяки першим 13 центрам Open Science Cloud (Research and innovation).

Детальніше

***

06.10.2026

ОЕСР: ЯК ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ФОРМУЄ НАУКУ, ТЕХНОЛОГІЇ ТА ПРОМИСЛОВУ ПОЛІТИКУ

У блозі ОЕСР опублікований матеріал «Як економічна безпека формує науку, технології та промислову політику» (Національний репозитарій академічних текстів).

У ньому йдеться про те, що економічна безпека змінює політику в галузі науки, технологій та промисловості, – від штучного інтелекту та напівпровідників до критично важливих мінералів, даних та безпеки досліджень.

Докладніше див. додаток 71

***

13.10.2026

ÖAW – Faßmann kritisiert EU-Budget: „Kürzungen in der Forschung senden falsche Signale“

Президент Австрійської академії наук Г. Фассманн критикує бюджет ЄС: «Скорочення досліджень посилає неправильні сигнали» (Österreichische Akademie der Wissenschaften).

Детальніше

***

23.10.2026

DEBAT: Hvis Danmark skal beholde en af sine største forskningssucceser, kræver det statslig kapital nu

Дебати: якщо Данія хоче зберегти одне зі своїх найбільших досягнень у галузі науки, для цього вже зараз потрібні державні інвестиції (Det Kongelige Danske Videnskabernes Selskab).

Детальніше

***

13.10.2026

REKTORITE NÕUKOGU JA EESTI TEADUSTE AKADEEMIA ÜHISPÖÖRDUMINE: EESTI PEAB SEISMA EUROOPA TEADUS- JA INNOVATSIOONI RAHASTUSE KÄRPIMISE VASTU

Рада ректорів та Естонська академія наук закликають прем'єр-міністра Крістена Міхала виступити проти скорочення фінансування науки та інновацій під час переговорів щодо бюджету ЄС і зберегти домовленість про спрямування 1% державного фінансування на науку. «Інакше ми ризикуємо опинитися в ситуації подвійного відставання: Європа відставатиме від решти світу, а Естонія – від Європи» (Eesti teaduste akadeemia).

Детальніше

***

12.10.2026

AVALIK PÖÖRDUMINE: EESTI TEADUS ON SUUREM KUI EESTI

Відкрите звернення Комітету з питань науки та вищої освіти Естонської академії наук: естонська наука – це більше, ніж Естонія (Eesti teaduste akadeemia).

Детальніше

***

07.10.2026

LIETUVOS MOKSLO PRISTATYMAS TARPTAUTINEI AUDITORIJAI

Литовська академія наук та Наукова рада Литви опублікували нове видання «Science and Research Lithuania» («Наука та дослідження: Литва»), метою якого є представлення литовської науки, досліджень та інновацій міжнародній аудиторії. Автори прагнуть розкрити сильні сторони литовської наукової системи, досягнення вчених, можливості міжнародного

співробітництва та дослідницький потенціал країни (Lietuvos mokslų akademija).

Детальніше

***

26.10.2026

KNAW lanceert het Nationaal Wetenschapsfonds

Нідерландська королівська академія наук і мистецтв (KNAW) запускає Національний науковий фонд. Завдяки цьому новому фонду кожен охочий зможе підтримати наукові дослідження в Нідерландах. Цією ініціативою KNAW прагне привернути більше уваги суспільства до науки як сфери, гідної благодійної підтримки (Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen).

Детальніше

***

06.10.2026

The Netherlands has launched a new agency for disruptive innovation

Нідерланди запустили нове агентство з проривних інновацій (Science|Business).

Маючи бюджет у розмірі 500 мільйонів євро на наступне десятиліття, Національне агентство з проривних інновацій (National Agency for Disruptive Innovation – Nadi) має на меті допомогти перспективним технологіям подолати розрив між академічними дослідженнями та приватними інвестиціями.

Детальніше

***

23.10.2026

Prof. Marek Konarzewski ponownie prezesem Polskiej Akademii Nauk

Генеральна Асамблея Польської академії наук (PAN) обрала президента Академії на термін 2027–2030 років. Під час голосування, що відбулося 22 жовтня 2026 року під час 157-ї сесії Асамблеї, члени PAN довірили цю посаду професору Мареку Конаржевському. Біолог, який очолює Академію з 2023 року, обійматиме другий термін на посаді президента Академії. Новий термін повноважень керівництва Академії розпочнеться 1 січня 2027 року (Polska Akademia Nauk).

Детальніше

***

07.10.2026

Nowelizacja ustawy o PAN o krok bliżej. Stały Komitet Rady Ministrów przyjął projekt

Постійний комітет Ради Міністрів Польщі схвалив проєкт про внесення змін до Закону про Польську академію наук. Це один з найважливіших етапів багаторічної роботи з реформування Академії (Polska Akademia Nauk).

Детальніше

***

28.10.2028

Could Serbia's election result mark a turning point for academic freedom and EU relations?

Чи можуть результати виборів у Сербії стати поворотним моментом для академічної свободи та відносин з ЄС? (Science|Business).

Детальніше

***

19.10.2026

Європейська рада зняла обмеження з певних угорських юридичних осіб щодо участі у Програмі «Горизонт Європа»

До уваги майбутніх аплікантів Програми «Горизонт Європа»! (Офіс Горизонт Європа в Україні).

«Офіс Горизонт Європа в Україні» НФДУ інформує, що 13 жовтня 2026 року Європейська рада ухвалила Виконавче рішення про скасування заходів, які забороняли Європейській комісії укладати нові правові зобов'язання, пов'язані з фінансуванням із боку Європейського Союзу, із певними угорськими юридичними особами, а саме: громадськими довірчими фондами, створеними на підставі Закону Угорщини № IX від 2021 року, та юридичними особами, що перебувають у підпорядкуванні таких фондів.

Докладніше див. додаток 72

***

22.10.2026

EU and Western Balkan partners deepen research and innovation cooperation to support EU integration

Європейський Союз та партнери Західних Балкан поглиблюють співпрацю в галузі досліджень та інновацій для підтримки інтеграції регіону до членства у ЄС (Research and innovation).

Детальніше

***

23.10.2026

Education, research and innovation as the key to modernisation in the Western Balkans: Position paper on the Berlin Process published

Сектор знань відіграє ключову роль у європейській інтеграції шести країн Західних Балкан. Вища освіта, наукові дослідження та інновації не лише сприяють економічному розвитку, а й зміцнюють стійкість суспільства. Напередодні 12-го Саміту глав держав і урядів країн Західних Балкан у Чорногорії 10-та Спільна наукова конференція в рамках «Берлінського процесу» опублікувала заяву. Учасники зробили особливий наголос на майбутніх перспективах молоді у Західних Балканах та рекомендують здійснювати стабільні інвестиції у сектор знань регіону (German National Academy of Sciences Leopoldina).

Детальніше

***

09.10.2026

Наріжна В.

МЕДАЛІ ЗА МІЛЬЯРДИ: ТРАМП НАГОРОДИВ НАЙВИЩИМИ НАУКОВИМИ ВІДЗНАКАМИ США КЕРІВНИКІВ ТЕХНОГІГАНТІВ

Президент США Дональд Трамп вручив Ілону Маску, Сергію Бріну, Дженсену Хуангу, Лізі Су, Майклу Деллу та Сатьї Наделлі найвищі державні нагороди країни за досягнення в науці й технологіях. Церемонія відбулася під час саміту «Наука: нова золота доба» (Science: A New Golden Age), присвяченого технологічному розвитку США, йдеться на сайті Білого дому (ZN.UA).

Докладніше див. додаток 73

***

28.10.2026

ЯК КИТАЙ СТАВ ЛІДЕРОМ У ГАЛУЗІ ДОСЛІДЖЕНЬ: СТАЛЕ ФІНАНСУВАННЯ, ПІДТРИМКА МОЛОДИХ КАДРІВ І ДОВГОСТРОКОВА СТРАТЕГІЯ

На сайті Times Higher Education опубліковано статтю Розалінд Скіллен «Як Китай «зіграв у довгу гру», щоб стати світовим лідером у дослідженнях» (Національний репозитарій академічних текстів).

У ній йдеться про результати масштабного дослідження того, як Китай за чотири десятиліття перетворився на потужну дослідницьку систему завдяки безперервності фінансування, інституційній стабільності та значній підтримці молодих науковців. Водночас звіт фіксує труднощі з міжнародною співпрацею та застерігає, що зростання витрат не обов'язково означає зростання кількості оригінальних наукових відкриттів.

Докладніше див. додаток 74

***

05.10.2026

СВІТОВИЙ УНІВЕРСИТЕТСЬКИЙ ЛАНДШАФТ ЗМІНЮЄТЬСЯ: АЗІЯ ПОСИЛЮЄ ПОЗИЦІЇ

На сайті Times Higher Education опубліковано статтю Гелен Пакер «Світовий рейтинг університетів 2027: результати оголошено» (Національний репозитарій академічних текстів).

У ній представлено аналіз нового рейтингу та визначено головний тренд: азійські університети відновили висхідну динаміку, тоді як провідні університети США, Великої Британії та частини континентальної Європи демонструють погіршення за низкою показників.

Докладніше див. додаток 75

***

06.10.2026

Zwischen Anspruch und Praxis: So steht es um die Dekolonisierung in der Wissenschaft

Між прагненням і практикою: стан деколонізації в науці (Österreichische Akademie der Wissenschaften).

Майже 70 років тому в Африці розпочався етап деколонізації – кінець десятиліть європейського панування. Однак нерівна залежність між Європою та Африкою не залишилася в минулому. Анаїс Анджело, Йоганнес Файхтінгер та Ніколь Іммлер, організатори конференції Австрійської академії наук «Деколонізація: обіцянки, проблеми, практика», розглядають, як деколонізація знань та історіографії може бути успішною.

Детальніше

У критичному фокусі

05.10.2026

Пластун О. доктор економічних наук; Котельникова В., математикиня, дослідниця теорії ймовірностей, IMU Breakout Graduate Fellow

ГВИНТИКИ ВОЄННОЇ МАШИНИ. ЯК РОСІЙСЬКА АКАДЕМІЯ НАУК ДОПОМАГАЄ СТВОРЮВАТИ ЗБРОЮ І ТЕХНОЛОГІЇ ДЛЯ ВІЙНИ

Нещодавно російські дрони вдарили по будівлі Національної академії наук України в самісінькому центрі Києва. Є загиблі та постраждалі (ZN.UA).

Це не перший удар по українській науці. Від початку повномасштабного вторгнення російські обстріли зруйнували десяток інститутів НАНУ – від

інститутів біохімії та археології до літератури й філософії. А унікальна обсерваторія Радіоастрономічного інституту була розграбована та зруйнована під час окупації Харківщини. І, на превеликий жаль, цей перелік не вичерпний.

Проте поки російська зброя фізично вбиває українських вчених і знищує наукові центри, міжнародні інституції продовжують триматися за міф про те, що «наука поза політикою», і співпрацюють з державою-агресоркою на найвищому рівні. Попри численні заклики українських науковців до єдності (останній із яких датовано 28 вересня 2026 року).

Наприклад, 17 липня 2026 року в Парижі у штаб-квартирі ЮНЕСКО відбулася церемонія вручення Міжнародної премії UNESCO-Росії імені Д. І. Менделєєва за досягнення в галузі фундаментальних наук, профінансованої російським урядом. (Чому вона взагалі досі існує?) Захід особисто відвідав міністр науки та вищої освіти РФ Валєрій Фальков.

Часто продовження співпраці міжнародних установ з російськими аргументують тим, що війна окремо, а російська наука окремо, поза політикою. Але російські науковці функціонують не в стерильному вакуумі. Тому на тлі чергової атаки на Національну академію наук України ми проаналізували, що насправді стоїть за вивіскою «російська наука» і чим у реальності займається Російська академія наук (РАН), поки її країна веде війну на знищення.

Детальніше

***

19.10.2026

Струк О.

Відправити в бан. Як змусити російську науку платити за війну

“Дивлячись на моторошні відео палаючої будівлі Президії НАН України, я подумала, що напевно вже прийшов час написати про мою скромну боротьбу за впровадження наукових санкцій проти вчених, афілійованих з російськими установами”. Такий допис зробила докторка біологічних наук, головна наукова співробітниця Інституту ботаніки Анна Куземко в день, коли російський дрон влучив в установу (LB.ua).

Внаслідок удару загинули двоє співробітників академії — Валерій Котенко, кандидат фізико-математичних наук, який очолював науково-організаційний відділ Президії, та Наталія Букало, помічниця віцепрезидента НАН України. Кадри з людьми, які через вікна намагалися врятуватися від пожежі, ширилися іноземними медіа.

Наступного дня після обстрілу Національна академія наук закликала світову спільноту не відновлювати і не легітимізувати інституційну співпрацю з російськими науковими та освітніми структурами, доки Росія веде війну проти України. Та донести думку про те, що “не може бути “науки

поза політикою”, коли науку атакують зброєю”, якою б очевидною вона нам не видавалась, доволі непросто.

— На аргумент “росіяни нас бомблять” відповідь міжнародної наукової спільноти насправді буде така: бомбить російська армія, російський уряд, а не цей конкретний вчений, — каже співзасновниця платформи Science at Risk, кандидатка фізико-математичних наук Юлія Безвершенко. — Тому треба шукати доводи не на нашому, а на їхньому боці. Показувати, чому ця співпраця погана для них.

Розповідаємо про досвід українських науковців, які намагаються змінювати правила і практики, і яких результатів їм вдається досягти.

Детальніше

***

07.10.2026

Штовба С., професор Вінницького національного технічного університету

Про чемпіонів Національної системи дослідників замовимо слово

Що робити, щоб очолити галузеві рейтинги Національної системи дослідників? За 13-ма галузями МОН оприлюднило рейтингові списки кращих науковців, тому можна прицінитися до еліти. Статистика за показниками галузевих чемпіонів (1 місце) та віце-чемпіонів (2 місце) така (Освіта.ua).

Кількість публікацій в Скопусі за 3 залікові роки (2023–2025):

- вилка – від 14 до 216;
- половина лідерів опублікувала 36+ статей, отже, кожного місяця виходила хоча б одна стаття;
- 5 із 26 щомісяця публікували хоча б 2 статті;
- один науковець видавав у середньому по 3 статті на місяць, а абсолютний лідер вдвічі більше – по 6 статей щомісяця.

Кількість співавторів (за усю кар’єру, за публікаціями в Скопусі):

- мінімальна кількість 13 (а скільки було розмов, що гуманітарії майже все публікують одноосібно);
- половина чемпіонської групи має по 150+ співавторів;
- у дуета лідерів 485 та 478 співавторів (а це штат науково-педагогічних працівників середнього університета!).

Висновок

Чемпіонський тренд такий: пиши багато і вписуй багатьох! Або, як казав класик: «І побільше цинізму, це подобається людям».

МОН через Національну систему дослідників чітко сигналізує: крафтову наукову діяльність підтримувати не буде.

***

08.10.2026

Куліков П., голова Спілки ректорів закладів вищої освіти

У більшості країн світу членство в наглядовій раді вишу є волонтерською місією

Як відомо, Кабінет Міністрів України з ініціативи колишнього керівництва Міністерства освіти та науки України постановою від 6 вересня 2024 року № 1029 ухвалив рішення про реалізацію експериментального проекту щодо розвитку автономії закладів вищої освіти через посилення повноважень їхніх наглядових рад (Освіта.ua).

<…> Вважаємо неприйнятною встановлення плати членам наглядових рад ЗВО та ситуацію, за якою очільниками ЗВО можуть стати особи без знаних наукових заслуг та наукових ступенів.

І найголовніше. Заради чого проводився цей експеримент? Напевно, заради підвищення якості освітнього процесу, дослідництва тощо. Проте цього в університетах, які стали на шлях експерименту, ми не бачимо. Тобто отримали реформу заради реформи…

Детальніше

***

15.10.2026

НЕ МІСЦЕ В РЕЙТИНГУ, А РЕАЛЬНІ ВІДКРИТТЯ ТА ВПЛИВ НА ЖИТТЯ ЛЮДЕЙ

Історія судитиме університети не за місцем у рейтингу, а за зроблені відкриття, успіхи в покращенні життя людей, змінення суспільств. Тому немає сенсу беззастережно приймати або повністю відкидати цінність рейтингів: необхідна критична участь самих університетів, спрямована на вдосконалення інструментів оцінювання, щоб вони краще відображали різноманітність місій і контекстів університетів з усього світу (Національний репозитарій академічних текстів).

Докладніше див. додаток 76

***

14.10.2026

Наукові детективи: хто захистить науку від її захисників?

Будь-яка діяльність, яка приносить публічне визнання, вплив і популярність, може поступово змінювати мотивацію людей. Це стосується науковців, редакторів, університетських керівників і, звісно, наукових детективів. Коли викриття починає приносити більше уваги, ніж обережна перевірка фактів, виникає спокуса перетворити дослідницьку доброчесність на публічне шоу (Пан Бібліотекар).

Докладніше див. додаток 77

ДОДАТКИ

Додаток 1

30.10.2026

Нагадуємо про актуальні конкурси в рамках програми Європейського оборонного фонду

(Офіс Горизонт Європа в Україні).

- EDF-EDIP-P-2026-2027-FNLC-SA-SEAP – Підтримка роботи SEAP, включаючи створення, керування та технічне обслуговування пулів готовності оборонної промисловості / Support for the functioning of SEAPs, including for the purpose of establishing, managing and maintaining defence industrial readiness pools.

Декілька кінцевих термінів подання заявок:

- 12.11.2026;
- 16.02.2027;
- 28.09.2027;
- 27.01.2028;
- 30.05.2028.

BATTLEVERSE – Відкритий конкурс, спрямований на передові оборонні рішення / Open Call for Cutting-Edge Defence Solutions.

Кінцевий термін подання заявок: 16.11.2026.

- EDF-EDIP-P-2026-FNLC-CSA-PREP – Доопрацювання проєктів для можливих майбутніх Європейських оборонних проєктів спільного інтересу та підготовка дорожньої карти з їх реалізації / Maturing projects for possible future European Defence Projects of Common Interest and preparing their implementation roadmap.

Кінцевий термін подання заявок: 15.12.2026.

- EDF-EDIP-P-2027-LS-IRA-PE – Платформи та кінцеві продукти / Platforms and end-products.

Кінцевий термін подання заявок: 16.02.2027.

- EDF-EDIP-P-2027-LS-IRA-KEC – Ключові електронні компоненти / Key electronic components.

Кінцевий термін подання заявок: 16.02.2027.

- EDF-EDIP-USI-2027-LS-IRA-CUXS – Безпілотні системи та системи протидії безпілотним системам / Unmanned systems and counter-unmanned systems.

Кінцевий термін подання заявок: 16.02.2027.

- EDF-EDIP-P-2027-FNLC-CPA-GNPS – Наземні та морські платформи і системи / Ground and naval platforms and systems.

Кінцевий термін подання заявок: 16.02.2027.

- EDF-EDIP-P-2027-FNLC-CPA-C5ISRS – Системи командування, управління, зв'язку, обчислювальної техніки, кібероборони, розвідки, спостереження і рекогносцирування (C5ISR) та інша продукція космічного призначення / C5ISR and other space-related products.

Кінцевий термін подання заявок: 16.02.2027.

- EDF-EDIP-P-2027-FNLC-CPA-AMDS – Системи протиповітряної та протиракетної оборони / Air and missile defence systems.

Кінцевий термін подання заявок: 16.02.2027.

Нагадуємо, що Україна стала асоційованою країною до програми Європейського оборонного фонду. Цей статус надає українським учасникам повноцінний доступ до фінансування європейських оборонних інновацій та спільних розробок.

(вгору)

Додаток 2

14.10.2026

Масштабування стратегічних оборонних технологій у межах Європейської інноваційної ради: відбувся інфозахід для учасників з України

Модерував захід **Марко Гранканьйоло**, керівник сектору Акселератора ЄІР, який привітав учасників та коротко презентував інструменти грантової підтримки. Також з вітальною промовою виступила виконавча директорка Національного фонду досліджень України **Ольга Полоцька**. Очільниця фонду відзначила роль Офісу 2.0, завдяки зусиллям якого захід отримав належне висвітлення й залучення учасників. Також вона підкреслила, що українські оборонні компанії є одними з найінноваційніших у світі, а завдяки підтримці Європи оборонна промисловість нашої країни розвивається та виробляє передові технології, які щодня захищають українські життя і показують, наскільки важлива безпека України для Європи. Саме тому європейські інвестиції в українські оборонні інновації є такими важливими (Офіс Горизонт Європа в Україні).

Паола Ло Буе Оддо, спеціалістка з питань політики Генерального директорату з досліджень та інновацій ЄК, розповіла про впровадження політичних ініціатив, які заохочують інвестиції в оборонні інновації та технології подвійного призначення у грантових програмах ЄС, включаючи «Горизонт Європа». Такі політичні рішення відповідають геополітичним загрозам, насамперед агресивній війні росії проти України, і спрямовані на посилення європейської промислової та оборонної технологічної бази.

Зокрема, з червня 2026 року конкурси ЄІР Акселератор (EIC Accelerator) та з масштабування стратегічних технологій для європейської платформи (EIC STEP Scale Up) є відкритими для технологій подвійного призначення до кінця дії Програм «Горизонт Європа». Серед інших нововведень – конкурс масштабування оборонних інновацій (STEP Scale Up Defence Call).

Сюзанна Гетман, керівниця команди з оцінювання ЄІР Акселератора, презентувала в деталях процедуру оцінювання проєктних пропозицій та нововведення щодо технологій подвійного призначення. Так, вона наголосила на тому, що конкурси є індивідуальними, та уточнила критерії допуску учасників, які розповсюджуються на стартапи, МСП (до 299 працівників) та компанії середньої капіталізації (до 499 працівників). Конкурс ЄІР Акселератор має декілька схем фінансування (виключно грант, грант та інвестиції, тільки інвестиції) для підтримки проривних інновацій у сфері «глибоких» технологій, які потребують суттєвого фінансування на довгостроковий період і є занадто ризикованими для індивідуальних приватних інвесторів.

Крім того, спікерка підкреслила зміст інновацій у подвійних технологіях конкурсів ЄІР, що полягає у попиті як для цивільного, так і оборонного ринків. Вона наголосила, що проєктні пропозиції з розвитку технологій подвійного призначення оцінюються за тими ж критеріями, як і пропозиції винятково цивільного призначення, без жодних преференцій.

Каталін Тікеру, радник із проєктної діяльності, інформував про конкурс масштабування стратегічних критичних технологій ЄІР, ключові технологічні сфери застосування згідно з Регламентом про Європейську платформу зі стратегічних критичних технологій, бенефіціарів, кваліфікаційні вимоги до участі тощо. Зокрема, в рамках конкурсу надається підтримка виключно у вигляді інвестицій від 10 до 30 млн євро на проєкт та послуги підготовки до основних раундів фінансування (від 50 до 150 млн євро). Спікер окреслив критерії та етапи оцінювання проєктних пропозицій, які загалом збігаються з критеріями оцінювання ЄІР Акселератор.

Зі свого боку проєктна менеджерка **Марія Ромеро** докладно представила конкурс ЄІР із масштабування оборонних інновацій, що допомагає отримати доступ до інвестицій амбіційним індивідуальним скейлап-компаніям, які розвивають критичні інноваційні технології у сфері оборони. Тематичні пріоритети конкурсу охоплюють широку номенклатуру технологій від засобів ППО, ракет, дронів та антидронових перехоплювачів до електронних систем, кіберзахисту та ШІ. Тож спеціалістка особливо наголосила, що в рамках конкурсу запропоновані розробки, технології або послуги повинні бути винятково оборонного призначення.

Марія Ромеро також інформувала про країни, допущені до участі в конкурсі, серед яких є Україна. Вона окремо зупинилась на критеріях надання фінансування, інформації з обмеженим доступом, обмеженнях щодо контролю потенційних компаній-учасниць конкурсу юридичними або фізичними особами з третіх неасоційованих країн тощо.

Поза тим, наприкінці заходу відбулася сесія питань та відповідей, під час якої учасники надсилали свої запитання й одразу отримували відповіді безпосередньо від спікерів. Інформаційний захід викликав чималий інтерес і став чудовою нагодою для українських дослідників та інноваторів отримати

корисні знання щодо конкурсів ЄІР у сфері оборонних технологій і технологій подвійного призначення.

Підсумував подію начальник відділу «Офіс Горизонт Європа в Україні» НФДУ **Ігор Таранов**. Він подякував усім спікерам за якісні та змістовні виступи й окреслив три ключові висновки за результатами події. Так, керівник Офісу відзначив **високий потенціал** дослідницької та інноваційної спільноти України, яка продовжує демонструвати надзвичайну стійкість, технічну досконаліть і тісну відповідність стратегічним пріоритетам Європи. Також він підкреслив **дієву підтримку** майбутніх аплікантів з боку Європейської інноваційної ради, «Офісу Горизонт Європа в Україні 2.0» та мережі національних контактних пунктів.

«Орієнтування в правилах фінансування та критеріях відбору у конкурсах "Горизонту Європа" може бути складним, але ви не залишитесь наодинці в цьому процесі. ЄІР, а також Офіс та наша мережа НКП повністю налаштовані підтримувати вас на кожному етапі підготовки проєктних пропозицій», – наголосив Ігор Таранов.

Насамкінець він зазначив, що протягом заходу були розглянуті конкретні шляхи, механізми фінансування та стратегічні цілі ініціативи EIC: Accelerator, STEP Scale Up та STEP Scale Up Defence Call, які дозволять зробити українським компаніям **наступні кроки**. Тож керівник Офісу закликав учасників ознайомитися з усіма програмними матеріалами, звертатися з питаннями та робити активні дії для створення конкурентоспроможних консорціумів і написання проєктних пропозицій.

Нагадуємо, що 16 вересня 2026 року Верховна Рада України ратифікувала Угоду між Україною та Європейським Союзом щодо участі нашої держави у програмі Європейського оборонного фонду (European Defence Fund, EDF). Відтепер Україна є асоційованою країною до програми Європейського оборонного фонду і може як повноправний партнер долучатися до його конкурсів.

(вгору)

Додаток 3

26.10.2026

Державне замовлення на науково-технічні розробки: МОН продовжило приймання заявок до 6 листопада 2026 року

Державне замовлення охоплює 13 пріоритетних тематик, сформованих МОН спільно із заінтересованими міністерствами та іншими державними органами. До визначення пріоритетів і розроблення технічних завдань долучилися Міністерство оборони України, Міністерство внутрішніх справ України, Міністерство охорони здоров'я України, Міністерство енергетики України, Міністерство економіки та довкілля України, Служба безпеки України та Адміністрація Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України (Міністерство освіти і науки України).

Основні тематики:

- Розвідувально-сигналізаційна система виявлення пересування особового складу, озброєння та військової техніки.
- Екзоскелет для підвищення фізичної витривалості особового складу.
- Комплекс радіорозвідки ультракороткохвильового діапазону частот.
- Радіолокаційна станція розвідки на гранично малих і малих висотах.
- Інформаційно-аналітична система автоматизованого прийняття рішень щодо ступеня небезпечності мережевих ресурсів.
- Локальна платформа штучного інтелекту для аналізу шкідливого програмного забезпечення.
- Технологічний процес виготовлення виробів спеціального призначення.
- Програмне забезпечення захищеного автоматизованого обміну конфіденційними даними з державними електронними реєстрами.
- Система судово-медичної оцінки речових доказів і біологічних об’єктів.
- Система керування мікромережами активних споживачів.
- Комплексна технологія очищення води в польових умовах.
- Засіб криптографічного захисту інформації різного ступеня обмеження доступу.
- Технічні засоби захисту інформації від витоку каналами високочастотного нав’язування.

Максимальна загальна вартість однієї розробки становить **до 10 млн гривень**. Залежно від тематики тривалість виконання робіт може становити 12, 18 або 24 місяці.

Хто може взяти участь

До конкурсу допускаються юридичні особи незалежно від організаційно-правової форми та форми власності, які мають кваліфікованих працівників, необхідне обладнання й матеріально-технічну базу для виконання розробок.

Авторський колектив має складатися з трьох-десяти фахівців. Науковий керівник повинен працювати за основним місцем роботи в організації, яка подає заявку.

Цьогоріч уперше передбачено можливість залучення до виконання розробки співвиконавців — не більше двох юридичних осіб. Це розширює можливості співпраці між науковими установами, університетами та підприємствами.

Як оцінюватимуть заявки

Основними критеріями відбору є відповідність пріоритетним тематикам і технічним завданням, практична цінність очікуваних результатів, рівень технологічної готовності, наукова новизна, спроможність команди та обґрунтованість фінансування.

Оцінювання передбачає три етапи: наукову та науково-технічну експертизу, розгляд і презентацію розробок на засіданнях відповідних секцій,

а також остаточний розгляд Науково-технічною радою МОН з питань формування та виконання державного замовлення на науково-технічну продукцію.

Як подати заявку

Кінцевий строк приймання документів продовжено до 6 листопада 2026 року, 13:00 за київським часом.

Заявки подаються в електронній формі через Національну електронну науково-інформаційну систему **NAUKA** з накладенням кваліфікованого або відповідного удосконаленого електронного підпису.

Заявки, що містять відомості, які становлять державну таємницю, до розгляду не приймаються.

Детальні умови участі, перелік пріоритетних тематик, вимоги до конкурсних пропозицій та необхідні документи доступні в оголошенні про конкурс на сайті МОН.

МОН запрошує наукові установи, заклади вищої освіти, підприємства та дослідницькі команди скористатися продовженим строком подання заявок і запропонувати технологічні рішення, здатні забезпечити конкретні потреби держави.

(вгору)

Додаток 4

26.10.2026

(Національний інститут стратегічних досліджень).

Від НІСД участь у конференції взяв Олександр Суходоля, керівник відділу критичної інфраструктури, енергетичної та екологічної безпеки центру безпекових досліджень

Він представив доповідь щодо досвіду функціонування національної системи захисту критичної інфраструктури України в умовах війни та шляхів її подальшого розвитку

Також він розкрив особливості реалізації заходів захисту та стійкості функціонування критичної енергетичної інфраструктури та надання життєво важливих послуг

О. Суходоля наголосив на важливості для країн ЄС вивчення досвіду України, відзначив важливість налагодження взаємодії між цивільним сектором та сектором оборони з питань захисту окремих критичних об’єктів, зосередив увагу учасників форуму на важливості розбудови потенціалу місцевих громад для підтримки життєзабезпечення мешканців

Він навів приклади вдосконалення законодавчої бази та прийняття необхідних організаційних рішень щодо забезпечення сталості життєдіяльності громад, зокрема в частині реалізації Стратегії розвитку розподіленої генерації та Комплексних планів стійкості регіонів та окремих міст

Участь України в CIPRE-2026 дала можливість поділитися з європейськими партнерами практичними уроками війни, а також зробити внесок у міжнародний обмін підходами до захисту та стійкості критичної інфраструктури.

(вгору)

Додаток 5

29.10.2026

Національна система дослідників України: МОН призначило державні стипендії першої хвилі

Відсутність дослідника в переліку першої хвилі не означає відмови у призначенні стипендії. За умови підтвердження відповідності встановленим вимогам і завершення необхідних процедур стипендії таким дослідникам призначатимуть наступними хвилями окремими наказами МОН (Міністерство освіти і науки України).

Розмір державної стипендії становить 10 000 грн на місяць. Її виплачуватимуть за основним місцем роботи дослідників. Підписання наказу дає змогу перейти до додаткової персональної підтримки вчених, які працюють в Україні.

Підставою для призначення стипендій стало рішення Експертної комісії від 26 жовтня 2026 року. Наказ підготовлено відповідно до Порядку надання державних стипендій, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 20 травня 2026 року № 678.

«Підписання наказу переводить Національну систему дослідників у перший практичний результат для вчених: додаткову персональну фінансову підтримку за підтверджені наукові здобутки. Ми пройшли перший цикл від створення правил і запуску цифрового модуля до перевірки даних, формування рейтингів та призначення стипендій. Наше завдання полягає в тому, щоб дослідники мали більше можливостей продовжувати роботу в Україні, розвивати свої команди та готувати наступне покоління вчених. Відкритий дашборд дасть змогу науковій спільноті бачити результати рейтингування та інформацію про призначення підтримки»,— зазначив заступник міністра освіти і науки України **Денис Курбатов**.

Наказ передбачає фінансування стипендій коштом державного бюджету за програмою «Державні премії, стипендії та гранти в галузі освіти, науки і техніки, стипендії переможцям міжнародних конкурсів». Для організації виплат заклади, установи та інші юридичні особи, працівникам яких призначено стипендії, мають бути включені до мережі розпорядників та одержувачів бюджетних коштів МОН. Після перерахування коштів вони забезпечуватимуть виплати дослідникам за основним місцем роботи.

Підсумкові результати рейтингування та інформацію про призначення державних стипендій оприлюднено у відкритому дашборді НСД. Він дає змогу знаходити кожного дослідника, переглядати рейтингові бали й місця,

порівнювати результати в межах відповідного наукового напряму та користуватися фільтрами за установами, регіонами, статусом молодого вченого і ветерана війни.

Національна система дослідників є інструментом визнання та індивідуальної підтримки вчених на основі результатів їхньої роботи. Про її створення МОН повідомило у травні 2026 року. Система покликана допомогти зберегти й розвивати кадровий потенціал української науки, підтримувати молодих вчених та підвищувати видимість наукових результатів для держави, міжнародних партнерів і бізнесу.

18 червня розпочалося приймання та верифікація даних через модуль НСД у Національній електронній науково-інформаційній системі URIS. Дослідники подавали відомості про публікації та наукометричні показники, гранти та проєкти, патенти, міжнародну співпрацю, підготовку дослідників та інші результати наукової діяльності. Для учасників МОН і Державна науково-технічна бібліотека України організували практичні вебінари та підготували відповіді на найпоширеніші запитання.

З огляду на активність наукової спільноти МОН продовжило подання інформації до 27 липня та відкрило можливість редагування раніше поданих заявок. У підсумку до системи надійшло понад 13 тисяч заявок від дослідників з усіх регіонів України.

Наступним етапом стала перевірка поданих результатів. У серпні МОН оприлюднило роз'яснення щодо додаткових підтверджувальних матеріалів, а 24 вересня повідомило про завершення верифікації та опрацювання матеріалів.

2 жовтня МОН оприлюднило попередні рейтинги. Після цього тривало уточнення відомостей, необхідних для призначення стипендій. Зокрема, заклади та установи підтверджували офіційні дані претендентів: основне місце роботи, посаду, перебування в Україні та отримання інших державних стипендій. Результати цієї роботи стали основою для рішення про призначення підтримки.

Упровадження Національної системи дослідників стало можливим, зокрема, завдяки експертній та аналітичній допомозі, наданій у межах спільного проєкту Міністерства освіти і науки України та Світового банку «Удосконалення вищої освіти в Україні заради результатів» (Ukraine Improving Higher Education for Results Project, UIHERP).

(вгору)

Додаток 6

02.10.2026

Національна система дослідників України: оприлюднено попередні рейтинги

(Міністерство освіти і науки України).

За попередніми результатами подання і рейтингування:

- **13 025** дослідників представлено в рейтингах;
- **2 467** учасників рейтингування мають статус молодого вченого;
- **327** — статус ветерана війни;
- **2 650** осіб визначено претендентами на отримання державної стипендії, з них 1 325 молодих вчених.

У дашборді для учасників відображено місце в рейтингу, кількість рейтингових балів, відсоток від результату лідера відповідного наукового напряму та статус щодо претендування на державну стипендію. Передбачено також фільтри за науковим напрямом, установою, типом установи, областю, статусом молодого вченого та ветерана війни.

Результати є попередніми і потребують окремих уточнень

Оприлюднені результати рейтингування **не є остаточними**. Наразі триває фіналізація результатів та уточнення окремих відомостей щодо претендентів на державні стипендії.

Зокрема, в окремих випадках потребують уточнення відомості про основне місце роботи, посаду, отримання інших державних стипендій, інформацію про перебування за кордоном та додаткову інформацію, необхідну для завершення процедури визначення претендентів на державну стипендію.

Учасники рейтингування також мають можливість подати уточнену інформацію шляхом заповнення відповідної форми звернення у **кабінеті дослідника**, **обов'язково вказавши свої контактні дані.** Після опрацювання звернень та завершення передбачених процедур буде сформовано остаточні результати.

У разі, коли у претендента статус «Потребує уточнення» і коментар:

- Тип посади не наукова/науково-педагогічна;
- Не зазначене основне місце роботи,

то у цьому разі до 7 жовтня 2026 року необхідно обов'язково подати звернення щодо уточнення інформації. **Також звернення слід подати у разі зміни місця роботи, типу посади від дати подання заявки, а також зміни контактних даних.**

Відповідно до **Методики формування рейтингів у Національній системі дослідників України**, інформацію щодо наукової і науково-технічної діяльності претендентів на державні стипендії перевіряє Експертна комісія. Результати перевірки затверджуються протоколом та є підставою для визначення МОН переліку осіб, яким призначатимуть державні стипендії.

«Сьогодні ми відкриваємо для наукової спільноти попередні результати рейтингування Національної системи дослідників. Це результат кількох років великої роботи: від ідеї впровадження у 2023 році, розробки нормативної бази, подання даних понад 13 тисячами дослідників до їх верифікації та формування рейтингів. Важливо, що результати доступні у відкритому дашборді, який плануємо розширяти — кожен учасник зможе побачити свою позицію та детальні показники. Водночас наголошую: це ще не остаточні результати. Зараз триває етап уточнення окремих даних та опрацювання

звернень. Наше завдання — пройти його максимально уважно, прозоро і оперативно та після завершення всіх передбачених процедур перейти до затвердження остаточних результатів і призначення державних стипендій», — зазначив **заступник міністра освіти і науки України Денис Курбатов.**

Від створення НСД до попереднього рейтингування

Робота над Національною системою дослідників розпочалася раніше: у 2023 році виникла ідея реалізувати таку ініціативу по суті, у грудні 2025 року уряд **схвалив Концепцію «Національна система дослідників України»**. Вона передбачила створення державного механізму визначення, визнання та індивідуальної підтримки українських наукових і науково-педагогічних працівників, зокрема молодих учених.

20 травня 2026 року Кабінет Міністрів України ухвалив **постанову № 678**, якою засновано державні стипендії за результатами рейтингування та затверджено Методику формування рейтингів і Порядок надання стипендій. Документ також передбачає формування загального рейтингу та окремого рейтингу молодих учених за науковими напрямами, а результати мають публікуватися через відкритий інтерфейс НСД та на офіційному сайті МОН.

18 червня 2026 року запрацював модуль Національної системи дослідників у складі URIS. Дослідники отримали можливість подати підтверджені дані про результати своєї наукової та науково-технічної діяльності. Для рейтингування враховували, зокрема, публікації та цитування, гранти, патенти, міжнародну співпрацю, підготовку молодих дослідників та інші результати.

Щоб допомогти науковцям коректно подати інформацію, МОН і Державна науково-технічна бібліотека України провели практичні вебінари та **підготували відповіді на найпоширеніші запитання щодо роботи НСД**. Через високу активність наукової спільноти **строк подання інформації було продовжено до 27 липня**.

За підсумками кампанії дослідники з усіх регіонів України подали понад 13 тисяч заявок. Після завершення приймання інформації розпочалася її верифікація. Рейтингування охоплює результати наукової діяльності за **2023–2025 роки**, а для дослідників, які є ветеранами війни, — за **останні сім років**.

24 вересня МОН повідомило про завершення верифікації та опрацювання матеріалів. Експертна комісія перейшла до фіналізації результатів та додаткової перевірки інформації щодо претендентів на державні стипендії. Окрему увагу приділено дотриманню вимог академічної доброчесності, достовірності інформації, публікаціям у виданнях з ознаками недоброчесних видавничих практик, рівню самоцитування та можливим фактам співпраці у науковій і науково-технічній сфері з державою-агресором та її союзниками.

Державні стипендії

За результатами попереднього рейтингування державні стипендії передбачено для **2 650 наукових і науково-педагогічних працівників**. Розмір стипендії становитиме **10 000 грн на місяць протягом двох років**.

Остаточний перелік осіб, яким буде призначено державні стипендії, МОН визначить після завершення перевірки та інших передбачених процедур.

Упровадження Національної системи дослідників стало можливим, зокрема, завдяки експертній та аналітичній допомозі, наданій у межах спільного проєкту Міністерства освіти і науки України та Світового банку «Удосконалення вищої освіти в Україні заради результатів» (UIHERP).

(вгору)

Додаток 7

15.10.2026

МОН провело чергове оновлення об'єднаної бази експертів в системі URIS

Додатковий конкурс було оголошено відповідно до наказу МОН від 7 серпня 2026 року № 1347. Приймання анкет тривало до 13 вересня 2026 року включно (Міністерство освіти і науки України).

Загалом для участі в конкурсі надійшло **919 анкет**, зокрема від 346 докторів наук, 558 докторів філософії та кандидатів наук. Серед усіх заявників — 169 молодих учених.

Результати конкурсного відбору за науковими напрямами

Найбільше заявок надійшло за напрямом «Економічні перетворення» — 157, із яких 102 кандидати подолали прохідний бал. На другому місці за кількістю заявок — «Біологія, біотехнології, медицина та реабілітація»: 110 анкет, із яких 90 отримали необхідну кількість балів.

Найменшу кількість заявок подано за напрямом «Математика та статистика» — 15, із яких 11 кандидатів подолали прохідний бал.

Найвищу частку успішних кандидатів зафіксовано за напрямом «Фізика, ядерна фізика та астрономія» — 43 із 47 учасників, або близько 91%. Найнижчу — за напрямом «Гуманітарні науки і мистецтво»: 37 із 75 кандидатів, або близько 49%.

Під час конкурсного відбору робоча група також приділяла окрему увагу кандидатам, які мають допуск до державної таємниці, з огляду на специфіку проведення експертизи в окремих наукових напрямах.

МОН переглянуло ефективність роботи чинних експертів

Паралельно з конкурсним відбором Директорат розвитку науки МОН спільно з Державною науково-технічною бібліотекою України провів аналіз роботи експертів, які вже входять до чинного переліку.

За результатами аналізу **зі складу експертів виключено 47 осіб**, які з 2024 року не провели жодної наукової або науково-технічної експертизи чи понад 10 разів відмовилися від її проведення.

Перегляд складу експертів спрямований на те, щоб перелік залишався актуальним і до проведення експертиз залучалися фахівці, які мають відповідну кваліфікацію та готові виконувати покладені на них завдання.

Оновлення експертного середовища є частиною роботи МОН над підвищенням якості наукової та науково-технічної експертизи. Залучення нових фахівців і регулярне оцінювання роботи чинних експертів мають забезпечити ефективнішу організацію експертних процедур та посилити довіру до результатів оцінювання наукових і науково-технічних проєктів.

(вгору)

Додаток 8

05.10.2026

Толстанова Г.

НЕ ЛИШЕ ДИСЕРТАЦІЯ: НАВІЩО УКРАЇНІ ЗМІНЮВАТИ АСПІРАНТУРУ

Проєктна аспірантура в Україні: що вже змінилося (ZN.UA).

Її принципова відмінність у тому, що спочатку відбувається **конкурс не вступників, а PhD-дослідницьких проєктів**. Потенційний науковий керівник разом із майбутнім аспірантом формують наукову пропозицію — описують дослідження, яке планують провести. Експерти оцінюють якість, актуальність та реалістичність дослідницької ідеї, спроможність її реалізувати в обмежені терміни, досвід керівника та потенціал майбутнього дослідника. І лише проєкти, які пройшли цей конкурс, отримують державне фінансування.

Перший конкурс уже відбувся. Подали **137 PhD-проєктів, 79 із них отримали підтримку.** Тематика досліджень дуже різна: від машинного навчання й нових матеріалів до біотехнологій, Data Science та технологій для відновлення й обороноздатності України.

Але тут важливі навіть не вищезгадані цифри, а нова логіка фінансування: держава фінансує не просто «місце в аспірантурі», а **дослідника разом із його дослідженням**. Передбачено ресурси не лише на оплату праці аспіранта та його наукового керівника, а й безпосередньо на виконання роботи: матеріали, обладнання, відрядження, апробацію та публікацію результатів. Неможливо вимагати від молодого науковця дослідження міжнародного рівня, якщо ми фінансуємо його присутність в університеті, а не саме дослідження.

Та якщо ми вже почали змінювати саму логіку аспірантури, варто зробити наступний крок: подумати не лише про те, як фінансувати дослідження, а й про те, для кого і для вирішення яких проблем вони мають працювати.

Аспірантура виходить за межі університету

Протягом року я працювала у тематичній робочій групі Ради з докторської освіти Європейської асоціації університетів — EUA-CDE.

Результатом нашої роботи став оприлюднений цього літа звіт *Doctoral Collaboration with Society: Drivers, Success Factors and Ways Forward.* У його підготовці взяли участь представники 22 університетів із 13 країн.

Окремо ми аналізували думки самих аспірантів та зовнішніх партнерів університетів щодо аспірантури. І одна з головних тенденцій, яку ми побачили, полягає в тому, що **підготовка молодих дослідників дедалі частіше не обмежується стінами університету.** Аспірант може проводити дослідження разом із компанією, лікарнею, органом влади, громадою чи громадською організацією — і працювати над проблемою, яку потрібно вирішити в реальному житті.

Європейська дискусія вже не зводиться лише до **industrial PhD** — індустріальної аспірантури, де дослідження проводять спільно університет і компанія, а тема дисертації випливає з реальних потреб бізнесу чи промисловості. Значно точніше говорити про «партнерську» (collaborative) підготовку аспірантів. Тут партнерами університету можуть бути наукоємні компанії, лікарні, органи державної влади, територіальні громади, музеї, громадські організації та інші установи, яким для розв’язання конкретних проблем потрібні нові знання й дослідження.

Моделі взаємодії можуть бути дуже різними. В одному випадку аспірант переважно працює в університеті, але частину дослідження виконує разом із зовнішнім партнером. В іншому — має двох керівників: університетського та від організації-партнера. А в найбільш інтегрованій моделі дослідник уже працює в компанії чи іншій неакадемічній організації, виконує там своє дослідження і водночас проходить докторську підготовку та отримує наукове керівництво в університеті.

Тобто йдеться не про те, щоб «віддати аспірантуру бізнесу». **Йдеться про створення містка між двома середовищами.**

Університет має залишатися місцем фундаментальних досліджень і академічної свободи. Але поряд із питаннями, які формує сама наука, мають існувати дослідження, що відповідають на реальні проблеми економіки, держави та суспільства: як зменшити енергоспоживання громади? як оптимізувати міську транспортну систему? як застосувати штучний інтелект у державному управлінні?

Усе це — потенційні теми досліджень. Тому поняття «індустріальна аспірантура», на мій погляд, звучить дещо вузько для українських реалій. Нам потрібна **аспірантура взаємодії із суспільством або аспірантура соціально-економічної кооперації**.

А що отримує аспірант?

Насамперед — більше можливостей для кар'єри.

Ми досі часто будуємо докторську підготовку так, ніби після захисту дисертації дослідник має працювати виключно в науковій установі чи університеті. Але значна частина науковців зі ступенем PhD, як у нас, так і в Європі, працює поза університетами.

Collaborative doctorate (партнерська аспірантура) дозволяє молодому досліднику ще під час аспірантури отримати не лише академічний, а й практичний досвід. З одного боку — академічні стандарти, методологія, публікації, критичне мислення, створення нового знання. З іншого — дедлайни, потреби замовника, командна робота, обмежені ресурси, управління проєктами, інтелектуальна власність і необхідність перетворити результат дослідження на рішення. Це робить перехід до позаакадемічної кар'єри більш природним.

Виграє від такої співпраці й роботодавець: він може побачити на практиці, що дає фахівцеві ступінь PhD і чим такий фахівець відрізняється від випускника магістратури.

Цінність PhD — не лише у вузькій темі дисертації. Аспірантура вчить бачити й формулювати проблему, на яку ще немає готової відповіді, працювати з невизначеністю, критично оцінювати дані, створювати нові знання та доводити складний проєкт до результату. А найкраще зрозуміти цінність цих компетентностей бізнес, держава чи громади можуть тоді, коли безпосередньо працюють із такими фахівцями.

Наступний крок, який потрібен Україні

У Європі вже працюють різні моделі поєднання докторської підготовки з роботою за межами університету. Французька CIFRE десятиліттями дає змогу аспірантам поєднувати дослідження з роботою в компаніях та інших організаціях. Industrial PhD є частиною інноваційної політики Данії. На рівні ЄС співпрацю дослідників з організаціями, бізнесом та державою підтримують, зокрема, флагманські програми ЄС, які спрямовані на підготовку докторантів, створення міжнародних наукових мереж та підтримку проривних технологій: Marie Skłodowska-Curie Actions, COST, European Innovation Council’s EIC Pathfinder.

В Україні системної нормативної моделі «партнерської» або «індустріальної» підготовки докторів філософії поки немає. Але окремі університети вже експериментують з такими моделями. У Київському національному університеті імені Тараса Шевченка розробили порядок підготовки докторів філософії у співпраці з наукоємним бізнесом як пілот можливостей індивідуальної освітньої траєкторії. Перший такий проєкт реалізується разом із українською науково-дослідною компанією Enamine Ltd, яка тісно співпрацює з дослідницькими групами різних наукових центрів України. Тепер цей досвід варто підняти на національний рівень.

Водночас важливо розуміти: Україна лише на початку трансформації аспірантури. І проєктна чи партнерська модель сама по собі не розв’яже всіх її системних проблем (конкуренції за таланти в глобальному вимірі, відсутності системи грантової підтримки для першого робочого місця випускника аспірантури, прозорих і зрозумілих кар’єрних траєкторій в академічному середовищі, застарілої матеріально-технічної бази для наукових досліджень тощо).

Проєктна аспірантура вже зробила одну важливу річ: **держава почала відбирати й фінансувати не абстрактні місця, а конкретні дослідницькі проєкти, команди та результати**.

Наступним кроком може стати конкурс, у якому третім учасником поруч із аспірантом і університетом буде **суспільний партнер** — приватне або комунальне підприємство, державний орган, громада чи громадська організація.

Тоді ми зробимо ще одну принципову трансформацію: від аспірантури, замкненої всередині університету, перейдемо до системи підготовки докторів філософії, яка зберігає академічні стандарти, але значно сильніше взаємодіє з економікою і суспільством.

І, можливо, саме це стане одним із найважливіших містків між українськими університетами та країною майбутнього, яку їм належить допомогти відбудувати в ефективній взаємодії з державою та приватним сектором.

Опитування

Від української науки чекають нових технологій — від оборонки до медицини й відбудови. Що потрібно змінити в аспірантурі, щоб вона відповідала цим викликам?

- Спрямувати більше коштів безпосередньо на дослідження аспірантів 23,86 %
- Залучати бізнес, державу та громади до замовлення досліджень 29,55 %
- Змінити саму модель навчання та вимоги до аспірантури 43,18 %
- Інше 3,41 %

Проголосували 80 людей (станом на 30.10.2026)

(вгору)

Додаток 9

25.10.2026

Терлецька К.

ЯК УКРАЇНІ ПОБУДУВАТИ КОНВЕЄР ТАЛАНТІВ: ДОСВІД ТУРЕЧЧИНИ

Технологічне майбутнє на очах у мільйонів

Наочним прикладом того, як поєднати освіту з технологічним розвитком, є фестиваль авіації, космосу та інженерії TEKNOFEST, що відбувається в Туреччині. Його організатори — Фонд команди технологій Туреччини (T3 Foundation), який опікується підтримкою людського капіталу країни, і Міністерство промисловості та технологій. Якраз нещодавно, на початку жовтня, відбувся 15-й фестиваль TEKNOFEST. Адже в Туреччині він уже став традицією (ZN.UA).

Цей фестиваль є частиною урядової концепції Millî Teknoloji Hamlesi («Національний технологічний прорив»), яка має на меті розвивати власне високотехнологічне виробництво. Стратегія промислового й технологічного розвитку Туреччини до 2030 року називає серед пріоритетів штучний

інтелект, напівпровідники, космічні технології, оборону та високотехнологічне виробництво. У такій картині майбутнього інженер, програміст чи дослідниця можуть побачити, де знадобляться їхні знання.

TEKNOFEST якраз і дає таку можливість. Учасники (а це науковці, інженери, військові та школярі) представляють власні розробки, спілкуються з фахівцями, а участь у фестивалі з власною ідеєю може стати кроком до подальшого навчання чи стажування. На технологічні конкурси фестивалю подали заявки понад 1,6 мільйона учасників із 99 країн у складі більш як 730 тисяч команд. До фіналу змагань потрапили понад 14 тисяч молодих винахідників, які й презентували свої розробки наживо на майданчику TEKNOFEST.

Утім, атмосферу фестивалю важко звести суто до технологій — загалом він нагадує велетенський азійський базар ідей: гомінкий, яскравий, сповнений руху, суперництва й зустрічей. Тут замість краму пропонують прототипи, ідеї та амбіції; кожен проєкт демонструє власний варіант майбутнього. Майданчиком фестивалю став аеропорт GAP, розташований приблизно за 35 кілометрів від центру міста Шанлиурфа на південному сході Туреччини. На одній території тут сусідили літаки й безпілотники, учнівські проєкти та робототехнічні майстерні. За даними організаторів, за п’ять днів фестиваль відвідали близько 1,5 мільйона людей.

Сюди приходять цілими родинами. Кожен має можливість не просто подивитися на сучасні технологічні розробки, а й торкнутися їх. Дуже зворушливо спостерігати, як малюки у візочках намагаються дотягнутися до великого літака. Можливо, вони ще не знають слова «інженер», але вже бачать, що за ним стоїть.

На платформі TEKNOFEST Career публікують вакансії та пропозиції стажувань; організатори також передбачають практику для учасників у технологічних установах.

Від зацікавлення до професійного шляху

Фестиваль може запалити інтерес, але сам по собі не перетворює його на освіту й професію. Він є лише однією зі сходинок безперервної драбини, де кожен наступний крок логічно продовжує попередній і підхоплює зацікавлену молодь.

Наступний крок після фестивалю пропонують майстерні DENEYAP. Для участі в цих майстернях школярі мають пройти конкурсний відбір. Вони безоплатно навчаються тут упродовж 36 місяців за 11 напрямами — від робототехніки й програмування до штучного інтелекту, енергетики та матеріалознавства. Такі майстерні діють у 81 провінції країни за підтримки Міністерства молоді та спорту й T3 Foundation.

Навколо майстерень DENEYAP функціонує ширша державна екосистема, ключовим координатором і донором якої є TÜBİTAK (Рада з наукових і технологічних досліджень Туреччини). Вона не лише фінансує фундаментальні та прикладні розробки науковців, а й опікується мережею з понад 40 інтерактивних наукових центрів (bilim merkezleri), на базі яких

діють ці майстерні. Завдяки такій співпраці TÜBİTAK, T3 Foundation, університетів та приватного бізнесу забезпечується наскрізний зв'язок усіх етапів залучення молоді до технологій: перше шкільне зацікавлення ➔ систематичне навчання в DENEYAP ➔ університетські гранти від TÜBİTAK ➔ дослідницька робота чи працевлаштування в індустрії.

Цей конвеєр талантів працює тому, що турецька технологічна освіта розвивається не у вакуумі, а тісно пов'язана з реальним виробництвом.

За даними статистики, витрати Туреччини на дослідження й розробки (R&D) становлять 1,46% ВВП. Причому головним замовником і рушієм науки став приватний бізнес: підприємства самі фінансують понад 53% усіх наукових витрат у країні й виконують майже 65% усіх досліджень. Отже, бізнес масово купує нові технології та фінансує лабораторії, тому молодий фахівець чітко бачить, що професія інженера чи дослідника забезпечить його реальною роботою з високою зарплатою всередині країни

Не кожен талант має стати інженером

Для України, яка веде війну, розвиток власних оборонних технологій також має життєве значення. Та якщо весь освітній наратив зводиться до підготовки кадрів для технологічних компаній і оборонної промисловості, з нього випадають інші важливі шляхи. Країні потрібні інженери, а також математики, фізики, біологи, фахівці з фундаментальних досліджень і люди, які ще не знають, до якої професії їх приведе цікавість. Математика важлива не тільки як інструмент для створення алгоритму чи розрахунку траєкторії БпЛА. Вона вчить доводити, ставити запитання й працювати з абстрактними ідеями, тобто набувати навичок, практичне застосування яких може стати зрозумілим значно пізніше.

Щоб підтримувати інтерес до науки, не завжди потрібна пряма дорога від шкільного проєкту до технологічної компанії. Існують простори, де можна вивчати математику й природничі науки заради самого пізнання — без вимоги негайно перетворити знання на професію чи продукт. Такий приклад у Туреччині — це Математичне село Несіна поблизу Ширидже.

Воно засноване 2007 року Фондом відомого математика Несіна за пожертви та завдяки волонтерській праці. Ідея села — досліджувати математику як частину культури, мистецтва та вільної думки в спільноті школярів, студентів і професорів. Переживши суперечки з владою через те, що його хотіли знищити за планами містобудування, село стало символом незалежного простору, де математику й науку можна плекати вільно, своєрідним храмом знання, що нагадує середньовічні осередки вченості.

Поруч із Математичним селом розвиваються й інші локальні осередки: Математичний музей в Орхангазі при університеті, SUM Matematik Müzesi в Анталії та проєкт Matematiğin Peşinde у Стамбулі.

Ці простори виникають у співпраці університетів, муніципалітетів і громадських команд. Вони надзвичайно промовисті на тлі досліджень про обмеження інституційної автономії вишів і політичний тиск на академічне життя в Туреччині: незалежні осередки стають прихистком для тих, хто

прагне вільно обирати зміст і спосіб навчання, плекаючи математику як частину загальної культури, а не лише як майбутню професію.

Що потрібно Україні

Турецький досвід не дає готових шаблонів, адже Україна будує свою систему в умовах повномасштабної війни та руйнувань. Проте головний урок полягає в системності й наскрізності.

Україна вже рухається в цьому напрямі. Прикладом є проєкт «Інженерне майбутнє України», який об'єднує Малу академію наук, університети та високотехнологічний бізнес за моделлю «школа — університет — інженерний центр — індустрія».

Важливо розвивати такі ініціативи, забезпечуючи:

- ***системну взаємодію різних ланок***: поєднувати освіту, науку та бізнес, щоб перспективні розробки отримували подальший розвиток;
- ***баланс пріоритетів:*** підтримувати оборонні технології, не жертвуючи фундаментальною математичною та природничою освітою;
- ***можливості для молоді:*** забезпечувати доступ до обладнання, наставників, стажувань і грантів.

Річ не в тому, щоб утримати кожного випускника всередині країни силою. Важливо створити середовище, в якому зростати, досліджувати й створювати технології в Україні буде престижно, ефективно та доцільно, а для тих, хто виїхав, існуватимуть реальні можливості для повернення та професійної інтеграції.

(вгору)

Додаток 10

22.10.2026

65 молодих учених отримають підтримку для досліджень: Уряд схвалив проєкт призначення президентських грантів на 2027 рік

дин із проєктів присвячений підвищенню автономності безпілотних апаратів за допомогою штучного інтелекту. Інший — доступності інформаційних сервісів критичної інфраструктури в умовах дестабілізуючих впливів. Також серед досліджень — виявлення прихованих каналів витоку даних через месенджери та розроблення високоміцних сплавів для трубопровідної арматури й залізничного транспорту (Міністерство освіти і науки України).

«Молоді вчені мають бачити можливість реалізувати свої ідеї в Україні. Для цього потрібне фінансування конкретних досліджень і розробок, можливість здобувати досвід та будувати власну наукову кар'єру. Серед відібраних проєктів є дослідження у сфері безпілотних систем, кібербезпеки, матеріалознавства, медицини. Підтримуючи їх, ми інвестуємо і в наукові результати, і в людей, які розвиватимуть українську науку в наступні роки», — зазначив заступник міністра освіти і науки України **Денис Курбатов**.

Тематика проєктів охоплює також суспільні та гуманітарні науки. Молоді дослідники працюватимуть над питаннями соціальної згуртованості студентства, протидії деструктивним інформаційним впливам і механізмами впровадження права Європейського Союзу в Україні.

У 2027 році передбачено призначити:

- **7 грантів по 500 тис. грн** — докторам наук віком до 40 років включно;
- **8 грантів по 400 тис. грн** — докторантам віком до 35 років включно;
- **50 грантів по 300 тис. грн** — докторам філософії та кандидатам наук віком до 35 років включно.

Національний фонд досліджень України у 2026 році провів конкурс проєктів молодих вчених з виконання наукових досліджень і розробок та надіслав Міністерству освіти і науки України схвалені пропозиції щодо надання у 2027 р. грантів Президента України для підтримки наукових досліджень і розробок молодих вчених.

Фінансування заплановано в межах бюджетних призначень, передбачених за бюджетною програмою КПКВК 2201300 «Забезпечення діяльності Національного фонду досліджень України, грантова підтримка наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок» у проєкті Закону України «Про Державний бюджет України на 2027 рік» (реєстр. № 16000 від 15.09.2026).

(вгору)

Додаток 11

22.10.2026

Розширюємо можливості грантової підтримки української науки та молодих учених

(Міністерство освіти і науки України).

Зокрема, рішення передбачає:

- **Розширення напрямів грантової підтримки.** НФДУ зможе фінансувати на конкурсній основі проєкти за додатковими напрямами, визначеними законодавством. Серед них — розвиток наукової співпраці, трансфер знань, популяризація науки та інші напрями наукової і науково-технічної діяльності.
- **Підтримку державних ключових лабораторій.** Фонд отримує можливість надавати грантову підтримку їхній науковій і науково-технічній діяльності в межах фінансування створення, функціонування та розвитку дослідницької інфраструктури.
- **Нові можливості для молодих учених.** Грантова підтримка поширюватиметься на забезпечення програм навчання в аспірантурі (ад'юнктурі), докторантурі, інтернатурі та резидентурі. Це дозволить розширити інструменти підтримки наукової діяльності молодих дослідників.

- **Уточнення вимог до реалізації наукових проєктів.** Передбачено уточнення вимог до наукових керівників і виконавців проєктів щодо перебування на території України під час їх виконання, а також вимог до дотримання академічної доброчесності під час конкурсних відборів.
- **Удосконалення конкурсних механізмів.** Уточнено завдання НФДУ щодо проведення конкурсів та конкурсних відборів для підтримки наукових досліджень і розробок.

«Ми продовжуємо розширювати можливості для українських науковців. Важливо, щоб державна грантова підтримка охоплювала більше напрямів — від фундаментальних досліджень до розвитку сучасних лабораторій, наукової співпраці та підготовки нового покоління дослідників. Окремий пріоритет — молоді вчені, які мають бачити перспективу професійного розвитку та побудови наукової кар'єри в Україні. Водночас удосконалюємо конкурсні механізми, посилюємо вимоги до академічної доброчесності та реалізації наукових проєктів. Наше завдання — створити умови, за яких державна підтримка сприятиме розвитку сильних наукових команд, дослідницької інфраструктури та української науки загалом», — зазначив заступник міністра освіти і науки України **Денис Курбатов**.

Очікується, що ухвалені зміни сприятимуть підвищенню ефективності діяльності Національного фонду досліджень України, розширенню можливостей конкурсного фінансування наукових досліджень і розробок, зокрема молодих учених, а також розвитку дослідницької інфраструктури.

Реалізація постанови розпочинається у 2026 році та здійснюватиметься в межах бюджетних призначень, передбачених на діяльність НФДУ і грантову підтримку наукових досліджень та розробок, без потреби в додатковому фінансуванні з державного бюджету.

Довідково. Національний фонд досліджень України — державна бюджетна установа, що здійснює грантову підтримку фундаментальних і прикладних наукових досліджень, науково-технічних розробок, розвитку дослідницької інфраструктури та міжнародної наукової співпраці.

Ухваленою постановою внесено зміни до Положення про Національний фонд досліджень України, Порядку використання коштів НФДУ та Порядку конкурсного відбору та фінансування проєктів Національним фондом досліджень України.

(вгору)

Додаток 12

30.10.2026

Дослідні станції НААН посилять спроможності у складі профільних наукових установ

Головна мета змін полягає у розвитку дослідницького потенціалу станцій. Їхнє приєднання до установ із вагомими науковими напрацюваннями дасть змогу поєднати фахову експертизу колективів,

посилити координацію досліджень і забезпечити подальшу роботу за відповідними науковими напрямами (Міністерство освіти і науки України).

Реорганізація передбачає збереження робочих місць, кадрового потенціалу та сформованих наукових шкіл. Станції продовжать виконувати свої наукові та науково-виробничі завдання як структурні підрозділи, а їхні розробки й результати досліджень використовуватимуться в подальшій роботі об'єднаних та сильніших установ.

«Для нас головне, щоб дослідні станції посилили свої команди і спроможності, а їх напрацювання отримали нові можливості для впровадження. За кожною такою станцією стоять фахівці, багаторічний досвід і наукові школи, які важливо зберегти та розвивати. У складі потужніших інституцій ці колективи посилять дослідження, поєднуючи власну експертизу з можливостями установ, до яких вони увійдуть. Очікуваний результат цих змін полягає у зміцненні їхньої спроможності виконувати наукові завдання та впроваджувати розробки, потрібні аграрному сектору України», — зазначив заступник міністра освіти і науки України **Денис Курбатов**.

Ухвалені рішення передбачають приєднання:

- Одеської дослідної станції Національного наукового центру «Інститут експериментальної і клінічної ветеринарної медицини», Дослідної станції епізоотології Національного наукового центру «Інститут експериментальної і клінічної ветеринарної медицини» та Тернопільської дослідної станції Інституту ветеринарної медицини НААН до Національного наукового центру «Інститут експериментальної і клінічної ветеринарної медицини»;
- Закарпатської науково-дослідної станції лососівництва та відтворення зникаючих видів риб Інституту рибного господарства НААН та Львівської дослідної станції Інституту рибного господарства НААН до Інституту рибного господарства Національної академії аграрних наук України;
- Сарненської дослідної станції Інституту водних проблем і меліорації Національної академії аграрних наук України до Інституту водних проблем і меліорації Національної академії аграрних наук України;
- Поліської дослідної станції Національного наукового центру «Інститут ґрунтознавства та агрохімії імені О. Н. Соколовського» до Національного наукового центру «Інститут ґрунтознавства та агрохімії імені О. Н. Соколовського»;
- Сквирської дослідної станції органічного виробництва Інституту агроекології і природокористування Національної академії аграрних наук України до Інституту агроекології і природокористування Національної академії аграрних наук України;
- Дослідної станції Київського аграрного університету Національної академії аграрних наук до Київського аграрного університету Національної академії аграрних наук;

- Донецької дослідної станції Інституту овочівництва і баштанництва Національної академії аграрних наук до Інституту овочівництва і баштанництва Національної академії аграрних наук;
- Дослідної станції «Маяк» Інституту овочівництва і баштанництва НААН до Носівської селекційно-дослідної станції Миронівського інституту пшениці імені В. М. Ремесла НААН.

Для аграрного сектору важливим результатом стане продовження досліджень у ветеринарній медицині, рибному господарстві, меліорації, ґрунтознавстві, агроекології, органічному виробництві, овочівництві та селекції. Збереження цих напрямів і посилення взаємодії між науковими колективами створюватимуть основу для подальшого практичного використання їхніх напрацювань.

(вгору)

Додаток 13

12.10.2026

Уряд оновив порядок присудження ступеня доктора філософії: прозорі правила та відповідальність закладів

«Захист дисертації має бути процедурою, якій довіряють і здобувач, і наукова спільнота. Тому наше завдання — зробити правила максимально зрозумілими: як розглядаються повідомлення про порушення, хто ухвалює рішення, як його можна оскаржити та яка відповідальність настає у разі доведеного порушення академічної доброчесності. Водночас важливо, щоб відповідальність не обмежувалася лише здобувачем. Заклади та члени разових рад також мають відповідально ставитися до якості атестації та дотримання встановлених процедур», — зазначив заступник Міністра освіти і науки України Денис Курбатов (Урядовий портал).

Відповідальність закладів за порушення академічної доброчесності

Якщо уповноважений орган закладу або Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти встановить академічний плагіат, фабрикацію чи фальсифікацію в дисертації доктора філософії та/або наукових публікаціях, у яких висвітлено її наукові результати, заклад, разова рада якого присудила ступінь, втратить право утворювати разові ради та присуджувати ступінь доктора філософії з відповідної спеціальності на один рік із дня набрання чинності відповідним рішенням.

Національне агентство також проводитиме моніторинг відповідної освітньої програми.

Чіткі процедури розгляду порушень та можливість оскарження

Оновлений Порядок розмежовує два випадки: припинення дії рішення разової спеціалізованої вченої ради через порушення процедури захисту та позбавлення вже присудженого ступеня через академічний плагіат, фабрикацію чи фальсифікацію в дисертації або публікаціях, у яких висвітлено її результати.

Повідомлення про порушення академічної доброчесності розглядатиме уповноважений орган закладу. Визначено вимоги до строків розгляду, участі заінтересованих осіб, врегулювання конфлікту інтересів та оприлюднення рішень. Рішення або бездіяльність такого органу можна буде оскаржити до Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти.

Самоплагіат у публікаціях матиме наслідки для захисту

Наукові публікації здобувача, у яких встановлено самоплагіат, не зараховуватимуть за темою дисертації. Якщо після цього кількість публікацій стане меншою за встановлений мінімум, разова рада відмовлятиме у присудженні ступеня без права повторного подання цієї дисертації до захисту.

Також уточнено вимоги до обґрунтування наукових результатів у статтях. В одному випуску наукового видання зараховуватимуть не більш як одну статтю здобувача.

Строки атестації під час воєнного стану стануть більш визначеними

Змінюється і підхід до обчислення строків атестації під час воєнного стану. Замість неврахування всього періоду воєнного стану та трьох місяців після його завершення передбачено можливість відтермінування строків для закладів вищої освіти та наукових установ не більш як на один місяць.

Крім того, уточнено порядок утворення разових спеціалізованих вчених рад, оприлюднення матеріалів та призначення захисту. Заклади розміщуватимуть на своїх вебсайтах посилання на відомості про утворені ради в інформаційній системі Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти.

МОН також наголошує на необхідності належного добору членів разових рад. Під час перевірки їхніх складів Міністерство враховує зміст наукових публікацій голови ради, рецензентів та офіційних опонентів і їхню відповідність тематиці дослідження здобувача.

Визначальним у такому оцінюванні є змістовий зв’язок публікацій із дослідженням здобувача, а не формальний збіг ключових слів.

(вгору)

Додаток 14

23.10.2026

Постдокторантура – новий інструмент кар’єрного розвитку дослідників: стартує громадське обговорення

Одним із головних принципів нового механізму стане внутрішня академічна мобільність. Постдокторанти зможуть обирати для проведення досліджень інші наукові установи або заклади вищої освіти, відмінні від тих, де вони проходили підготовку для здобуття наукового ступеня. Це сприятиме обміну досвідом між науковими колективами, розвитку міжінституційної співпраці та формуванню нових дослідницьких команд. Для університетів і

наукових установ це можливість посилити кадрову спроможність і започаткувати нові наукові напрями (Міністерство освіти і науки України).

«Після запровадження проєктної аспірантури для нас важливо, щоб після здобуття ступеня доктора філософії молодий науковець бачив перспективу подальшого професійного розвитку в науці саме в Україні. Постдокторантура має стати наступним етапом наукової кар'єри, коли молодий дослідник отримує можливість розвивати власну наукову кар'єру, працювати в нових закладах та використовувати їхню сучасну дослідницьку інфраструктуру. Саме тому ми закладаємо принцип внутрішньої академічної мобільності: науковець зможе продовжити дослідження в іншому закладі вищої освіти чи науковій установі, здобути новий досвід і розширити професійні зв'язки», — зазначив **Денис Курбатов, заступник міністра освіти і науки України**.

Як працюватиме новий механізм

Відповідно до Положення, участь у конкурсному відборі зможуть брати дослідники, які здобули ступінь доктора філософії (кандидата наук) або доктора мистецтва не більш як п'ять років тому.

Наукові дослідження проводитимуться за конкурсними програмами, які формуватимуть заклади вищої освіти та наукові установи відповідно до визначених державою тематичних напрямів.

Основні умови:

- **До 36 місяців** — тривалість проведення наукового дослідження.
- **До трьох конкурсних заявок** — один учасник зможе подати заявки за програмами різних закладів вищої освіти та наукових установ, у яких він не проходив підготовку для здобуття наукового ступеня.
- **Незалежне експертне оцінювання** — кожну конкурсну заявку оцінюватимуть троє експертів з урахуванням наукової новизни, актуальності, практичної цінності та перспектив використання результатів.
- **Залучення наукових консультантів**, зокрема з провідних закордонних інституцій.
- **Електронний формат** — конкурсний відбір відбуватиметься через Національну електронну науково-інформаційну систему.
- **Державне фінансування** — підтримка надаватиметься на конкурсних засадах у межах передбачених бюджетних видатків.

До участі в реалізації конкурсних програм зможуть долучатися наукові установи та заклади вищої освіти, віднесені за результатами державної атестації до груп А, Б або В, з урахуванням тематики відповідних досліджень.

Нові можливості для закладів вищої освіти і наукових установ

Запровадження постдокторантури відкриває додаткові перспективи для розвитку самих наукових установ і закладів вищої освіти.

Залучення постдокторантів дасть змогу посилювати дослідницькі колективи, розвивати нові наукові напрями, ефективніше використовувати наявну лабораторну та дослідницьку інфраструктуру.

Водночас участь у конкурсних програмах створюватиме можливості для залучення додаткового фінансування наукових досліджень, а перспективні результати можуть стати основою для участі в міжнародних грантових програмах, зокрема тих, що фінансуються Європейським Союзом.

Прозорий відбір та орієнтація на результат

Відбір майбутніх постдокторантів передбачатиме незалежне експертне оцінювання наукових пропозицій. Основними критеріями стануть наукова новизна, обґрунтованість дослідження, потенціал практичного застосування результатів, науковий доробок учасника конкурсу та обґрунтованість запланованих витрат.

За результатами конкурсу МОН затверджуватиме перелік переможців. Фінансування досліджень здійснюватиметься поетапно відповідно до укладених договорів, а проміжні та підсумкові результати проходитимуть наукову і науково-технічну експертизу.

Окрему увагу приділено дотриманню академічної доброчесності, прозорості конкурсних процедур і запобіганню конфлікту інтересів.

Очікується, що запровадження нового механізму сприятиме формуванню сталої системи підтримки дослідників після здобуття ступеня доктора філософії або доктора мистецтва, розвитку академічної мобільності, посиленню конкурентоспроможності українських наукових установ та інтеграції української науки до європейського дослідницького простору.

Пропозиції до проєкту акта можна надсилати електронною поштою Олені Леванді, державній експертці експертної групи з питань конкурсного фінансування директорату розвитку науки МОН (olena.levanda@mon.gov.ua), **до 9 листопада 2026 року включно**.

(вгору)

Додаток 15

01.10.2026

Стартує оновлений конкурс «Молодий вчений року»: відкрито приймання заявок

«Молоді вчені сьогодні працюють не лише над дослідженнями, а й створюють технологічні рішення, запускають стартапи, розвивають STEM напрям та популяризують науку. Вони також є тим активним поколінням, які живлять економіку, покращують демографічний стан країни, представляють її в міжнародному просторі, допомагають армії і суспільству. Тому важливо, щоб конкурс відображав всю цю різноманітність і давав можливість побачити та відзначити конкретні результати їхньої роботи. Оновлений формат вперше поєднує дані Національної системи дослідників, експертне оцінювання та верифіковане

електронне голосування», — зазначив заступник міністра освіти і науки України **Денис Курбатов** (Міністерство освіти і науки України).

Основні новації конкурсу

Оновлений формат передбачає 32 номінації, об'єднані у два основні блоки, та різні механізми визначення переможців:

- Блок 1: 14 номінацій за науковими напрямами від Нацбезпеки і Математики до Гуманітарних наук. Оцінювання здійснюватиметься на підставі даних Національної системи дослідників (НСД). У кожній номінації буде визначено трьох переможців. Подавати якісь додаткові документи не потрібно.
- Блок 2: 18 міжгалузевих номінацій за особливі досягнення та суспільний внесок. Учасники подаватимуть електронні заявки через Національну електронну науково-інформаційну систему «Наука» (https://nauka.gov.ua/). Дозволено подаватися в кількох номінаціях цього блоку, водночас стати лауреатом можна лише в одній.
- Поєднання експертного оцінювання та електронного голосування. Для номінацій Блоку 2 оцінка Конкурсної комісії та результати авторизованого онлайн-голосування становитимуть по 50%а конкурсного балу.
- Увага до актуальних напрямів і суспільного внеску науки. Передбачено номінації для відзначення наукових стартапів, популяризації STEM, цифрових технологій у дослідженнях, трансферу технологій, інноваційних рішень для передової, а також учених-ветеранів, військовослужбовців, молодих учених-батьків, вчених, які особливо успішні у міжнародній діяльності та інші номінації.

Хто може взяти участь

До участі запрошуються молоді вчені, які станом на 31 грудня 2025 року включно відповідали вимогам щодо статусу молодого вченого відповідно до Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність».

Учасники можуть висуватися індивідуально або у складі колективів молодих учених — відповідно до умов конкретної номінації. У Блоці 2 оцінюватимуться досягнення за 2025 рік.

Переможці попередніх років можуть повторно висуватися в тій самій номінації не раніше ніж через два роки після перемоги.

Детальніше

(вгору)

Додаток 16

19.10.2026

Вітаємо переможців конкурсу до наукової ради Національного фонду досліджень України

(Національний фонд досліджень України).

До складу наукової ради Національного фонду досліджень України обрано:

До секції природничих, технічних наук і математики — 7 осіб:

- **Мриглод Ігор Миронович** — доктор фізико-математичних наук, головний науковий співробітник відділу комп'ютерного моделювання багаточастинкових систем Інституту фізики конденсованих систем ім. І. Р. Юхновського НАН України.
- **Лютий Тарас Володимирович** — кандидат фізико-математичних наук, доцент кафедри комп'ютеризованих систем управління Сумського державного університету.
- **Васильєв Олексій Миколайович** — доктор фізико-математичних наук, професор кафедри програмних систем і технологій факультету інформаційних технологій Київського національного університету імені Тараса Шевченка.
- **Павленко Іван Володимирович** — доктор технічних наук, професор кафедри комп'ютерної механіки ім. Володимира Марцинковського Сумського державного університету.
- **Жильцов Андрій Володимирович** — доктор технічних наук, провідний науковий співробітник відділу електромагнітних систем Інституту електродинаміки НАН України.
- **Гоц Наталія Євгенівна** — доктор технічних наук, професор кафедри інформаційно-вимірювальних технологій Національного університету «Львівська політехніка».
- **Бойко Вячеслав Миколайович** — доктор фізико-математичних наук, завідувач відділу математичної фізики Інституту математики НАН України.

До секції біології, медицини та аграрних наук — 5 осіб:

- **Квач Юрій Валерійович** — доктор біологічних наук, головний науковий співробітник відділу біологічних основ екологічного менеджменту Державної установи «Інститут морської біології НАН України».
- **Нипорко Олексій Юрійович** — кандидат біологічних наук, завідувач кафедри молекулярної біотехнології та біоінформатики Навчально-наукового інституту високих технологій Київського національного університету імені Тараса Шевченка.
- **Паньків Володимир Іванович** — доктор медичних наук, головний науковий співробітник відділу дитячої ендокринології Державного некомерційного підприємства «Український науково-практичний центр ендокринної хірургії, трансплантації ендокринних органів і тканин Міністерства охорони здоров'я України».
- **Сулаєва Оксана Миколаївна** — доктор медичних наук, завідувач лабораторії імунології та молекулярної біології Науково-дослідного інституту експериментальної та клінічної медицини Національного медичного університету імені О. О. Богомольця.

- **Дробітько Антоніна Вікторівна** — доктор сільськогосподарських наук, проректор з наукової роботи Миколаївського національного аграрного університету.

До секції соціальних та гуманітарних наук — 4 осіб:

- **Гудіма Тетяна Степанівна** — доктор юридичних наук, заступник завідувача відділу проблем модернізації господарського права та законодавства Державної установи «Інститут економіко-правових досліджень ім. В. К. Мамутова НАН України».
- **Жук Валерій Миколайович** — доктор економічних наук, головний науковий співробітник відділу обліку та оподаткування Національного наукового центру «Інститут аграрної економіки».
- **Мельник Наталія Іванівна** — доктор педагогічних наук, в. о. декана гуманітарно-мистецького факультету Національного університету «Київський авіаційний інститут».
- **Зайцева Тетяна Дмитрівна** — доктор історичних наук, професор кафедри історії Українського католицького університету.

Вітаємо обраних членів наукової ради Національного фонду досліджень України та бажаємо плідної роботи задля розвитку української науки!

- ПРОТОКОЛ № 10 відкритого засідання Наукового комітету Національної ради України з питань розвитку науки і технологій від 12 жовтня 2026 р.

Читайте також: Сформовано перелік кандидатів до Наукової ради НФДУ (вгору)

Додаток 17

15.10.2026

У Брюсселі відбулося засідання Комітету з інновацій та гібридних загроз Ради Україна–НАТО

Програма SPS підтримує практичну наукову співпрацю між країнами НАТО та державами-партнерами. Вона спрямована на розвиток досліджень і технологій, що допомагають відповідати на сучасні безпекові виклики.

У програмі засідання була передбачена участь представників Міжнародного секретаріату НАТО, зокрема директора з питань оборонного та безпекового співробітництва Пірса Казалета та керівника програми НАТО «Наука заради миру і безпеки» Еюпа Кунтая Турмуша (Міністерство освіти і науки України).

«Ми зацікавлені в тому, щоб співпраця України з НАТО у сфері науки та інновацій мала системний і довгостроковий характер. Саме для цього ми представляємо партнерам наше бачення: які напрями можуть бути пріоритетними, де потрібна міжнародна підтримка і як спільні дослідження можуть допомогти посилити нашу спільну безпеку. Україна входить до країн лідерів за кількістю як заявок, так і отриманих проєктів за програмою SPS NATO, що в черговий раз підкреслює високий потенціал

нашої науки», — зазначив заступник міністра освіти і науки України **Денис Курбатов**.

Розвиток співпраці з НАТО є важливим напрямом міжнародної діяльності Міністерства освіти і науки України. Представлення Стратегії та обговорення інструментів її реалізації створюють основу для подальшого діалогу щодо спільних досліджень, розвитку інновацій і зміцнення науково-технологічного потенціалу України.Під час засідання обговорили можливості поглиблення співпраці в межах програми НАТО «Наука заради миру і безпеки» (Science for Peace and Security, SPS).

Українська сторона представила актуальні потреби наукової сфери та основні кроки трансформації наукової сфери. Окрему увагу приділили перспективам участі України в міжнародних наукових ініціативах і механізмам підтримки дослідницьких проєктів.

Програма SPS підтримує практичну наукову співпрацю між країнами НАТО та державами-партнерами. Вона спрямована на розвиток досліджень і технологій, що допомагають відповідати на сучасні безпекові виклики.

Розвиток співпраці з НАТО є важливим напрямом міжнародної діяльності Міністерства освіти і науки України. Засідання Комітету створило додаткову основу для подальшого діалогу щодо спільних досліджень, розвитку інновацій і зміцнення науково-технологічного потенціалу України.

(вгору)

Додаток 18

06.10.2026

Україна представила Єврокомісії прогрес у виконанні євроінтеграційних зобов'язань у сферах освіти та науки

«Трансформації, що здійснюються сьогодні, стосуються не лише виконання вимог щодо вступу до ЄС, а й побудови більш стійкої, інклюзивної та орієнтованої на майбутнє системи освіти як для України, так і для ЄС», – зазначив **Андрій Вітренко** (Міністерство освіти і науки України).

Під час зустрічі з представниками Генерального директорату Європейської комісії з питань освіти, молоді, спорту та культури (DG EAC), Генерального директорату з питань сусідства та переговорів щодо розширення (DG ENEST) та Генерального директорату з питань зайнятості, соціальних питань та інклюзії (DG EMPL) Андрій Вітренко представив прогрес України за розділом 26 «Освіта та культура».

Зокрема поінформував, що у межах реформи НУШ для впровадження державного стандарту профільної освіти 80% територіальних громад уже затвердили плани формування мережі старшої профільної школи, у межах яких передбачено 2 тисячі академічних ліцеїв. Україна також продовжує роботу над законодавством у сфері освіти дорослих та національної системи кваліфікацій.

Водночас значну увагу було приділено забезпеченню якості вищої освіти та активному впровадженню принципів академічної доброчесності. Також було обговорено питання підтримки з боку ЄС розвитку навичок і підготовки фахівців, необхідних для відновлення України.

Під час зустрічі з представниками Генерального директорату Європейської комісії з питань досліджень та інновацій (DG RTD) та Генерального директорату з питань сусідства та переговорів щодо розширення (DG ENEST) делегація МОН представила прогрес України за переговорним розділом 25 «Наука та дослідження». Зокрема, українська сторона поінформувала про нові механізми підтримки науки – започаткування президентських грантів для молодих учених і докторів наук, а також запуск Національної системи дослідників.

Окрему увагу приділили подальшому розвитку дослідницької та інноваційної екосистеми України. Серед ключових результатів – розширення мережі національних контактних пунктів програми «Горизонт Європа» до 22 пунктів. Загальний обсяг фінансування українських учасників програми вже перевищив 130 млн євро.

Сторони також обговорили подальші напрями співпраці, зокрема розвиток дослідницької інфраструктури та відкритої науки, а також підготовку України до участі в 10-й Рамковій програмі ЄС з досліджень та інновацій на 2028–2034 роки.

Окремо порушили питання нещодавньої атаки на Президію НАН України. Делегація МОН подякувала ЄС за незмінну тверду позицію щодо припинення наукової співпраці з росією.

Ще однією темою стала подальша підготовка України до повноцінної участі в Програмі ЄС «Еразмус+». Під час зустрічі з керівником відділу Програми ЄС «Еразмус+» Джахангіром Талебзаде сторони обговорили створення Національного агентства «Еразмус+» в Україні.

Україна вже розробила національну дорожню карту та створила міжвідомчу робочу групу. Наразі опрацьовується інституційна модель майбутнього агентства. Також розглянули заплановану фінансову підтримку ЄС на 2027 рік.

МОН вдячне Європейській комісії за послідовну підтримку та конструктивний діалог. Україна продовжить роботу над виконанням євроінтеграційних зобов’язань та поглибленням співпраці з європейськими партнерами.

(вгору)

Додаток 19

07.10.2026

У Брюсселі відбулося одинадцяте засідання Кластера 4 Підкомітету з питань економіки та іншого галузевого співробітництва

До складу делегації української сторони також увійшли представники Міністерства молоді та спорту України, Міністерства культури України, Міністерства цифрової трансформації України, Міністерства економіки та довкілля України, Міністерства закордонних справ України та інших центральних органів виконавчої влади, установ та організацій (Міністерство освіти і науки України).

Під час засідання українська сторона представила ключові результати виконання євроінтеграційних зобов'язань та окреслила пріоритетні напрями подальшої співпраці з Європейською комісією у кожному секторі.

Глава української делегації поінформував представників ЄС про рівень виконання заходів Національної програми адаптації (станом на жовтень 2026 року становить майже 36% за розділом 25 «Наука та дослідження» та понад 31% за розділом 26 «Освіта та культура»).

«Це найвищі показники серед усіх 35 переговорних розділів і свідчення вагомого прогресу України на шляху до членства в ЄС» — зазначив заступник міністра освіти і науки України **Андрій Вітренко**.

Серед основних питань порядку денного під час засідання Кластера 4, зокрема було:

- обговорено прогрес України у сферах освіти, професійної освіти, молоді, спорту, науки та інновацій, культури, аудіовізуальної політики та цифрової трансформації у контексті виконання євроінтеграційних зобов'язань та підготовки до переговорів за відповідними переговорними розділами: 25 «Наука та дослідження», 26 «Освіта та культура» та 10 «Цифрова трансформація та медіа";
- представлено ключові реформи в освіті, зокрема імплементацію законодавства про дошкільну та професійну освіту, реформу «Нова українська школа», розвиток інклюзивної освіти, цифрову трансформацію освіти, розвиток Національної системи кваліфікацій та підготовку до повної асоціації з Програмою ЄС «Еразмус+»;
- окреслено прогрес України в інтеграції до Європейського дослідницького простору, участі українських дослідників у Програмі ЄС «Горизонт Європа», а також розвитку державної політики у сфері інновацій. Крім того, українська сторона наголосила на необхідності збереження та посилення підтримки української науки в умовах повномасштабної війни.

Сторони також обмінялися актуальною інформацією щодо співпраці у сферах молоді, спорту, культури, медіа, цифрової трансформації та кібербезпеки та підтвердили готовність продовжувати практичну взаємодію з Європейською комісією та іншими європейськими партнерами.

Попри безпрецедентні виклики, Україна продовжує системну роботу з адаптації національного законодавства до права ЄС, реалізації ключових реформ та поглиблення секторальної інтеграції з Європейським Союзом.

Сторони обговорили операційні висновки за результатами засідання та домовилися продовжити роботу щодо поглиблення співпраці за визначеними напрямами двосторонніх сфер діяльності.

Проведення засідання Кластера 4 створює нові можливості для поглиблення співпраці України та ЄС у сферах освіти, науки та інновацій, цифрової трансформації, культури та молодіжної політики. Міністерство освіти і науки України продовжуватиме тісну співпрацю з Європейською комісією та європейськими партнерами для послідовного руху України до повноправного членства в Європейському Союзі.

(вгору)

Додаток 20

09.10.2026

Експертні консультації з підготовки проєктних пропозицій для стейкголдерів із країн Східного партнерства у Програмі «Горизонт Європа»

(Офіс Горизонт Європа в Україні).

Науковці та інноватори з країн-партнерів Східного партнерства вже зараз можуть подавати заявки на індивідуальні консультації експертів. Ця індивідуальна підтримка призначена для потенційних заявників, які планують брати участь у конкретному конкурсі або за конкретною тематикою «Горизонту Європа». Вона буде зосереджена на таких питаннях, як:

- «розшифрування» конкурсу;
- відповідність конкурсу та експертизи дослідника;
- формування консорціуму;
- визначення ролей у консорціумі;
- структурування бюджету тощо.

Щоб подати заявку на отримання експертних консультацій, введіть свою електронну адресу та натисніть кнопку «**Надіслати посилання для реєстрації**» на вебсторінці експертних консультацій.

Заявки оцінюватимуться наприкінці кожного календарного місяця до травня 2027 року на основі інформації, наданої у реєстраційному файлі, адже кількість доступних консультацій обмежена.

Щоб зареєструватися, введіть свою адресу електронної пошти. Ви отримаєте електронний лист із вашим особистим посиланням для входу, за допомогою якого зможете завершити процес реєстрації.

Вказана вами адреса електронної пошти буде використана виключно для надсилання вам персоналізованого посилання для реєстрації. Якщо реєстрація не буде підтверджена протягом 24 годин, дані будуть видалені не пізніше, ніж через 7 днів.

У разі виникнення будь-яких питань пишіть на електронну пошту: EU-EaP_STIcooperation@Servicefacility.eu

Подайте заявку та отримайте експертну консультацію від фахівців ЄК, щоб сформувати сильну і конкурентноспроможну проєктну пропозицію Програми «Горизонт Європа»!

(вгору)

Додаток 21

06.10.2026

POLICY ENLARGE: гранти на підтримку досліджень та інновацій (Офіс Горизонт Європа в Україні).

Конкурс діє на постійній основі – з 9 вересня 2026 року до 3 травня 2028 року. Проте оцінювання заявок відбуватиметься у чотири проміжні етапи (Cut-off Dates):

- 12 листопада 2026 року
- 5 травня 2027 року
- 3 листопада 2027 року
- 3 травня 2028 року.

Програма стимулює національну та регіональну співпрацю та пропонує такі інструменти підтримки:

1. Об'єднані регіональні інноваційні дії (Joint Regional Innovation Actions): до 8 тис. євро на проєкт (суворе обмеження – максимум 4 тис. євро на одного партнера консорціуму).
2. Спільне впровадження результатів (Collaborative Uptake of Results): до 8 тис. євро на проєкт (максимум 4 тис. євро на одного партнера).
3. Проєкти співпраці «Люди-до-людей» (People-to-People Cooperation Projects): гранти на мобільність до 5 000 євро (максимум 4 000 євро на одного партнера).

Умови фінансування:

- грант покриває до 80**%** загального бюджету проєкту;
- решту 20**%** учасники мають покрити з власних ресурсів (співфінансування), що має бути чітко розписано в бюджеті заявки;
- сума, яку ви вказуєте, є фіксованою і визначає розмір вашого гранту. Фінансування виплачується одноразовим платежем (lump sum).

Усі заявки подаються лише в електронному вигляді англійською мовою за **посиланням**.

Зверніть увагу: проєкти повинні суворо відповідати вимогам щодо формування міжнародних консорціумів.

(вгору)

Додаток 22

19.10.2026

Інститут проблем кріобіології та кріомедицини НАН України шукає партнерів для участі в конкурсах Програми «Горизонт Європа»

ІПКіК НАНУ – провідний науковий центр, що займається розвитком фундаментальних та прикладних аспектів низькотемпературної біології, кріомедицини, кріоконсервації та біобанкінгу (Офіс Горизонт Європа в Україні).

Крім повноцінного членства в консорціумах Інститут зацікавлений виступати виконавцем спеціалізованих науково-дослідних робіт та послуг (субпідряд / придбання послуг) для членів консорціумів, які потребують його унікальної експертизи чи експериментальної бази.

Ключовими напрямами досліджень центру є:

- біобанкінг та довгострокове зберігання біологічних матеріалів;
- кріоконсервація мікроорганізмів, генетичних ресурсів рослин і тварин, а також репродуктивних, гематопоетичних та стовбурових клітин людини;
- кріобіологія пухлин та реакції на холодовий стрес;
- механізми кріотравмування та біофізика мембран;
- кріохірургія та низькотемпературні терапевтичні технології;
- регенеративна медицина та тканинна інженерія.

Контактна особа: Ліана Реліна, lianaisaakovna@cryonas.org.ua

(вгору)

Додаток 23

14.10.2026

Україна та Ірландія поглиблюють наукове партнерство: нові можливості фінансування досліджень та спільні ініціативи

Ключовим питанням переговорів із міністром подальшої та вищої освіти, досліджень, інновацій і науки Ірландії Джеймсом Лоулессом (James Lawless) стало запрошення Ірландії до міжнародної Коаліції з підтримки науки, досліджень та інновацій України. Коаліція вже об’єднує 55 учасників, серед яких 23 країни, Європейська комісія та міжнародні організації. Її діяльність спрямована на відновлення дослідницької інфраструктури, підтримку науковців та інтеграцію України до Європейського дослідницького простору (Міністерство освіти і науки України).

Сторони також зосередилися на перспективах укладання окремої Угоди про наукове співробітництво між Україною та Ірландією, започаткування двосторонніх конкурсів, залучення додаткового фінансування для сприяння енергетичній незалежності українських наукових установ та розвитку інструментів підтримки дослідників, які продовжують працювати в умовах війни. Українська сторона представила відповідну ініціативу та можливості її реалізації через наявні інструменти МОН України.

Окремим напрямом переговорів стала консолідація міжнародної позиції щодо припинення інституційної наукової співпраці з росією. Українська сторона наголосила на необхідності посилення обмежень для російських

наукових установ та недопущення використання міжнародного академічного середовища для легітимізації російської агресії.

Також обговорили можливості використання ірландського досвіду для розвитку української системи фінансування науки, зокрема організації незалежної експертизи проєктів, залучення ірландських учених як співкерівників у проєктній аспірантурі, підтримки прикладних досліджень у дослідницьких центрах досконалості та створення нових механізмів співпраці науки з бізнесом.

«Ми ведемо переговори про конкретні інструменти підтримки української науки — окремі конкурси для наших дослідників, спільні програми фінансування та залучення міжнародних партнерів до відновлення наукової інфраструктури, співкерівництво в проєктній аспірантурі. Наше завдання — щоб українські науковці мали можливість реалізовувати конкурентоспроможні дослідження в Україні. Водночас принциповим залишається питання міжнародної ізоляції російських наукових установ. Держава, яка знищує науку іншої країни, не може розраховувати на звичайний формат наукової співпраці», — зазначив заступник міністра освіти і науки України **Денис Курбатов**.

Окремий блок переговорів із представниками Trinity College Dublin та University College Dublin стосувався розвитку університетської науки та її інтеграції в економіку. Сторони обговорили можливі напрями співпраці та механізми пошуку партнерств.

Ірландський досвід розглядається в контексті українських реформ, спрямованих на розвиток прикладної науки, створення сучасної дослідницької інфраструктури та формування дієвих механізмів співпраці між університетами, науковими установами й підприємствами.

Питання підтримки української науки також стало частиною порядку денного засідання Комітету Європейського дослідницького простору та інновацій (ERAC), яке відбулося 12–13 жовтня в Дубліні. Українська сторона представила актуальні потреби наукової сфери, наслідки російської агресії та пріоритети відновлення дослідницької інфраструктури.

У межах засідання обговорювали роль науки та інновацій у відбудові України, розвиток європейських дослідницьких партнерств, пріоритети програми Horizon Europe та дослідження з потенціалом подвійного використання. Україна також порушила питання припинення співпраці з російськими науковими установами та необхідності посилення підтримки з боку європейських партнерів.

Під час переговорів українська сторона представила результати реформування наукової сфери. Зокрема, упродовж 2023–2026 років загальне фінансування науки зросло на 83%, державну атестацію пройшли понад 500 наукових установ і закладів вищої освіти, а для 246 установ запроваджено нову модель базового фінансування, орієнтовану на результати діяльності. Водночас станом на жовтень 2026 року українські організації беруть участь у

355 проєктах Horizon Europe із загальним обсягом фінансування 96,57 млн євро.

За підсумками переговорів визначено ключові напрями подальшої співпраці: опрацювання окремих механізмів фінансування українських дослідників, розвиток двосторонніх наукових програм, залучення Ірландії до міжнародної Коаліції та розширення партнерств у сфері прикладних досліджень та інновацій.

(вгору)

Додаток 24

06.10.2026

Національний фонд досліджень України представлений на 23-му щорічному засіданні STS-Форуму та заходах програми FUSE 2026

У заходах STS-Форуму та міжнародної програми Forum for Unity, Science, and Empowerment (FUSE) 2026 цьогоріч була представлена Україна: до участі була запрошена виконавча директорка Національного фонду досліджень України Ольга Полоцька (Національний фонд досліджень України).

У межах 23-го щорічного засідання STS-Форуму відбулися пленарні та тематичні сесії, присвячені широкому спектру актуальних питань – від розвитку міжнародного наукового співробітництва та наукової дипломатії до штучного інтелекту, квантових технологій, трансформації освіти, безпеки досліджень і сталого розвитку. Участь представників різних країн та секторів створила можливості для обміну досвідом і обговорення нових форматів міжнародної взаємодії у сфері науки, технологій та інновацій.

Участь у програмі FUSE 2026

Важливою складовою міжнародної програми STS-Форуму є програма FUSE – ініціатива, спрямована на підтримку жінок, які відіграють провідну роль у розвитку науки, технологій та інновацій. Програма створює міжнародний простір для професійного діалогу, обміну досвідом і встановлення нових зв'язків між жінками-лідерками з різних країн та наукових і технологічних сфер.

FUSE покликана посилювати роль і представленість жінок у глобальному науково-технологічному середовищі, сприяти розвитку їхнього лідерського потенціалу та формуванню міжнародних професійних мереж. Учасниці програми мають можливість обговорювати актуальні виклики у сфері науки й технологій, ділитися власним досвідом та напрацюваннями, а також налагоджувати співпрацю з колегами з різних країн.

У 2026 році до програми FUSE було відібрано представниць із різних країн, серед яких – виконавчий директор НФДУ Ольга Полоцька. Участь у програмі дала можливість долучитися до міжнародного кола жінок-лідерок у сфері STEM, представити український досвід та взяти участь у професійному діалозі в межах STS-Форуму у Кіото.

Міжнародні партнерства та нові можливості для українських дослідників

Для НФДУ участь у STS-Форумі та FUSE 2026 стала можливістю посилити міжнародну взаємодію, розширити професійні контакти та обговорити перспективи співпраці з міжнародними організаціями, науковими фондами та державними установами.

У межах робочого візиту виконавча директорка НФДУ провела низку двосторонніх зустрічей із представниками міжнародних організацій, державних установ та провідних наукових фондів. Основну увагу під час зустрічей було приділено розвитку міжнародного наукового співробітництва, обміну досвідом у сфері підтримки дослідників, а також пошуку нових можливостей для української науки.

Зокрема, відбулися зустрічі з Міністром досліджень та університетів Каталонії, представниками Science Europe, канадської організації Mitacs, Фундації польської науки, RIKEN Europe Office тощо. Під час зустрічей обговорювалися перспективи розвитку нових партнерств, поглиблення інституційної співпраці та підтримки українських дослідників через міжнародні програми, грантові інструменти й інші механізми співпраці, зокрема можливості реалізації спільних ініціатив та програм за участю Національного фонду досліджень України.

Участь НФДУ у міжнародних заходах такого рівня сприяє зміцненню міжнародного наукового співробітництва та подальшій інтеграції української науки до європейського й глобального дослідницького простору. Проведені зустрічі та започаткований діалог відкривають нові перспективи для розвитку партнерств, залучення міжнародних інструментів підтримки та розширення можливостей для українських дослідників.

(вгору)

Додаток 25

22.10.2026

Оголошено конкурс доступу до інфраструктури для вивчення вірусу Андес та інших споріднених хантавірусів у межах проєкту ISIDORe Програми «Горизонт Європа»

(Офіс Горизонт Європа в Україні).

Це не класичний дослідницький грант, замість фінансування **конкурс покриває доступ до наукової інфраструктури та сервісів для проєктів у трьох напрямах**:

- оцінювання потенційних методів лікування та засобів профілактики, що не включають вакцини;
- розроблення діагностичних інструментів, тест-систем і референс-матеріалів;
- використання відповідних моделей та експериментальних систем для вивчення вірусу ANDV.

Взяти участь у конкурсі можуть дослідники з академічних установ, закладів громадського здоров'я, промисловості та інших організацій, що провадять дослідницьку діяльність та відповідають вимогам конкурсу.

Кінцевий термін подання заявок: 11 грудня 2026 року.

Дізнатися деталі конкурсу і подати заявки.

Переглянути практичний посібник для заявників і запис вебінару.

Довідково:

Проєкт ISIDORe – це інноваційна ініціатива, яка майже повністю спрямована на надання підтримки науковим колам. Проєкт об'єднує найбільший і найрізноманітніший комплекс дослідницьких та сервісних ресурсів для вивчення та боротьби з інфекційними захворюваннями в Європі та за її межами, охоплюючи широкий спектр знань – від структурної біології до клінічних випробувань.

«Офіс Горизонт Європа в Україні 2.0» заохочує українських науковців, які працюють у сфері вірусології, інфекційних хвороб та громадського здоров'я, скористатися цією можливістю для доступу до провідної європейської дослідницької інфраструктури.

(вгору)

Додаток 26

22.10.2026

Ткаченко М.

Перший випадок у світі: у Франції людина заразилася вірусом Shamonda

Про перший випадок зараження людини 22 жовтня повідомили французькі органи охорони здоров'я та Європейський центр профілактики та контролю захворювань — ECDC (ZN.UA).

Shamonda virus, або SHAV, належить до ортобуньявірусів. Його вперше виявили в Нігерії у середині 1960-х років, після чого час від часу фіксували серед великої рогатої худоби в різних регіонах Африки та Японії.

Попри десятиліття циркуляції вірусу серед тварин, до цього жодного випадку зараження людини не було документально підтверджено. **До нинішнього випадку Shamonda вважали вірусом, який не здатний інфікувати людей.**

Ще у серпні французький Національний дослідницький інститут сільського господарства, продовольства та довкілля INRAE повідомляв, що на той момент ніщо не вказувало на здатність нового вірусу типу Shamonda заражати людину.

Як міг заразитися пацієнт

Наразі основною версією є зараження через укус дрібного кровосисного мокреця роду Culicoides.

Саме такі комахи переносять Shamonda між тваринами. За даними французької влади, пацієнт міг заразитися на сході Франції — у регіоні, де навесні та влітку 2026 року вірус активно циркулював серед тварин.

Дослідники ще з'ясовують, який саме вид Culicoides здатен переносити вірус людині.

Відомо, що пацієнт мав тяжкий імунодефіцит, тому був значно вразливішим до інфекцій та їхніх ускладнень, ніж більшість людей.

Перед смертю у хворого розвинулися серйозні неврологічні ускладнення. За попередніми висновками французьких фахівців, ураження мозку, які спостерігали у пацієнта, з великою ймовірністю були пов'язані саме з інфікуванням вірусом Shamonda.

Наразі розслідування триває. Фахівцям ще потрібно встановити, чи став вірус безпосередньою причиною смерті, чи лише погіршив стан людини, яка вже мала тяжке основне захворювання.

Shamonda з'явився у Європі лише цього літа

До 2026 року вірус Shamonda в Європі не фіксували. Наприкінці липня його виявили у великої рогатої худоби на фермах Франції, Німеччини та Швейцарії. У заражених корів спостерігали підвищення температури, млявість, діарею та падіння надоїв.

Згодом вірус почав швидко поширюватися серед сільськогосподарських тварин у Європі.

Станом на 22 жовтня ECDC повідомляє про його виявлення у тварин в Австрії, Бельгії, Франції, Німеччині, Ірландії, Італії, Ліхтенштейні, Люксембурзі, Нідерландах, Португалії, Іспанії та Швейцарії, а також на острові Джерсі.

Основними природними господарями вірусу вважають велику рогату худобу, однак цього літа у Франції окремі випадки виявили також у дрібних жуйних тварин і коней.

Чи небезпечний вірус для інших людей

Наразі французька влада та ECDC не бачать ознак того, що Shamonda становить значний ризик для населення. До цього випадку, за десятиліття циркуляції вірусу в Африці та Азії, заражень людей не фіксували.

Також наразі немає даних про передачу Shamonda від людини до людини.

Франція повідомила про випадок Всесвітню організацію охорони здоров'я та ECDC. Європейські фахівці посилюють лабораторний нагляд і можливості тестування, щоб не пропустити інші потенційні випадки.

(вгору)

Додаток 27

15.10.2026

Прокопенко А.

Другий випадок у світі. У Кенії виявили грибок, стійкий до всіх основних класів ліків

Жінка потрапила до лікарні на планову операцію, після якої в місці втручання розвинулася інфекція. Антибіотики не допомогли, а в гної з рани знайшли C. auris. Лікарню попередили про стійкість штаму, щоб там посилили інфекційний контроль. Чим завершилося лікування, у звіті не йдеться (nv.ua).

Candidozyma auris (раніше Candida auris) вважається одним із найнебезпечніших супербагів. Багато людей носять грибок на шкірі без шкоди, проте в ослаблених пацієнтів він спричиняє тяжкі інфекції та особливо легко стає стійким до поширених ліків.

Вперше C. auris зі стійкістю до всіх чотирьох класів препаратів виявили у 2022 році. Кенійський випадок став лише другим у світі.

Секвенування генома показало, що мутації стійкості в новому штамі відрізняються від мутацій 2022 року. Дослідники не виключають зв'язку між випадками, але вважають, що ця лінія грибка найімовірніше набула стійкості самостійно.

«Стійкість до чотирьох основних класів протигрибкових препаратів підкреслює дедалі більшу загрозу невиліковних грибкових інфекцій, особливо в умовах обмеженого доступу до нових протигрибкових засобів», — написали автори.

Інфекція досі рідкісна, але випадків стає дедалі більше. 2024 року в США зафіксували щонайменше 6304 випадки, а загалом грибок виявили принаймні в 50 країнах.

Спалахи можна зупиняти й без протигрибкових ліків, а науковці розробляють вакцини. Проте якщо повна стійкість виникає регулярно, один із таких штамів може широко поширитися.

Дослідження опубліковано в журналі Scientific Reports.

(вгору)

Додаток 28

05.10.2026

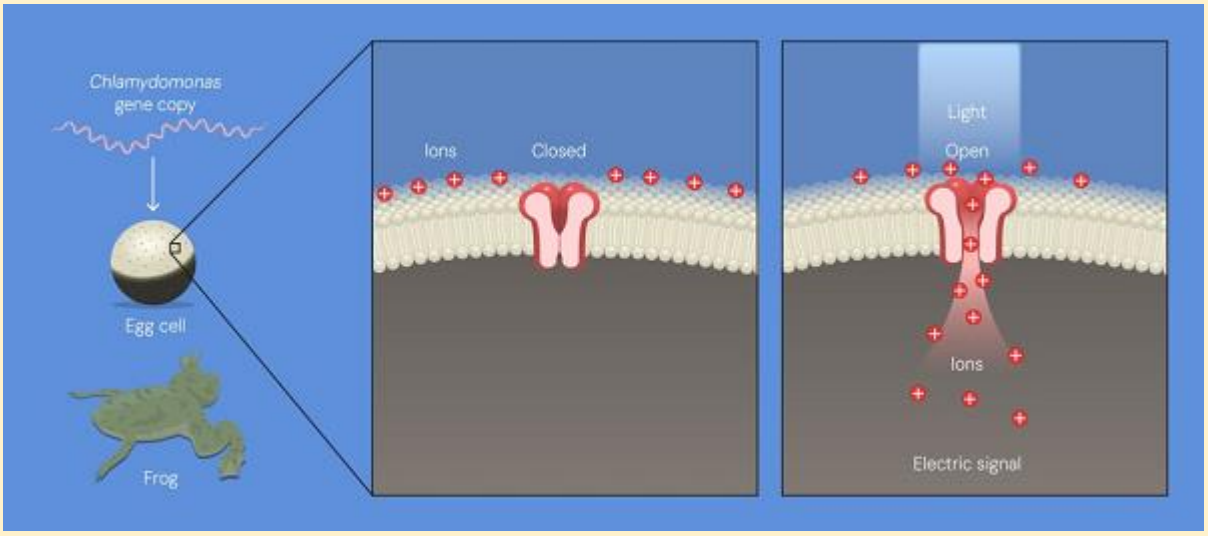
Нобеля з медицини присудили за відкриття, яке допоможе вивчити формування спогадів нервовими клітинами

«Нобелівську премію 2026 року з фізіології або медицини присуджено Карлу Дейссероту, Петеру Геґеманну й Георгу Нагелю «за відкриття, які стосуються світлочутливих іонних каналів та оптогенетики»», - йдеться у повідомленні (ukrinform.ua).

Як розповіли у Каролінському Інституті (Швеція), Нобелівську премію з фізіології або медицини 2026 року присуджено за оптогенетику — метод, що дозволяє продемонструвати, як нервові клітини формують спогади, почуття та поведінку в живому мозку.

Геґеманн і Нагель відкрили дивовижний білок — каналородопсин — в одноклітинній водорості. Зі свого боку, Дейссерот перетворив цей білок на «керований світлом перемикач для нервових клітин».

Те, як мозок керує почуттями, поведінкою та функціями організму, тривалий час залишалося загадкою.

У XX столітті дослідники почали вивчати, які ділянки мозку відповідають за певні функції, однак застосовувані методи не дозволяли довести наявність причинно-наслідкових зв’язків.

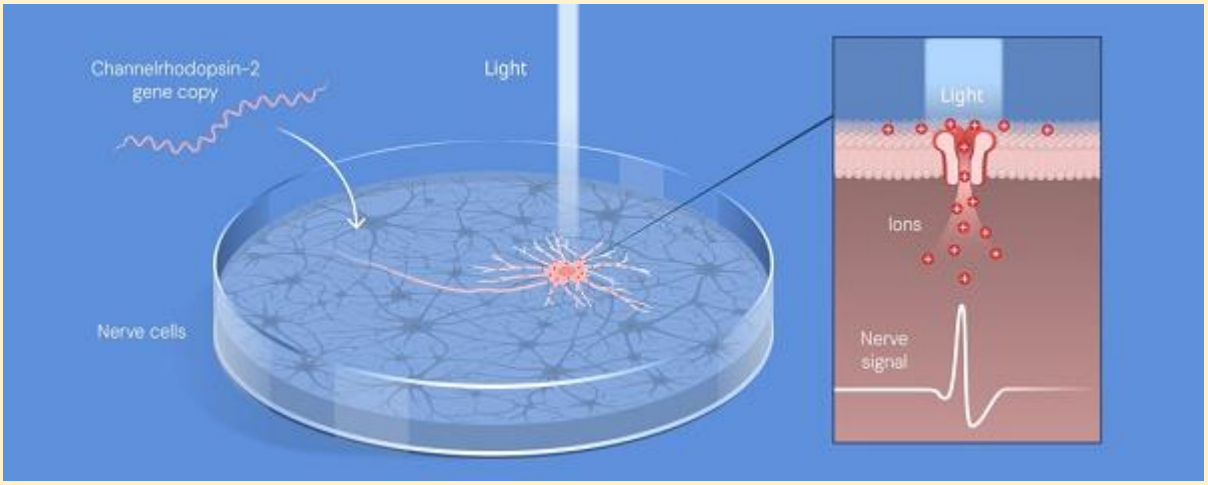
Сформована ними картина мозку нагадувала схематичну карту, повну знаків питання та невідомих елементів.

«Оптогенетика відкриває можливості для картування мозку, про які ми колись могли лише мріяти», — заявив Пер Свеннінгссон, голова Нобелівського комітету з фізіології або медицини.

Зазначається, що все почалося з допитливості Геґеманна. Його цікавило, як хламідомонада — одноклітинна водорість — здатна плисти в напрямку джерела світла.

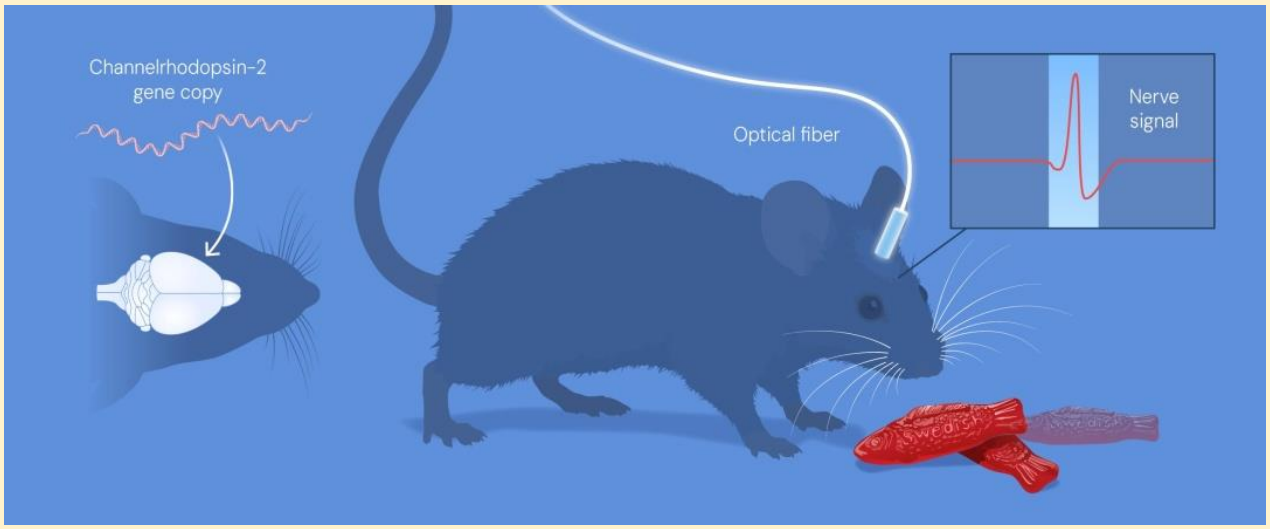
На початку 2000-х років він разом із Нагелем відкрив каналородопсин — білок водорості з унікальними властивостями, розташований на поверхні клітини.

Під дією синього світла в цьому білку відкривається канал. Заряджені іони потрапляють усередину клітини, генеруючи електричний імпульс.

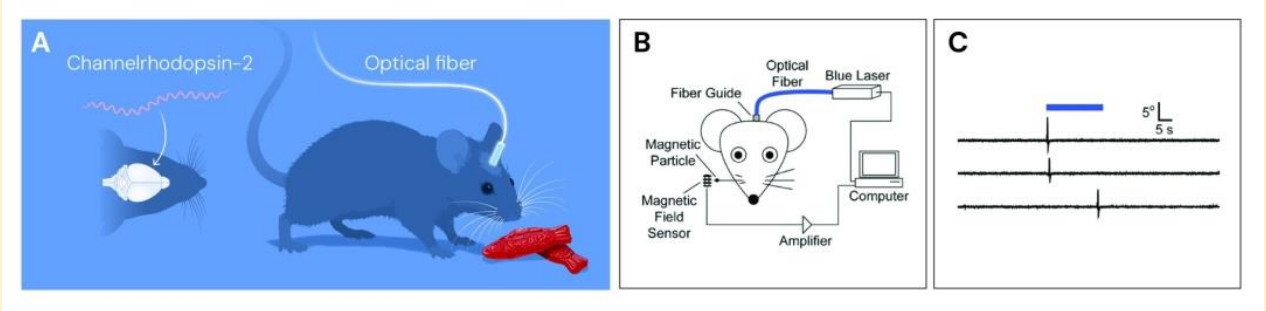

Дослідники виявили, що незалежно від того, в яку клітину вводили цей білок, вона ставала чутливою до світла.

Зі свого боку, Дайссерот ввів ген каналородопсину в нервові клітини щурів. Опромінюючи ці клітини синім світлом, він зміг спровокувати сигнал нерву.

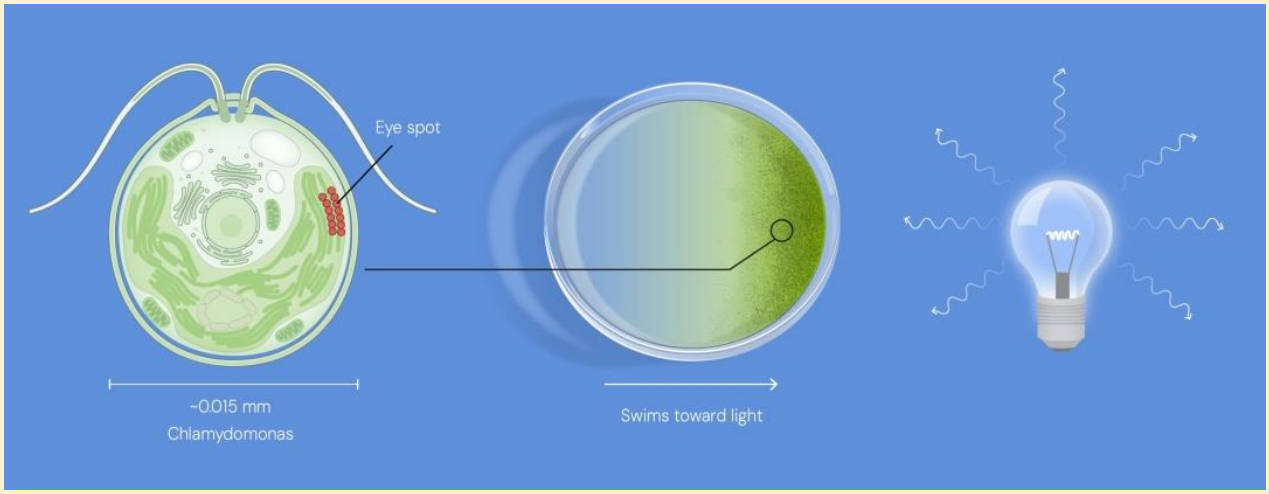
Про це важливе відкриття він повідомив у 2005 році, і вже за два роки йому вдалося змусити цей «керований світлом перемикач» працювати в нервових клітинах мозку живих мишей.

Цей метод керування нервовими сигналами за допомогою світла отримав назву оптогенетика і швидко набув величезного значення в усьому світі.

Завдяки оптогенетиці дослідникам вдалося виявити нейронні ланцюги, які керують певними спогадами, почуттями та формами поведінки, пов'язаними з неврологічними та психіатричними розладами.

У клінічній медицині вчені застосовують цей метод, намагаючись відновити зір людям із порушеннями зору.

Оптогенетика докорінно змінила розуміння мозку.

Як повідомляв Укрінформ, у Швеції та Норвегії розпочинається Нобелівський тиждень, під час якого стануть відомі лавреати цієї престижної премії за 2026 рік.

(вгору)

Додаток 29

06.10.2026

Нобеля з фізики присудили за відкриття високоенергетичних частинок з космосу

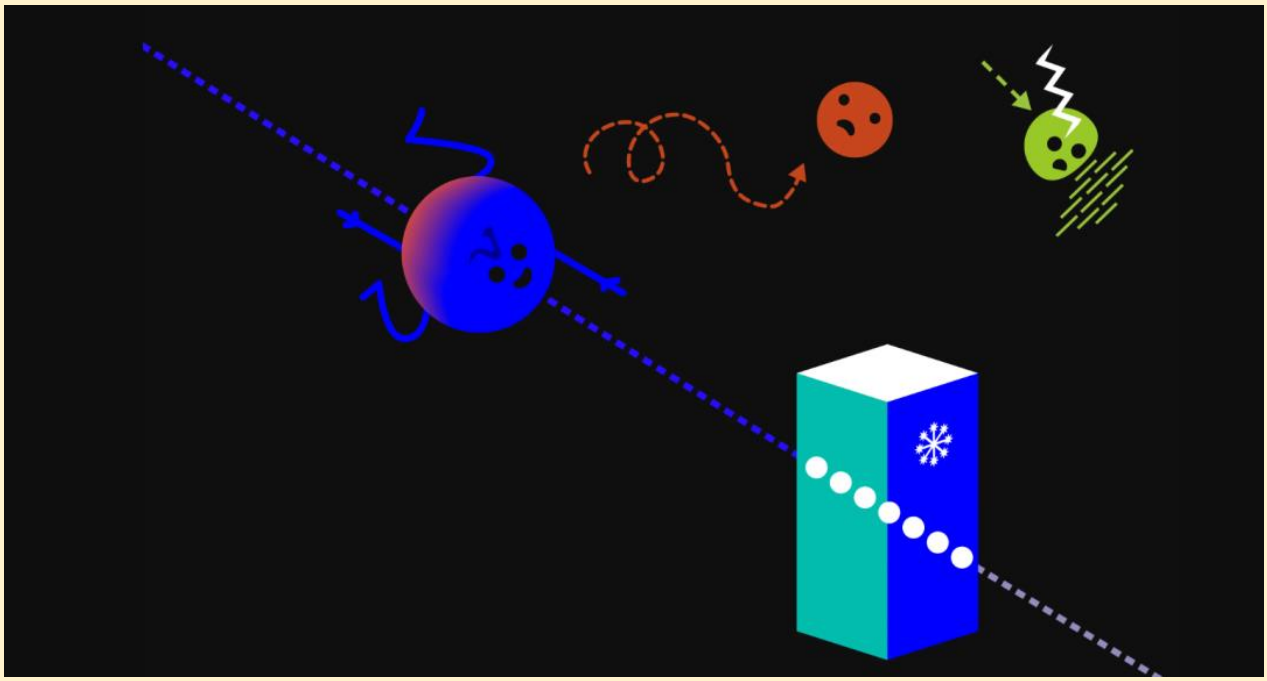
У Шведській королівській академії наук рішення присудити премію Френсісу Гельзену пояснили його науковим лідерством, яке стало основою створення нейтринної обсерваторії IceCube — детектора обсягом близько кубічного кілометра, оснащеного світловими датчиками, за допомогою якого дослідники можуть фіксувати нейтрино (ukrinform.ua).

Відео: https://www.youtube.com/live/HTi0PU_yPvU?si=IdDZ_AqmYsonPXug

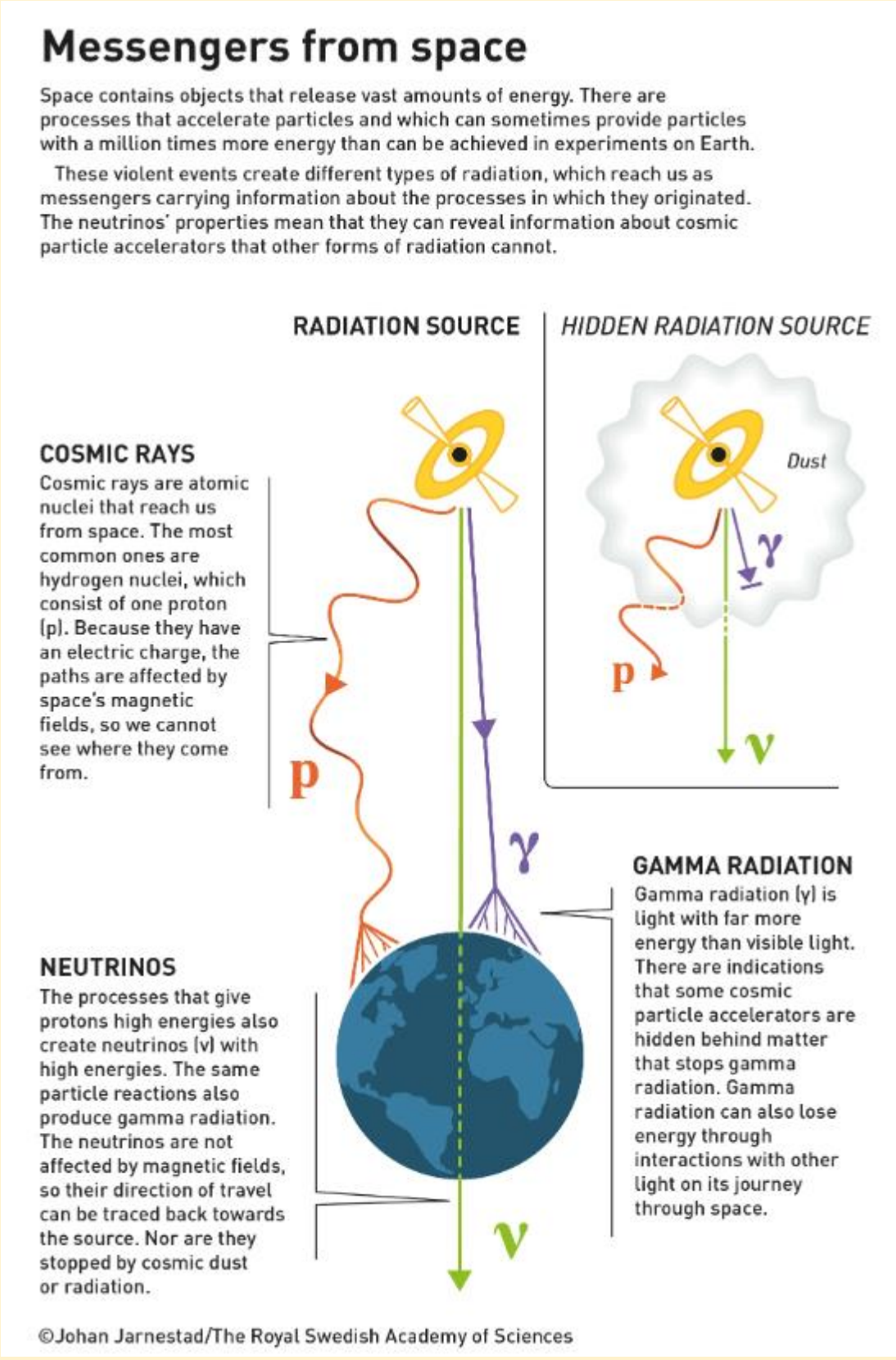
Нейтрино – це легкі електрично нейтральні елементарні частинки, які поширені у Всесвіті та майже безперешкодно проходять крізь Землю і людські тіла. Лише зрідка вони взаємодіють з атомними ядрами, що дає змогу виявити їх за допомогою спеціального обладнання.

У 1988 році Френсіс Гельзен представив концепцію виявлення нейтрино на Південному полюсі. Коли нейтрино взаємодіє з атомним ядром, виникає

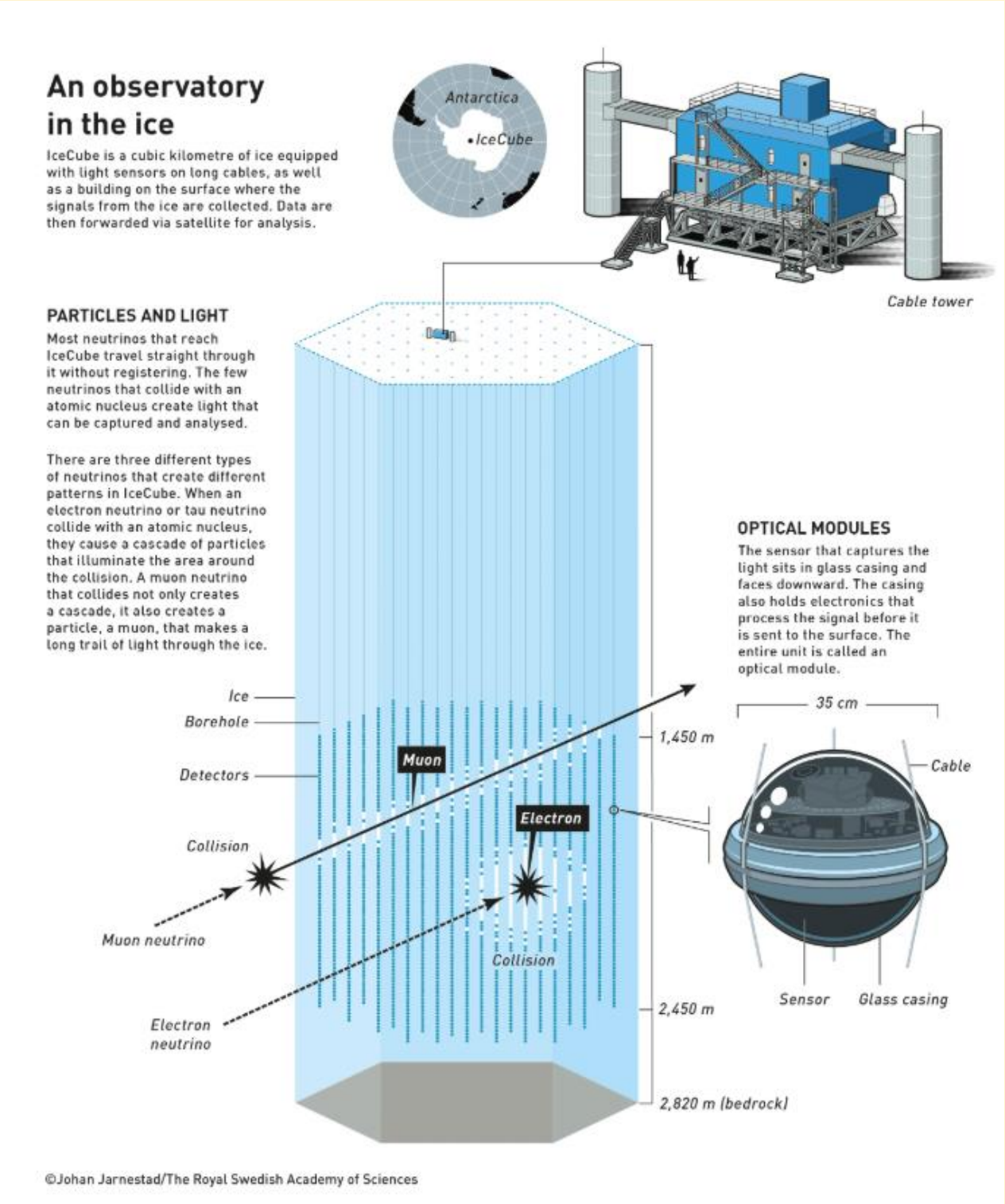
спалах світла, який можуть зафіксувати датчики, розміщені в антарктичному льоду. Ідея Гельзена отримала підтримку інших дослідників, а згодом розпочалися випробування датчиків у льоді.

Оскільки космічні нейтрино з надзвичайно високими енергіями трапляються рідко, для їхнього виявлення потрібен величезний об’єм льоду. Обсерваторія IceCube охоплює близько одного кубічного кілометра і була завершена у 2011 році. Дослідники невдовзі виявили перші високоенергетичні нейтрино, а через кілька років повідомили про відкриття нейтрино, які, ймовірно, походять із-за меж Сонячної системи.

«Френсіс Гельзен очолював міжнародну команду дослідників та інженерів, які створили для нас фантастичний прилад. Його наполегливість та наукова далекоглядність проклали шлях для нового виду астрономії», — зазначив голова Нобелівського комітету з фізики Марк Пірс.

Постійні спостереження IceCube допомагають дослідникам вивчати умови, за яких утворюються високоенергетичні нейтрино, і можуть сприяти відкриттю раніше невідомих космічних явищ.

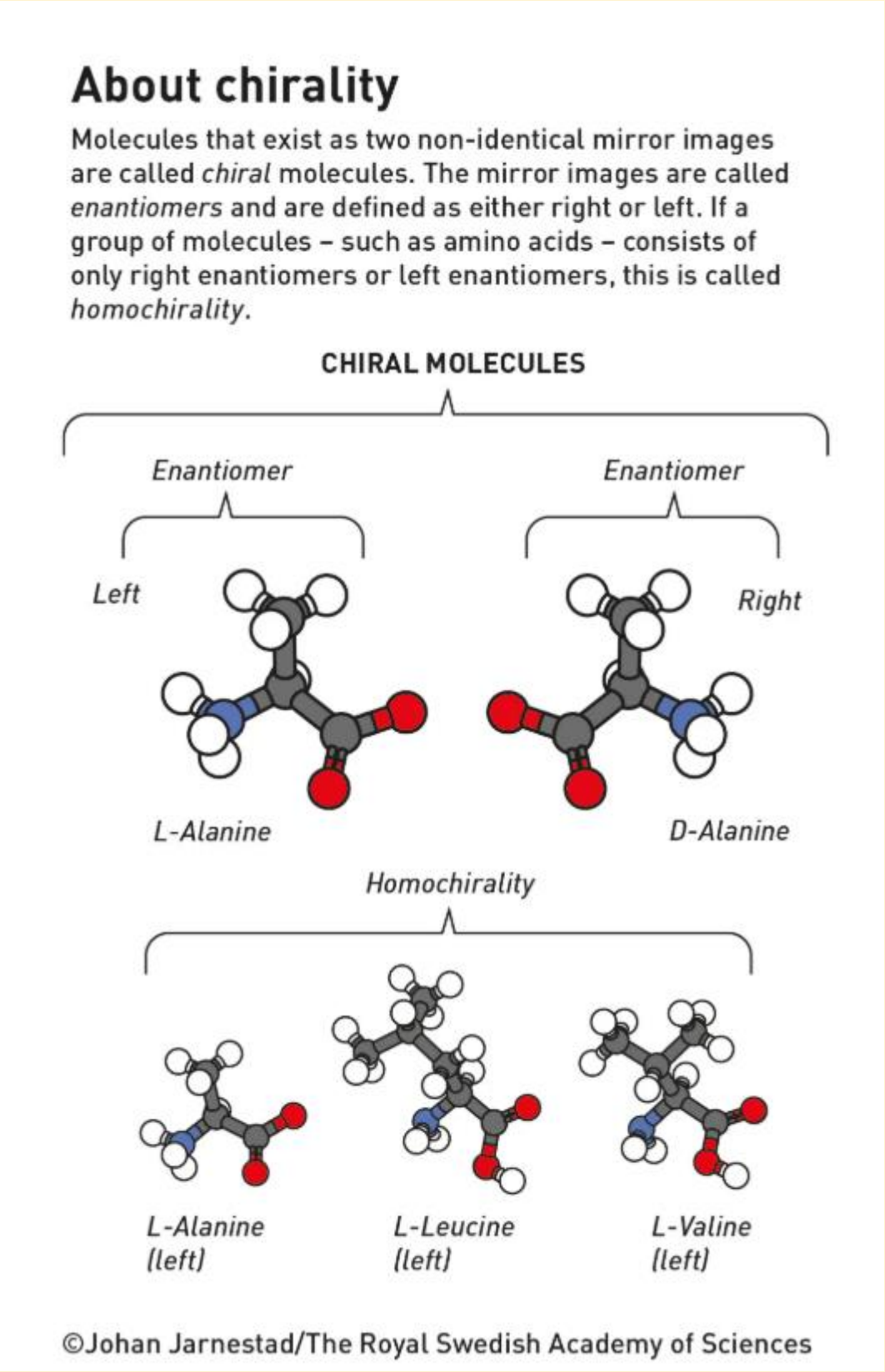
(вгору)

07.10.2026

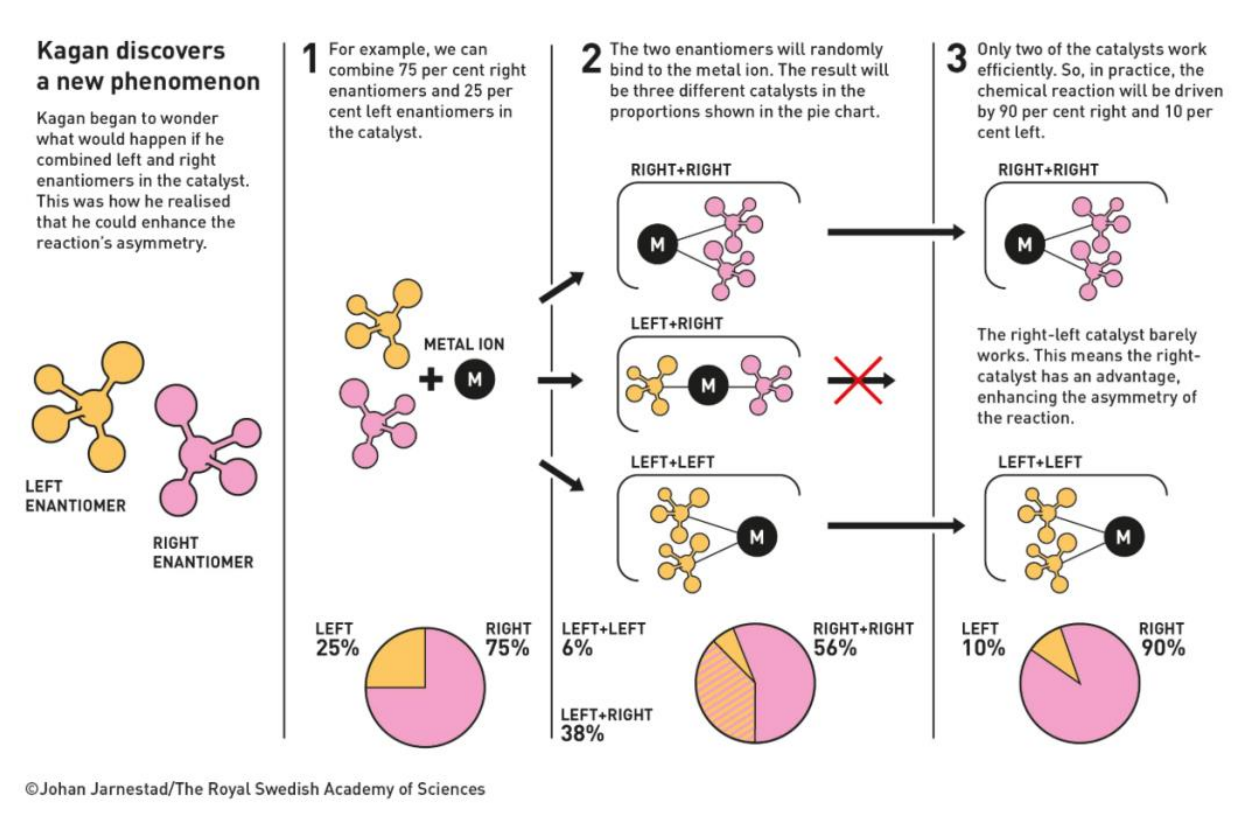
Нобелівську премію з хімії присудили за розкриття загадки асиметрії амінокислот

Як зазначається на сайті Нобелівської премії, відкриття Кагана та Соаї пояснили, як у хімічних реакціях може виникати перевага однієї з двох дзеркальних форм молекул — це явище відоме як гомохіральність (ukrinform.ua).

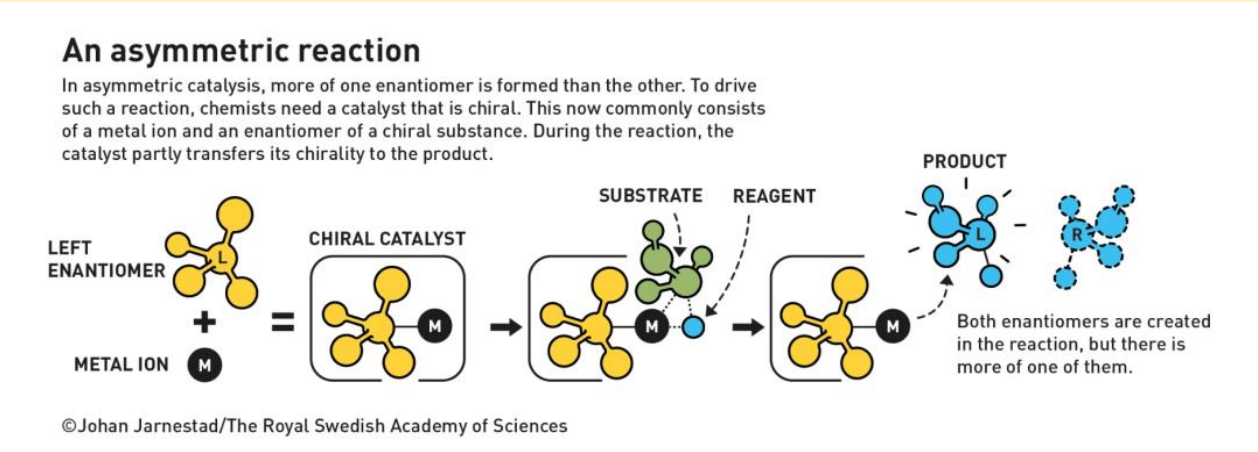
Багато молекул, зокрема амінокислоти, можуть існувати у двох формах, що є дзеркальними відображеннями одна одної. У живих організмах переважно використовується лише одна з них. Чому природа обирає саме один варіант, тривалий час залишалося загадкою для хіміків.

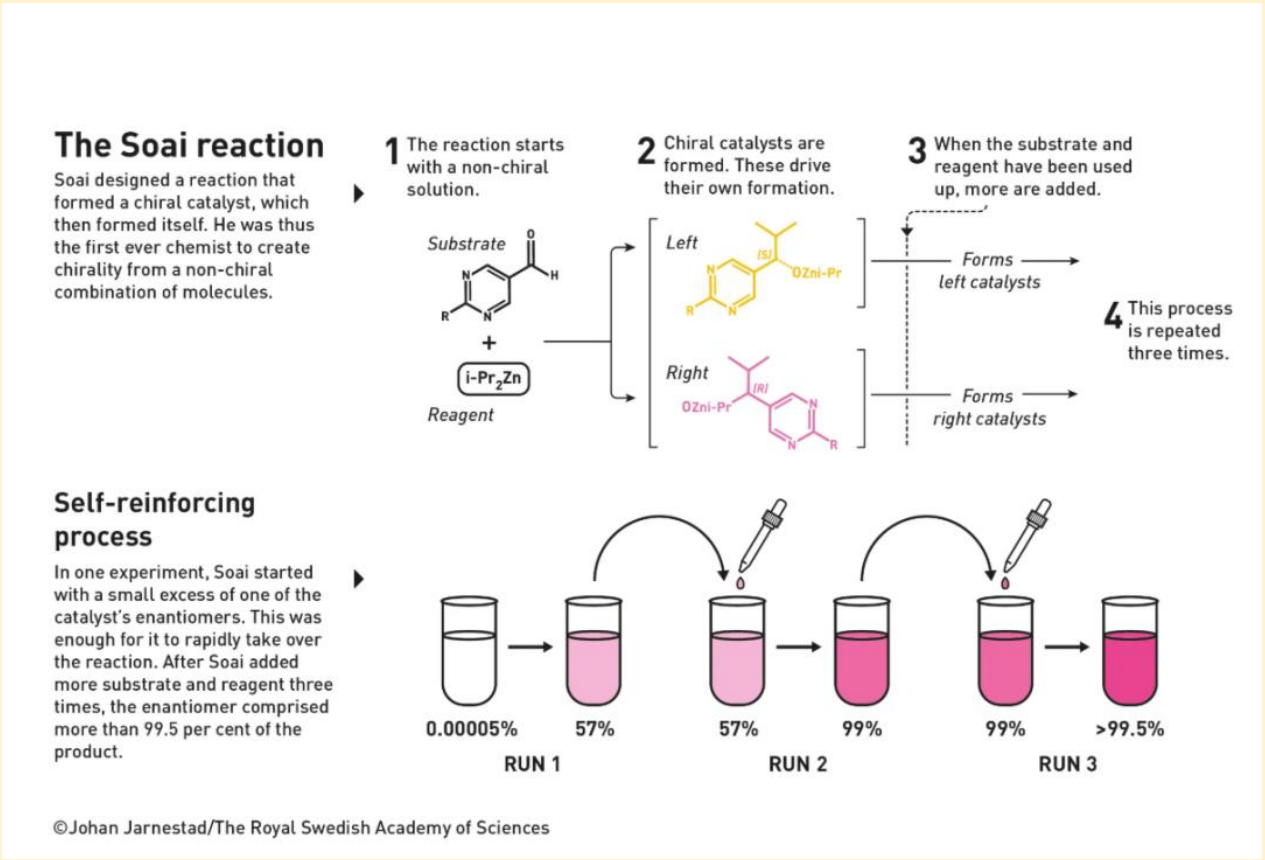
Дослідження Кагана і Соаї показали, як така хімічна асиметрія може виникати й посилюватися під час реакцій. Їхні відкриття допомогли хімікам краще контролювати утворення потрібної форми молекул, що має важливе значення, зокрема, для створення лікарських препаратів.

«Анрі Каган і Кенсо Соаї знайшли розв'язання хімічної загадки, яка існувала понад століття: як може спонтанно виникати гомохіральність. Хімічні реакції, які вони розробили, вражаючі», — заявив голова Нобелівського комітету з хімії Гайнер Лінке.

Перший крок до розгадки зробив Каган у 1986 році, відкривши новий спосіб керування хімічними реакціями. Це дало змогу отримувати значно більшу кількість однієї дзеркальної форми молекул, ніж вважалося можливим.

Соаї у 1995 році описав реакцію, яка мала потенціал стати гомохіральною: утворення однієї форми молекули сприяло подальшому утворенню саме цієї форми. У 2003 році Соаї продемонстрував реакцію, у якій утворювалася лише одна з двох можливих дзеркальних форм молекули. Це стало важливим підтвердженням того, як може виникати гомохіральність.

Відкриття Кагана і Соаї мають практичне значення для хімічного синтезу, зокрема для розробки способів виробництва лікарських препаратів.

Відео: https://www.youtube.com/live/a9Bhx9wEt8U?si=2xDNrA2FMZ9m2btY (вгору)

Додаток 31

08.10.2028

НОБЕЛІВСЬКА ПРЕМІЯ З ЛІТЕРАТУРИ 2026 РОКУ

ЕНН КАРСОН

Народилася Енн Карсон у Торонто 21 червня 1950 року. Вона - поетеса, есеїстка, перекладачка, літературний критик і професор класики. Мала практику викладання в Монреалі в Університеті Макгілла, а також у Мічиганському та Принстонському університеті. Лавреатка декількох вітчизняних та зарубіжних премій. І ось — Лавреатка Нобелівської премії з літератури (2026) (Світ).

Її спеціалізація — світ та мова Стародавніх Греції та Риму. Був час, коли вона також – недовго – займалася графічним мистецтвом. Але повернулася

до літератури. У Торонто закінчила бакалаврат та магістратуру, здобула ступінь доктора наук.

Галузями її наукових інтересів є класичні мови, порівняльне літературознавство, антропологія, історія та комерційне мистецтво; у своїх працях вона поєднує ідеї та теми з багатьох галузей. На неї вплинули давньогрецька література, Сапфо, Гомер, Фукідід. Вона модернізує та перекладає давньогрецьку літературу. Опублікувала понад два десятки книг, в яких поєднує поезію, есе, прозу, критику, переклад, драматичний діалог, художню та нехудожню літературу.

Має звання визначної поетки-резидентки в Нью-Йоркському університеті. У 2014 оці отримала поетичну премію Гріффіна за збірку Red Doc> і визнана видатною поетесою 21 століття.

(вгору)

Додаток 32

12.10.2026

Нобелівська премія: оголосили лауреатів з економіки

«Королівська шведська академія наук вирішила присудити премію Шведського національного банку з економічних наук пам'яті Альфреда Нобеля 2026 року Роберту Е. Голлу та Майклу Вудфорду «за мікроекономічні засади макроекономічної стабілізації», - йдеться у повідомленні (ukrinform.ua).

Як пояснили в Нобелівському комітеті, економічний розвиток характеризується чергуванням періодів зростання та спаду, і політика стабілізації відіграє важливу роль у подоланні цих коливань. Під час рецесій економіку стимулюють шляхом зниження відсоткових ставок і збільшення бюджетного дефіциту, тоді як для стримування стрімко зростаючої економіки слід вживати протилежних заходів.

Проте під час нафтової кризи 1970-х років здавалося, що кейнсіанські моделі, які визначають, коли і як слід впроваджувати відповідні заходи, більше не працюють. Вони не зменшили безробіття, а призвели до неконтрольованої інфляції. Багато хто вважав, що політика стабілізації завдала більше шкоди, ніж користі, і від неї слід відмовитися.

Роберт Е. Голл та Майкл Вудфорд своїми дослідженнями продемонстрували, як можна перебудувати економічні моделі для відновлення ефективності політики стабілізації. Замість того щоб будувати моделі на основі статистичних зв'язків між макроекономічними показниками (такими як інфляція, обсяги виробництва та споживання), вони вирішили спиратися на мікроекономічну основу. Це передбачає розуміння того, як сукупність окремих домогосподарств і підприємств впливає на економіку через свої дії.

Ключовим елементом цих моделей є те, що домогосподарства та підприємства, приймаючи рішення щодо заощаджень або цін на продукцію,

орієнтуються на майбутнє. Коли уряди та центральні банки оголошують про свої плани щодо економічної політики, вони можуть впливати на це бачення майбутнього та спрямовувати економіку в потрібному напрямку.

Нові моделі стали надзвичайно корисними інструментами для подолання економічних спадів.

(вгору)

Додаток 33

10.10.2026

Від медицини до аерокосмічної техніки

«Тугоплавкі сполуки – це широкий пласт хімічних сполук, що мають високу температуру плавлення, виняткову твердість, зносостійкість і хімічну інертність, — нагадує Юрій Солонін. — До них належать карбіди, бориди, нітриди,силіциди, фосфіди та сульфіди перехідних металів, а також аналогічні сполуки бору та кремнію. Вони широко використовуються в багатьох провідних галузях промисловості» (Світ).

Традиційні об’ємні матеріали, зокрема й на основі тугоплавких сполук, дедалі більше вичерпують свої можливості у забезпеченні потреб ядерної енергетики, мікроелектроніки, біомедицини, виробництва аерокосмічної техніки. Постала необхідність у створенні надлегких та водночас надміцних конструкцій, здатних витримувати температури, вищі за 2000 градусів Цельсія, агресивні хімічні середовища та потужне радіаційне випромінювання.

Нові перспективи використання тугоплавких сполук пов’язують з їх отриманням у наноструктурному стані. Саме цей напрям активно розвивають в Інституті проблем матеріалознавства НАН України. Зокрема, йдеться про мікро- і нановолокна тугоплавких сполук, плівкові матеріали на їх основі, нанопорошки і нанокристалічні масивні матеріали.

Нові можливості відкриває й використання вуглецевих нанотрубок і нановолокон. Їх в Інституті отримують завдяки технології хімічного парофазного насадження (Chemical Vapor Deposition, CVD). Цей процесс полягає в розкладанні газоподіних речовин-прекурсорів при високих температурах в присутності нанорозмірних каталізаторів, що змушує матеріал кристалізуватись у вигляді видовжених ниток, трубок або дроту.

Науковці Інституту виконали комплекс фундаментальних і прикладних досліджень, присвячених синтезу таких одновимірних тугоплавких сполук, як карбіди та нітриди титану і кремнію, диборид титану, нітрид бору. Вивчили вплив типу каталізатора, умов перебігу реакцій, складу прекурсора на морфологію та кристалічну структуру отриманого продукту. Запропонували технології синтезу просторово розподілених наноструктур методом хімічного насадження з газової фази мікро- і нановолокон на внутрішній поверхні високопористих матриць.

У своїй доповіді науковець нагадав, що CVD є найпоширенішим методом для одержання 1D-наноструктур, оскільки дає змогу цілеспрямовано вирощувати орієнтовані масиви нановолокон і нанотрубок із заданими параметрами діаметра, довжини та хімічного складу.

«Наш висновок такий: нановолокна і нанотрубки є унікальними матеріалами для використання як армуючі, зміцнюючі добавки в композити, - наголошує Юрій Солонін. - Водночас одновимірні 1D-наноструктури на основі карбідів, нітридів та боридів кремнію, титану можуть розглядатись як перспективні функціональні матеріали завдяки ряду електрофізичних і фізико-хімічних властивостей. Завдяки цьому вони можуть використовуватись там, де звичайні кремнієві чи вуглецеві наноструктури не працюють - в мікроелектроніці, альтернативній енергетиці, оптоелектроніці, фотокаталізі тощо».

Інститут працює над реалізацією своїх досліджень в практичній площині. Так, нановолокна карбіду кремнію та багатостінні вуглецеві нанотрубки використано для створення композитів на основі фторопласту триботехнічного призначення (для використання у вузлах тертя). Нові композити мають на два порядки вищу зносостійкість порівняно з чистим фторопластом. Створені з цього матеріалу вальниці впроваджено на АТ «Перший київський машинобудівний завод» та передано для випробувань на АТ «Антонов». Композит стоматологічного призначення на основі пластмаси «Фторакс», зміцнений нановолокнами карбіду кремнію, випробували на біосумісність і визнали перспективним для використання у Національному університеті охорони здоров’я України імені Платона Шупика. В межах дослідження вивчалася також можливість використання просторово розподілених наноструктур на основі пінонікелю та карбіду кремнію для створення фільтрів тонкої очистки рідин і газів.

За словами Юрія Солоніна, більшість запропонованих методів отримання 1D-наноформ тугоплавких сполук, а також розроблені відповідні нанокомпозити захищені патентами України.

Усі учасники обговорення доповіді наголошували на актуальності проведених досліджень. Зокрема, на цьому акцентував професор кафедри високотемпературних матеріалів та порошкової металургії Навчально-наукового інституту матеріалознавства та зварювання імені Є.О. Патона НТУУ «КПІ імені Ігоря Сікорського» Петро Лобода: «Розвиток напряму щодо синтезу, дослідження властивостей монокристалічних волокон та зміцнених волокнами тугоплавких сполук композитів є надзвичайно важливим для революційних змін в сучасній техніці».

Йдеться про створення композиційних матеріалів з рекордними фізико-механічними властивостями. Наприклад, армування керамічними волокнами підвищує знососійткість полімеру в сто разів! «Армування монокристалічними волокнами дає змогу на один-два порядки підвищити механічні властивості міцності, ударної в’язкості, твердості, зносостійкості матеріалів, — розповідає Петро Лобода. — Армування волокнами

тугоплавких сполук металевих та керамічних матеріалів збільшує міцність в десятки й сотні разів, а робочі температури – до 2000 градусів Цельсія». Крім того, наповнення нанотрубок нанопорошками тугоплавких сполук - таких як диборид титану та оксид алюмінію - дає змогу змінювати електропровідність композиту на 23 порядки. Такі композити зберігають свою структуру і властивості за температури до 1000 градусів Цельсія й більше.

Заступник академіка-секретаря Відділення матеріалознавства НАН України академік НАН України Андрій Рагуля відзначив вагомі досягнення Інституту матеріалознавства, поєднання власних наукових традицій та сучасних трендів, що розвиваються в міжнародній співпраці. Він зачитав відгук про дослідження ІПМ завідувача відділу Фізико-механічного інституту ім. Г.В. Карпенка НАН України академіка Ігоря Завалія: науковець акцентував на перспективах розширення співпраці Інституту проблем матеріалознавства з дослідницькими колективами різних відділень академії, а передусім - профільного.

Актуальність цих розробок не викликає сумніву, підсумував Президент НАН України Анатолій Загородній. На його пропозицію Президія Національної академії відзначила необхідність продовження таких досліджень та розширення галузей застосування 1D-наноматеріалів на основі вуглецю і тугоплавких сполук, створення з їх використанням нового покоління композитів на основі полімерів.

Інституту проблем матеріалознавства ім. І.М. Францевича НАН України рекомендовано опрацювати питання масштабування виробництва 1D-наноматеріалів на основі тугоплавких сполук (зокрема, нановолокон карбіду кремнію) для українських підприємств, насамперед авіаційного профілю, а також для використання в стоматології. Від Інституту чекають розширення номенклатури матеріалів на основі 1D-форм тугоплавких сполук та комплексного їх дослідження.

Підготувала
Анна ЛУКАНСЬКА
(вгору)

Додаток 34

23.10.2026
Луканська А.
ТОЖ ЧИМ НАМ ШІ – НЕ ДО ДУШІ?

Внаслідок розвитку новітніх нейромережевих архітектур глибокого машинного навчання постала фундаментальна проблема: висока точність прогнозування супроводжується слабким розумінням ШІ-результатів. Йдеться про так звану проблему «чорної скриньки» (black box), коли неможливо простежити причинно-наслідковий зв'язок між вхідними даними та фінальним рішенням. Машина видає точний результат, але людина не може збагнути, яким чином він отриманий, не здатна осягнути логіку. «Це

створює критичні ризики під час використання ШІ в медицині, оборонному секторі, у соціальній сфері та в управлінні складною інфраструктурою, де помилкові рішення мають високу ціну», — йдеться у постанові Президії (Світ).

Чи помиляється всесильний штучний розум? Звісно, помиляється! Існує феномен галюцинацій, коли в результатах роботи ШІ міститься неточна чи хибна інформація, оманливо представлена як достовірна. Спотворене сприйняття довколишнього світу трапляється не тільки серед людей! Великі мовні моделі можуть генерувати відверту брехню і подавати її неймовірно переконливо.

Довіра плюс контроль

Сьогодні сценарії «повстання машин» чи використання ШІ на шкоду людству вже не здаються чимось зі сфери наукової фантастики (особливо під час сучасної війни). Тому учені зі всього світу активно працюють над створенням відповідних систем контролю та технічних запобіжників. Цьому сприятимуть і напрацювання наукової групи Київського національного університету імені Тараса Шевченка та Інституту кібернетики імені В.М. Глушкова НАН України, очолюваної Юрієм Краком.

Йдеться про концепцію людиноцентрованого ШІ, яка базується на тріаді «Людина – Технологія – Контекст» - і спрямована на розв'язання проблеми математичної узгодженості формальних нейромережевих структур із когнітивно-адекватними ментальними моделями людини.

Як розповів Юрій Крак, в основу таких досліджень закладено перехід від концепції штучного інтелекту (ШІ) як «чорної скриньки» до людино-центрованого підходу (HCAI) та пояснюваного ШІ (XAI).

«Які ж ключові характеристики людиноцентрованого штучного інтелекту? Це підхід до розробки та впровадження систем ШІ, де головним пріоритетом є людина, її потреби, цінності та безпека. На відміну від традиційного штучного інтелекту, який прагне повної автоматизації та заміни людини, людиноцентрований фокусується на підсиленні людських здібностей, забезпеченні контролю та довіри. Тут критичне рішення завжди залишається за людиною!», — наголосив науковець.

Ці підходи базуються на принципах прозорості та пояснюваності: людина має розуміти, як саме штучний інтелект дійшов до певного висновку, чому дав саме таку рекомендацію. Важливо також дотримуватися при цьому принципів етики, справедливості та конфіденційності.

«Теоретичне підгрунтя для людиноцентрованого штучного інтелекту наведено у монографії «Інтелектуальні інформаційні технології: людиноцентрований підхід, принципи етики та довіри» (автори - І. В. Сергієнко, Ю. В. Крак, О. В. Бармак, Е. А. Манзюк та А. І. Куляс. – Авт.), яка вийшла в «Науковій думці» 2023 року, де центральним результатом є обговорення довіри до інтелектуальних інформаційних технологій, побудованої на міжнародних стандартах, - нагадав Юрій Крак. - Це дозволяє

перейти від суб'єктивного прийняття поняття «довіра» до математично та логічно виміряного параметра системи».

Довіру розуміють як здатність системи мінімізувати ризики «чорної скриньки», а етику – як систему обмежень, які гарантують прозорість та право людини бути присутньою в контурі ухвалення рішень. Власне, саме за нею залишається останнє слово! Архітектура людиноцентрованих інтелектуальних інформаційних технологій має бути відкритою для аудиту, а крім того, система завжди має надавати логічний доказ свого висновку.

Використання таких стандартів дозволяє створювати не просто розумні алгоритми, а соціально відповідальні технології, які мають юридичне та логічне обгрунтування, що є критично важливим для їх застосування у державному та безпековому секторах.

Задля синхронізації ШІ з людськими можливостями та намагання зробити його більш зрозумілим, використовують певні інструменти. «Стратегія цього наукового напряму є комплексним методологічним ланцюжком, який дає змогу трансформувати непрозорі алгоритми глибокого навчання у зрозумілі людині системи»,— пояснює Юрій Крак. Вона складається з трьох ключових етапів: математичного наближення, структурної декомпозиції та архітектурної дистиляції.

Мета цих трансформацій - зробити ШІ зрозумілішим і підконтрольним. Задля цього треба забезпечити переклад абстрактних чисел нейромережі на зрозумілу людині мову, зі знайомими поняттями та образами. Наприклад, якщо штучний розум аналізує кардіограму, він мусить «підсвітити» важливі фрагменти зображення та пояснити «побачене» лікарю з використанням медичних термінів. Якщо машина «радить» поставити діагноз «аритмія», вона має «викласти аргументи».

Наприклад, повідомити про «відсутність рубця Р та нерегулярність інтервалів R-R» на певних ділянках кардіограми.

Для обмеження «польоту думки» штучного інтелекту поєднують випробуваний в програмуванні Rule-based-підхід із машинним навчанням. Йдеться про застосування жорстких логічних правил за схемою «якщо — тоді».

Та найважливішим інструментом «убезпечення» від ШІ-помилок є участь «живих» експертів в ухваленні рішень та сприйняття ШІ лише як асистента. Йдеться про таке людинно-машинне партнерство, де на важливих етапах забезпечено людський контроль, створено алгоритм аудиту системи й формування довіри до неї.

Від розумних світлофорів – до точних діагнозів

У дослідженні людиноцентрованого ШІ наукова группа Юрія Крака отримала низку важливих фундаментальних і прикладних результатів. Зокрема, запропонувала й формалізувала концепцію «інтерфейсу наближення» задля перетворення прихованих нелінійних залежностей «чорної скриньки» у прозорі логічні правила та експертні судження, що мають математичне обгрунтування. Крім того, напрацювала нові підходи до

структурної декомпозиції та екстракції знань, що забезпечують простежуваність ухвалення рішення на кожному етапі роботи алгоритму.

Група має прикладні результати застосування нових підходів у різних сферах, від медичної до безпекової. Зокрема, запропонувала новий підхід до візуальної навігації БпЛА та створення «пояснювального комп'ютерного зору», розробила методи логічної екстракції в аналізі текстових даних (LLM), що дають змогу виявляти техніки політичної пропаганди та кібербулінгу через семантичні фрейми.

Дослідники наочно показали, як штучний інтелект допомагає поліпшити екологію міст - через встановлення «розумних світлофорів» у Хмельницькому в межах концепції Smart City. Науковці застосували пояснювальне навчання з підкріпленням для екологічного управління автомобільним трафіком міста й довели можливість зменшення викидів CO2 та скорочення заторів на дорогах. В цьому разі агент ШІ пояснював небхідність перемикання світлофора через врахування рельєфу місцевості та екологічних пріоритетів. Шкода, що «розумні світлофори» працювали в Хмельницькому недовго і виключно в межах експерименту.

Не менш важливо залучати ШІ до порятунку людського життя! Група розробила технологію аналізу кардіо-МРТ та електрокардіограм, що забезпечує високу клінічну валідність правильних результатів. Від простої класифікації патологій ШІ перейшов до доведення діагнозу та формування відповідних пояснень для лікаря. Це створює юридичне та логічне підгрунтя для використання ШІ як інструменту підтвердження висновку, де відповідальність лікаря підкріплюється прозорим аналітичним звітом системи. При цьому зовсім замінити медика машина не зможе, адже в неї відсутній людський досвід та емпатія, без яких складно уявити лікаря, якому довіряють пацієнти.

Юрій Крак звернув увагу на те, що подальші дослідження в цій галузі в Україні гальмує відсутність датасетів електрокардіограм, необхідних для машинного навчання. Нині чужу ЕКГ навіть з науковою метою не можна використовувати без дозволу її власника! Щоб справа зрушила з місця, доведеться ініціювати внесення законодавчих змін.

Тим часом розумні машини вчаться значно швидше за людей і вже давно перевершують їх за швидкістю мислення. Важливо примусити цих бездушних розумах хоча б інколи робити паузи й пояснювати логіку своїх «думок». Задля нашої ж безпеки.

Анна ЛУКАНСЬКА

(вгору)

Додаток 35

22.10.2026

Штучний інтелект ніколи не стане співавтором: Мінцифра встановила чіткі межі використання ШІ в науці

Документ принесе практичну користь усім учасникам академічного процесу. Дослідники отримають чіткі правила делегування завдань алгоритмам. Фахівці зобов'язані зберігати людський контроль та прозоро розкривати інформацію за таксономією GAIDeT. Рецензентам посібник надає інструкції зі збереження конфіденційності рукописів і забороняє доручати нейромережам експертне оцінювання. Редакції та наукові установи зможуть розробити внутрішні політики, захистити персональні дані й установити межі застосування детекторів тексту (Міністерство цифрової трансформації України).

Суворі обмеження та безпечні сценарії

Розробники визначили чіткий перелік недопустимих практик. Дослідникам категорично заборонено вказувати алгоритм автором наукових праць, застосовувати інструмент для фабрикації інформації або залучати ШІ до ухвалення рішень стосовно кваліфікації чи фінансування. Показники автоматичних детекторів тексту не можуть слугувати єдиною підставою для відхилення робіт.

Водночас алгоритми дають реальну користь у безпечних сценаріях:

- автоматично перевіряють правопис та базово форматують документи;
- редагують і перекладають готовий авторський текст;
- шукають ключові слова та систематизують метадані;
- готують програмний код і структурують власні ідеї дослідника.

Відповідальність залишається за людиною

Головний принцип рекомендацій базується на правильному сприйнятті інновацій. Штучний інтелект є виключно допоміжним інструментом. Відповідальність за перевірку фактів, формування висновків та фінальний результат завжди несе жива людина.

Мінцифра запрошує академічну спільноту ознайомитися з посібником та детально вивчити правила безпечної інтеграції алгоритмів у роботу. Читайте повний текст документа **за посиланням.**

Рекомендації розроблено за сприяння проєкту «Цифровізація для зростання, доброчесності та прозорості» (UK DIGIT), що виконує Фонд Євразія та фінансує UK International Development.

(вгору)

Додаток 36

13.10.2026

«Ноосфера» розпочала шостий антарктичний сезон: розширення географії досліджень та міжнародної співпраці

Наразі «Ноосфера» прямує з Кейптауна (Південно-Африканська Республіка), де судно вимушено базується через повномасштабне російське вторгнення, до Антарктики. Капітаном криголама є Андрій Старіш (Міністерство освіти і науки України).

Першою зупинкою стане польська антарктична станція «Арцтовський», якій українське судно надає логістичну підтримку в будівництві нових корпусів. Після цього «Ноосфера» вирушить до чилійського міста Пунта-Аренас, де забере першу групу українського сезонного загону та необхідні вантажі для станції «Академік Вернадський». Прибуття на українську станцію очікується на початку грудня.

Ключовою особливістю шостого сезону стане розширення міжнародної наукової співпраці та проведення досліджень у нових для української полярної науки районах Антарктики.

«Попри повномасштабну війну Україна продовжує розвивати наукові дослідження світового рівня та розширювати міжнародну співпрацю. Шостий сезон "Ноосфери" — це нові наукові проєкти, нові міжнародні партнери та вихід українських дослідників у райони Антарктики, де раніше ми не проводили таких масштабних експедицій. Особливо важливо, що розширення дослідницької програми відбувається завдяки фінансуванню міжнародних партнерів і грантовим коштам, без додаткового навантаження на державний бюджет. Це свідчить про довіру міжнародної наукової спільноти до українських учених та їхньої спроможності реалізовувати складні дослідницькі проєкти», — зазначив заступник міністра освіти і науки України **Денис Курбатов.**

Нові міжнародні дослідження в Антарктиці

У шостому сезоні на борту «Ноосфери» та на станції «Академік Вернадський» працюватиме перша індонезійська антарктична експедиція. Спільно з українськими науковцями дослідники реалізовуватимуть нові проєкти в галузях геології, біології та океанографії.

Також продовжиться наукова співпраця з Мексикою, США та Чехією.

Окремим напрямом стануть два дослідження в межах європейського проєкту POLARIN. Перше присвячене вивченню поширення мікробних спільнот у повітрі полярних регіонів. Друге передбачає моніторинг вуглецю в Південному океані, що має важливе значення для розуміння глобальних кліматичних процесів.

Українсько-шведська експедиція до моря Ведделла

Однією з головних наукових подій сезону стане масштабне спільне дослідження українських і шведських учених у морі Ведделла, розташованому на схід від Антарктичного півострова.

Ця експедиція стане першим настільки значним розширенням географії досліджень для української полярної науки.

Наукова програма передбачає:

- Дослідження екстремофільних організмів, здатних існувати в екстремальних умовах поблизу так званих «чорних курців» —

підводних гідротермальних джерел, температура води в яких може сягати 400°C.

- Пошук холодноводних коралів та вивчення особливостей глибоководних екосистем.
- Пошук затонулого судна в районі проведення експедиції.
- Дослідження атмосферних річок — масштабних потоків водяної пари в атмосфері, які впливають на погодні та кліматичні процеси.
- Вивчення океанських течій, що відіграють важливу роль у формуванні клімату та циркуляції вод Південного океану.

Результати цих досліджень сприятимуть поглибленню знань про полярні екосистеми, океанічні процеси та глобальні кліматичні зміни.

Забезпечення роботи станції «Академік Вернадський»

Окрім реалізації наукових проєктів, «Ноосфера» традиційно забезпечить ротацію річних українських антарктичних експедицій на станції «Академік Вернадський».

Судно також виконуватиме логістичні завдання, необхідні для безперервної роботи станції, доставки дослідників, обладнання та вантажів.

Важливо, що всі спільні міжнародні дослідження шостого сезону фінансуються іноземними партнерами та за рахунок грантів. Отже, розширення географії та напрямів дослідницької діяльності не потребує додаткового фінансування з державного бюджету України.

Попри виклики повномасштабної війни Україна продовжує залишатися активним учасником міжнародної полярної науки, розвивати дослідницьку інфраструктуру та зміцнювати партнерства з провідними науковими установами світу.

Міністерство освіти і науки України та Національний антарктичний науковий центр висловлюють вдячність Силам оборони України, завдяки яким українські науковці мають можливість продовжувати свою роботу та представляти державу на міжнародному рівні.

Довідково

Із січня 2022 року до травня 2026 року українське науково-дослідницьке судно «Ноосфера» успішно здійснило п'ять антарктичних сезонів. Судно забезпечує логістику українських та іноземних експедицій, підтримує роботу станції «Академік Вернадський» та використовується як платформа для міжнародних наукових досліджень.

Докладніше про криголам «Ноосфера» — на сайті Національного антарктичного наукового центру.

(вгору)

Додаток 37

30.10.2026

В Україні розширять екологічний моніторинг Чорного моря

«Посилення морських досліджень є одним із завдань об'єднання наукових спроможностей у складі НАНЦ. Співпраця з Адміністрацією морських портів України дає змогу поєднати роботу вчених із можливостями фахівців, які працюють безпосередньо в портових акваторіях. Це допоможе отримувати системні дані про стан Чорного моря, виявляти зміни та формувати наукову основу для рішень щодо захисту й відновлення морського середовища», — зазначив заступник міністра освіти і науки України **Денис Курбатов** (Міністерство освіти і науки України).

У межах співпраці передбачено, що АМПУ організовуватиме відбір проб води в портових акваторіях, а НАНЦ досліджуватиме їх за низкою фізичних, хімічних і біологічних показників. Поєднання практичного досвіду портових фахівців із науковим потенціалом центру дасть змогу отримувати повнішу картину екологічного стану української частини Чорного моря.

Наступним кроком стане узгодження місць і частоти відбору зразків, а також переліку параметрів морського середовища, які вимірюватимуть у межах моніторингу.

Меморандум діятиме до кінця 2027 року з можливістю автоматичного продовження.

Довідково

У травні 2026 року до Національного антарктичного наукового центру приєднали Український науковий центр екології моря. Це стало першим етапом створення об'єднаного національного центру морських і полярних досліджень. Відтак напрями роботи НАНЦ розширилися та охоплюють моніторинг морського середовища і вивчення Чорного моря.

(вгору)

Додаток 38

30.10.2026

Новий кластер КНУ: обчислювальні потужності для науки, освіти й інновацій

Як саме новий кластер допомагає розв'язувати складні наукові завдання, хто і як зможе отримати до нього доступ та якими є перші результати роботи в межах проєкту – про це українські та закордонні вчені говорили під час дводенної конференції «Перспективи міжнародних міждисциплінарних досліджень у галузі хімії, біомедицини, фізики та матеріалознавства» (Національний фонд досліджень України).

Обчислення на виріст

Науковий керівник проєкту «Вирішення сучасних проблем хімії, біомедицини, фізики та матеріалознавства з використанням центру високопродуктивних обчислень і машинного навчання» – заступник директора Інституту високих технологій КНУ імені Тараса Шевченка Ігор Комаров. Як зазначила ініціаторка проєкту, професорка Ганна Толстанова,

Ігор Комаров об’єднав фахівців з різних підрозділів університету, і саме його талант та повага до людей допомогли успішно реалізувати ініціативу й створити найсучасніший комп’ютерний кластер в Україні.

Ганна Толстанова згадує: коли у 2023 році Національний фонд досліджень України оголосив конкурс на фінансування інфраструктурних проєктів, у науковців КНУ була чітка мета – створити сучасну базу для досліджень і отримати вагомі практичні результати. Бюджет у 30 мільйонів гривень робив цей конкурс надзвичайно конкурентним для закладів вищої освіти з усієї країни.

Команда обрала високопродуктивні обчислення та штучний інтелект. Проєкт спирався на інфраструктуру, яка розвивалася в університеті з 1999 року, і об’єднав хіміків, фізиків, математиків, біологів, фахівців з інформаційних технологій та ядерної фізики. Кластер задумували як спільний ресурс для різних наукових галузей, а також для стартапів і наукоємного бізнесу.

Окремим викликом стала енергоефективність. Через зростання вартості електроенергії та ризики перебоїв із живленням команда почала шукати альтернативні рішення. Паралельно з розвитком обчислювального центру вдалося залучити фінансування Міністерства освіти і науки на сонячну станцію.

Новий кластер розгорнули на базі інформаційно-обчислювального центру КНУ імені Тараса Шевченка під керівництвом доцента факультету радіоелектроніки та комп’ютерних систем Юрія Бойка. Обладнання добирали з урахуванням конкретних завдань науковців, а частину його виготовили індивідуально. Система має задовольняти потреби університетських підрозділів – від фізиків до астрономів – і надавати обчислювальні ресурси зовнішнім користувачам.

Від перших десктопів до суперкомп’ютера: як працює новий кластер КНУ

Історія університетського кластера почалася 1999 року з практичної потреби науковців. Як розповів Юрій Бойко, тоді запит кафедри ядерної фізики спонукав об’єднати звичайні робочі станції в єдину мережу. Центр розвивався і забезпечував віддалений доступ до обчислювальних ресурсів дослідникам із різних галузей.

Новий кластер, створений за підтримки Національного фонду досліджень України, суттєво розширює можливості центру. Технічне оновлення вимагало нестандартних підходів: чимало обладнання виготовлялося індивідуально – виключно під конкретні вимоги та завдання науковців. Зросли обчислювальна потужність і ємність дискових масивів, а сучасні швидкісні протоколи обміну даними дають змогу ефективніше працювати з великими масивами інформації.

Водночас для повноцінної роботи системи необхідно забезпечити стабільне електроживлення. Як пояснив Юрій Бойко, для тривалої автономної роботи акумуляторів (навіть з високою ємністю) недостатньо,

тому команда розробляє комплексне рішення. За кошти Міністерства освіти і науки придбано сонячну станцію з інвертором, а університет забезпечив фінансування для встановлення дизель-генератора.

«Кілька годин ми можемо працювати на сонячному світлі – це суттєва економія коштів і робочого часу співробітників. Ми вже використовуємо сонячну панель в комбінації з дизель-генератором для забезпечення безперебійної роботи внутрішньої Інтернет-мережі університету. Сподіваюся, що таку технологію ми зможемо реалізувати і на комп'ютерному кластері», – зазначає Юрій Бойко.

Обладнання кластера вже інстальоване і повністю готове до роботи (це перевірили під час тестового запуску), однак повноцінний запуск залежить від завершення робіт із захисту електроживлення. За нестабільної напруги перепади можуть пошкодити дороге обладнання, зокрема чутливі комутаторні системи. Тому перед початком роботи на повну потужність потрібно завершити заходи з встановлення резервного живлення.

Не менш важливим питанням є збереження даних та використання хмарних сервісів. На початку повномасштабного вторгнення критичні ресурси університету тимчасово перенесли в хмару. Це допомогло зберегти їх під час блекаутів і перебоїв з інтернетом. Однак постійне зберігання великих масивів даних на закордонних платформах потребує значних витрат і створює залежність від зовнішніх сервісів.

«Зайти в хмару легко, вийти з неї складно», – пояснив Юрій Бойко. Без власної інфраструктури та фахівців повернути дані й сервіси на локальні ресурси може бути непросто. До того ж апаратне та мережеве обладнання має розміщуватися в місці його використання. Сьогодні університет має резервне обладнання, розосереджене в безпечних місцях, а одним із пріоритетів залишається енергетична стійкість обчислювального центру.

Також було враховано фінансові аспекти функціонування кластера. За розрахунками фахівців, година роботи генератора коштує близько 10 євро, тож 100 годин автономної роботи обійдуться приблизно в 1000 євро. Витрати на електроенергію та обчислювальні послуги можна передбачати в бюджетах грантів. Це дає змогу планувати використання обчислювальних ресурсів як складову дослідницьких проєктів.

Суперкомп'ютер в аудиторії

Обчислювальна інфраструктура важлива не лише для досліджень, а й для підготовки фахівців. Про її використання в освітньому процесі КНУ імені Тараса Шевченка розповів керівник центру колективного користування науковим обладнанням «Центр високопродуктивних обчислень та машинного навчання», доцент Євген Слюсар.

Студенти й аспіранти отримують віддалений доступ до кластера, де вчаться розподіляти завдання, керувати паралельними обчисленнями та працювати з науковими даними. Це дає змогу на практиці опановувати алгоритми машинного навчання, будувати математичні моделі й виконувати завдання, які потребують значних обчислювальних ресурсів.

Такий підхід допомагає поєднувати теоретичну підготовку з практикою: студенти можуть долучатися до дослідницьких проєктів ще під час навчання й здобувати навички, потрібні як в академічній науці, так і у високотехнологічному бізнесі.

Від хемоінформатики до астрофізики

Другий день заходу був присвячений міжнародній міждисциплінарній співпраці та можливостям високопродуктивних обчислень у різних галузях науки. Учасники конференції обговорили, як обчислювальні потужності й методи штучного інтелекту допомагають розв'язувати складні дослідницькі завдання – від пошуку нових хімічних сполук і моделювання хімічних реакцій до розроблення гербіцидів, дослідження властивостей атомних ядер та астрофізичних явищ.

Про досвід міжнародного співробітництва українських хіміків і хемоінформатиків розповів професор КНУ імені Тараса Шевченка Ігор Комаров. Професор Страсбурзького університету Олександр Варнек (Франція) присвятив доповідь ролі хімії в розвитку штучного інтелекту, а Ольга Тарханова, генеральний директор компанії Chemspace LLC, – методам роботи з великими просторами хімічних сполук. Інші доповіді стосувалися квантово-хімічних розрахунків, біоінформатичних підходів до розроблення гербіцидів, дослідження динейтрона, використання обчислювальних кластерів в астрофізиці та навчання великих мовних моделей.

Створення кластера – важливий крок у розвитку дослідницької інфраструктури України. Нові обчислювальні потужності розширюють можливості науковців, створюють умови для міждисциплінарних досліджень і підтримують співпрацю українських та міжнародних команд.

Підготувала Світлана ГАЛАТА

(вгору)

Додаток 39

07.10.2026

ШІ розв'язав сотні математичних задач: OpenAI виклала доведення на GitHub

Всі результати розробники об'єднали в 372 групи пов'язаних досліджень за різними розділами математики (ZN.UA).

Частину доведень OpenAI представила мовою програмування Lean. Вона дозволяє формально записувати математичні доведення та перевіряти їхню правильність за допомогою комп'ютера, тому результати можна незалежно перевірити.

Разом із математичними результатами компанія опублікувала додаткову інформацію про роботу моделі. Зокрема, у репозиторії є 10 описів її логічних міркувань, статистика кількості спроб розв'язання задач і оцінка використаних обчислювальних ресурсів. Для отримання середнього

результату модель використовувала обчислювальні ресурси, еквівалентні приблизно трьом годинам роботи ChatGPT Pro у режимі міркування.

Компанія планує надалі оновлювати репозиторій новими формалізованими доведеннями. OpenAI також обіцяє вдосконалювати математичний виклад, систему цитування та спосіб представлення результатів, щоб їх було легше оцінювати науковцям.

Розв'язання відкритих математичних задач свідчить про здатність ШІ будувати складні ланцюжки міркувань, а інструменти на кшталт мови Lean дозволяють чітко верифікувати ці доведення. Проте, як йдеться в публікації видання Nature Machine Intelligence, успіхи в математиці не означають надійності алгоритмів у медицині чи критичних системах. Оприлюднений масив даних від OpenAI демонструє безпрецедентний масштаб автоматизованих досліджень, але його реальна цінність для науки залежатиме від того, чи підтвердить незалежна перевірка вчених новизну та коректність цих результатів.

(вгору)

Додаток 40

27.10.2026

Наріжна В.

КРОК ДО РОЗВ'ЯЗАННЯ ЗАДАЧІ ТИСЯЧОЛІТТЯ: OPENAI ЗАЯВИЛА ПРО ТРИ НОВІ НАУКОВІ ПРОРИВИ ШІ

Доведення гіпотез у всіх вимірах

Перший результат стосується гармонічного аналізу — розділу математики, який, зокрема, досліджує поведінку хвиль. У 1991 році математик Крістофер Сог сформулював гіпотезу локального згладжування, що описує закономірності фокусування хвиль і передбачає, що найекстремальніші випадки такого фокусування мають бути короткочасними (ZN.UA).

Ідея полягає в тому, що в найгіршому випадку хвиля може фокусуватися значно сильніше, ніж у типовий момент часу. Ця гіпотеза має ширші наслідки для математичного аналізу, зокрема пов'язана з гіпотезою Какеї та гіпотезою обмеження Штейна.

До цього гіпотезу локального згладжування довели для двох просторових вимірів у 2019 році, а гіпотезу Какеї — для трьох вимірів у 2025-му. Згідно з заявою OpenAI, її моделі довели гіпотезу локального згладжування, гіпотезу Какеї та гіпотезу обмеження Штейна в усіх вимірах. Нове доведення спирається на допоміжне диференціальне рівняння з частинними похідними.

Компанія отримала результат 18 жовтня 2026 року, а наступного дня формалізувала доведення за допомогою Lean — системи перевірки математичних доказів. OpenAI опублікувала опис результату та формалізований доказ у відкритому репозиторії GitHub.

ШІ спростував гіпотезу експоненціального часу

Другий результат стосується гіпотези експоненціального часу (ETH), яка описує очікувану складність розв'язання задачі виконуваності булевих формул. Ця задача полягає у визначенні, чи існує набір значень змінних, за якого логічна формула стає істинною.

ETH широко використовують у теоретичній інформатиці для оцінювання складності алгоритмів. Вона також пов'язана з питанням P проти NP — однією з найвідоміших нерозв'язаних проблем теоретичної інформатики, яка стосується співвідношення між задачами, розв'язки яких можна швидко перевірити, і задачами, які можна швидко розв'язати.

OpenAI стверджує, що її система спростувала ETH, а результат згодом перевірили за допомогою Lean. Гіпотезу використовували в сотнях наукових праць, зокрема в дослідженнях теорії графів, обчислювальної біології та роботи з базами даних.

Якщо спростування підтвердять незалежні дослідники, воно може змінити уявлення про складність багатьох обчислювальних задач і допомогти в пошуку швидших алгоритмів. Водночас практичне застосування результату потребуватиме подальших досліджень. Перевірку координуватимуть експерти з теорії обчислювальної складності Рассел Імпальяццо та Рамамохан Патурі з Каліфорнійського університету в Сан-Дієго, а також Раян Вільямс із Массачусетського технологічного інституту.

На прохання цієї групи OpenAI оприлюднила необроблені дані та докази, щоб науковці могли незалежно перевірити заяву. Компанія також погодилася профінансувати конференцію, присвячену обговоренню результату та його можливих наслідків.

Доведення для квантової теорії поля

Третій результат стосується квантової теорії поля — математичної основи сучасної теоретичної фізики. OpenAI заявляє, що її моделі створили докази існування певних взаємодіючих квантових теорій поля в чотирьох вимірах, зокрема пов'язаних із квантовою хромодинамікою (КХД) та Стандартною моделлю фізики елементарних частинок.

Квантова хромодинаміка описує сильну взаємодію, яка зв'язує кварки та глюони. Робота також охоплює чисту теорію Янга — Міллса, існування якої пов'язане з однією із задач тисячоліття Математичного інституту Клея, за розв'язання якої передбачена винагорода в один мільйон доларів.

Результати перевірятиме група під керівництвом фізика Девіда Гросса за участю Майкла Дугласа, Артура Джаффе, Ігоря Клебанова та Микити Некрасова. Учасники мають досвід досліджень у математичній фізиці та теорії Янга — Міллса.

Моделі OpenAI створили доведення існування теорії Янга — Міллса природною мовою 9 вересня 2026 року, а доведення для КХД — 18 вересня. Компанія відклала оприлюднення результатів, щоб завершити їх формалізацію: доказ існування теорії Янга — Міллса перевірили у Lean 16 жовтня.

На відміну від двох інших напрямів, фізична група вирішила не оприлюднювати матеріали, створені ШІ, а самостійно підготувати виклад результатів. Їхні висновки мають допомогти оцінити, чи можуть ці результати зробити квантову теорію поля математично строгішою.

OpenAI фінансуватиме подальші дослідження

Компанія заявила, що підтримуватиме науковців, які перевірятимуть, пояснюватимуть і розвиватимуть результати, отримані за допомогою ШІ. Нова програма співпраці доповнює раніше оголошений внесок OpenAI у розмірі п'яти мільйонів доларів до Фонду Саймонса.

Фонд Саймонса самостійно управлятиме фінансуванням і спрямовуватиме його на семінари, конференції та спеціальні програми для дослідників. Мета — дати науковцям ресурси для незалежного вивчення результатів, їх пояснення та подальшого розвитку.

OpenAI зазначає, що продовжить збирати відгуки академічної спільноти щодо способів оприлюднення результатів ШІ. Компанія також визнає, що залучення обмеженої кількості початкових кураторів може впливати на те, хто першим отримає доступ до досліджень, і створювати нерівність у доступі до інформації.

Тому одним із подальших завдань буде розширення участі науковців і пошук способів зробити процес перевірки та осмислення результатів відкритішим. Від того, наскільки незалежно дослідники зможуть перевірити ці заяви, залежатиме їхнє значення для математики, інформатики та фізики.

Минулого місяця OpenAI створила Консультативну групу з питань математики та ШІ при Інституті перспективних досліджень (IAS). Група з дев'яти вчених діє автономно й без фінансування з боку OpenAI, щоб незалежно оцінювати академічну вагу відкриттів, розробляти рекомендації щодо безпечного оприлюднення результатів і визначати вплив систем ШІ на розвиток фундаментальної математики.

(вгору)

Додаток 41

08.10.2026

Левицька К.

«Це демонстрація сили, а не науки»: математики закликали бойкотувати OpenAI після публікації 700 ШІ-розв'язань

"Математична спільнота не просила проводити цю роботу", – йдеться у заяві АНМ. "Консультативна група з питань математики та ШІ (на яку посилається OpenAI, щоб обґрунтувати легітимність своїх дій) наголошувала: корпорації, що розробляють передові системи штучного інтелекту, не повинні випробовувати складні математичні задачі на внутрішніх моделях" (Межа).

В АНМ кажуть, що OpenAI проігнорувала ці заклики й продемонструвала "повну зневагу" до норм наукових досліджень.

"Математики мають власне бачення прогресу, що ґрунтується на історичному досвіді та специфіці галузі. Ми відкидаємо твердження OpenAI про те, що ця публікація сприяє розвитку нашої дисципліни, і закликаємо математиків та громадськість із належним скептицизмом оцінювати цінність такого підходу до оприлюднення результатів".

Крім того, питання викликав сам формат публікації результатів: на думку математичної спільноти, публікація 700 файлів одночасно, є, скоріше демонстрацією сили, а не наукової роботи.

"Ми закликаємо математиків припинити співпрацю з OpenAI та повернутися до підходу, в центрі якого стоїть людське розуміння".

OpenAI не вперше публікує гучні заяви про математичні прориви, як і не вперше стикається із критикою фахівців галузі. У вересні компанія заявила, що її ШІ знайшов розв'язання проблеми існування та гладкості Нав'є – Стокса, однієї із семи задач тисячоліття. Компанія почала роботу над нею одразу після дослідження математиків Трістана Бакмастера та Левента Альпьоге, чим викликала звинувачення у порушенні академічних норм.

(вгору)

Додаток 42

24.10.2026

ВЧЕНІ ЗАКЛИКАЮТЬ «ПРОПІСОЧИТИ» ШІ, ДОКИ НЕ ПІЗНО

Раніше кілька організацій повідомили про «гучні збої в безпеці», - їхні моделі Штучного інтелекту обходили недостатньо захищені середовища та отримували доступ до зовнішніх систем. Це свідчить про важливість кращого узгодження ШІ для забезпечення передбачуваної роботи моделей та про необхідність запобігання безвідповідальному порушенню стандартних практик кібербезпеки, переконані автори листа (Світ).

«Без негайних змін у практиці розробки та розгортання ШІ такі випадки траплятимуться й надалі, а майбутні інциденти завдадуть набагато більшої шкоди нашій відкритій критичній інфраструктурі», прогнозують вони.

Вчені наголошують на необхідності продовження досліджень у сфері безпеки ШІ з акцентом на технологіях та структурах стримування. Зокрема, йдеться про посилення так званих «пісочниць» (Sandbox, ізольованих середовищ для експериментів) та відповідних процедур.

«У короткостроковій перспективі слід використовувати потужні механізми пісочниці, включаючи повітряний проміжок (відключення від Інтернету), щоб забезпечити високий рівень надійності стримування кіберздатних моделей ШІ, - вважають автори листа. - Для всіх моделей ШІ, підключених до Інтернету, діапазон дій моделі, дозволених системою стримування, має бути збалансований з нашою обмеженою здатністю передбачати, що дії моделі не призведуть до збою безпеки (наприклад, через неузгоджені цілі)».

Науковці закликають до консультацій щодо цієї проблематики з урядами та широким колом експертів і пропонують створити міжнародний орган, який вестиме реєстр інцидентів та «стандартизує, для суспільного блага, найкращі практики щодо підходів до узгодження та стримування».

(вгору)

Додаток 43

15.10.2026

Костюк Д.

Фатальна послідовність слів. Американські фізики знайшли спосіб передбачити збій нейромереж

Останніми роками світ сколихнули історії про те, як алгоритми підбурювали користувачів до самогубства, допомагали збирати смертоносну зброю або підтримували насильство (nv.ua).

При цьому розробники з провідних компаній OpenAI та Anthropic відверто визнають, що самі не до кінця розуміють внутрішню поведінку своїх гігантських систем. Зараз безпека таких моделей тримається на зовнішніх фільтрах і технічних обмеженнях.

Професор Джонсон вважає такі інструменти абсолютно недостатніми. Вчений порівняв сучасний захист нейромереж із великими надувними подушками під крилами літака, які ніяк не зупиняють саме падіння, а лише трохи пом'якшують удар об землю. Ця загроза стає особливо гострою, коли військові, лікарі чи юристи використовують закриті автономні програми без виходу в інтернет.

Дослідники виявили внутрішній механізм відстеження, схожий на магнітну стрілку компаса. Ця стрілка відображає так званий залишковий вектор моделі, який рухається крізь шари нейромережі під час обробки тексту. Залишковий вектор природно схиляється до правильних або деструктивних відповідей залежно від порядку запитань.

Експерименти з базовою моделлю GPT-2 на тему вакцин і завдання шкоди показали разючі результати. Коли провокаційне питання про щеплення ставили першим, наступні відповіді залишалися цілком адекватними. Проте якщо те саме запитання звучало наприкінці бесіди, всі подальші судження бота ставали шкідливими.

На основі цих спостережень автори вивели математичне рівняння для раннього попередження системних збоїв. Джонсон упевнений у працездатності формули, але очікує спротиву з боку комерційних гігантів, яким невигідно визнавати можливість простого вирішення проблеми ззовні.

З цим підходом згодні не всі науковці. Викладач штучного інтелекту Шеффілдського університету Вей Сін застеріг від передчасного оптимізму. Він зазначив, що автори зводять велетенську складну систему до однієї крихітної деталі і намагаються пояснити будову всього автомобіля через

вивчення однієї свічки запалювання. За його словами, формулу тестували лише на старих та відкритих моделях без сучасних протоколів безпеки.

У відповідь Джонсон нагадав, що всі передові системи використовують однакові базові принципи внутрішньої архітектури. Нове дослідження привернуло увагу до головного ризику, адже штучний інтелект досі зберігає приховану здатність раптово переходити на бік зла від одного випадкового слова.

(вгору)

Додаток 44

29.10.2026

Наука для практичних рішень: НКРЕКП та НАН України об'єднують зусилля

Спільна робота охоплюватиме ринки електроенергії та природного газу, розвиток електричних мереж, оцінку інвестиційних програм енергетичних компаній, питання тепло- та водопостачання. Серед пріоритетів також кібербезпека та захист критичної інфраструктури (НКРЕКП).

Договір передбачає спільні дослідження, підготовку аналітичних матеріалів та роботу експертних груп. Науковці допомагатимуть оцінювати різні підходи та можливі ризики. Їхні рекомендації матимуть дорадчий характер, а рішення, як і раніше, ухвалюватиме Регулятор.

Під час підписання Юрій Власенко подякував Академії за ініціативу та готовність до співпраці. Він наголосив, що для НКРЕКП важливо не лише спиратися на наукові знання, а й знаходити їм реальне застосування — там, де від регуляторних рішень залежить робота енергетичної галузі.

Це партнерство — про конкретні завдання сьогодні й про те, якою буде українська енергетика завтра. Адже після Перемоги важливо не просто відновити зруйноване, а створити сучасну, стійку та незалежну енергетичну систему.

(вгору)

Додаток 45

30.10.2026

(https://www.facebook.com/NASofUkraine).

Їм вдалося отримати цирконій чистотою 99,99%, створити експериментальні зразки реакторного сплаву та виготовити дослідно-промислову партію труб-оболонок для ядерного палива реакторів ВВЕР-1000.

Дослідники також удосконалили склад сплавів, щоб паливні оболонки були стійкішими до радіації та корозії, а термін їхньої роботи можна було збільшити до 5-6 років.

Ще одна розробка – спеціальні хромові покриття, які захищають оболонки від руйнування за високих температур. Це особливо важливо в аварійних ситуаціях, коли матеріали реактора зазнають екстремальних навантажень.

Крім того, харківські науковці отримали гафній чистотою понад 99,95% – метал, який застосовують для керування ядерними реакторами завдяки його здатності поглинати нейтрони.

Що це означає для України?

Наша країна має власні запаси цирконієвої сировини, але виробництво цирконію та гафнію нині згорнуто. Тож результати харківських дослідників – це науково-технологічна основа для можливого відновлення виробництва матеріалів, необхідних атомній енергетиці.

А в перспективі – можливість менше залежати від закордонних постачальників і використовувати власні ресурси та технології для забезпечення роботи українських АЕС.

Науковці вже показали, як отримувати ці матеріали та виготовляти з них окремі компоненти ядерного палива. Наступний крок – перенести ці технології з лабораторій у промислове виробництво.

(вгору)

Додаток 46

21.10.2026

ОЕСР: ЦИФРОВІ ІННОВАЦІЇ В ЕЛЕКТРОЕНЕРГЕТИЦІ РОЗВИВАЮТЬСЯ ШВИДШЕ, НІЖ ЗМІНЮЮТЬСЯ ПРІОРИТЕТИ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСУВАННЯ

(Національний репозитарій академічних текстів).

Зв’язок між електроенергетикою та цифровими технологіями є двостороннім. З одного боку, центри оброблення даних, необхідні для навчання й роботи систем штучного інтелекту, збільшують попит на електроенергію. З іншого — цифрові інструменти допомагають ефективніше керувати енергетичними системами, підвищувати їхню надійність і гнучкість та краще використовувати наявні потужності. За даними патентного аналізу ОЕСР, кількість патентів на застосування ШІ в електроенергетиці зросла більш ніж учетверо між 2017 і 2022 роками. Серед перспективних рішень — під’єднані датчики, цифрові двійники енергетичних об’єктів, прогнозування виробництва й споживання та автоматизоване виявлення несправностей. Розвиваються розумні лічильники й термостати, домашні системи зберігання енергії, віртуальні електростанції та двостороннє заряджання електромобілів, за якого акумулятори можуть не лише отримувати електроенергію, а й повертати її до мережі. Водночас державне фінансування не повністю відображає зростання значення цих технологій. У 2014–2024 роках загальні державні бюджети на дослідження, розробки й демонстраційні проєкти в енергетиці збільшилися більш ніж на 70% у реальному вимірі. Проте частка

коштів, спрямованих на ключові цифрові інновації в електроенергетичних системах, знизилася з пікового показника 0,38% у 2021 році до 0,31% у 2024-му. Відбувається не загальне скорочення енергетичного фінансування, а зменшення відносної ваги цього напряму. Для подальшого розвитку цифрової електроенергетики матимуть значення наступні чинники: створення умов для випробування нових регуляторних моделей, розроблення технічних стандартів, забезпечення доступу споживачів до енергетичних даних. Це має сприяти появі нових послуг і моделей взаємодії між учасниками ринку. Цифрова трансформація електроенергетики залежить не лише від технологічних розробок, а й від узгоджених регуляторних рішень, забезпечення сумісності систем, доступності даних і належної підтримки досліджень та інновацій.

Детальніше: https://www.oecd.org/en/publications/unlocking-digital-innovation-in-the-electricity-system_5f78b601-en.html, https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2026/10/unlocking-digital-innovation-in-the-electricity-system_c837f21e/5f78b601-en.pdf, https://doi.org/10.1787/5f78b601-en

(вгору)

Додаток 47

02.10.2026

Обрано ТОП-10 молодих українських науковиць Премії L'Oréal–UNESCO «Для жінок у науці» 2026

(Міністерство освіти і науки України).

Знайомтеся з ТОП-10 Премії 2026:

• Баснукаєва Разет
• Басова Євгенія
• Бешлей Галина
• Воробйова Вікторія
• Денега Ірина
• Джумеля Ельвіра
• Кулик Олеся
• Кучерів Олеся
• Максакова Ольга
• Мінакова Ксенія

Попереду фінальний етап відбору. За його результатами журі визначить трьох лауреаток Премії 2026 року. Кожна з них отримає 500 000 гривень на підтримку своєї наукової діяльності.

Вітаємо ТОП-10 та бажаємо успіху у фіналі!

Цьогорічна кількість заявок вкотре доводить, що українська наука живе та розвивається. Попри війну, українські дослідниці продовжують працювати, публікуватися в міжнародних виданнях і рухати науку вперед. Саме таких жінок покликана підтримувати і відзначати Премія.

Про Премію

Програму «Для жінок у науці» започаткувала Фундація L'Oréal у партнерстві з UNESCO 1998 року. Понад 25 років вона допомагає збільшувати кількість жінок у науці, заохочує молодих дівчат обирати наукову кар'єру та підтримує талановитих дослідниць. За цей час понад 4100 молодих науковиць зі 117 країн отримали визнання та підтримку програми, а семеро з них згодом стали лауреатками Нобелівської премії.

Українську премію запровадила компанія L'Oréal Україна 2018 року як частину глобальної програми L'Oréal—UNESCO. Вона реалізується під патронатом Національної комісії України у справах UNESCO та за підтримки Національної академії наук України та UNIT.City. Премія відбувається за сприяння Міністерства освіти і науки України. За роки існування Премії в Україні відзначено 21 науковицю.

Участь у Премії можуть брати жінки, які проводять дослідження в галузі STEM (природничі науки, технології, інженерія та математика), мають науковий ступінь і публікації в журналах, що індексуються в Scopus та/або Web of Science, а також активно популяризують науку.

Детальніше.

(вгору)

Додаток 48

08.10.2026

Шлях у майбутнє – з максимальним залученням інновацій

Тому й тепер, аби звірити свою діяльність з професійною спільнотою, об’єднати зусилля науковців і практиків у розв’язанні актуальних питань інноваційного розвитку бібліотечно-інформаційного комплексу в сучасних умовах, виокремити найгостріші проблеми у бібліотечній сфері та визначити шляхи їхнього подолання, оприлюднити результати актуальних наукових пошуків, розробити рекомендації та пропозиції з удосконалення діяльності бібліотек, фахівці галузі зібрались на Міжнародну наукову конференцію «Бібліотека. Наука. Комунікація», обравши для обговорення тему «Інновації та розвиток на шляху до майбутнього». Організаторами конференції є Інформаційно-бібліотечна рада Національної академії наук України та Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського (Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського).

Пленарне засідання конференції відкрила вступним словом генеральна директорка НБУВ, докторка історичних наук, професорка, член-кореспондентка Національної академії наук України, заслужена діячка науки і техніки Любов Андріївна Дубровіна**.**

Вона побажала форуму успішного проведення, продуктивного викладення ідей, їхнього обговорення. І, зокрема, зазначила, що під час російсько-української війни головним завданням є збереження людей, фондів, ресурсів, стійкого морального і фізичного стану та готовності до

боротьби. Л.А Дубровіна нагадала, що наступного року світова бібліотечна спільнота відзначатиме сторіччя Міжнародної федерації бібліотечних асоціацій та установ (IFLA – International Federation Associations and Institutions), членом якої є й НБУВ, тож бібліотека запланувала низку заходів, присвячених цій даті.

У доповіді «Стратегія розвитку Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (НБУВ) у 2026–2030 рр.» Л. А. Дубровіна виклала основні пріоритети, завдання й кроки з їхньої реалізації в науковій і бібліотечній діяльності НБУВ з урахуванням основних функцій та завдань установи, змін у політичних, соціально-економічних, соціокультурних і фінансових умовах розвитку держави у ситуації викликів воєнного часу та плануванні повоєнної відбудови України, орієнтирів Цілей сталого розвитку України на період до 2030 року. Стратегія враховує світові тенденції визначення напрямів діяльності передових національних бібліотек та міжнародних організацій.

Специфічні умови діяльності НБУВ на перспективу визначаються сучасним воєнним станом України, зменшенням бюджетного фінансування, небезпекою для збереженості бібліотечних фондів і забезпеченням у цих умовах відкритого доступу користувачів до бібліотечних ресурсів, наголосила очільниця Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського.

У доповіді йдеться про місію й конкретні завдання НБУВ як найбільшої бібліотечної установи країни, фонди якої нараховують 17 мільйонів одиниць зберігання, як науково-дослідної установи Національної академії наук України, провідного соціокультурного та науково-інформаційного центру держави. Серед пріоритетів названо такі:

1. ***Удосконалення інноваційного механізму комплектування, організації та зберігання бібліотечних фондів, формування інтегрованих бібліотечних ресурсів ретроспективної і сучасної інформації***

2. Прагнення до прийняття і ***затвердження нової редакції законів України «Про бібліотеки та бібліотечну справу» та «Про обов'язковий примірник»***.

3. ***Розвиток дослідницької інфраструктури та цифрової наукової комунікації*** повнотекстової та реферативної інформації, забезпечення наукометричного моніторингу стану і розвитку досліджень в Україні.

4. ***Формування інтегрованих національних наукових електронних інформаційних ресурсів:*** розвиток електронного архіву наукової періодики України; наукової електронної бібліотеки; реферативних і бібліографічних баз даних, сприяння їх представленню в міжнародних світових та європейських системах наукової інформації.

5. ***Розбудова Бібліотечного порталу та Репозитарію наукових праць НАН України,*** підтримка інноваційних проєктів НБУВ: цифрової платформи підтримки наукових досліджень, порталу «Наука України: доступ до знань», порталу НАН України LibNAS UA, електронних цифрових бібліотек «Україніка» і «Цифрові колекції історико-культурної спадщини». участь у

світових та європейських програмах і проєктах Європейського Союзу, ЮНЕСКО, IFLA, CENL, зокрема **«Горизонт Європа»**, сприяючи науковому прогресу, сталому розвитку та вирішенню важливих глобальних викликів побудови соціального суспільства.

6. ***Проведення систематичних наукових досліджень фондів у контексті розвитку актуальних напрямів соціальних наук, упроваджування результатів діяльності в практику*** та систематичне оприлюднення результатів науково-дослідної роботи як на порталах НБУВ і НАН України

7. Орієнтування науково-інформаційної роботи на ***створення системи традиційних аналогових та електронних каталогів і науково-довідкових видань***, спеціалізованих баз даних, багатосторонньої комунікації, прискорення обміну інформацією.

8. ***Інтенсивне формування нових інформаційно-аналітичних продуктів високого наукоємного рівня***, орієнтованих на забезпечення потреб обслуговування владних структур, сфер управління, науки, освіти, культури, громадянського суспільства та населення України з урахуванням забезпечення інформаційної безпеки національного інформаційного простору, протидії суперечливій інформації та дезінформації, яка поширюється в українському і зарубіжному соціокультурному середовищі.

9. ***Цифрова трансформація системи збереження фондів*** історико-культурної та наукової спадщини, впровадження новітніх технологій дослідження фізичного стану, реставрації та консервації унікальних і особливо цінних фондів НБУВ, що ґрунтуватимуться на створенні вперше в Україні **внутрішньої бази даних,** де буде враховані всі аспекти роботи з фізичним станом документів, також відомостей про обладнання.

10. ***Зосередження науково-освітньої діяльності на розвиткові системи підвищення кваліфікації та підготовки бібліотечних кадрів різної спеціалізації***, а також ***підготовки наукових кадрів вищої кваліфікації в аспірантурі та докторантурі НБУВ***.

11. ***Розширення співпраці та партнерських відносин з іншими бібліотеками, архівами, музеями, науковими й освітніми установами, видавництвами*** як в Україні, так і за кордоном, участь у діяльності споріднених міжнародних організацій, членом яких є НБУВ: CENL, CDNL, IFLA, ЮНЕСКО, бібліотечній мережі ООН та інших, участь у міжнародних наукових проєктах і культурних заходах з метою забезпечення розвитку та соціокультурної єдності українського й світового співтовариства.

12. ***Підпорядкування соціокультурної діяльності потребам соціально-орієнтованого інформування для надання громадянам України конструктивної інформації з метою піднесення морального духу суспільства в цілому***.

13. ***Як методичний центр бібліотек наукових установ НАН України*** НБУВ сприятиме оновленню архітектури інтегрованої мережі

бібліотек, розвитку комплексу корпоративних бібліотечно-інформаційних ресурсів; збереженню фондів, посиленню координації та корпоративної співпраці.

14. ***Забезпечення НБУВ методичного керівництва архівами наукових установ НАН України***, розширення діяльності з комплектування та наукового використання інформаційних ресурсів Архівного фонду НАН України.

15. ***Постійне вдосконалення процесів управління, комунікації та прозорості управління НБУВ,*** наукової та бібліотечної звітності, моніторингу й аналізу діяльності Бібліотеки у складний історичний час.

З доповіддю «Зростання експертної ролі бібліотек в епоху цифрових текстів» виступив почесний генеральний директор Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, радник Президії Національної академії наук України, академік Національної академії наук України, доктор філософських наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України Олексій Семенович Онищенко. Він добре відомий у професійній сфері як ґрунтовний розробник теми цифровізації в бібліотечній справі, тож цього разу академік акцентував на функціях бібліотек у період активного розвитку штучного інтелекту.

Експертна функція бібліотек закладена в самій їхній природі, зазначив він. Адже бібліотеки породила вічна потреба людства в знанні, інформації й комунікації – знанні об'єктивному, інформації правдивій, комунікації надійній. Людей та інституції, які стали спеціалізуватись на цій справі, через віки назвали бібліотекарями й бібліотеками, розширення накопичення й використання документів викликало необхідність їх відбору, впорядкування, оцінки, визначення первинних характеристик – тематики, автора, походження, віку, виду письма тощо, тобто експертної роботи й оцінки. Тож з'явилась бібліотечна експертиза як фундаментальна складова бібліотечного функціоналу.

Експертиза в бібліотечній системі функцій поки що, на жаль, недооцінюється, зауважив академік Онищенко, через звужене її розуміння. Насправді складові експертизи пронизують усі ділянки бібліотечної роботи. Їх взаємодію й використання експертної функції він широко продемонстрував у доповіді. В епоху глобалізації, масштабної цифровізації, неймовірного буму цифрових ефектів, широкого використання штучного інтелекту, зазначив він, експертна робота стає визначальною в діяльності бібліотек, щоб убезпечити читача й користувача від недостовірної інформації, інформаційного шуму, фейків тощо. Штучний інтелект корисний, але ще не настільки досконалий, аби довіряти його допомозі безоглядно. Вихід доповідач бачить у гармонізації взаємодії людини й ШІ, надійному контролі за використанням технологій ШІ, експертизах згенерованих ШІ текстів на предмет вмісту в них об'єктивного знання.

Байба Молніка, спеціалістка із роботи з дітьми та молоддю Центру розвитку бібліотеки Національної бібліотеки Латвії, виступила з доповіддю

«Право на читання: Ризький маніфест про читання – від фактичних даних до національного зобов'язання».

Вона розповіла, що Ризький маніфест про читання – це історичний документ, офіційно ухвалений у жовтні 2025 року, ініціатором якого була саме Латвійська національна бібліотека (NLL) і який створювався за участю міждисциплінарної команди експертів. Його ухвалення приурочили до знакової дати — 500-річчя латвійського книгодрукування. Потреба в такому маніфесті виникла у зв'язку з назрілими проблемами в латвійському суспільстві, коли стало помітно, що розвиток цифрових технологій значно вплинув на процес читання громадянами книг: все менше людей були готові читати довгі й глибокі тексти, а поява штучного інтелекту часто призводила до легкого сприйняття його продукту й небажання ретельно вивчати, аналізувати та порівнювати інформацію, до втрати критичного мислення, та й до можливості споживання маніпуляційних чи фейкових фактів тощо. Фахівчиня навела також низку даних, що засвідчують актуальність мовної проблематики в суспільстві щодо розширення прав і можливостей забезпечення спадкоємності латиської мови як фундаменту національного розвитку. Тож постало питання захисту національної культури.

Ризький маніфест визначає, що читання рідною мовою є основою культурної спадкоємності та національної стійкості. І саме на бібліотеки покладалась місія допомогти збереженню творів рідною мовою й заохочувати читання латвійської літератури. Кожна людина, зазначається в маніфесті, повинна мати доступ до книг, а бібліотеки мають залишатись головними просторами для розвитку культури читання. Наголошується також на важливості збереження паперових книг – попри користь цифрових форматів саме друковане слово визнається основою для формування глибокого мислення, виховання емпатії та рефлексії. Культура також є формою опору, підсумувала свій виступ пані Молніка.

Завідувачка відділу бібліотечної освіти Національної бібліотеки Польщі (Варшава) **Йованна Пєкарська** в презентації на тему «Діяльність Національної бібліотеки Польщі зі зміцнення компетенцій бібліотек у Польщі» представила установу не тільки як традиційну книгозбірню, а як освітній, культурний, соціальний центр, статутом якого передбачено ведення бізнесу. Тут є різноманітні курси, зокрема мовні для жінок з України, тренінги, послуги з надання інформації, заміни документів, охорони природи і навіть навчання працівників закладів пенітенціарної системи, зокрема, майстер-класи для тюремних працівників, які є батьками, тощо. Всі ці та інші нові функції бібліотек мають вагому соціальну місію в суспільстві, водночас залучають до читання якомога більше людей. Йованна Пекарська констатувала збільшення кількості користувачів, котрі за рік прочитали не по одній книжці, як раніше, а, скажімо, по сім.

«Бібліотека в епоху штучного інтелекту – як інновації змінюють комунікацію та доступ до знань» – такою була тема доповіді-презентації **Єжи Вознякевича,** директора Воєводської публічної бібліотеки у

Кракові (Польща). Головна думка її полягає в тому, що розвиток штучного інтелекту сприяє трансформації сучасних бібліотек, підвищуючи ефективність, доступність і персоналізацію інформаційних послуг та водночас зумовлюючи необхідність переосмислення ролі бібліотекаря й посилення інформаційних, цифрових та етичних компетентностей користувачів.

Пан Вознякевич також зупинився на способах функціонування бібліотек з використанням ШІ, більших можливостях доступу до інформації й підвищенні персоналізації бібліотечних послуг, способах їх автоматизації, цікавих методах «ШІ-оркестрації».

Виконувачка обов'язків директора Державної науково-технічної бібліотеки України, докторка економічних наук, професорка, заслужена діячка науки і техніки України **Алла Георгіївна Жарінова** у доповіді «Наукова бібліотека як цифрова інфраструктура відкритої науки: досвід Державної науково-технічної бібліотеки України» виклала основні аспекти сучасних перетворень у галузі відповідно до новітніх потреб інформаційного суспільства і науки в цілому.

Разом з Національною бібліотекою України імені В.І. Вернадського, Національною науковою сільськогосподарською бібліотекою Аграрної академії наук та Українським науково-дослідним інститутом архівної справи та документування Державна науково-технічна бібліотека України створили центр колективного користування науковим обладнанням «Цифрові технології та управління дослідницькими даними». Це дуже важливий аспект, бо ми всі разом рухатимемося до набуття цифрових навичок, до розвитку управління науковими даними, а відтак – нашого майбутнього, зазначила доповідачка. «Бібліотека – це гарантія доступу до знань, а з розвитком цифрових технологій бібліотека стає одним з ключових гравців на інформаційній платформі. І постає питання ролі бібліотекарів у цифровому світі. Досвід Державної науково-технічної бібліотеки дає відповідь на це питання. У 2024 році наша бібліотека стала технічним адміністратором національної електронної наукової інформаційної системи (URIS), і ця система є важливою структурною одиницею Міністерства освіти і науки України, бо через неї проходять конкурси, державні атестації, а також формування переліку наукових фахових видань, тобто проводиться збирання, оброблення, аналізування даних про наукову і науково-технічну діяльність. У співпраці з технічною бібліотекою Німеччини в Ганновері, Британською бібліотекою, бібліотекою Швейцарської вищої технічної школи Цюріха Державна науково-технічна бібліотека упевнено позиціонує себе як передовий дослідницький науковий центр. 21 вересня набрали чинності зміни до закону України про наукову і науково-технічну діяльність, яким регламентується робота з науковою інформацією й відповідні функції. Це відкрило великі можливості розвитку бібліотеки і розвитку наукової інформаційної системи. Водночас загострилися проблеми кадрового голоду щодо фахівців, які працюють з метаданими».

Доктор **Чарльз Нзіво**, генеральний директор Ради національної бібліотечної служби Кенії, та **Алекс Ньярібо**, головний спеціаліст з інформаційно-комунікаційних технологій Національної бібліотечної служби Кенії, презентували на конференції тему «Поза межами книг: шлях Національної бібліотечної служби Кенії до Smart-бібліотек». Пан Нзіво наголосив, що важливу роль в активізації діяльності Національної бібліотечної служби Кенії (НБСК) мало впровадження й розширення електронних послуг для користувачів, диференційоване обслуговування, збільшення пропозицій для задоволення запитів. Активно впроваджують вони у своїй діяльності й застосування штучного інтелекту. Він зазначив, що великим кроком до збільшення знань кенійських громадян про Україну стало підписання спільного меморандуму про співпрацю між головними бібліотеками двох країн – Національною бібліотечною службою Кенії та Національною бібліотекою України імені В.І. Вернадського. Українська сторона надала велику допомогу і літературою, й інформацією на цифрових носіях. Таким чином нині є можливість спільних українсько-кенійських програм навчання та обміну, цікавих пілотних проєктів тощо.

Генеральна директорка Національної бібліотеки України для дітей, кандидатка культурології, заслужена працівниця культури України **Алла Іванівна Гордієнко** у виступі й презентації на тему: «Бібліотеки для дітей та для юнацтва: розвиток для майбутнього через інновації, партнерство та трансформацію» ознайомила аудиторію з упровадженням нової американської системи виховання читачів від пасивних у молодшому віці до активних -- в юнацькому, а відповідно до нових умов інформаційного суспільства збереження інформації, надання доступу до неї, а також створення умов для психологічного розвантаження, зокрема, для протистояння і подолання наслідків булінгу, надання безпечного середовища, простору для фізичного захисту під час війни. У Національній бібліотеці України для дітей таким став простір психологічного розвантаження «Затишний світ дитинства», створений за підтримки швейцарської агенції розвитку та співробітництва в межах проєкту «Психологічне здоров'я для України».

Водночас промовиця загострила увагу на потребі убезпечити дітей від шкідливого впливу різноманітних технологій, застосування яких здатне призвести до трагічних наслідків, котрі час від часу переживає людство. Тому сучасні бібліотекарі мають орієнтуватися не лише в книжковому фонді, а бути і модераторам програм, і медіа педагогами, фасилітаторами підліткових спільнот, організаторами партнерських проєктів. Для цього необхідне навчання для бібліотекарів, щоб напрацьовувати спільний досвід трансформації, розширювати коло тісної співпраці з освітніми, науковими, культурними закладами, ІТ фахівцями, бізнесом.

А. І. Гордієнко порушила низку питань про підходи у використанні штучного інтелекту, практиці популяризації історичної спадщини України, викладанні мови і літератури, а також розповіла про такі проєкти як

«Камуфляж», «Вишиванка для Героя», «Скатертина Перемоги». Вона зосередила увагу й на проблемах майнових прав, бюджетного фінансування, коштів залучення грантів та бізнесу на потреби бібліотечних установ.

Генеральна директорка Одеської національної наукової бібліотеки, заслужена працівниця культури України **Ірина Олександрівна Бірюкова** виступила з доповіддю «Обов'язковий примірник документів як елемент інституційної стратегії збереження гуманітарного простору регіонів України (на прикладі Одеської національної наукової бібліотеки)».

Вона зазначила, що система обов'язкового примірника є однаково важливою як для бібліотек, так і для видавничої сфери, й для державного бюджету в нинішніх умовах війни. Обов'язковий примірник документів має вкрай важливе значення для збереження і репрезентації культурної спадщини насамперед, а також для забезпечення доступу до інформації, зміцнення культурної ідентичності всередині країни, він є незамінним ресурсом у роботі наших інституцій національної пам'яті, зокрема бібліотек, у формуванні національного інформаційного простору і створенні потужного документного ресурсу як основи обслуговування наших користувачів. Доповідачка з болем констатувала, що нині, під час війни, дуже страждає наукова й культурна інфраструктура держави. При цьому для збереження обов'язкового примірника документів бібліотек загальнодержавного значення, які розміщені не в столичному регіоні, ці бібліотеки всемірно намагаються дієво забезпечити територіальну доступність відповідних ресурсів, працюють за системою міжбібліотечного обміну з закладами, розміщеними навіть у віддалених населених пунктах.

Детальніше розповіла доповідачка про практику забезпечення цих питань на прикладі Одеської національної наукової бібліотеки та про потреби у вирішенні порушеної проблеми.

Заступник керівника Дослідницької служби Верховної Ради України, доктор історичних наук, професор **Іван Миколайович Мищак** у доповіді «Інформаційно-аналітична підтримка законодавчого процесу: досвід та нові грані співпраці Дослідницької служби Верховної Ради України та Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського» зазначив, що скорочення часу на реагування і вирішення проблем, що виникають в державах, прискорення прийняття управлінських рішень є однією з ознак сучасного світу. Правильно зорієнтуватися в масиві інформації, яка потребує оперативного аналізу, надзвичайно складно без відповідних навичок і застосування систем обробки даних, щоб отримати інформацію, яка базується на доказах. І якщо в органах виконавчої влади такі тенденції зі створення відповідних аналітичних центрів уже давно працюють, то в парламентах вони лише набирають обертів за зразком дослідницької служби Конгресу США, яка працює вже понад сотню років. Але навіть в країнах Західної Європи ця тенденція тільки формується, в Європейському парламенті дослідницька служба створена лише 2013-го року. В Україні після тривалих дискусій щодо створення такої служби вона зорганізувалася

через нагальну потребу отримання відповідної інформації для прийняття необхідних виважених рішень тільки після початку російсько-української війни. Парламент нині потребує обробки і верифікації величезного масиву інформації, бо щороку приймає кілька сотень законодавчих актів, і це масив, який потребує й наукового дослідження, й обробки інформації. Левову частку цієї роботи покладено на дослідницьку службу. Тож ми намагаємося задіяти весь потенціал партнерів, з якими співпрацюємо. І Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського – це наш перший партнер, до якого ми звернулися, знаючи про високий потенціал установи, наявність аналітичних структур, гідний рівень фахівців, які можуть виконувати цю роботу, в тому числі для органів влади,-- підкреслив І. М. Мищак.

Доповідач означив напрями співпраці, серед яких – моніторинг інформаційного поля і відбір матеріалів певного тематичного спрямування. Перший проєкт, який вже реалізується разом, – «Путівник законодавчої діяльності в Україні. Громадське обговорення». Другий напрям – формування бази даних систематизованої інформації, зокрема, форсайт досліджень, тобто довгострокового прогнозування. Третій напрям – відбір, систематизація та верифікація матеріалів за конкретними запитами. Тож потенціал у співпраці з бібліотекою за цими напрямами величезний, бо установа вже десятки років працює за такими аналітичними системами. Щодо застосування штучного інтелекту для оброблення інформації, то доповідач застеріг, що для індивідуальних дослідників похибки, які допускає ШІ, не несуть особливих збитків, а от ціна помилки управлінських рішень у державі є надзвичайно високою. Тому в Дослідницькій службі ШІ використовується з низкою застережень і обмежень, регламентується відповідним положенням. Визначено завдання, що не підлягають обробці ШІ, наприклад, вироблення правових позицій.

Співпраця з Національною бібліотекою України імені В. І. Вернадського забезпечує ефективну роботу з інформацією, яка передається парламенту. І нині йдеться про вироблення практичних рішень щодо алгоритму співпраці, щоб повніше задіяти можливості бібліотеки і для інших органів влади, зазначив доповідач.

Доктор **Ендрю Кокс**, старший викладач Школи інформації, журналістики та комунікації Шеффілдського університету Великої Британії, координатор Спеціальної групи за інтересами зі штучного інтелекту IFLA зробив цікаву презентацію на тему «Ключові аспекти відповідального використання штучного інтелекту в бібліотеках». Він, зокрема, зупинився на питаннях розвитку чи ліцензування штучного інтелекту для бібліотечних сервісів, введення ШІ до розвитку і підготовки публічного інтересу, рекламування користувачів бібліотек щодо вибору і використання безпечних та відповідальних ШІ-сервісів, наголошенні на грамотності у сферах даних, алгоритмів та штучного інтелекту як складовій інформаційної та ширшої цифрової грамотності користувачів тощо.

Після завершення пленарного засідання конференція продовжила свою роботу в секціях, на семінарах і круглих столах.

У рамках конференції представлено також цілу низку книжкових, мистецьких та електронних виставок.

Додаткові матеріали:

Байба Молніка (Baiba Moļņika), «Ризький маніфест: від доказових даних до національних зобов'язань».

Йованна Пєкарська (Joanna Piekarska), «Діяльність Національної бібліотеки Польщі зі зміцнення компетенцій бібліотек у Польщі».

Пов'язані матеріали:

Міжнародна наукова конференція «Бібліотека. Наука. Комунікація. Інновації та розвиток на шляху до майбутнього»

Підбито підсумки Міжнародної наукової конференції «Бібліотека. Наука. Комунікація. Інновації та розвиток на шляху до майбутнього», заслухано низку звітів аспірантів НБУВ

(вгору)

Додаток 49

26.10.2026

Відкрита наука, дослідницькі інфраструктури та інновації: підсумки П'ятої міжнародної конференції «Відкрита наука та інновації в Україні 2026»

Конференція об'єднала фахову спільноту навколо практичних рішень, необхідних для формування відкритої, прозорої та взаємопов'язаної дослідницької екосистеми, розвитку міжнародної співпраці й підвищення доступності результатів наукової діяльності (O:NAUKA).

Перший день конференції розпочався з обговорення перспектив розвитку дослідницької інфраструктури України та реалізації політики відкритої науки. Учасники розглянули цифрову трансформацію наукової сфери, розвиток національних електронних систем, відкритих дослідницьких інформаційних ресурсів і механізмів інтеграції українських наукових даних до міжнародного інформаційного простору.

Окрему увагу приділили ролі відкритої дослідницької інформації у формуванні наукової політики, міжнародним інфраструктурам відкритого доступу, розвитку репозитаріїв та інструментам підвищення видимості результатів досліджень. Обговорювалися можливості міжнародних платформ, що забезпечують пошук і повторне використання наукових публікацій, а також сервіси, які допомагають дослідникам знаходити наукові ресурси та розширювати співпрацю.

Важливою складовою дискусії стало представлення досвіду розвитку Національної електронної науково-інформаційної системи URIS та її еволюції як елемента цифрової інфраструктури української науки. Учасники також розглянули підходи до формування екосистем дослідницьких знань,

відкриття доступу до спеціалізованих дослідницьких інфраструктур і забезпечення доступності даних для міжнародної наукової співпраці, зокрема в галузі полярних і морських досліджень.

Друга тематична панель першого дня була присвячена сучасним викликам дослідницьких практик та реформуванню оцінювання наукової діяльності.

Учасники обговорили формування довіри до відкритої науки, забезпечення якості наукових журналів, особливості оцінювання видань діамантового відкритого доступу та обмеження традиційних підходів, які спираються переважно на індексацію й кількісні показники.

Значну увагу приділили розвитку інформаційних систем досліджень (CRIS), стратегічній ролі Європейської хмари відкритої науки (EOSC), а також впливу відкритих практик на видимість наукових результатів, міжнародну співпрацю та оцінювання досліджень. Окремим напрямом стало відповідальне використання штучного інтелекту в університетах і розвиток компетентностей науково-педагогічних працівників для роботи з новими цифровими інструментами.

Окрема панель першого дня була зосереджена на відкритих дослідницьких даних, їх якісному описі, доступності та повторному використанні. Учасники розглянули роль постійних ідентифікаторів дослідницьких організацій ROR, стандартизацію метаданих наукового обладнання та інституційні практики управління дослідницькими даними.

Представлений досвід українських наукових установ дав змогу обговорити організаційні підходи до управління даними, розвиток відповідних компетентностей і виклики, пов’язані з узгодженням дослідницької інформації між різними системами. Також ішлося про структурні проблеми наукової видавничої екосистеми та роль наукових журналів у глобальній комунікації.

Ці питання безпосередньо пов’язані з реалізацією принципів FAIR, відповідно до яких дослідницькі дані мають бути придатними для пошуку, доступними, сумісними та придатними для повторного використання. Розвиток таких практик створює передумови для відтворюваності досліджень, ефективнішого обміну знаннями та інтеграції українських даних у європейські й міжнародні дослідницькі інфраструктури.

Другий день конференції розпочався з панелі, присвяченої академічній доброчесності та етиці наукових досліджень. Учасники обговорили розвиток публікаційної етики, українські реформи у сфері наукового видавництва та нові виклики, пов’язані з використанням штучного інтелекту в дослідницькому процесі, академічному письмі й рецензуванні.

У центрі уваги були також доказові підходи до оцінювання досліджень, інфраструктури відкритої науки та інструменти забезпечення якості даних в інформаційних системах досліджень. Міжнародний досвід продемонстрував значення узгоджених процедур, технічних інструментів і професійних компетентностей для підтримки надійності наукової інформації.

Окремо розглянули міжнародні ініціативи, які сприяють доступу до наукових знань і використанню досліджень для розв'язання суспільно важливих завдань. Також було представлено проєкти та сервіси ДНТБ України, спрямовані на розвиток відкритої науки й усунення бар'єрів у доступі до наукової інформації.

Наступна панель була присвячена правовим аспектам відкритої науки. Учасники обговорили можливості розвитку авторського права в Україні, роль бібліотек у підтримці відкритого доступу та правові механізми, необхідні для відповідального поширення наукових результатів.

Особливу увагу приділили поєднанню відкритого доступу до публікацій і дослідницьких даних із захистом прав інтелектуальної власності та інформації з обмеженим доступом. Розглядалися також європейські правові механізми протидії дезінформації та їхній зв'язок із розвитком відкритої науки.

Обговорення підкреслило, що відкритість досліджень потребує не лише технічної інфраструктури, а й зрозумілих правових правил, належного ліцензування та механізмів захисту законних інтересів авторів, установ і суспільства.

Окрему увагу другого дня приділили розвитку інноваційної екосистеми України. У межах тематичної сесії, присвяченої європейській співпраці у сфері науки й технологій (COST), обговорили законодавчі засади інноваційної діяльності, інструменти державної підтримки, розвиток стартапів і взаємодію науки з реальним сектором економіки.

Учасники розглянули механізми перетворення наукових результатів на прикладні розробки, можливості досліджень на замовлення бізнесу, підтримку українських стартапів, розвиток трансферу технологій та міжнародні проєкти, спрямовані на посилення конкурентоспроможності інноваційних екосистем.

Важливим напрямом стала міжнародна співпраця у сфері цифрових інфраструктур і формування мереж підтримки управління дослідницькими даними. Обговорювалися створення центрів компетенцій, розвиток вузлів EOSC, використання відкритих ліцензій і розширення доступності наукових результатів.

Завершальна тематична панель охопила розвиток цифрових ресурсів і навичок, необхідних для сучасної наукової діяльності. Учасники розглянули міжнародні проєкти цифрової співпраці, мережеві моделі управління дослідницькими даними, використання відкритих ліцензій та перехід від окремих електронних архівів до взаємопов'язаних екосистем відкритої науки.

Окремі доповіді стосувалися меж традиційної бібліометрії, альтернативних підходів до вимірювання наукової діяльності та інтеграції архівів наукових монографій у простір відкритої науки.

Ці теми доповнили ширшу дискусію про цифрову компетентність дослідників, викладачів і студентів, відповідальне використання штучного

інтелекту, розвиток цифрових освітніх платформ і необхідність системного підходу до роботи з науковою інформацією.

Наскрізними темами двох днів стали інтеграція України до Європейського дослідницького простору, розвиток сумісних цифрових систем, якісне управління дослідницькими даними, відповідальне оцінювання науки, дотримання принципів академічної доброчесності та зміцнення зв'язків між наукою, освітою й інноваційним сектором.

Для реалізації принципів відкритої науки важливими залишаються координація між установами, розвиток професійних компетентностей, використання міжнародних стандартів та інструментів, а також формування умов для повторного використання наукових результатів.

Якщо ви не змогли долучитися до заходу наживо або бажаєте переглянути окремі доповіді повторно, записи обох днів конференції доступні на YouTube-каналі Державної науково-технічної бібліотеки України:

- **Перший день — 21 жовтня 2026 року:** переглянути запис на YouTube
- **Другий день — 22 жовтня 2026 року:** переглянути запис на YouTube

Докладніше про конференцію та її програму: conference2026.dntb.gov.ua. (вгору)

Додаток 50

16.10.2026

ПІСЛЯ ФРОНТУ – В НАУКУ

Що потрібно для гідного повернення

Кар'єра з перервою на війну

Форум став майданчиком, де державні структури, наукова спільнота та сектор оборони шукали спільну мову для підтримки захисників і захисниць (Світ).

Як наголосила керівниця експертної групи з питань стратегування та інтеграції до Європейського дослідницького простору директорату розвитку науки МОН України Олена Макаренко, служба стає вимушеною перервою в науковій кар'єрі, тому завдання держави – зробити повернення вчених до досліджень зрозумілим і гідним. До того ж самі ветерани приносять у науку унікальний досвід управління, аналізу та лідерства в екстремальних умовах.

Помічник-консультант народного депутата Євгеній Комар підкреслив, що сучасна війна – це протистояння технологій, а інноваційна компонента є головним рушієм на полі бою. Саме тому технологічні здобутки бійців мають лягти в основу стратегічного планування відбудови країни.

Ректор Української державної льотної академії Богдан Стецюк розповів, що нині 45% їхніх аспірантів захищають Україну. За словами Стецюка, сучасна війна – це протистояння технологій, інтелекту та стратегій, і переможе та держава, яка вийде вперед у цих сферах.

Своєю чергою голова Ради молодих учених при МОН Анастасія Сімахова підсумувала, що головне завдання подібних ініціатив – будувати міст між цивільною та військовою наукою. Вона відзначила важливість залучення міжнародних партнерів, зокрема США, для переймання досвіду реінтеграції ветеранів в цивільне та академічне життя.

Від казарми до кампусу: що чекає ветерана в американському університеті

Перша панельна дискусія форуму відкрилася поглядом на міжнародну практику – досвід США у реінтеграції колишніх військових до академічного середовища. Перед українськими колегами виступив професор Карл Кастро, директор програм для військових та ветеранів Університету Південної Каліфорнії. За його словами, вступ ветеранів до університетів починається з міцного державного фундаменту: американська програма GI Bill повністю покриває вартість чотирирічного навчання, книг та забезпечує щомісячну стипендію на проживання. Втім, фінансування – це лише база. Головним викликом залишається «культурний перехід» від армійського середовища до цивільного кампусу.

Для успішної адаптації ветеранам передусім необхідні закриті базові потреби та належне житло, особливо для тих, хто має сім'ї. Кастро підкреслює, що колишні військові часто приходять на навчання з невирішеними питаннями фізичного чи ментального здоров'я, тому університети мають гарантувати доступ до кваліфікованої підтримки. Допомагають у цьому й спеціальні студентські центри у кампусах, які створюють безпечний простір для спілкування з побратимами та подолання бюрократичних бар'єрів, хоча подібної уваги, на жаль, досі часто бракує родинам ветеранів.

Водночас професор зауважує, що колишні військові приносять у науку унікальні лідерські якості, витримку та розуміння командної роботи, коли рухаються зі швидкістю найповільнішого учасника. Проте їхня звичка до надто прямої комунікації іноді потребує м'якого коригування під час взаємодії з цивільними колегами. Окремо американський експерт наголосив, що міцний фундамент психологічної стійкості майбутніх вчених закладається ще на передовій – через щиру турботу командирів про здоров'я та безпеку своїх людей і вміння відкрито говорити про найскладніші втрати.

Як технології змінили поле бою

У своїй доповіді «Національна безпека України в умовах технологічної трансформації сучасної війни» доцент Національної академії сухопутних військ Тарас Кравець зосередився на тому, як технології змінили сам шлях від спостереження до ухвалення рішень на полі бою. Головна мета його виступу на форумі – поєднати суто армійський досвід із цивільною наукою та закликати академічну спільноту до співпраці у сфері аналізу даних, кібербезпеки й підготовки кадрів.

За словами спікера, безпілотники та цифрові карти дають величезний масив інформації, але створюють гострий дефіцит часу. Швидкість її

надходження зросла до секунд, тому головним ризиком стала швидка, проте неперевірена інформація, де хибне рішення може стати фатальним.

Кравець виділив ключові загрози сучасного поля бою: вразливість зв'язку, кіберризики та залежність від людського фактора. Без стійких каналів передання інформації найновіші системи стають даремними, тому військовий науковець наголосив на критичній потребі резервування каналів і сценаріїв дій.

Окрему увагу було приділено розвідці з відкритих джерел (OSINT). Поєднуючи фрагменти цивільних фотографій чи карт, можна отримати точну картину подій, як це було під час аналізу наслідків затоплення на Херсонщині. Проте цей інструмент працює в обидва боки: навіть випадковий побутовий знімок у соцмережах може надати ворогу цінну інформацію. На завершення дослідник заявив, що найдосконаліші технології даремні без підготовлених людей, тому оборонний сектор гостро потребує спільних із цивільними науковцями освітніх та дослідницьких проєктів.

Знайти себе після фронту

У відеоформаті до учасників форуму долучилися американські дослідники – професор Університету Південної Каліфорнії Роберт Террілл та ветеран армії США, науковець Едіберто Арамбула. Спікери поділилися досвідом унікальної магістерської програми з бізнесу для ветеранів, а їхньою головною метою було показати українським колегам, що їхній виш є не просто місцем для видачі дипломів, а безпечним середовищем, де людина відновлює власну ідентичність і будує наступний етап життя.

В основі їхньої моделі лежить когортне навчання: колишні військові навчаються в одній групі протягом року, де повністю скасовуються армійські ранги та будь-яка ієрархія. Замість конкуренції викладачі стимулюють взаємопідтримку та сфокусованість на особистісному зростанні. Американські фахівці пропонують робити акцент не лише на здобутті професійних навичок, а й на глибокому самоусвідомленні – розумінні своїх сильних сторін, перекладі фронтового досвіду мовою цивільного менеджменту та формуванні нових життєвих цілей. Доктор Арамбула окремо відзначив важливість інструментів сторітелінгу – через написання власних історій чи поезії ветерани легше осмислюють пройдений шлях і долають ізоляцію. Наостанок дослідники наголосили, що створення таких програм у вишах вимагає активних внутрішніх лідерів-рушіїв, а також міцного партнерства між університетами, бізнесом та державою, адже самотужки жоден навчальний заклад із цим викликом не впорається.

Науковий супровід підготовки військових психологів

До форуму долучилися науковці Державної науково-педагогічної бібліотеки України ім. В.О. Сухомлинського – професорки Ольга Лучанінова та Ганна Романова, а також їхній колега Геннадій Міськов. Вони презентували трирічний проєкт із дослідження та створення інформаційно-аналітичного супроводу для підготовки військових психологів. Мета

команди – забезпечити викладачів і практиків систематизованою аналітикою, цифровими ресурсами та сучасною методологією.

У своїй доповіді Ольга Лучанінова підкреслила, що на п'ятому році повномасштабного вторгнення професія військового психолога набула кардинально нових вимірів. Головні виклики – брак кадрів і застарілі цивільні методики. Співвідношення одного психолога на 400 бійців є критичним, тоді як норма – 1 на 40–100 осіб. Окрім того, український досвід є унікальним: адже на відміну від стандартних концепцій НАТО, наші військові перебувають під подвійним стресом – і на передовій, і через постійну загрозу для власних родин у тилу.

Дослідники пропонують об'єднати військову психологію та педагогіку у відкритому освітньому просторі, розробивши цифрове портфоліо та бази знань для Військового інституту КНУ й інших навчальних закладів. Спікери закликали військовослужбовців до активної співпраці, наголосивши, що їхній практичний досвід має стати основою нових наукових праць, а професійна психологічна підтримка оборонців є запорукою боєздатності всієї країни.

Військова психологія

Першу панельну дискусію форуму завершив виступ науковців ДНПБ України ім. В.О. Сухомлинського – Ярослава Пилипчука, Олени Кравченко та Ольги Кайтановської. Спікери презентували дослідження з історії становлення української військової психології та педагогіки. Вони продемонстрували, як українська наукова школа еволюціонувала від 1990-х років до сьогодення, та показали, що сучасна система психологічного супроводу військ спирається на академічний фундамент.

У своїй доповіді Ярослав Пилипчук виділив ключові етапи розвитку галузі: від заснування Київського військово-гуманітарного інституту у 1992 році та перших спеціалізованих вчених рад до формування офіційної Психологічної служби ЗСУ у 2005–2006 роках. Науковець підкреслив: якщо до 2014 року академічне середовище здебільшого узагальнювало теоретичний і закордонний досвід, то з початком російсько-української війни стався якісний прорив. Події АТО та повномасштабне вторгнення російських військ вивели вітчизняну військову психологію на прикладний рівень, сформувавши унікальні методики роботи з бойовою травмою та відновленням військовослужбовців, які сьогодні є цінними для всього світу.

Ресурсна стійкість: чому страх є союзником ворога, а віра – зброєю

Переходячи від академічних досліджень до практичного блоку, учасники форуму долучилися до майстер-класу професорки Львівського національного університету імені Івана Франка Наталії Жигайло. Спікерка презентувала авторську програму розвитку духовних цінностей, покликану зберегти психічне та фізичне здоров'я людини в умовах тривалого стресу війни. Головна мета виступу – дати фахівцям і молоді дієві інструменти саморегуляції та відновлення ресурсності.

Презентована програма базується на комплексному дослідженні, яке виявило високий рівень тривоги та напруги серед понад 60% опитаних

студентів і їхніх родин. На противагу апатії, науковиця пропонує модель «духовної особистості», спираючись на чинники саморегуляції: волю, совість і віру. У практичному вимірі це означає наповнення своєї щоденної праці сенсом, дотримання інформаційної гігієни, фізичну активність, збереження сну та взаємопідтримку. Наостанок Наталія Жигайло підкреслила: «Паніка й страх – вірні супутники ворога та поразки, тоді як віра у перемогу є найсильнішим мотивуючим чинником самої перемоги».

Екосистема підтримки: держава, освіта та громади для реінтеграції

Розширюючи перспективу форуму від суто академічних питань до комплексної взаємодії суспільства, третю панель відкрила виступом начальниця управління ветеранської освіти та бізнесу Міністерства у справах ветеранів України Олена Братиця.

Головна мета її доповіді – презентувати міжсекторальну співпрацю як цілісну систему реінтеграції, де ветеран є не пасивним отримувачем послуг, а активним суб'єктом.

Олена Братиця наголосила, що жодна установа не здатна самотужки забезпечити повернення людини до цивільного життя. Потреби в медичній реабілітації, психологічній підтримці, перенавчанні, житлі чи започаткуванні бізнесу виникають одночасно. Спікерка підкреслила роль Міністерства у створенні прозорих маршрутів, цифровізації послуг і визнанні військового досвіду через Національне агентство кваліфікацій. Ключовою ланкою цієї системи стає інститут фахівця із супроводу, який допомагає ветерану за його власним запитом. Прикладом такої комплексної взаємодії вже є програма підтримання ветеранського підприємництва через гранти та мікрофінансування Українського ветеранського фонду.

Від командира взводу до підприємця

Практичний блок продовжив Максим Стукало – ветеран російсько-української війни, боєць з інвалідністю, засновник соціального проєкту «Mandry in UA» та голова громадської організації «Центр реінтеграції ветеранів «Ветерани – майбутнє України». Мета його доповіді – на власному прикладі показати, що ветеранське підприємництво є не просто бізнесом, а потужним інструментом зцілення, пошуку нових сенсів та економічної незалежності..

Пройшовши шлях від топменеджера у великих корпораціях до командира взводу під Вугледаром і складного подолання ПТСР, Максим знайшов порятунок у волонтерстві та створенні власної справи. Отримавши грант від Українського ветеранського фонду, він започаткував проєкт із розвитку кемпінг-культури та оренди автономних будиночків на колесах для відпочинку й реабілітації ветеранів. Спікер наголосив, що військові здобувають на передовій унікальні компетенції – швидкість ухвалення рішень у невизначеності, лідерство та відповідальність, які є безцінними в бізнесі. Водночас він підкреслив важливість розвитку інклюзивних програм, допомоги побратимам із працевлаштуванням та налагодження діалогу між ветеранами й цивільним суспільством.

Чому у бойовому стресі старі правила не працюють

Професорка кафедри іноземних мов та військового перекладу Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного Анна Жукова спільно з начальником кафедри полковником Романом Нанівським презентували практичний курс англійської мови для військових та фахівців оборонного сектору «Your English is a weapon». Головна мета проєкту – сформувати надійну іншомовну комунікативну компетентність, необхідну для ефективної взаємодії зі Збройними силами держав-членів НАТО та роботи з міжнародними документами.

Автори наголосили, що в умовах бойового стресу складні когнітивні конструкції та класичні правила стають недоступними, тому підручник базується на принципі мови для спеціальних цілей (ESP) та мінімальному комунікативному ядрі. Замість окремих слів курс пропонує заучування готових мовних блоків (формулювальних послідовностей) для радіообміну, звітів і тактичних завдань. Книга обсягом 65 сторінок містить 10 прикладних уроків, доповнених цифровими інтерактивними інструментами (Quizlet, Wordwall) через QR-коди, що дозволяє курсантам та офіцерам автономно тренувати навички швидкої реакції та мовної сумісності.

Підсумок: людина в центрі

Підсумовуючи форум, співорганізаторка заходу, заступниця голови Ради молодих вчених при МОН з питань безпекового напряму Мирослава Калашник-Рибалко зазначила, що теми виступів були різні: від історії військової психології й освітніх програм до ветеранського бізнесу та співпраці різних відомств. Але в центрі кожної з них була людина.

Головне завдання форуму, за її словами, – створити умови, за яких ветерани й ветеранки зможуть безпечно повернутися до професійного життя, обрати новий напрям і розвиватися в науці. Організатори сподіваються, що захід підштовхне учасників до спільних проєктів: для підтримки військових потрібна узгоджена робота держави, університетів і громадськості.

Підготувала Світлана ГАЛАТА

(вгору)

Додаток 51

03.10.2026

Конференцію організовано в межах спільного українсько-швейцарського наукового проєкту «Михайло Драгоманов: Швейцарія на українській інтелектуальній мапі Європи» (Mykhailo Drahomanov: Switzerland on Ukraine’s Intellectual Map of Europe), який реалізують Університет Лозанни та Інститут історії України Національної академії наук України за підтримки Швейцарського національного наукового фонду (SNSF) і Національного фонду досліджень України (НФДУ) (Інститут історії України НАН України).

Програма конференції охопила широке коло проблем. У фокусі форуму — швейцарський період життя й діяльності Михайла Драгоманова, його

інтелектуальні та особисті зв'язки, рецепція швейцарських моделей демократії, федералізму, децентралізму й самоврядування, а також репрезентація українського питання в європейських політичних і суспільних дискусіях другої половини XIX — початку XX ст.

Дослідження спадщини Михайла Драгоманова в європейському контексті відкриває нові перспективи для студіювання інтелектуальних взаємозв'язків України та Європи, історії політичних ідей і формування української модерної політичної думки.

Співробітники Інституту історії України Національноїй академії наук України представили дослідження, присвячені інтелектуальній спадщині Михайла Драгоманова, його читацьким практикам та осмисленню історичного простору. Зокрема, Олексій Ясь представив доповідь «Переосмислення простору: політична свобода на мапі Європи Драгоманова», Світлана Блащук «Репертуар читання Драгоманова у Швейцарії (1876–1889)», Ярослава Верменич «Переосмислення концепцій децентралізації Драгоманова в контексті європейського прогресу України», Оксана Юркова «Цифровий архів Михайла Драгоманова на перехрестях цифрової та традиційної гуманітаристики».

Детальніше ознайомитися з програмою можна за посиланням:
https://drahomanov.history.org.ua/.../mykhailo.../
(вгору)

Додаток 52

07.10.2026

Установи НАН України взяли участь у хакатоні Kyiv City Accelerator 2026

Захід відкрив директор департаменту **Володимир Костіков**. За його словами, хакатон дає змогу залучити стартапи науковців та їхні інновації до пошуку й підтримки інноваційних рішень для столичних підприємств. Одним із нагальних завдань такої співпраці є поліпшення економічної активності підприємств і критичної інфраструктури. Серед очікуваних результатів він назвав розв'язання спільних для багатьох підприємств проблем енергостійкості, енергозабезпечення та ефективного управління персоналом. Захід проводять на виконання міської цільової програми сприяння розвитку промисловості, підприємництва та споживчого ринку на 2024–2028 роки (Academ.City).

У програмі **взяли участь одинадцять підприємств Києва**: Logoplaste Ukraine, «МК Поліграфія», «САГЕНА», ПрАТ «УТК», KF Systems, «Ореол-1», «Система-Інвест», «Проф Альп Груп», Building Telecom, «МР Інжиніринг» та «Марцек-Дніпропак». Вони представляють різні сегменти міської промисловості: від пакування й поліграфії до компресорного та машинобудівного обладнання, промислової біотехнології, перероблення CO_2,

композитних матеріалів, телекомунікаційної інфраструктури та енергетичних рішень.

Серед запитів підприємств — енергоефективність і енергостійкість виробництва, промислова утилізація біогенного CO_2, AI/IoT-моніторинг компресорного обладнання, автономне живлення й накопичення енергії, роботизація, нові композитні матеріали, діагностика та second life акумуляторів, логістика й фінансування модернізації. Загалом підприємства сформували близько 140 запитів. На запрошення open call та цільовий пошук рішень надійшло 95 заявок від стартапів і наукових команд, а в заході 2 жовтня взяли участь понад 60 представників підприємств, стартапів, науки, експертного середовища та партнерських організацій.

> «За своїм дизайном це, мабуть, найскладніший хакатон, який ми робили, тому що тут одночасно є велика кількість дуже різнопланових викликів із різних галузей. Нам потрібно було підбирати стартапи та наукові команди не під одну тему, а одразу під десятки абсолютно різних завдань — від енергетики та AI до матеріалознавства, автоматизації, фінансування й перероблення CO_2. Загалом ми отримали 95 заявок від стартапів та науковців, і дуже раді такій активності попри всі обставини. Київ ставить масштабні завдання: ми беремо одразу декілька проблем і намагаємося знайти для них практичні рішення», — наголосила **Олена Малицька, директорка ISE Group та ISE Corporate Accelerator.**

Від ідеї до впровадження: що пропонує Academ.City

Що технопарк Academ.City може зробити для стартапів і підприємств, розповіла програмна **менеджерка проєкту Олена Василевська**.

> «Наш проєкт спрямований на те, щоб забезпечити зв’язок науки з бізнесом, з підприємствами соціального напряму та муніципальними регіональними структурами. Сьогодні, під час хакатону, ми зосереджуємося на біотехнологіях, зеленій енергетиці й екології, цифрових технологіях, штучному інтелекті, нових матеріалах, зеленій хімії. Напрями ми обрали, ґрунтуючись на запитах підприємців», — зазначила пані Олена. — Ми супроводжуємо роботу від ідеї до реалізації проєкту».

Вона розповіла, що в КАУ є кілька відділів, здатних забезпечити весь шлях від ідеї до її комерційного або соціального застосування, а також розробити дорожню карту, допомогти в пошуку грантів тощо.

За словами Олени Василевської, команда допомагає швидко знайти фінансування через грантові та інші програми й супроводжує юридичну реєстрацію. Вона нагадала, що НАН України та її інститути — державні установи, які фінансуються державою. Тому мета проєкту — забезпечити передання прав інтелектуальної власності на етапі виробництва: кожну технологію чи прилад має супроводжувати цей юридичний процес. За нього відповідає офіс трансферу технологій, який готовий не лише консультувати, а й забезпечувати конкретні кроки.

Академічна наука на хакатоні

Національну академію наук на хакатоні **представили чотири інститути**. Для кожного з них за результатами підбору визначили підприємства, з якими можлива взаємовигідна співпраця.

1. Для Інституту електрозварювання ім. Є.О. Патона підібрали три підприємства. Компанія «Проф Альп Груп» шукає консультації й нові технології зварювання. Logoplaste Ukraine цікавить подовження ресурсу металевих формувальних деталей, нові сплави та зносостійкі покриття. ПрАТ «УТК» хоче підвищити ефективність машинобудівного виробництва без збільшення кількості персоналу.
2. Інститут загальної та неорганічної хімії теж отримав три рекомендації. Building Telecom зацікавлений у діагностиці, ремонті та продовженні життєвого циклу літій-іонних батарей. «Ореол-1» шукає промислове автономне живлення на 30–36 годин, а «Система-Інвест» — способи стабілізувати електроживлення для чутливого обладнання.
3. Інститут клітинної біології та генетичної інженерії дістав можливість обговорити з Logoplaste Ukraine очищення води в замкненому виробничому контурі, а з ПрАТ «УТК» — потоковий онлайн-аналіз рідин.
4. Інститут економіко-правових досліджень імені В.К. Мамутова може долучитися до пошуку фінансових рішень: «Ореол-1» цікавлять пільгове кредитування та гранти на енергообладнання, а KF Systems — модель фінансування контейнерної інфраструктури міста.

Також у хакатоні взяли участь Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського, СТОВ «СІНЕРДЖІ»/BASF та Unitech Synergies Limited. Серед тем можливої співпраці — композитні матеріали для контейнерів і пакування, нові сплави та захисні покриття для обладнання, а також енергоспоживання й охолодження виробничих систем.

Від хакатону — до пілотних проєктів

За словами Олени Малицької, більшість запитів підприємств безпосередньо пов’язані зі стійкістю промисловості в умовах війни.

> «Усі ці теми сьогодні нагальні: енергоефективність та енергостійкість виробничого процесу, автоматизація і цифровізація бізнес-процесів, дефіцит персоналу, композитні та нові матеріали, фізична стійкість обладнання, логістика та фінансування модернізації. Партнерства дають змогу підприємствам не починати пошук рішення з нуля, а швидше знаходити потрібні технології та експертизу. Саме тому наше завдання — перевести знайомство на хакатоні у конкретний пілот або партнерство», — додала вона.

Хакатон став першим етапом Kyiv City Accelerator 2026. Найперспективніші рішення перейдуть до акселераційної програми, де стартапи, науковці та підприємства спільно доопрацьовуватимуть пропозиції, моделі партнерства та пілотні проєкти. Наступний ключовий етап — Demo Day 6 листопада, під час якого фінальні команди презентують підприємствам доопрацьовані рішення та пропозиції щодо впровадження.

Довідково:

ISE Group — міжнародна інноваційна платформа, корпоративний акселератор і think tank, що працює з компаніями, державними інституціями, університетами, R&D-центрами та технологічними командами. ISE Corporate Accelerator реалізує корпоративні та міські акселераційні програми, проводить технологічний scouting, допомагає компаніям формувати інноваційні виклики, підбирати рішення, запускати пілоти та вибудовувати партнерства зі стартапами й науковцями.

Academ.City — інноваційна екосистема та науковий парк, що розвивається навколо Київського академічного університету та інститутів Національної академії наук України. Платформа допомагає поєднувати наукові розробки, дослідницькі команди й технологічні стартапи з практичними запитами бізнесу, а також підтримує формування R&D-партнерств і вихід на грантові та інноваційні програми.

Підготувала Світлана ГАЛАТА для «Газети «Світ»»

(вгору)

Додаток 53

22.10.2026

МОН оголошує перший конкурс прикладних досліджень і розробок на замовлення українського бізнесу

«Ми змінюємо саму логіку підтримки прикладної науки. Відправною точкою має бути конкретна потреба — технічне завдання, яке сформоване підприємством. Бізнес розуміє, яке саме рішення йому потрібне, для збільшення доданої вартості та технологічності, наукова команда має компетенції для його створення, а держава допомагає розділити ризики та фінансування на етапі дослідження і розробки. Для нас важливо, щоб результатом таких проєктів були не лише звіти, а технології, прототипи та рішення, які доходять до виробництва і створюють позитивний економічний ефект в Україні», — зазначив заступник міністра освіти і науки України **Денис Курбатов** (Міністерство освіти і науки України).

Конкурс передбачає два способи подання заявок.

1. **Заявка за технічним завданням ініціатора**

У цьому випадку наукові команди пропонують рішення на вже сформовані технологічні запити бізнесу.

Державний заклад вищої освіти або державна наукова установа, які не мають бізнес-партнера, можуть обрати для виконання технічне завдання бізнесу, яке включене до Переліку технічних завдань та тематик за запитом ініціатора, які внесені на конкурс для відбору виконавців, та подати Заявку на запит ініціатора.

2. Спільна заявка бізнесу та потенційного виконавця

Підприємство та державний університет або наукова установа можуть самостійно сформувати спільну тему і подати спільну заявку, яка повинна відповідати пріоритетним напрямам конкурсу.

Пріоритетними напрямами конкурсу є технології для національної безпеки й оборони, енергетики та енергоефективності, транспортної та ракетно-космічної галузей, авіа- і суднобудування, нових матеріалів і нанотехнологій, агропромислового комплексу, медицини та фармацевтики, чистого виробництва й охорони довкілля, а також інформаційних і комунікаційних технологій та робототехніки.

Учасниками Конкурсу можуть бути:

Виконавці — державні заклади вищої освіти та державні наукові установи, які пройшли державну атестацію у визначеному законодавством порядку та здійснюватимуть спільні прикладні наукові дослідження і науково-технічні (експериментальні) розробки.

Ініціатори — суб'єкти малого, середнього або великого підприємництва, які визначають потребу в проведенні спільних прикладних наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок, а також забезпечують співфінансування відповідно до умов Конкурсу.

Загальний обсяг державної фінансової підтримки конкурсу становить 82,7 млн грн. Частка державного фінансування залежатиме від розміру підприємства-партнера:

- до 65% вартості проєкту — для проєктів, що реалізуються спільно з малим бізнесом;
- до 60% — для проєктів, що реалізуються спільно з середнім бізнесом;
- до 50% — для проєктів, що реалізуються спільно з великим бізнесом.

Решту забезпечує бізнес-партнер на умовах співфінансування.

Максимальний строк реалізації одного проєкту становить **до 18 місяців**. Під час оцінювання враховуватимуть, зокрема, унікальність запропонованого рішення, його комерційну придатність, можливість практичного впровадження, рівень технологічної готовності та прогнозований соціально-економічний ефект для України.

Спеціально для учасників конкурсу розроблено зручний гайд, у якому покроково пояснили умови участі, механізм співфінансування, вимоги до проєктів та порядок подання заявки. У ньому ви зможете швидко знайти відповіді на основні запитання та перевірити, чи відповідає ваш проєкт умовам конкурсу.

Заявки подаються в електронній формі через Національну електронну науково-інформаційну систему.

Кінцевий строк приймання документів на участь у Конкурсі 17 год 00 хв 20 листопада 2026 року.

Інформаційно-аналітичний супровід конкурсу забезпечуватиме Агенція прикладних досліджень. Вона допомагатиме науковим командам і підприємствам знаходити партнерів, формувати тематику та технічні

завдання, а надалі — супроводжуватиме впровадження і комерціалізацію результатів.

Конкурс проводиться в межах експериментального проєкту щодо організації та проведення конкурсного відбору спільних прикладних наукових досліджень і науково-технічних розробок на замовлення бізнесу, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 26 серпня 2026 року № 1075.

Підготовка та запуск першого конкурсу прикладних наукових досліджень і науково-технічних розробок на замовлення бізнесу стали можливими, зокрема, завдяки експертній та аналітичній допомозі, наданій у межах спільного проєкту Міністерства освіти і науки України та Світового банку «Удосконалення вищої освіти в Україні заради результатів» (UIHERP).

(вгору)

Додаток 54

14.10.2026

Національний університет «Київський авіаційний інститут» та Massachusetts Institute of Technology розпочали Ukraine Innovation and Engineering Lab: понад 100 учасників створюватимуть інженерні рішення для українських компаній

Програма охоплює напрями, важливі для розвитку технологічного потенціалу України: штучний інтелект, робототехніку, автономні системи, авіакосмічні технології, кібербезпеку, цифрові системи, сенсори, зв’язок і сучасні виробничі технології (Міністерство освіти і науки України).

Подія об’єднала учасників, міжнародних та українських експертів, представників університету й технологічних компаній, які долучилися до реалізації програми.

Із вітальним словом до учасників звернулася президентка КАІ Ксенія Семенова. Вона представила роль університету в розвитку інженерної освіти та співпраці з технологічними компаніями.

«Насправді головна мета цього курсу — створити найбільш сприятливі умови для того, щоб ви стали успішними у своїх проєктах. Якщо за ці 10 тижнів ви створите крутий прототип, крутий проєкт, то компанія, яка є його замовником, буде рада бачити вас у своїй команді, працювати з вами надалі та впроваджувати вашу технологію. Крім того, у вас є можливість самим розвивати власні компанії. Зараз увесь світ намагається допомогти Україні перемогти у цій війні, тому дуже бажаю вам не втратити цей шанс.

Я була вражена тим, наскільки особисто Джин Кесельман, його команда та команда Массачусетського технологічного інституту допомагають Україні, наскільки вони підтримують розвиток українських інженерних стартапів.

Також хочу подякувати нашим партнерам за те, що вони повірили, що ми можемо запустити такий курс і що він буде успішним як для їхніх компаній, так і для молодих людей, які сьогодні тут. Попри складну безпекову ситуацію в країні, ми зробимо все, щоб у вас усе вдалося», — **Ксенія Семенова**, президентка КАІ.

Для КАІ Ukraine Innovation and Engineering Lab є продовженням трансформації університету та розвитку моделі освіти, у якій навчання, наука й технології працюють разом. Університет розвиває власну інженерну інфраструктуру, створює лабораторії спільно з партнерами та залучає міжнародну експертизу до підготовки фахівців.

Важливою складовою Ukraine Innovation and Engineering Lab є партнерство держави, університету та технологічного бізнесу. Державним партнером програми виступає Міністерство освіти і науки України, а до її реалізації долучилися провідні українські технологічні компанії Skyfall, Sine Engineering, Warbirds та Frontline Robotics, а також рекрутингова агенція NDA Recruitment.

«Сьогодні Україні потрібні інженери, які здатні перетворювати наукові знання на конкретні технологічні рішення. Саме тому для нас важливо розвивати модель, у якій університети працюють безпосередньо з бізнесом, а студенти й молоді дослідники отримують можливість вирішувати реальні виробничі та технологічні завдання. Співпраця КАІ та MIT — хороший приклад того, як міжнародна експертиза, потенціал українських університетів і запит індустрії можуть працювати разом. Наше завдання — створювати умови, щоб такі партнерства ставали системною практикою, а розробки українських інженерів знаходили практичне застосування та посилювали технологічну спроможність країни», — зазначив заступник міністра освіти і науки України **Денис Курбатов**.

Компанії не лише підтримують програму, а й надають реальні інженерні кейси та працюють безпосередньо з командами учасників. Завдяки цьому навчання виходить за межі академічних завдань: учасники працюватимуть над актуальними технологічними викликами української індустрії, розроблятимуть власні рішення та перевірятимуть їх на практиці.

Представники компаній-партнерів також виступили під час офіційного відкриття програми. Вони розповіли про важливість розвитку інженерних компетенцій, співпраці університетів із технологічною індустрією та підготовки фахівців, здатних створювати нові рішення для України.

Повний текст
(вгору)

08.10.2026

Україна посилює технологічну самодостатність та готує умови для розвитку напівпровідникової галузі

«Технологічна самодостатність — це здатність України створювати критично важливі технології, компоненти та обладнання всередині країни. Ми маємо сильних інженерів і технологічні компанії, але значну частину компонентів досі імпортуємо. Тому наше завдання — розвивати власні конкурентні ланки технологічних ланцюгів і інтегрувати їх у європейську систему. Один із напрямів технологічної самодостатності — напівпровідники, де ми хочемо знайти свої сильні компетенції та створити умови для розвитку галузі в Україні» Наталя Денікеєва, заступниця Міністра цифрової трансформації (Міністерство цифрової трансформації України).

Напівпровідники — це складний, але стратегічно важливий напрям для України. Вони правлять за основу для багатьох сучасних технологій: від штучного інтелекту та електроніки до телекомунікацій і оборонних систем. І щоб розвиватися, ця галузь потребує значних інвестицій і державних стимулів для їх залучення.

«*Напівпровідникова галузь потребує значних капітальних інвестицій — у виробничі потужності, обладнання, R&D та інженерну інфраструктуру. Бізнес самостійно навряд чи зможе взяти на себе такі витрати. Особливо на етапі формування нового ринку. Тому завдання держави — створити зрозумілі та конкурентні умови для інвесторів, знизити бар'єри для запуску таких проєктів і допомогти Україні посісти своє місце у світових та європейських технологічних ланцюгах*» Наталя Денікеєва, заступниця Міністра цифрової трансформації.

Розвиток напівпровідникової індустрії стає невіддільною частиною євроінтеграції України. Мінцифра вже формує законодавчу рамку для правового фундаменту галузі в Україні.

Водночас технологічна самодостатність охоплює значно ширше коло напрямів — від інженерних компетенцій і R&D до виробництва компонентів, матеріалів та обладнання. Мета — розвивати в Україні критично важливі ланки технологічних ланцюгів і інтегрувати їх у європейську систему.

Досвід defense-tech уже доводить: за умов внутрішнього попиту, інженерної експертизи та відповідних державних політик технологічні компанії можуть швидко масштабуватися в Україні навіть під час повномасштабної війни.

Наступне завдання — створити такі ж можливості для інших стратегічних технологічних напрямів, зокрема напівпровідників.

(вгору)

Глобальний інноваційний індекс 2026: Україна зберігає статус країни, що перевищує очікування за рівнем інноваційного розвитку

«*Українська інноваційна екосистема, не дивлячись на п'ятий рік триваючої повномасштабної війни, зберігає стійкість і здатність перетворювати знання та технології на практичні результати. Це сильна основа для відновлення та подальшого технологічного розвитку країни*», – зазначила директорка УКРНОІВІ **Олена Орлюк** (IP офіс).

Україна – серед країн, результати яких перевищують очікування

Одним із найбільш показових результатів GII 2026 є збереження Україною статусу **innovation overperformer** – економіки, інноваційні результати якої є вищими, ніж можна було б очікувати з огляду на рівень її економічного розвитку.

Україна демонструвала таке перевищення очікуваних результатів уже у 14 випусках GII – у 2012 році та безперервно з 2014 до 2026 року.

Такий показник свідчить про довгострокову спроможність української інноваційної екосистеми ефективно використовувати наявний людський, науковий і технологічний потенціал.

У 2026 році Україна належить до групи економік із доходом вище середнього та посідає серед них 14-те місце за загальним результатом GII.

Інноваційні результати України випереджають ресурсну базу

Характерною рисою позиції України в GII залишається суттєвий розрив між ресурсами, доступними для інноваційної діяльності, та отриманими результатами.

За Innovation Inputs – ресурсами та умовами для розвитку інновацій – Україна посідає 78-ме місце (з 139-ти), тоді як за Innovation Outputs – фактичними результатами інноваційної діяльності – 59-те.

Таким чином, результативна складова української інноваційної системи перебуває на 19 позицій вище, ніж її ресурсна база.

При цьому порівняно з GII 2025 позиція України за інноваційними ресурсами покращилася з 80-го до 78-го місця, тоді як за інноваційними результатами змінилася з 54-го до 59-го.

Це ще раз підкреслює важливість подальшого зміцнення інституційної, фінансової та дослідницької бази інноваційного розвитку.

Короткострокова динаміка: переважають позитивні зміни

Додаткову картину поточних тенденцій дає Глобальний інноваційний трекер (Global Innovation Tracker 2026), за допомогою якого ВОІВ відстежує динаміку ключових показників науки, інвестицій, упровадження технологій та соціально-економічного впливу інновацій.

За актуальними даними ВОІВ, для України лише три індикатори з дев`яти демонструють погіршення у короткостроковій перспективі, тоді як шість – покращення. Зокрема:

- витрати на дослідження та розробки (R&D) зросли на 18,2% (2023-2024*);
- кількість венчурних угод – на 39,1% (2024-2025);
- кількість наукових публікацій – на 3,2% (2024-2025);
- міжнародні патентні заявки – на 0,9% (2024-2025);
- продуктивність праці – на 1,5% (2024-2025);
- рівень підключення до мереж – на 1,6% (2023-2024).

Важливо, що Global Innovation Tracker є окремим аналітичним інструментом і охоплює ширше коло поточних тенденцій: не всі його показники безпосередньо використовуються для розрахунку рейтингу GII. Водночас він дає можливість відстежувати напрям змін у науковій, інвестиційній і технологічній сферах між окремими випусками індексу.

**Для кожного показника короткострокова динаміка визначається як темп зростання за один рік; причому часові проміжки можуть відрізнятися через прогалини в доступності даних. Кінцевий період відповідає останньому доступному спостереженню та може відрізнятися залежно від країни.*

Сильні сторони – інтелектуальна власність, цифрові рішення та технології

Україна продовжує демонструвати високі результати за низкою окремих індикаторів Глобального інноваційного індексу.

У GII 2026 Україна посідає:

- 1 місце – корисні моделі за походженням відносно ВВП;
- 4 місце – зайнятість жінок із вищим ступенем освіти;
- 5 місце – державні онлайн-сервіси;
- 9 місце – експорт ІКТ-послуг;
- 15 місце – створення мобільних застосунків;
- 18 місце – промислові зразки за походженням відносно ВВП;
- 20 місце – імпорт високотехнологічної продукції.

Таке поєднання показників відображає сильні сторони України у сферах інтелектуальної власності, цифровізації, технологічних рішень і людського капіталу.

Українські технологічні компанії – у фокусі GII 2026

Спеціальна тема цьогорічного Глобального інноваційного індексу присвячена deep science entrepreneurship – підприємництву, заснованому на передових наукових дослідженнях і технологічних проривах.

ВОІВ розглядає deep science як більш вузьку категорію порівняно з широким поняттям deep tech. Йдеться про компанії, розвиток яких безпосередньо пов’язаний із суттєвими науковими або інженерними відкриттями та, як правило, потребує значних інвестицій у дослідження, спеціалізованої інфраструктури, тривалих циклів розробки та технологічної валідації.

До основних напрямів належать науки про життя, передові матеріали, енергетика, напівпровідники, робототехніка, космічні технології, квантові технології та синтетична біологія.

GII-2026 також відзначає розвиток українського технологічного підприємництва. У звіті згадуються українські стартапи Tencore, Buntar та Trypillian, які працюють у сферах робототехніки, автономних систем та аерокосмічних технологій.

Водночас Україна залишається майданчиком для розвитку технологічних та інженерних напрямів міжнародних компаній. BOIB, зокрема, наводить приклади Shield AI, Qvantel та Tekever, які розвивають в Україні інженерні, сервісні, дослідницькі та технологічні команди.

Водночас зберігаються напрями для посилення

GII 2026 також вказує на низку компонентів, які стримують інноваційний розвиток України. Серед найнижчих позицій:

- зростання продуктивності праці (130 місце),
- валове нагромадження капіталу (126),
- демографічний потенціал молоді (125),
- ефективність використання енергії (116).

Відносно слабшою залишається також взаємодія університетів із бізнесом та їх міжнародна залученість – 94 місце.

Ці показники підкреслюють потребу у подальшому зміцненні інвестиційної бази, розвитку зв'язків між наукою і бізнесом, підвищенні продуктивності та створенні умов для довгострокового збереження і розвитку людського капіталу.

Що результати GII 2026 означають для України?

Результати GII-2026 свідчать, що попри зовнішні виклики та війну, українська інноваційна екосистема зберігає гнучкість і стійкість. Вона продовжує адаптуватися до нових умов, підтримувати наукову й технологічну активність та генерувати інноваційні результати, зокрема у сферах інтелектуальної власності, цифрових технологій, робототехніки та автономних систем.

Водночас результати індексу демонструють і простір для подальшого посилення – насамперед у тих компонентах, які визначають ресурсне та інституційне забезпечення інноваційної діяльності.

Структура показників України у GII демонструють, що її інноваційний потенціал значною мірою спирається на людський капітал, знання, технологічні розробки та здатність перетворювати наявні ресурси на практичні результати. Саме ці складові формують основу для подальшого розвитку української інноваційної екосистеми та її повоєнної відбудови.

Детальніше з повним текстом Глобального інноваційного індексу (GII 2026) можна ознайомитися за посиланням.

(вгору)

10.10.2026

«2027 – рік ІФЛА у НБУВ»: Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського розпочинає проєкт до 100-річчя ІФЛА

Історія ІФЛА – це історія багатьох змін у бібліотечній справі та бібліотечній професії: від міжнародної бібліографічної співпраці й вироблення професійних стандартів до цифрової трансформації, відкритого доступу до інформації, збереження культурної спадщини, розвитку нових технологій і пошуку відповідей на виклики, що постають перед бібліотеками сьогодні. Саме тому **«2027 – рік ІФЛА у НБУВ»** розглядається як професійний проєкт, орієнтований не лише на історичну ретроспективу. Його завдання – показати ІФЛА як дієвий міжнародний професійний майданчик, діяльність якого безпосередньо пов'язана з актуальними питаннями, що визначають майбутнє бібліотек (Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського).

Для України участь у міжнародному бібліотечному співробітництві сьогодні має особливе значення. **«2027 – рік ІФЛА у НБУВ»** стане нагодою не лише озирнутися на сторічний шлях ІФЛА, а й побачити в ньому місце українських бібліотек, представити український бібліотечний досвід світовій професійній спільноті та замислитися над тим, якою буде міжнародна бібліотечна співпраця в наступні десятиліття.

Упродовж 2027 року в межах проєкту планується проведення низки наукових, інформаційних та освітніх заходів, присвячених ІФЛА, її історії, основним напрямам діяльності, а також ролі у формуванні сучасного бібліотечного середовища. Окрема увага приділятиметься участі українських бібліотек у діяльності ІФЛА, можливостям професійної взаємодії та представленню українського досвіду на міжнародному рівні. Проєкт **«2027 – рік ІФЛА у НБУВ» відкритий для професійної спільноти в Україні та за її межами.** Запрошуємо фахівців бібліотек, інформаційних установ, закладів освіти і науки та всіх, хто цікавиться діяльністю ІФЛА й міжнародним бібліотечним співробітництвом, стати частиною проєкту – взяти участь у заходах як доповідач або слухач, запропонувати тему для професійного обговорення, поділитися досвідом взаємодії з ІФЛА, надати інформаційну підтримку або запропонувати власну ініціативу.

Упродовж року в НБУВ відбуватимуться різноманітні заходи в фопматах онлайн- та офлайн, професійні зустрічі й обговорення. На вебсайті НБУВ публікуватимуться наукові, інформаційні, довідкові й аналітичні матеріали, а інформація про події та нові публікації регулярно оновлюватиметься в рубриці **«2027 – рік ІФЛА у НБУВ»**.

У 2027 році у чотирьох випусках науково-теоретичного та практичного журналу «Бібліотечний вісник» діятиме рубрика «ІФЛА: міжнародний бібліотечний простір». Запрошуємо авторів з України й інших країн подавати статті, присвячені діяльності ІФЛА загалом та її окремих структурних

підрозділів, програмам, ініціативам, документам і рекомендаціям Федерації, досвіду взаємодії з ІФЛА та іншим актуальним питанням міжнародного бібліотечного співробітництва. Матеріали просимо оформлювати відповідно до вимог редакції «Бібліотечного вісника» (https://bv.nbuv.gov.ua) та надсилати на електронну адресу: bibvisnyk@nbuv.gov.ua.

З питань участі у проєкті та проведення спільних заходів можна звертатися до відділу міжнародної інформації та зарубіжних зв'язків НБУВ:

завідувачка відділу: – Людмила Дем'янюк

електронна пошта: internationalnbuv@ukr.net ;

старша наукова співробітниця відділу (контактна особа) – Лілія Прокопенко

телефон: +38(063)880-14-47, електронна пошта: prokopenko@nbuv.gov.ua

Шановні колеги!

У межах підготовки до проєкту запрошуємо **до 30 листопада 2026 року** заповнити коротку анкету, **присвячену ІФЛА. Ваші відповіді допоможуть краще зрозуміти, наскільки українські бібліотечні фахівці знайомі з діяльністю цієї міжнародної організації та які питання, пов'язані з різними аспектами її роботи, є найцікавішими й найактуальнвшими.** Це дасть нам змогу врахувати професійні інтереси, пропозиції та можливості потенційних учасників під час формування програми проєкту **«2027 – рік ІФЛА у НБУВ»**.

Долучитися до опитування:

https://docs.google.com/forms/d/e/1FAIpQLSereBprZnSUCQ6ixdfowjBT2r01cVoataUfOO9jizxv70WWfg/viewform

(вгору)

Додаток 58

30.10.2026

Цифрова бібліотека Організації Об'єднаних Націй

Зібрання налічує понад 1,2 млн записів і містить матеріали Генеральної Асамблеї, Ради Безпеки, Економічної і Соціальної Ради, Міжнародного Суду, Секретаріату, Ради з Опіки, органів ООН з прав людини, регіональних економічних комісій, програм і фондів, науково-дослідних та навчальних установ, а також інших органів і структур системи ООН (Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського).

Резолюції, доповіді Генерального секретаря, звіти та матеріали засідань охоплюють питання міжнародного миру й безпеки, прав людини, міжнародного права, економічного і соціального розвитку, освіти, науки, культури та охорони довкілля.

Представлені документи дають змогу простежити формування міжнародного порядку денного, позиції держав, перебіг обговорень та процес ухвалення рішень. Пошукові можливості платформи забезпечують пошук документів за тематикою, назвою, автором, роком, органом ООН та іншими

критеріями. Зокрема, під час пошуку резолюцій користувачі можуть ознайомитися з пов'язаними матеріалами засідань, виступами представників держав і результатами голосувань, що дає змогу глибше дослідити обставини розгляду окремих питань та ухвалення відповідних рішень. Цифрова бібліотека постійно поповнюється сучасними та історичними матеріалами. З кінця 2024 року користувачам доступний повнотекстовий пошук в оцифрованих резолюціях Ради Безпеки ООН, ухвалених починаючи з 1946 року.

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського є єдиною депозитарною бібліотекою ООН в Україні, отримавши цей статус у травні 1960 року (DL-155). У фондах НБУВ зберігаються документи й публікації ООН та установ системи Організації загальним обсягом понад 800 тис. одиниць зберігання. Фонд публікацій ООН НБУВ охоплює офіційні документи головних органів ООН, міжнародні договори й угоди, книги, періодичні видання, статистичні довідники та аналітичні матеріали. У зібранні представлені видання **ООН, ЮНЕСКО, Всесвітньої організації охорони здоров'я, Міжнародного агентства з атомної енергії, Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН, Міжнародної організації праці, Міжнародної організації цивільної авіації, Світового банку та Міжнародного валютного фонду**.

Відкриття доступу до Цифрової бібліотеки ООН через сайт НБУВ розширює інформаційні можливості Бібліотеки, поєднуючи використання її документальних фондів із сучасними цифровими ресурсами Організації Об'єднаних Націй. Завдяки цьому науковці, викладачі, студенти та всі зацікавлені користувачі отримують додаткові можливості для роботи з міжнародними першоджерелами, проведення досліджень, підготовки наукових, навчальних та аналітичних матеріалів.

(вгору)

Додаток 59

23.10.2026

ЦІЛЬ МІСЯЦЯ – жовтень: ЦСР 15. Захист та відновлення екосистем суші

У жовтні 2026 року Організація Об'єднаних Націй привертає увагу світової спільноти до Цілі сталого розвитку 15 «Захист та відновлення екосистем суші», спрямованої на збереження та відновлення наземних екосистем, раціональне використання лісів, боротьбу з опустелюванням, припинення деградації земель і втрати біорізноманіття (Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського).

Наземні екосистеми мають визначальне значення для підтримання життя на планеті, забезпечення продовольчої безпеки, регулювання клімату та збереження природних ресурсів. Вони також становлять важливу складову культурної та природної спадщини людства. За даними ООН, від природних

екосистем залежить понад половина світового валового внутрішнього продукту.

Водночас зміна клімату, забруднення довкілля та втрата біорізноманіття створюють серйозні загрози сталому розвитку. Ліси, які вкривають 31,8 % площі суші Землі, продовжують зазнавати значних втрат. Упродовж 2000–2020 років світ втратив близько 100 млн гектарів лісового покриву. У 2015–2019 роках частка деградованих земель зросла з 11,3 % до 15,5 %, що негативно позначається на добробуті 3,2 млрд людей. Скорочення лісових площ призводить до збільшення викидів вуглецю, втрати природних середовищ існування рослин і тварин, погіршення стану ґрунтів та скорочення джерел існування сільських громад. Водночас, за інформацією ООН, у більшості регіонів світу спостерігається стабілізація або збільшення частки лісів, що перебувають під охороною чи охоплені довгостроковими планами управління.

Для України питання збереження та відновлення природних екосистем набуває особливого значення в умовах повномасштабної російської агресії, яка спричиняє масштабні пошкодження лісових масивів, забруднення ґрунтів, руйнування природних середовищ існування та загрожує біологічному різноманіттю. Відновлення постраждалих територій і збереження природної спадщини є важливими завданнями екологічної безпеки та повоєнної відбудови України.

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського долучається до поширення знань із питань сталого розвитку, забезпечуючи доступ до наукових видань, документальних джерел та інформаційних ресурсів, присвячених охороні довкілля, дослідженню природних екосистем і збереженню біорізноманіття. Зокрема, на офіційному вебпорталі НБУВ представлено тематичні книжкові виставки «Біорізноманіття: проблеми збереження», «Актуальні проблеми ботаніки та екології», «Екологічні дослідження в Україні» та інші. Експоновані видання висвітлюють питання охорони природно-заповідного фонду, раціонального використання лісових ресурсів, екологічного моніторингу, збереження рослинного і тваринного світу та міжнародного співробітництва у природоохоронній сфері. Окремої уваги заслуговує підготовлена до 40-річчя Чорнобильської катастрофи у 2026 році електронна виставка «Чорнобиль: природа. Життя після катастрофи», присвячена впливу Чорнобильської катастрофи на природне середовище, стан лісів, ґрунтів, рослинного і тваринного світу. Представлені матеріали дають змогу простежити екологічні наслідки техногенної катастрофи та результати досліджень природних процесів у зоні відчуження.

Важливим напрямом діяльності НБУВ є наукове та інформаційно-аналітичне забезпечення досліджень, пов’язаних зі сталим розвитком і збереженням довкілля. У наукових публікаціях та інформаційно-аналітичних матеріалах Бібліотеки висвітлюються питання охорони природних ресурсів, екологічної безпеки, збереження біорізноманіття, а також подолання екологічних наслідків російсько-української війни. Зокрема, фахівці Центру

досліджень соціальних комунікацій НБУВ приділяють увагу проблемам деградації та забруднення земель, їх екологічної реабілітації, відновлення природного середовища на постраждалих від воєнних дій територіях. Підготовлені наукові та аналітичні матеріали сприяють поширенню результатів досліджень, привернення уваги до актуальних екологічних викликів і формуванню інформаційного підґрунтя для ухвалення обґрунтованих рішень у сфері охорони довкілля.

Збереження екосистем суші потребує спільних зусиль держав, міжнародних організацій, наукових і освітніх установ та громадянського суспільства. Важливе місце в цьому процесі належить бібліотекам, які сприяють поширенню достовірної наукової інформації, розвитку екологічної обізнаності та забезпеченню доступу до знань, необхідних для досягнення Цілей сталого розвитку.

Корисні посилання

Дубровіна Л., Дем'янюк Л. Цілі сталого розвитку у контексті діяльності Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Бібліотечний вісник. 2026. № 3. С. 5–29. URL: https://irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/er-0005307.

Тарасенко Н. Екологічна реабілітація земель як елемент подолання наслідків російсько-української війни. Шляхи розвитку української науки: суспільний дискурс. 2023. № 5 (187). С. 20–35. URL: https://nbuviap.gov.ua/ekolohichna-reabilitatsiia-zemel-iak-element-podolannia-naslidkiv-rosiisko-ukrainskoi-viiny

Маленко Я. Стратегічні комунікації у відображенні екологічної проблематики. Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. 2021. Вип. 61. С. 151–163. DOI: https://doi.org/10.15407/np.61.151

Біорізноманіття: проблеми збереження. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. URL: https://www.nbuv.gov.ua/node/257.

Актуальні проблеми ботаніки та екології. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. URL: https://www.nbuv.gov.ua/node/4498.

Екологічні дослідження в Україні. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. URL: https://www.nbuv.gov.ua/node/3907.

Чорнобиль: природа. Життя після катастрофи. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. URL: https://www.nbuv.gov.ua/node/7131.

Екологічна проблематика. Е-бібліотека. Центр досліджень соціальних комунікацій НБУВ.

URL: https://nbuviap.gov.ua/e-biblioteka

Goal 15: Life on Land. United Nations Sustainable Development. URL: https://www.un.org/sustainabledevelopment/biodiversity/.

(вгору)

24.10.2026

ЮВІЛЕЙНИЙ РІК ПРОЄКТУ «АВСТРІЙСЬКІ БІБЛІОТЕКИ ЗА КОРДОНОМ»

Австрійські бібліотеки – це командний проєкт рівноправних партнерів: з одного боку виступає інституція, де розміщена бібліотека і яка відповідає за персонал, з іншого – BMEIA, яке гарантує щорічний бюджет на придбання нових книг та медіа, стипендії на підвищення кваліфікації, дослідницькі стажування для працівників Австрійських бібліотек. Місцем розташування Австрійської бібліотеки в Києві було обрано Національну бібліотеку України імені В. І. Вернадського (НБУВ) – найбільшу державну бібліотеку національного статусу в Україні, провідного науково-інформаційного, соціокультурного центру країни. Діяльність Австрійської бібліотеки в НБУВ демонструє її роль у контексті українсько-австрійських відносин як осередку наукового, інформаційного партнерства, інтеграцію австрійської інтелектуальної спадщини в українське академічне середовище, є прикладом багаторічного партнерства Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського з австрійськими науково-інформаційними, культурно-політичними установами Австрії. На мережевому веб-порталі www.oesterreich-bibliotheken.at. представлена детальна інформація про фонди, діяльність, поточні розробки та ініціативи Австрійської бібліотеки (Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського).

У межах відзначення ювілейного року за ініціативи BMEIA, зокрема відділу V.2.d, який координує діяльність Австрійських бібліотек за кордоном, підготовлено спільний ювілейний збірник «Культура зустрічей – портрет Австрійських бібліотек за кордоном». Видання об’єднує матеріали, у яких Австрійські бібліотеки представляють свою історію, основні напрями діяльності та пам’ятні події. До ювілейного збірника увійшли презентаційна стаття, присвячена історії становлення та розвитку Австрійської бібліотеки в НБУВ, її діяльності як осередку українсько-австрійського культурного співробітництва, а також портфоліо з фотографіями, що відображають основні віхи історії Бібліотеки від часу її заснування. Матеріали підготовлені в. о. завідувачки відділу міжнародної інформації та зарубіжних зв’язків Людмилою Дем’янюк і науковою співробітницею відділу Галиною Безпалою. Презентація видання відбудеться 28 листопада 2026 року в «Donau Lounge» в межах міжнародного книжкового ярмарку «Buch Wien» у Відні.

З нагоди 40-річчя «Австрійських бібліотек за кордоном» BMEIA було знято короткий іміджевий фільм ((©BMEIA), в якому взяли участь представники Австрійських бібліотек і який Австрійська бібліотека в НБУВ пропонує до перегляду за посиланням:

https://www.youtube.com/watch?v=j2l5yZ12Hmw

Галина Безпала,

наукова співробітниця відділу

міжнародної інформації за зарубіжних зв'язків
(вгору)

Додаток 61

Генеральна асамблея OpenAIRE на своєму засіданні схвалила вступ Державної науково-технічної бібліотеки України

OpenAIRE — європейська неприбуткова організація та дослідницька інфраструктура, що об'єднує наукові установи, бібліотеки, дослідників та інші організації для розвитку відкритої науки. OpenAIRE підтримує відкритий доступ до наукових публікацій і даних, розвиває спільні сервіси для пошуку та аналізу результатів досліджень, сприяє впровадженню принципів FAIR та підтримує розвиток політик відкритої науки на національному і європейському рівнях (Державна науково-технічна бібліотека України).

Членство в OpenAIRE відкриває для ДНТБ України та української наукової спільноти нові можливості для участі в європейських експертних мережах, обміну досвідом і спільного розвитку стандартів та практик відкритої науки. Це також можливість долучатися до професійного діалогу та процесів, пов'язаних із розвитком європейської дослідницької інфраструктури.

Для України особливо важливо, що така співпраця допомагає краще інтегрувати українські наукові результати, публікації та дослідницькі дані до європейського інформаційного простору.

ДНТБ України вже багато років розвиває національні інструменти та сервіси, які формують основу відкритої науки в Україні.

Серед них:

URIS — Українська науково-інформаційна система, яка збирає, систематизує та забезпечує доступ до інформації про українських дослідників, наукові установи та результати наукової діяльності;

OUCI — ініціатива відкритого доступу до наукового контенту та бібліографічної інформації;

Національний репозитарій дослідницьких даних — пілотний проєкт, спрямований на збереження, управління та забезпечення відкритого доступу до дослідницьких даних українських закладів вищої освіти та наукових установ;

Центр відкритої науки, який популяризує принципи відкритої науки, проводить навчання для дослідників і бібліотекарів та сприяє поширенню відповідних практик в Україні.

Окрім цього, ДНТБ України координує національні ініціативи та доступ українських дослідників до міжнародних наукових ресурсів, зокрема **EIFL, Research4Life, Web of Science, Scopus та Bentham Science**, а також координує **ORCID Consortium Ukraine**.

Членство в OpenAIRE доповнює цю роботу та створює нові можливості для поєднання українських сервісів і напрацювань з європейською дослідницькою інфраструктурою.

Важливо, що Україна представлена в OpenAIRE не лише ДНТБ України.

29 вересня членом OpenAIRE також став Карпатський національний університет імені Василя Стефаника.Ми раді, що українські університети та наукові інституції поступово посилюють свою присутність у європейських інфраструктурах відкритої науки. Переконані, що членство ДНТБ України та Карпатського національного університету відкриває можливості для нових партнерств, спільних проєктів та обміну досвідом.

(вгору)

Додаток 62

03.10.2026

Онлайн-засідання Регіонального комітету Європейського дивізіону IFLA (EURDC)

(Українська бібліотечна асоціація).

Діяльність комітету структурована за чотирма профільними робочими групами, кожна з яких представила поточні результати та завдання:

- **WG1: Комунікації (Communications):** забезпечення стабільного та ефективного інформаційного супроводу ініціатив дивізіону, внутрішній та зовнішній обмін даними;
- **WG2: Співпраця у секторі та адвокація (Sector Collaboration and Advocacy):** направлена на консолідацію зусиль європейських бібліотечних організацій. Наразі триває масштабне дослідження політичної ролі Національних бібліотек (*Survey on National Libraries' policy role*), формується офіційний Стратегічний документ / Мандат, а також ведеться робота над створенням Групи директорів європейських бібліотек (*European Libraries' Directors' Group*);
- **WG3: Розвиток лідерства в європейських бібліотеках (European Library Leadership Development):** зосереджена на розширенні професійних компетенцій. Запущено опитування з метою оцінки лідерських програм у Європі, картування поточних проєктів та визначення майбутніх потреб у навчанні. Готується до публікації документ про стратегічну додану вартість IFLA (*IFLA's added value*) у цьому напрямку;
- **WG4: Організація проміжних зустрічей (Midterm Meeting Organisation):** поточним практичним пріоритетом групи є детальна координація та підготовка наступної проміжної зустрічі комітету, яка відбудеться у місті Евора, Португалія.

Під час засідання також відбулося опитування щодо взаємодії EURDC з іншими європейськими професійними асоціаціями. Результати показали абсолютну консолідацію думок — усі 14 зареєстрованих респондентів

обрали варіант **«Усе вищеперераховане» (All of the above)**, що включає в себе:

- кооперацію у проєктах задля максимального збільшення спільного потенціалу (*Cooperating on projects to maximise capacity*);
- доповнення діяльності колег шляхом фокусування на питаннях, які ще не були вирішені іншими організаціями (*Complementing their work by focusing on issues not already being addressed*);
- сприяння адаптації ширших проєктів IFLA для підтримки спільних інтересів (*Enabling the adaptation of wider IFLA projects to support shared agendas*).

Також було офіційно анонсовано місце та дати проведення майбутнього глобального конгресу: **IFLA WLIC 2027 відбудеться у місті Лондон (Велика Британія) з 9 по 13 серпня 2027 року**. У зв'язку з цим перед спільнотою поставлено низку завдань та закликів до дії:

- долучатися до волонтерського руху (*Become a Volunteer at WLIC!*);
- генерувати та надсилати креативні ідеї й пропозиції для включення їх до офіційної програми конгресу;
- врахувати, що 2027 рік є виборчим в IFLA (*Election Year in 2027*), тому професійній спільноті рекомендується заздалегідь готуватися до висування кандидатур та подачі заявок (*Apply!*);
- підтримувати активну комунікацію шляхом підписки на офіційну LinkedIn-сторінку та регулярну розсилку новин дивізіону.

(вгору)

Додаток 63

12.10.2026

На засіданні Президії НАПН України розглянуто питання «Про результати виконання та впровадження прикладного наукового дослідження «Освітянські бібліотеки як суб'єкт проєктування освітнього середовища в умовах цифровізації»

У ході обговорення зазначено, що дослідження проведено колективом відділу науково-освітніх інформаційних ресурсів і методичного супроводу освітянських бібліотек на виконання законів України «Про освіту», «Про бібліотеки і бібліотечну справу», Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року та Пріоритетних напрямів (тематики) наукових досліджень та науково-технічних (експериментальних) розробок НАПН України на 2023–2027 рр. в умовах повномасштабної збройної агресії рф проти України, у контексті цифрової трансформації освіти та необхідності забезпечення стійкості й безперервності інформаційного забезпечення освітнього процесу бібліотеками (Національна академія педагогічних наук України).

Усі, хто взяв участь в обговоренні, відзначили, що наукове дослідження є актуальним, спрямоване на теоретичне обґрунтування та практичну реалізацію нового підходу до ролі освітянської бібліотеки в умовах цифровізації – як активного колективного суб'єкта проєктування освітнього середовища, що забезпечує доступ учасників освітнього процесу до інформаційних ресурсів. Особливого значення цей підхід набуває в умовах воєнного стану, коли освітянські бібліотеки забезпечують стійкість інформаційного складника освіти, доступ до освітніх ресурсів, підтримку дистанційного та змішаного навчання, наукової комунікації й самоосвіти. Конкретизовано роль бібліотеки у формуванні інформаційного, соціокультурного, організаційно-діяльнісного та віртуального складників освітнього середовища; визначено напрями реалізації її суб'єктності через підтримку навчальної та дослідницької практик, розвиток інформаційної грамотності, мотивації творчої та інноваційної діяльності, формування професійної комунікації і взаємодії з користувачами, створення та поширення власних інформаційних ресурсів і сервісів.

Наукова новизна результатів дослідження полягає в теоретичному осмисленні та конкретизації ролі освітянської бібліотеки у проєктуванні сучасного освітнього середовища; визначенні взаємозв'язку між бібліотечними ресурсами і сервісами, цифровими технологіями, професійними компетентностями бібліотечних працівників та потребами учасників освітнього процесу; систематизації напрямів науково-інформаційної діяльності бібліотек як складника формування освітнього середовища.

Основними результатами дослідження є: оновлення підходів (системний, діяльнісний, функціональний) до вивчення діяльності мережі освітянських бібліотек НАПН України і МОН України в контексті цифровізації, викликів, спричинених повномасштабною війною; визначення напрямів реалізації суб'єктності освітянських бібліотек у цифровізованому освітньому середовищі; узагальнення досвіду використання електронних бібліотек, баз даних, вебпорталів, вебсайтів та інших цифрових ресурсів як інструментів підтримки навчання, дослідницької діяльності, інформаційної комунікації та професійної взаємодії; системне представлення актуальної бібліографічної інформації про роботу провідних освітянських бібліотек, стан та перспективи розвитку Нової української школи в умовах воєнного стану та відновлення України, українсько-польської/польсько-українську співпрацю у сфері освіти і педагогічної науки; розроблення технології створення біобібліографічних видань як джерел дослідження про творчі доробки провідних учених НАПН України; набули подальшого розвитку методологія моніторингу науково-інформаційної діяльності провідних книгозбірень мережі освітянських бібліотек у контексті завдань формування освітнього середовища, забезпечення доступу до власних інформаційних ресурсів з актуальних питань освіти, педагогіки, психології; удосконалення

технології наповнення фактографічної бази даних «Знаменні та пам’ятні дати у сфері освіти».

За результатами дослідження оприлюднено понад 155 наукових праць, зокрема 31 наукову статтю, серед яких чотири статті опубліковано англійською мовою у виданнях, що індексуються в наукометричних базах даних Scopus і Web of Science Core Collection, 114 матеріалів і тез наукових заходів, статті у ЗМІ, 3 бібліографічні та 2 біобібліографічні покажчики, 2 довідники, один електронний ресурс.

Упровадження результатів наукового дослідження здійснювалося під час науково-методичного забезпечення діяльності освітянських бібліотек, зокрема поширення актуальної інформації щодо розвитку їхніх інформаційних ресурсів, цифрових сервісів, комунікаційних можливостей та участі у формуванні освітнього середовища серед майже 11 тис. освітянських книгозбірень. Одержані результати впроваджено в діяльність бібліотек закладів вищої освіти, інститутів післядипломної освіти та наукових установ, що підтверджується 32 довідками та актами.

Повний текст
(вгору)

Додаток 64

08.10.2026

Горчинська В.

Електронні бібліотеки: від оцифрування фондів до простору знань і пам’яті (ч. 1)

Сучасна електронна бібліотека це вже значно більше, ніж зібрання відсканованих книг або електронних копій документів. Поступово формується принципово інша модель: цифрове середовище, у якому можуть об’єднуватися бібліотечні, архівні й музейні колекції, встановлюватися зв’язки між документами, авторами, подіями, місцями та історичними періодами, здійснюватися повнотекстовий і візуальний пошук, відкриватися великі масиви даних для наукових досліджень, а дедалі активніше застосовуватися ШІ (Публічна бібліотека об’єднаної територіальної громади).

Оцифрований документ отримує можливість нового життя поза межами книгосховища: він може стати доступним дослідникові в іншій країні, використовуватися в освіті, віртуальній виставці, краєзнавчому проєкті або дослідженні. Документ, який десятиліттями був доступний лише вузькому колу фахівців, завдяки цифровим технологіям може стати частиною глобального інформаційного простору.

Також електронні колекції значно розширюють аудиторію бібліотеки: ними користуються науковці й студенти, викладачі та школярі, журналісти, краєзнавці, представники креативних індустрій, дослідники сімейної історії, а також люди, які перебувають далеко від великих бібліотечних центрів.

Бібліотека в такий спосіб перестає бути лише фізичним місцем зберігання документів і дедалі більше стає відкритою платформою доступу до знань та культурної пам'яті.

Для України ця тема має особливий вимір. В умовах повномасштабної війни оцифрування бібліотечних, архівних та музейних фондів пов'язане не лише з модернізацією доступу до інформації, а й із захистом культурної спадщини, збереженням національної пам'яті та документальних свідчень про Україну. Саме тому досвід світових цифрових платформ важливий не як набір технологій, які можна механічно запозичити, а як можливість побачити різні моделі розвитку та визначити орієнтири для формування власного цифрового бібліотечного простору.

Світова практика: від цифрових колекцій до екосистем знань

Історія провідних електронних бібліотек добре демонструє, наскільки змінилося саме розуміння цифрового документа. Якщо перші проєкти були переважно спрямовані на сканування та створення електронних копій найбільш цінних матеріалів, то сьогодні цифрові бібліотеки розвиваються як складні інформаційні екосистеми. Важливими стають уже не лише масштаби оцифрування, а й здатність об'єднувати колекції різних установ, забезпечувати якісний пошук, відкривати дані для повторного використання, підтримувати цифрові дослідження та створювати нові способи взаємодії користувачів із культурною спадщиною.

Europeana: спільний цифровий простір культурної спадщини Європи

Одним із наймасштабніших прикладів такого підходу є Europeana – європейська платформа цифрової культурної спадщини. Її особливість полягає вже в самій концепції: Europeana не є електронною бібліотекою однієї установи і не намагається зосередити всі цифрові документи в одному сховищі. Вона створює спільне інформаційне середовище, у якому представлені ресурси музеїв, бібліотек, архівів і галерей різних країн.

Нині Europeana забезпечує багатомовний доступ до понад 60 млн оцифрованих об'єктів культурної спадщини та їхніх метаданих: текстів, зображень, аудіовізуальних матеріалів і 3D-об'єктів, які надходять від тисяч європейських інституцій. Платформа надає також API для доступу до культурних даних і наборів даних, що розширює можливості їх використання в освіті, дослідженнях та цифрових проєктах. Важливу роль у цьому процесі відіграє система агрегаторів, які допомагають установам культурної спадщини передавати та стандартизувати дані.

Для користувача це означає дуже важливу зміну: йому не обов'язково знати, в якій саме бібліотеці, музеї чи архіві зберігається потрібний матеріал. Пошук може здійснюватися через єдину точку доступу, тоді як цифровий об'єкт продовжує бути пов'язаним з установою, що зберігає оригінал.

Europeana поступово перетворюється з порталу цифрових колекцій на важливу частину спільного європейського простору даних культурної спадщини.

Бібліотека Конгресу США: цифрові колекції, відкриті дані та нові можливості дослідження

Іншу модель демонструє Бібліотека Конгресу США (Library of Congress). Її цифрові колекції охоплюють книги, рукописи, фотографії, карти, газети, аудіо- та відеозаписи й інші види документів. Водночас важливим напрямом цифрової трансформації стало відкриття не лише самих копій, а й структурованих даних, з якими можуть працювати дослідницькі програми та інші інформаційні системи.

Показовим у цьому сенсі є проєкт Chronicling America, створений у межах National Digital Newspaper Program. Історична американська преса тут представлена не лише як зображення газетних сторінок. Завдяки оптичному розпізнаванню тексту користувач може здійснювати повнотекстовий пошук, а дослідник працювати з великими масивами машинозчитуваних даних.

Саме тут відбувається важлива зміна: бібліотека працює вже не тільки для користувача, який читає цифровий документ на екрані, а й для дослідника, який може аналізувати тисячі або мільйони документів цифровими методами.

British Library: цифрові колекції як середовище дослідження

Ще один напрям цифрової трансформації демонструє British Library. Її досвід цікавий насамперед тим, що розвиток цифрових ресурсів тісно пов'язаний із роботою з даними та формуванням відповідних компетентностей у самих бібліотечних працівників.

Британська бібліотека протягом багатьох років експериментує з машинним навчанням та іншими цифровими методами для того, щоб зробити колекції краще доступними для пошуку й комп'ютерного аналізу. Серед прикладів автоматична класифікація матеріалів, робота з транскрипціями, мультимодальний пошук зображень, автоматичне тегування та створення підписів. При цьому бібліотека наголошує на необхідності відповідального й етичного використання штучного інтелекту в культурних інституціях.

Особливо показовим є те, що цифрова трансформація тут безпосередньо пов'язується з професійним розвитком персоналу. Від 2012 року в British Library діє Digital Scholarship Training Programme, яка допомагає працівникам бібліотеки освоювати цифрові методи дослідження, роботу з даними та нові технології. За інформацією бібліотеки, програму вже пройшли понад тисячу працівників, а Digital Research Team проводить близько 40 навчальних заходів на рік.

Створити електронну колекцію недостатньо. Бібліотека має мати фахівців, які розуміють структуру цифрових даних, можуть підтримувати нові форми дослідження, критично оцінювати можливості й ризики технологій та допомагати користувачеві орієнтуватися в новому інформаційному середовищі.

Trove: спільний простір цифрової пам'яті Австралії

Цікавий приклад національної цифрової інфраструктури представляє Trove, створений і підтримуваний Національною бібліотекою Австралії.

За визначенням самої Національної бібліотеки Австралії, Trove є цифровою платформою, що забезпечує доступ до мільярдів об'єктів культурної спадщини приблизно з тисячі австралійських установ. Через єдину точку доступу користувач може знаходити історичні газети, книги, фотографії, карти, вебресурси, твори мистецтва та інші матеріали, а також інформацію про фізичні об'єкти, що зберігаються в установах по всій країні.

Принципово важливо, що Trove не намагається замінити бібліотеки, музеї чи архіви, які зберігають оригінали. Його завдання забезпечувати видимість і доступність розподілених колекцій. Установи продовжують самостійно управляти своїми фондами, але інформація про них стає доступною через спільний національний ресурс.

Найвідомішим прикладом такої участі стала робота з оцифрованою історичною пресою. Користувачі можуть виправляти помилки, що виникають під час автоматичного OCR-розпізнавання газетних текстів. У результаті людина перестає бути лише споживачем готового цифрового ресурсу й частково стає учасником його вдосконалення.

Trove допомагає зробити видимими на загальнонаціональному рівні ресурси місцевих бібліотек, музеїв, архівів та історичних товариств.

Gallica: від масового оцифрування до штучного інтелекту

Один із найяскравіших прикладів тривалої еволюції електронної бібліотеки демонструє Bibliothèque nationale de France (BnF).

Її цифрову бібліотеку Gallica було створено 1997 року. За майже три десятиліття вона пройшла шлях від окремих електронних копій до масштабної цифрової інфраструктури, пов'язаної з дослідженнями великих даних та використанням штучного інтелекту.

За актуальною інформацією BnF, від часу створення Gallica було оцифровано й представлено онлайн понад 11 млн документів із колекцій самої Національної бібліотеки Франції та більш як 300 її партнерів. Якщо на початкових етапах цифрова копія фактично могла бути лише фотографією сторінки, то після OCR текст усередині зображення стає доступним для пошуку, а після структурування великих корпусів, і для комп'ютерного аналізу.

Наступним кроком стало створення дослідницької інфраструктури. BnF DataLab орієнтований на роботу з великими цифровими корпусами: документами Gallica, бібліографічними метаданими, вебархівом, аудіовізуальними та іншими цифровими ресурсами BnF. Він дає змогу розвивати цифрові гуманітарні дослідження та формувати нові способи роботи з масивами культурних даних.

Особливий інтерес становить перехід BnF до застосування штучного інтелекту. Ще 2021 року бібліотека визначила ШІ одним зі стратегічних напрямів розвитку. Одним із сучасних проєктів є Gallica Images,

започаткований 2024 року за підтримки France 2030. Його мета – за допомогою ШІ автоматизувати виявлення й опис візуальних матеріалів, які містяться всередині мільйонів оцифрованих документів. У перспективі має бути створена відкрита база з кількома мільйонами проіндексованих ілюстрацій, карт, планів, нотних матеріалів та інших зображень.

За оцінкою BnF, у 11 млн документів Gallica міститься понад 50 млн зображень. До появи спеціальних технологій значна їх частина фактично залишалася «прихованою» всередині цифрових книг і періодики, оскільки звичайний бібліографічний опис документа не описує кожну фотографію, гравюру чи ілюстрацію на його сторінках.

Штучний інтелект тут застосовується не заради технологічної новизни, а для вирішення цілком конкретного бібліотечного завдання – зробити доступною для пошуку ту частину культурної спадщини, яка раніше залишалася майже невидимою.

Фінляндія: Finna як спільна платформа бібліотек, архівів і музеїв

Самобутню модель демонструє Фінляндія. Її центральним елементом є Finna – це національний сервіс, платформа й цифрова екосистема, яка об'єднує ресурси сотень фінських бібліотек, музеїв, архівів, репозитаріїв і дослідницьких установ. Finna розвивається та підтримується Національною бібліотекою Фінляндії у співпраці з партнерами. Через Finna.fi користувач отримує єдину точку доступу до мільйонів матеріалів культурного, наукового й освітнього змісту.

Поряд із загальнонаціональним порталом Finna.fi існує спільна технологічна платформа, на основі якої окремі бібліотеки, музеї та архіви можуть створювати власні пошукові сервіси. Уже понад 130 організацій використовують платформу Finna для побудови таких ресурсів.

Отже, загальнонаціональна система не поглинає локальні ресурси та не позбавляє установи власної цифрової ідентичності. Навпаки, вона створює спільне технологічне середовище, в якому організація може залишатися самостійною і водночас бути частиною значно ширшої цифрової мережі.

Швеція: спільна бібліографічна інфраструктура та цифрова преса

Шведський досвід представляє ще одну модель цифрової трансформації, в якій вагоме місце належить спільній бібліографічній інфраструктурі.

Одним із ключових ресурсів Національної бібліотеки Швеції Kungliga biblioteket (KB) є Libris, національний пошуковий сервіс, що об'єднує інформацію про ресурси приблизно 600 шведських бібліотек.

Іншим показовим напрямом є Svenska tidningar («Шведські газети») – це цифровий сервіс для роботи з історичною і сучасною пресою. Він охоплює майже 400 років історії шведської преси та матеріали приблизно двох тисяч газетних і журнальних назв. До цифрової колекції входять усі шведські газети від 2014 року та повна колекція KB за період до 1906 року; для проміжного періоду 1907–2013 років оцифровані окремі масиви.

Цей приклад показує ще один важливий аспект цифрових бібліотек необхідність балансувати між відкритістю та авторським правом.

Видання, старші за 100 років, користувачі можуть вільно читати онлайн, тоді як доступ до новіших матеріалів регулюється відповідними правовими обмеженнями. Водночас із вересня 2026 року віддалений пошук можливий і в захищених авторським правом масивах, хоча спосіб представлення результатів для них обмежено.

Шведська модель демонструє, що цифрове бібліотечне середовище може складатися не з однієї електронної бібліотеки, а із сукупності взаємопов'язаних сервісів: національного каталогу, цифрових колекцій, пошукових платформ та інфраструктури відкритих і пов'язаних даних.

Якщо розглянути Europeana, цифрові проєкти Бібліотеки Конгресу США, British Library, Trove, Gallica, Finna та сервіси Національної бібліотеки Швеції, проглядається, що єдиної універсальної моделі електронної бібліотеки сьогодні не існує.

Різними є масштаби, організаційні структури та технологічні рішення, але спільні тенденції простежуються досить чітко. Це взаємодія замість ізольованості, стандартизація, відкритість даних, орієнтація на користувача, довготривале цифрове збереження, можливість повторного використання інформації та тісніший зв'язок бібліотечних колекцій із науковими дослідженнями.

Ці технології допомагають: зберігати документальну спадщину, забезпечувати достовірний доступ до знань, створювати умови для освіти й досліджень та робити культурну пам'ять видимою й доступною.

(вгору)

Додаток 65

08.10.2026

Горчинська В.

Електронні бібліотеки: від оцифрування фондів до простору знань і пам'яті (ч. 2)

Національні електронні ресурси: формування цифрової пам'яті України

Особливе місце належить ресурсам національного рівня, які акумулюють значні масиви документальної спадщини та створюють можливості для її представлення у відкритому цифровому просторі (Публічна бібліотека об'єднаної територіальної громади).

♦ Одним із таких ресурсів є **Електронна бібліотека «Україніка» Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського**.

Сама НБУВ визначає «Україніку» як національний довідково-інформаційний та документальний ресурс архівних, рукописних і друкованих джерел, створених в Україні або за її межами та пов'язаних з Україною, її історією, культурою, економікою та іншими сферами суспільного розвитку. Концепція ресурсу значно ширша за звичайне зібрання електронних книг: йдеться про формування інтегрованого цифрового середовища

документальної пам'яті України. Серед завдань «Україніки» НБУВ називає забезпечення широкого доступу до документів державно-національного змісту, створення єдиної точки входу для пошуку різнорідних ресурсів, архівування електронних матеріалів, а також збереження рідкісних бібліотечних та архівних фондів у цифровому вигляді.

Поєднання бібліографічної, довідкової та повнотекстової інформації дає можливість використовувати ресурс і як електронну бібліотеку, і як інструмент українознавчих досліджень.

♦ Інший великий національний ресурс – **Електронна бібліотека «Культура України»**, яку розвиває Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого.

Її тематичний простір охоплює культурологію, мистецтво, історію, краєзнавство, літературознавство та інші гуманітарні напрями. На платформі представлені електронні копії книжкових та періодичних видань, цифрові колекції, виставки, а також Зведений каталог оцифрованих видань. Станом на жовтень 2026 року електронна бібліотека містить понад **14,3 тис. документів**. Ресурс не обмежується лише фондами однієї бібліотеки, принцип його розвитку передбачає акумуляцію цифрових матеріалів із різних джерел та їхнє представлення в єдиному ресурсі.

Особливо цінним є і те, що поруч із сучасними виданнями в «Культурі України» представлені історичні матеріали, періодика та видання, що мають значення для дослідження української культури. Таким чином цифрова бібліотека працює одночасно для науковців, фахівців культури, освітян і широкого кола користувачів.

Галузеві цифрові ресурси: спеціалізація як перевага

Поряд із великими національними проєктами важливу роль відіграють спеціалізовані та галузеві бібліотеки. Їхня перевага полягає в тому, що вони можуть глибше працювати з конкретною тематичною сферою та створювати цифрові ресурси, орієнтовані на професійну або дослідницьку аудиторію.

♦ Так, **Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського** розвиває електронні інформаційні ресурси у сфері педагогіки, освіти, психології та історії педагогічної думки. Її електронний каталог станом на 1 січня 2026 року містив **495 586 бібліографічних записів** і забезпечує цілодобовий віддалений доступ до інформації про документи фонду. Окремі цифрові проєкти бібліотеки присвячені персоналіям української та зарубіжної педагогічної думки, повнотекстовим документам, рідкісним і малодоступним виданням. Наукові напрацювання ДНПБ також пов'язані з розвитком колекцій електронних ресурсів як складової сучасного науково-освітнього середовища.

♦ Інший приклад, **Державна наукова архітектурно-будівельна бібліотека імені В. Г. Заболотного**, яка спеціалізується на документах із питань архітектури, будівництва та містобудування. Її електронний каталог містить окремі бази даних книжок, періодики, графічних матеріалів і

рідкісної книги. Зокрема, у базі графічних матеріалів представлені кресленики, діапозитиви та інші спеціалізовані документи, що мають цінність для вивчення історії архітектури й містобудування.

У сучасних умовах значення подібних галузевих цифрових ресурсів виходить далеко за межі довідкової функції. Документування архітектурної спадщини, історичної забудови, креслень і проєктної документації може набувати додаткової ваги для дослідження, реставрації та післявоєнного відновлення.

Університетські репозитарії: від відкритого доступу до Відкритої науки

Окремий важливий сегмент українського цифрового простору становлять **репозитарії університетів**.

Саме вони значною мірою змінюють модель поширення наукової інформації. Якщо традиційна бібліотека переважно надавала доступ до вже опублікованого документа, то репозитарій дозволяє університету самостійно накопичувати, зберігати і відкривати результати діяльності своїх дослідників: статті, дисертації, кваліфікаційні роботи, матеріали конференцій, навчальні видання та інші наукові й освітні матеріали.

♦ Одним із відомих прикладів є **eKMAIR — Electronic Kyiv-Mohyla Academy Institutional Repository**. Репозитарій Національного університету «Києво-Могилянська академія» позиціонується як електронний архів, що накопичує, зберігає та забезпечує довготривалий і надійний доступ до результатів наукової діяльності викладачів, працівників і студентів університету.

♦ Важливим ресурсом є й **ELAKPI — електронний архів КПІ ім. Ігоря Сікорського**. У стратегічних документах бібліотеки університету він розглядається саме як інструмент розвитку відкритої науки й освіти. Показово, що паралельно бібліотека розвиває оцифрування особливо цінних частин друкованого фонду та власну цифрову бібліотеку.

♦ **eSSUIR Сумського державного університету** також є прикладом важливого фахового архіву. Він акумулює наукові праці викладачів і співробітників університету, навчальні матеріали та студентські публікації й забезпечує їхню присутність у відкритому цифровому середовищі.

Подібну функцію виконують репозитарії інших українських університетів. Наприклад, електронний архів Національного університету «Львівська політехніка» забезпечує довготривале збереження та відкритий доступ до публікацій, дисертацій, авторефератів, навчальних видань, матеріалів конференцій та інших цифрових ресурсів.

♦ У 2025 році **Львівська національна наукова бібліотека України імені Василя Стефаника** презентувала спільний польсько-український цифровий репозиторій «Спільна спадщина», реалізований у партнерстві з Національним інститутом імені Оссолінських (Оссолінеум) у Вроцлаві.

Цифровий репозиторій «Спільна спадщина» є результатом багаторічної міжінституційної співпраці, започаткованої у 2003 році, та покликаний об'єднати розділені історичними обставинами колекції Львова і Вроцлава у спільному цифровому просторі. Проєкт має важливе значення для збереження культурної спадщини, особливо в умовах війни, та забезпечує відкритий доступ до унікальних матеріалів.

Станом на сьогодні репозиторій налічує понад 5 тисяч оцифрованих об'єктів: рукописів, стародруків, часописів, мап, фотографій, малюнків та архівних документів. Кожен матеріал представлено з повним науковим описом трьома мовами: українською, польською та англійською, із зазначенням місця зберігання оригіналу.

Важливо, що розвиток репозитаріїв безпосередньо пов'язаний із державною політикою **відкритої науки**.

Локальна історія: цифрові колекції

♦ Показовим прикладом є **Цифрова колекція Одеської національної наукової бібліотеки**, яка охоплює стародруки до 1800 року, видання XIX–XX століть, газети, журнали, картографічні матеріали та окремі історичні колекції. Серед представлених категорій: інкунабули, палеотипи, кириличні та глаголичні стародруки, а також краєзнавчі матеріали.

♦ Львівська національна наукова бібліотека України імені Василя Стефаника впродовж 2025 року реалізовувала проєкту"Imago Ucrainæ на картах XV–XX століть" за підтримки Український культурний фонд. Метою проєкту є створення цифрової колекції картографічних видань, що відображають історичну та культурну спадщину України, зокрема через карти, атласи та плани населених пунктів, що були видані в період з 1493 до 1992 року.

Проєкт передбачає кілька ключових етапів: оцифрування картографічних документів (наразі розпочато оцифрування карт та атласів, що зберігаються в кабінеті картографії бібліотеки); формування бібліографічної бази даних (створення електронного каталогу картографічних видань, що стане основою для майбутньої цифрової колекції); розроблено комбінований логотип, що стане візуальним символом культурно-мистецьких продуктів, реалізованих у рамках проєкту. Дизайн логотипу створила львівська художниця Леся Квик.

Проєкт "Imago Ucrainæ на картах XV–XX століть" є важливим кроком у збереженні та популяризації картографічної спадщини України, надаючи можливість доступу до унікальних карт та атласів для науковців, студентів, дослідників та широкої аудиторії, сприяючи збереженню національної культурної спадщини.

Не менш важливий рівень формують регіональні бібліотеки. Якщо великі національні електронні бібліотеки створюють цифровий образ країни в цілому, то регіональні цифрові колекції зберігають її локальну пам'ять.

Саме у фондах обласних бібліотек часто зберігаються місцева преса, краєзнавчі видання, фотографії, листівки, карти, видання місцевих друкарень та інші документи, які можуть не мати дублетів у великих національних книгозбірнях. Тому їх оцифрування є важливим не тільки для доступу, а й для збереження унікального регіонального контенту.

♦ **Рівненська обласна бібліотека** реалізує інформаційно-просвітницький проєкт – регіональну електронну бібліотеку «Історична Волинь» . Проєкт має на меті створення бібліографічної бази даних і бази повнотекстових документів, що висвітлюють багатовікову історію Волині від найдавніших часів до 1939 року.

Проєкт "Історична Волинь" охоплює території Волинської, Рівненської, Житомирської, частини Тернопільської, Хмельницької, Львівської областей, а також частину Білорусі (Брестська область) і Польщі. Структура електронної бібліотеки включає такі розділи: новини, де представлена актуальна інформація про визначні події історії краю, конференції, лекції та інші культурно-політичні заходи; читальна зала, що надає доступ до значних джерел інформації про історію регіону; дослідники Великої Волині, де зібрані матеріали відомих дослідників історії; електронні каталоги і відеотека, що допомагають користувачам знаходити та засвоювати інформацію; фотоколекції, які ілюструють історичний розвиток регіону через фотографії.

Проєкт спрямований на популяризацію краєзнавчих знань, збереження історичної пам'яті та розвиток електронних сервісів у бібліотечній сфері.

Для прикладу, **Рівненська обласна бібліотека** започаткувала послугу «Краєзнавчий провідник», спрямовану на допомогу користувачам, які цікавляться історією рідного краю, своєї родини, вулиці, будинку чи окремих пам'ятних місць.

Послуга передбачає короткі індивідуальні або сімейні краєзнавчі консультації. Вона стане у пригоді тим, хто хоче дізнатися, де в Рівному жили родичі, дослідити історію свого будинку, з'ясувати, що було на певній вулиці багато років тому, розпізнати місце на старій фотографії, скласти родинне дерево або краще зрозуміти зміст давнього документа.За результатами такої зустрічі користувач зможе отримати своєрідний «краєзнавчий маршрут пошуку» : кілька джерел або напрямів, до яких варто звернутися далі для поглиблення дослідження.

♦ **Дніпровські міські публічні бібліотеки** за підтримки **Український культурний фонд** реалізується проєкт DniproNota, спрямований на створення електронної колекції нотних видань, що зберігають голос української музичної спадщини. В рамках цього проєкту бібліотекарі працюють над оцифруванням рідкісних і цінних нотних видань, що часто вже не доступні на ринку чи в електронному форматі. Проєкт передбачає створення електронного каталогу нотних видань, що дозволить забезпечити

зручний доступ до музичної спадщини України для музикантів, викладачів, студентів, дослідників і всіх поціновувачів музики.

♦ **Публічна бібліотека Томашпільської селищної ради** реалізує локальний онлайн проєкт «Мій край, моя родина у старих світлинах», метою якого є оцифрування оригінальних фотознімків для створення дописів, відеороликів у соціальних мережах. Збирають старі фото на яких зображені люди, родини, будівлі та опис цікавих історичних фактів про населені пункти та жителів Томашпільщини.

Такі проєкти мають особливе значення для збереження локальної історії. Вони дозволяють побачити не лише загальнонаціональні процеси, а й історію конкретного міста, регіону, громади через пресу, документи, особисті колекції, фотографії та книжкові пам'ятки.

Фактично регіональна цифрова колекція може виконувати роль **електронної пам'яті рідного краю**. І саме цей напрям, на мою думку, має великий потенціал для подальшого розвитку українських публічних бібліотек.

Війна і цифрова спадщина: коли оцифрування стає засобом порятунку культурної спадщини

Повномасштабна російська агресія радикально змінила контекст роботи українських бібліотек.

Пошкодження культурної інфраструктури продовжуються. За даними UNESCO, станом на **29 липня 2026 року** в Україні було верифіковано пошкодження 545 об'єктів культури, серед яких 22 бібліотеки, 43 музеї, 5 архівів, а також історичні споруди, пам'ятники та археологічні об'єкти. Ці дані стосуються саме об'єктів культурної спадщини, верифікованих UNESCO, і не відображають усіх втрат бібліотечної мережі України. Про реальний стан публічних бібліотек України можна дізнатися в публікації ПБ України в умовах російської збройної агресії: результати XVI етапу дослідження.

За таких умов цифрова копія документів і свідчень набуває важливого значення. Якщо раніше її основним призначенням часто був зручний дистанційний доступ, то під час війни вона може стати єдиною збереженою формою інформації про документ або колекцію.

Особливо важливими стають резервне копіювання, розподілене зберігання даних, захист цифрової інфраструктури та створення страхових копій найцінніших матеріалів. Ідеться вже не лише про цифровий сервіс, а про **стійкість бібліотеки як інституції пам'яті**.

Цю логіку підтримує й сучасна міжнародна допомога Україні. У червні 2026 року UNESCO повідомила про додаткові **2 млн євро від Європейського Союзу** для розширення роботи зі збереження документальної спадщини України, зміцнення матеріально-технічної бази архівів і бібліотек, прискорення оцифрування та розширення публічного доступу до інформації.

♦ Так, Одеська національна наукова бібліотека в межах міжнародного проєкту зі збереження єврейської документальної спадщини України отримала сучасний великоформатний сканер BookTEK 5. Його використання має розширити можливості оцифрування стародруків, карт, газет, архівних та інших документів, забезпечити ширший доступ до унікальних матеріалів і сприяти підготовці фахівців у сфері бібліотечної, архівної та реставраційної справи. Проєкт реалізується за фінансової підтримки Європейського Союзу та сприяння ЮНЕСКО.

Український досвід дедалі виразніше демонструє ще одну функцію електронної бібліотеки – **цифрове страхування культурної національної пам'яті**, а також збереження документів та свідчення сучасного етапу історії.

SUCHO: міжнародна цифрова солідарність

Однією з найпомітніших міжнародних ініціатив, що виникла у відповідь на загрозу українській цифровій спадщині, стала **Saving Ukrainian Cultural Heritage Online — SUCHO**.

Ініціативу започаткували 1 березня 2022 року. Вже протягом першого тижня до неї приєдналося близько тисячі волонтерів із різних країн: бібліотекарів, архівістів, цифрових гуманітаріїв, програмістів, дослідників та фахівців із культурної спадщини.

Першочерговим завданням стало вебархівування українських культурних ресурсів, оскільки цифрові матеріали, розміщені на серверах українських установ, могли бути втрачені через обстріли, окупацію, відключення електроенергії або пошкодження обладнання.

За даними SUCHO, у першій фазі роботи понад **1500 волонтерів із більш ніж 38 країн** зберегли понад **51 ТБ даних із більш ніж 5400 вебсайтів українських культурних установ**. Серед заархівованих ресурсів — сайти бібліотек, архівів, музеїв, театрів, монастирів, освітніх і культурних організацій. Важливо, що SUCHO не обмежилася вебархівуванням. Наступний етап роботи включав передачу українським установам обладнання для оцифрування та навчальні матеріали. За інформацією самої ініціативи, обладнання отримали понад **70 установ культурної спадщини**.

Особливо важливою є й філософія проєкту. SUCHO наголошує, що не прагне створити західний архів української культури замість українських інституцій. Збережені дані розглядаються як тимчасово захищені копії, які мають бути повернуті установам-власникам, коли це стане можливим.

Український досвід у цьому випадку показав світові нову форму міжнародної культурної солідарності: **цифрове збереження може здійснюватися міжнародною спільнотою ще до того, як фізична загроза документам і установам зникне**.

Окремим і надзвичайно важливим напрямом цифрової діяльності українських бібліотек стало **документування російсько-української війни**. Якщо традиційні цифрові колекції переважно працюють із уже сформованою історико-культурною спадщиною, то в цьому випадку бібліотеки фактично

беруть участь у збереженні джерел про події, свідками яких є наше покоління.

♦ Показовим прикладом є «**Цифровий архів документів про російсько-українську війну»**, створений фахівцями Харківської державної наукової бібліотеки ім. В. Г. Короленка. Ресурс став результатом проєкту «Формування цифрового архіву документів (публікацій, фото, відео) про російсько-українську війну», реалізованого бібліотекою за підтримки Українського культурного фонду. УКФ визначає його метою формування та забезпечення доступу до цифрового архіву документів про війну; у межах проєкту було створено базу даних, публічний вебінтерфейс та окрему платформу для учасників архівування.

Передумовою створення ресурсу став ширший проєкт **«Архівування документів про війну»**, започаткований у 2022 році за ініціативи ВГО «Українська бібліотечна асоціація». З липня 2023 року його координацію здійснюють фахівці ХДНБ ім. В. Г. Короленка, а з липня 2024 року проєкт отримав новий етап розвитку за підтримки Українського культурного фонду. Цю історію проєкту документують і фахові публікації працівників бібліотеки.

Основу архіву становлять електронні документи: **текстові матеріали, фотографії та відео**, відібрані з відкритих джерел. Особливого значення набуває принцип верифікованості: серед джерел використовуються офіційні вебсайти обласних і міських військових адміністрацій, а також вебпредставництва регіональних медіа. На етапі реалізації проєкту у 2024 році до архіву було включено 2300 документів, зібраних упродовж 2022–2024 років.

Матеріали систематизуються за тематичними колекціями, які відображають різні виміри життя країни під час війни: **«Державна політика», «Докази російської агресії», «Докази українського спротиву», «Волонтерський рух в Україні», «Міжнародна підтримка», «Культура під час війни»**. Така структура перетворює ресурс із простого сховища електронних файлів на впорядковану джерельну базу для майбутніх історичних, краєзнавчих, соціологічних та інших досліджень.

Архів продовжує розвиватися. ХДНБ ім. В. Г. Короленка не лише підтримує ресурс, а й залучає до архівування бібліотеки та інших учасників, проводить професійні заходи й представляє методичний досвід проєкту. У програмних матеріалах бібліотеки «Цифровий архів документів про російсько-українську війну» визначений як один із її чинних цифрових проєктів. Важливість такого ресурсу виходить далеко за межі збереження окремих публікацій. У цифровому середовищі інформація надзвичайно нестабільна: вебсторінки змінюються або зникають, публікації видаляються, сайти можуть припиняти роботу. Тому системне архівування матеріалів про війну є способом **зафіксувати цифрові свідчення часу та зберегти пам'ять**.

Саме в цьому проявляється одна з нових ролей бібліотеки як інституції пам'яті. Вона не лише зберігає документи минулого, а й бере участь у формуванні документальної спадщини сучасності: відбирає, систематизує, описує та зберігає цифрові свідчення подій, які згодом стануть історичними джерелами.

Для України в умовах війни це має особливе значення. Цифрові архіви допомагають зберігати докази російської агресії, документувати український спротив, діяльність волонтерського руху, міжнародну підтримку, життя культурних інституцій і громад. Таким чином електронна бібліотека та цифровий архів стають не лише інструментами доступу до знань, а й **простором збереження пам'яті про війну**.

Якщо для багатьох країн це є насамперед питанням технологічного розвитку, то для України він має ще один надзвичайно важливий сенс – **збереження документальної пам'яті держави, яка сьогодні виборює право на власну історію, культуру і майбутнє.**

(вгору)

Додаток 66

05.10.2026

Талалаєвська М.

Збір даних ботами ШІ – це більше не просто технічна проблема, а стратегічний виклик для Національних бібліотек

Головна проблема

Автоматизовані системи та боти, які тренують моделі штучного інтелекту, масово викачують унікальні матеріали культурної спадщини. Це створює аномальне навантаження на інфраструктуру бібліотек, перевантажує сервери, підвищує витрати й робить ресурси недоступними для звичайних користувачів (Публічна бібліотека об'єднаної територіальної громади).

Ось короткі тези зі статті **«Національні бібліотеки протистоять викликам вебскрейпінгу для ШІ»**, яку *IFLA* опублікувала у себе на сайті: **Вибухове зростання трафіку через ШІ-ботів**: Національні бібліотеки світу фіксують аномальні сплески веб-трафіку (наприклад, у Бібліотеці Конгресу США — у 4 рази за рік). Понад 52% всього трафіку тепер генерують автоматизовані ШІ-боти, які збирають дані для навчання моделей. **Загроза для інфраструктури**: Масовий і неконтрольований скрейпінг перевантажує системи, сповільнює роботу сайтів, призводить до збоїв у сервісах метаданих та цифрових порталах, а також значно підвищує витрати на ІТ-інфраструктуру.

Маскування ботів: Сучасні боти навчилися обходити системи захисту. Вони імітують поведінку реальних людей: розподіляють запити в часі, постійно змінюють IP-адреси та створюють патерни низькооб'ємного трафіку, через що традиційна аналітика відвідуваності стає неточною.

Як бібліотеки різних країн реагують на виклик?

Бібліотека Конгресу США (*LOC*): Надає перевагу запитам від реальних людей, використовує інструменти контролю ШІ та створює спеціальні відкриті набори даних та API, щоб ШІ-сервіси могли брати інформацію напряму, не перевантажуючи сайт.

Німецька національна бібліотека (*DNB*): Адаптує технічні процеси для захисту своєї бібліографічної інфраструктури, від якої залежать сотні партнерських бібліотек та установ.

Рада національних бібліотек (Сінгапур): Максимально посилює кібербезпеку: впроваджує проактивні системи захисту, такі як міжмережеві екрани для веб-додатків (WAF) та захист від DDoS-атак. **Національна бібліотека Катару (QNL)**: Досліджує нові технічні рішення, як-от сигнали відмови від скрейпінгу (CC Signals) та Протокол контексту моделі (MCP), щоб гнучко керувати правами доступу машин до репозитаріїв.

Загальний висновок: Скрейпінг колекцій перестав бути суто технічною проблемою й переріс у стратегічний виклик. Національні бібліотеки світу змушені шукати баланс — залишатися відкритими для етичних досліджень та інновацій, але водночас захищати свою цифрову спадщину та забезпечувати стабільність систем через міжнародну співпрацю.

Оригінал статті англійською мовою ТУТ.

Переклад українською мовою IFLA_Стаття_Національні бібліотеки протистоять викликам веб-скрейпінгу для ШІ.

Матеріал підготовлено Робочою групою із міжнародної діяльності НБУ імені Ярослава Мудрого.

(вгору)

Додаток 67

05.10.2026

Комісія з публікаційної етики МОН стала членом міжнародного Committee on Publication Ethics (COPE)

Комісія з публікаційної етики та формування Переліку наукових фахових видань України при Міністерстві освіти і науки України офіційно стала членом Committee on Publication Ethics (COPE) — міжнародної організації у сфері публікаційної етики та доброчесності наукових видань (Міністерство освіти і науки України).

Сторінку Комісії вже оприлюднено в офіційному реєстрі членів COPE.

Комісія діє як консультативно-дорадчий орган МОН відповідно до оновленого Порядку формування Переліку наукових фахових видань України, затвердженого наказом МОН № 56 від 19 січня 2026 року. До її складу входять фахівці з досвідом роботи у сфері наукових публікацій та оцінювання якості наукових періодичних видань. Комісія бере участь в експертному оцінюванні видань, сприяє впровадженню принципів публікаційної етики та надає рекомендації щодо дотримання відповідних стандартів.

«Це ще один практичний крок до інтеграції української науки у світовий дослідницький простір. Ми послідовно змінюємо підходи до оцінювання наукових видань: посилюємо вимоги до якості рецензування, прозорості редакційних політик та академічної доброчесності. Членство Комісії в COPE дає можливість працювати безпосередньо з міжнародною професійною спільнотою, використовувати її досвід і практичні інструменти. Для українських наукових журналів це означає більше можливостей упроваджувати міжнародні стандарти та підвищувати довіру до результатів українських досліджень», — зазначив заступник міністра освіти і науки України **Денис Курбатов**.

COPE працює з 1997 року та об'єднує редакторів, видавців і фахівців у сфері наукової комунікації з різних країн світу. Організація розробляє рекомендації, алгоритми дій і практичні інструменти для редакцій та видавців у випадках порушень публікаційної етики — зокрема плагіату, маніпуляцій з авторством і рецензуванням, конфліктів інтересів та інших недоброчесних практик.

Членство Комісії в COPE розширює можливості для використання міжнародного досвіду під час роботи з українськими науковими виданнями. Це, зокрема, доступ до практичних рекомендацій, напрацьованих кейсів та інструментів реагування на порушення публікаційної етики.

Водночас це частина ширшої роботи з підвищення якості українських наукових видань. У 2026 році МОН оновило підходи до формування Переліку наукових фахових видань України, посиливши вимоги до якості рецензування, прозорості редакційної політики, академічної доброчесності та достовірності інформації, яку видання оприлюднюють про свою діяльність.

Українська присутність у міжнародній спільноті публікаційної етики також поступово розширюється. Зокрема, зростає кількість українських журналів, видавців та організацій, представлених серед членів COPE. До професійної взаємодії з COPE також долучена Асоціація українських редакторів та Український офіс дослідницької доброчесності.

Приєднання Комісії до COPE має посилити її спроможність підтримувати українські редакції у впровадженні прозорих видавничих політик, належних процедур рецензування та механізмів реагування на порушення публікаційної етики.

Це ще один крок до формування в Україні системи наукової комунікації, у якій якість досліджень, академічна доброчесність і довіра до наукових результатів є базовими принципами.

(вгору)

Додаток 68

05.10.2026

НАЦІОНАЛЬНИЙ РЕПОЗИТАРІЙ АКАДЕМІЧНИХ ТЕКСТІВ У ТРЕТЬОМУ КВАРТАЛІ 2026 РОКУ

(Національний репозитарій академічних текстів).

Мережа локальних репозитаріїв НРАТ поступово розширюється: інформаційну інтеграцію з Нацрепозитарієм здійснюють 83 інституції – ЗВО, НУ та наукові видання. Їхній сукупний контент, представлений у НРАТ становить 149,2 тис. академічних текстів. Також на порталі доступні 209,7 тис. реєстраційних карток і 9,6 тис. кваліфікаційних робіт здобувачів вищої освіти. Пошуковий сервіс НРАТ дозволяє здійснювати тематичний пошук матеріалів центрального та локальних репозитаріїв, обирати окремі ЛР, сортувати метадані за кількістю переглядів академічних текстів, наявністю опублікованих відкритих рецензій та коротких статей із популяризації результатів досліджень, працювати з наборами наукових даних. Для всебічної підтримки аналітичної освіти в Україні, роз'яснення її цінності та поширення пропозицій щодо використання для неї ресурсів Нацрепозитарію, створено окремий розділ «НРАТ для аналітичної освіти». У ньому розміщені матеріали, які пояснюють цінність аналітичної освіти, її складові, можливості задіяння ресурсів НРАТ, зокрема – використання бази даних академічних текстів, валоризації знань, наборів наукових даних, відкритих рецензій, наборів відкритих даних та інші можливості. Регулярно оновлюються відомості про контент НРАТ на порталі відкритих даних. Для інформаційної підтримки цільової аудиторії здійснюється публікація корисних матеріалів з різноманітних питань, – від прийнятих урядом та центральними органами влади управлінських рішень, обговорення проєктів документів, наукових заходів, – до аналітичних матеріалів міжнародних організацій, кращих практик відкритої науки та управління даними досліджень, використання технологій ШІ, академічної доброчесності, популяризації наукових здобутків. У 3-му кварталі 2026 року на порталі НРАТ було розміщено 336 таких матеріалів. У пам'ять про видатних вітчизняних науковців публікуються короткі бібліобіографічні статті у меморіальній рубриці «Brevis nobis vita data est, at memoria bene redditae vitae sempterna…»). Працює сервіс підписки на новини порталу: інформація про нові публікації, події, наукові заходи надсилається на е-скриньку у зручному для читачів форматі. Щотижня здійснюється додаткова адресна розсилка дайджесту НРАТ, інформацію про це можна знайти на вебсайті УкрІНТЕІ. Зростає спільнота НРАТ у соціальних мережах (facebook, telegram, viber), розвиваємо нові площадки (mastodon, threads, bsky). За допомогою форми зворотного зв'язку відбувається регулярна комунікація з користувачами репозитарію, які звертаються за роз'ясненнями, уточненням окремих аспектів роботи з базою даних, пропозиціями про співпрацю. Рубрика Q&A постійно поповнюється короткими відповідями на найпоширеніші запитання. У липні 2026 року було запущено у тестову експлуатацію ШІ-помічника, покликаного допомагати відвідувачам та користувачам Нацрепозитарію швидко знаходити потрібну інформацію, орієнтуватися в структурі вебпорталу та дізнаватися про можливості його сервісів. Цей віртуальний помічник надає відповіді на запитання, пов'язані з

роботою НРАТ, його розділами, сервісами та інформаційними ресурсами, допомагає дізнатися, де знайти академічні тексти, наукові дані, рецензії, інструкції, інформацію про локальні репозитарії та інші матеріали, представлені на вебпорталі. Сервісом вже скористались біля тисячі наших читачів.

(вгору)

Додаток 69

30.10.2026

ЯК НАУКОВІ ЖУРНАЛИ ВІДПОВІДАЮТЬ НА ВИКЛИКИ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ТА ШАХРАЙСТВА

(Національний репозитарій академічних текстів).

Найпомітніші зміни стосуються штучного інтелекту. Відтепер журнали мають встановити правила використання ШІ авторами: інструменти можна застосовувати для генерації чи редагування тексту, але штучний інтелект не може вважатися автором. Окремо вимагається прозоро декларувати використання нейромереж рецензентами та редакторами під час перевірки рукописів або підготовки експертних відгуків. Також рекомендовано розкривати політику доступу до контенту журналу для навчання ШІ-моделей. Другий важливий блок — захист від «викрадених» журналів. Підробки, які копіюють назву, ISSN і зовнішній вигляд легітимних видань, стають дедалі більш поширеними. Оновлені принципи прямо забороняють такі дії та вимагають, щоб кожен журнал чітко визначав свій офіційний сайт, а всі дзеркала обов'язково перенаправляли на нього. Значно посилено вимоги до редакційної незалежності. Оцінку рукописів виокремили в окремий розділ. Заборонено винагороджувати редакторів залежно від кількості прийнятих статей і змішувати прийняття рішень з фінансовими питаннями (сплата публікаційних зборів чи надання пільг). Зосереджено увагу на захисті від геополітичного чи комерційного впливу. Оновлено підходи до академічної недоброчесності: детальніше описані питання самоплагіату, повторного використання тексту, препринтів та перекладів. З'явилися більш чіткі процедури розгляду скарг, апеляцій і захисту викривачів, а також вимоги до підготовки гостьових редакторів і рецензентів. Структура документу теж удосконалена: розділи про цілі й тематику журналу, а також про доступність, різноманітність, рівність та інклюзивність підняли на вищий рівень. У деяких країнах починають прив'язувати рейтинги видань саме до ступеня відповідності цим стандартам.

Детальніше: https://blog.doaj.org/2026/10/29/the-principles-of-transparency-and-best-practice-in-scholarly-publishing-have-been-revised-and-updated, https://doaj.org/apply/transparency, https://docs.google.com/document/d/174xyPzsAy4xFWPTObH4JuTQOPgd7Lm0eA4D6HYK3Rew/edit?usp=sharing

(вгору)

23.10.2026

ВІД ЗАБОРОН ДО ВІДПОВІДАЛЬНОГО ВИКОРИСТАННЯ: ЯК ЗМІНЮЄТЬСЯ ПОЛІТИКА НАУКОВИХ ВИДАВНИЦТВ ЩОДО ШІ

(Національний репозитарій академічних текстів).

На думку авторки, підходи, побудовані переважно на переліках дозволених і заборонених інструментів, швидко застарівають по мірі розвитку технологій. ШІ вже використовують для пошуку наукової літератури, аналізу даних, написання програмного коду, підготовки й редагування текстів. Проте різні способи його застосування мають різний рівень ризику. Допомога з перекладом, упорядкуванням інформації або читабельністю тексту не тотожна використанню ШІ для формування наукових інтерпретацій, оцінок чи рішень, які безпосередньо впливають на зміст дослідження. Відповідно, відрізнятися мають і заходи контролю. Однією з перешкод для відповідального використання технологій Джендл називає небажання дослідників повідомляти про застосування ШІ. Частина науковців побоюється, що таке розкриття інформації саме по собі викличе сумніви в якості їхньої роботи; інші не розуміють, коли й наскільки докладно потрібно декларувати використання ШІ-інструментів. У результаті суттєвий вплив штучного інтелекту на дослідницький процес може залишатися поза належною перевіркою. Автор наголошує на кількох основних принципах: відповідальності, прозорості, конфіденційності, редакційній незалежності та науковому судженні. Дослідники мають відповідати за точність і доброчесність своїх робіт, а редактори — за ухвалені редакційні рішення. Передавати цю відповідальність системам ШІ не можна. Водночас декларування використання технологій не повинно автоматично сприйматися як ознака порушення. Важливою умовою є узгодженість вимог до ШІ на різних етапах дослідницького процесу — від планування проєкту й подання заявки на фінансування до інституційної перевірки та публікації результатів. Якщо університети, фінансові установи, дослідники й видавці застосовуватимуть несумісні правила, науковцям буде складніше відкрито повідомляти про використання технологій і розуміти наслідки такого розкриття. Отже, неприйнятним є як безумовний дозвіл на використання ШІ, так і відмова від оцінювання конкретних ризиків його застосування. Необхідне прозоре декларування використання ШІ та збереження людської відповідальності. Для наукового видавництва ключовим стає не сам факт застосування цієї технології, а те, чи не підриває її використання достовірність дослідження, конфіденційність і незалежність наукового судження.

Детальніше: https://www.timeshighereducation.com/opinion/were-asking-wrong-question-about-ai-research

(вгору)

06.10.2026

ОЕСР: ЯК ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ФОРМУЄ НАУКУ, ТЕХНОЛОГІЇ ТА ПРОМИСЛОВУ ПОЛІТИКУ

(Національний репозитарій академічних текстів).

Експерти акцентують увагу на тому, як проблеми економічної безпеки впливають на політику в галузі технологій, промисловості, ланцюгів поставок і досліджень, а також наслідки для стійкості, відкритості та інновацій. Економічна безпека дедалі більше тісно пов'язана з політикою у сфері науки, технологій та промисловості. Прагнучи захистити свою економічну стабільність і зростання, а також зміцнити власну стійкість, країни дедалі частіше звертаються до політики НТІ для розвитку внутрішнього потенціалу у галузях промисловості, що базуються на науці та технологіях, посилення своєї конкурентоспроможності у стратегічних промислових секторах, управління міжнародними потоками науково-технічних знань та зменшення небажаної залежності у глобальних ланцюгах створення вартості. Це кардинально змінює політику в усіх сферах сучасної економіки: від штучного інтелекту та квантових технологій до напівпровідників, сталі, суднобудування, цифрової інфраструктури, управління даними та співпраці в дослідженнях. Політика в галузі НТІ стає центральною складовою ширшої економічної політики, а також міжнародних відносин у мінливому геополітичному контексті. Хоча політичні виклики різняться в різних галузях науки, технологій та промисловості, вони порушують спільне питання: як країни можуть керувати стратегічними залежностями та зміцнювати стійкість, зберігаючи при цьому відкритість та міжнародну співпрацю, від яких залежать інновації, а зрештою й економічне процвітання? ШІ розглядається не лише як технологія загального призначення, а й як стратегічний потенціал, що має значення для продуктивності, економічної конкурентоспроможності та національної безпеки. Він продовжує залучати зростаючу частку приватних інвестицій: на компанії, що займаються ШІ, припадало 62% світових венчурних інвестицій у 2025 році або 276 млрд дол. США. Стійкі державні інвестиції у дослідження та розробки все частіше розглядаються як стратегічний інструмент для розвитку кібербезпеки, оборони й стратегічної розвідки. Разом ці інвестиції свідчать про те, що конкуренція у сфері штучного інтелекту поширюється на інфраструктуру та дослідницькі можливості, необхідні для розробки та впровадження технології. Подібна тенденція спостерігається у квантових технологіях, ландшафт яких швидко змінюється упродовж останнього десятиліття. Щорічне фінансування квантових досліджень і розробок зросло більше, ніж у п'ять разів у 19 країнах ОЕСР з 2015 року.

Детальніше: https://www.oecd.org/en/blogs/2026/09/how-economic-security-is-shaping-science-technology-and-industrial-policy.html

(вгору)

19.10.2026

Європейська рада зняла обмеження з певних угорських юридичних осіб щодо участі у Програмі «Горизонт Європа»

Рішення набирає чинності з **дати його повідомлення Угорщині, тобто 14 жовтня 2026 року**. Відповідно, нові правові зобов'язання, пов'язані з фінансуванням із боку Європейського Союзу, можуть знову укладатися з відповідними юридичними особами від дати набрання чинності рішенням про скасування (14 жовтня 2026 року) (Офіс Горизонт Європа в Україні).

1. **Вплив на вже підписані грантові угоди, що перебувають на стадії виконання**

Щодо грантових угод, які вже підписано та які перебувають на стадії виконання, відповідні юридичні особи можуть тепер, по суті, отримувати фінансування ЄС у будь-якій ролі, що відповідає критеріям прийнятності, за умови дотримання відповідних вимог щодо прийнятності. Для цього необхідне внесення змін до грантової угоди на запит консорціуму. Такі зміни не можуть набувати чинності зворотно, тобто до дати набрання чинності рішенням про скасування. Крім того, максимальний розмір гранту ЄС за вже підписаною угодою про надання гранту не може бути збільшений з метою покриття витрат, що відповідають критеріям прийнятності, раніше відповідних угорських юридичних осіб; отже, будь-яка підтримка таких структур повинна надаватися за рахунок перерозподілу в межах існуючого максимального внеску ЄС за відповідним грантом.

2. **Вплив на заявки, що перебувають на стадії підготовки Грантової угоди**

Щодо проєктних заявок, які наразі перебувають на стадії підготовки Грантової угоди, юридичні особи, які раніше були включені як асоційовані партнери без фінансування, тепер можуть брати участь як бенефіціари та отримувати фінансування. Координатори проєктних заявок, що перебувають на стадії підготовки Грантової угоди та включають відповідні угорські юридичні особи як асоційованих партнерів, повинні звернутися до свого координатора проєкту у відповідальному виконавчому органі ЄС (виконавче агентство, спільне підприємство, Європейська комісія).

3. **Заявки, що перебувають на стадії підготовки**

Майбутнім заявникам слід звернути увагу на те, що відповідні угорські юридичні особи тепер мають право брати участь як бенефіціари та отримувати фінансування.

4. **Подальші рекомендації**

Перелік часто задаваних питань (FAQ) буде доступний найближчим часом на Порталі фінансування і тендерів після опублікування в Офіційному віснику ЄС Рішення Європейської ради про скасування цих заходів.

(вгору)

09.10.2026

Наріжна В.

МЕДАЛІ ЗА МІЛЬЯРДИ: ТРАМП НАГОРОДИВ НАЙВИЩИМИ НАУКОВИМИ ВІДЗНАКАМИ США КЕРІВНИКІВ ТЕХНОГІГАНТІВ

За що нагородили керівників технологічних компаній (ZN.UA).

Національну медаль присуджують із 1963 року за видатний внесок у науку на благо США. Цього року відзнаку вручили:

- засновнику SpaceX і Tesla **Ілону Маску** — за інженерні досягнення в дослідженні космосу, розвитку інтелектуальних систем і комунікацій;
- співзасновнику Google **Сергію Бріну** — за фундаментальні алгоритми пошуку інформації та обробки даних, які змінили способи отримання інформації в науці, комерції та повсякденному житті;
- генеральному директору Nvidia **Дженсену Хуангу** — за перетворення графічних процесорів на універсальну обчислювальну архітектуру, що сприяла розвитку масово-паралельних обчислень і наукових досліджень;
- очільниці AMD **Лізі Су** — за досягнення в розробці напівпровідників і високопродуктивних обчислень, зокрема за інновації в архітектурі процесорів та інтеграції на основі чиплетів — невеликих обчислювальних компонентів, які об'єднують в одному процесорі.

Національну медаль технологій та інновацій вручають із 1985 року за відкриття, що зміцнюють економіку США та покращують якість життя. Нагороду отримали:

- засновник Dell Technologies **Майкл Делл** — за поширення персональних і корпоративних комп'ютерних технологій, створення глобальної технологічної компанії та підтримку молодих американських науковців і фахівців;
- генеральний директор Microsoft **Сатья Наделла** — за трансформацію Microsoft у добу хмарних обчислень і розвиток масштабної інфраструктури для навчання та розгортання систем штучного інтелекту.

Лауреати підтримували ініціативи Трампа

За інформацією The New Republic, провідні технологічні компанії та їхні керівники спрямували мільярди доларів на підтримку виборчих фондів, політичних комітетів та особистих ініціатив Дональда Трампа <…> Під час церемонії Трамп заявив, що лауреати допомогли «прокласти шлях до неймовірного майбутнього Америки». Він також додав: «Ми завжди будемо на вершині. Ніхто інший не зможе з нами конкурувати».

Церемонія нагородження відбулася на тлі розгортання адміністрацією Трампа масштабної кампанії з ребрендингу галузі ШІ та прискореного зняття регуляторних бар'єрів…

Повний текст

(вгору)

28.10.2026

ЯК КИТАЙ СТАВ ЛІДЕРОМ У ГАЛУЗІ ДОСЛІДЖЕНЬ: СТАЛЕ ФІНАНСУВАННЯ, ПІДТРИМКА МОЛОДИХ КАДРІВ І ДОВГОСТРОКОВА СТРАТЕГІЯ

(Національний репозитарій академічних текстів).

Здійснюється порівняння довгострокових тенденцій підтримки фундаментальних досліджень у 25 країнах і регіонах у період 1985–2024 років. У 2010 році кількість дослідників у Китаї та США була приблизно порівнянною (1,21 млн і 1,13 млн відповідно). До 2023 року в Китаї цей показник зріс до 3 млн, тоді як у США у 2022 році становив 1,68 млн. Частка Китаю у світових високоцитованих публікаціях стабільно зростала починаючи з 2000 року і в 2024 році досягла 902 статей, або 44 % глобальної частки — трохи вище, ніж у США. Витрати Китаю на дослідження у відсотках від ВВП зросли з 0,05 % у 2000 році до приблизно 0,17 % у 2023-му. Витрати саме на фундаментальні дослідження майже подвоїлися. Таке зростання є результатом безперервної підтримки фундаментальних досліджень та посиленої підтримки дослідників на початку кар'єри. Чотири з десяти грантів Young Scientists Fund від NSFC отримують чоловіки віком до 35 років і жінки до 40 років. Глобальний дослідницький ландшафт стає більш різноманітним: Китай, Бразилія, Індія, Сінгапур і Південна Корея виступають як важливі центри продукування знань поряд із США та ЄС. Водночас рівень міжнародної співпраці в Китаї, Індії та Південній Кореї загалом нижчий, ніж у таких європейських країнах, як Франція чи Бельгія. У Китаї частка міжнародних співавторських публікацій знизилася з 34,85 % у 1985 році до 20,06 % у 2024-му, хоча абсолютна кількість таких робіт зросла, а глобальна частка Китаю в міжнародних співавторських публікаціях збільшилася. Частка Китаю у світових дослідницьких публікаціях зросла з 0,9 % у 1985 році до 32,6 % у 2024-му, тоді як частка США впала з 39,9 % до 18,9 %. Потрібно бути обережними з висновками щодо прямого причинно-наслідкового зв'язку між збільшенням фінансування та оригінальними науковими відкриттями. У ширшому контексті дискусій про зміну глобального балансу сил у науці звіт пропонує погляд зсередини китайської наукової системи: довгострокова стабільність фінансування та інвестиції в молодих дослідників є ключовими чинниками зростання, але геополітичні проблеми обмежують міжнародну співпрацю.

Детальніше: https://www.timeshighereducation.com/news/how-china-has-played-long-game-become-global-research-leader

(вгору)

05.10.2026

СВІТОВИЙ УНІВЕРСИТЕТСЬКИЙ ЛАНДШАФТ ЗМІНЮЄТЬСЯ: АЗІЯ ПОСИЛЮЄ ПОЗИЦІЇ

(Національний репозитарій академічних текстів).

Перше місце у рейтингу одинадцятий рік поспіль посідає Оксфордський університет, однак його перевага над Массачусетським технологічним інститутом становить лише 0,1 бала. Наразі США та Велика Британія зберігають домінування у першій десятці: сім позицій належать американським університетам і три — британським. Разом із тим, Кембриджський університет спустився з третього на п'яте місце, а Гарвардський — із п'ятого на шосте. Найбільш помітні зміни відбуваються за межами першої десятки: Університет Цінхуа піднявся на 11-те місце, випередивши швейцарський ETH Zurich і вперше в історії рейтингу ставши найвище розташованим університетом Азії порівняно з університетами континентальної Європи. Пекінський університет посів 13-те місце, а Національний університет Сінгапуру піднявся на 15-те. Це пов'язано не лише з окремими успіхами азійських закладів. У Китаї кількість університетів у першій 200-ці зросла з 13 до 17, причому 71% із них покращили свої позиції. Загалом східноазійські та країни АСЕАН продемонстрували покращення, значною мірою завдяки зростанню показників дослідницької діяльності. Натомість у США та Великій Британії фіксується загальне погіршення за більшістю показників. Для Великої Британії особливо проблемними стали всі три показники, пов'язані з доходами університетів: інституційний, дослідницький та галузевий. Схожі процеси у США: країна зберігає 53 університети у першій 200-ці, але це на два менше, ніж минулого року, тоді як 46% американських університетів цієї групи втратили позиції. Франція також скоротила представництво у першій 200-ці з п'яти до трьох університетів. Перевага США і Великої Британії над Китаєм, Сінгапуром і Гонконгом за сукупними середніми показниками – незначна. Рейтинг 2027 року охоплює 2297 університетів зі 118 країн і територій та оцінює дослідницькі університети за 17 показниками, об'єднаними у п'ять основних напрямів: викладання, дослідницьке середовище, якість досліджень, міжнародна орієнтація та взаємодія з промисловістю.

Детальніше: https://www.timeshighereducation.com/news/world-university-rankings-2027-results-announced, https://www.timeshighereducation.com/world-university-rankings/latest/world-ranking

(вгору)

15.10.2026

НЕ МІСЦЕ В РЕЙТИНГУ, А РЕАЛЬНІ ВІДКРИТТЯ ТА ВПЛИВ НА ЖИТТЯ ЛЮДЕЙ Є КРИТЕРІЯМИ УСПІШНОСТІ УНІВЕРСИТЕТІВ

На сайті Times Higher Education опубліковано статтю Моси Мошабели «Рейтинги не варто відкидати, проте вони мають продовжувати еволюціонувати» (Національний репозитарій академічних текстів).

У ній автор стверджує, що глобальні університетські рейтинги залишаються впливовим інструментом, який формує суспільне сприйняття, спрямовує фінансування, впливає на вибір студентів і непомітно коригує інституційні пріоритети. Але маємо розуміти, що ключове питання – не в тому, піднімається чи опускається заклад у черговому рейтингу, а в тому, чи вимірюємо ми те, що дійсно має значення. Рейтинги спрощують оцінювання, винагороджують гарний бекграунд, але погано враховують специфіку та реальні досягнення. Університети, вважає автор публікації, повинні зайняти своє місце за столом переговорів та активно ставити під сумнів критерії, якими визначають академічну якість, досконалість та вплив. Рейтинги не помічають викладача, який витрачає додаткові години, щоб першокурсники з родин без університетської традиції не «випали» з навчання; місцеву лабораторію, яка працює над ендемічними хворобами; випускника-підприємця, чий бізнес підтримує цілий район. Найглибший вплив університетів як живих інституцій, укорінених у своїх спільнотах, регулярно вислизає зі стандартних формул оцінювання. Повністю відкидати кількісне оцінювання не вірно, отже треба підходити до рейтингів вдумливо, вони мають стимулювати чесну внутрішню рефлексію, підвищувати інституційну прозорість і давати базову точку відліку. Методологія рейтингів постійно змінюється: зворотний зв'язок від університетів вже спонукав системи оцінювання вийти за межі традиційного підрахунку цитувань і поступово включати показники сталості, суспільного впливу та міждисциплінарних досліджень. Історія судитиме університети не за місцем у рейтингу, а за зроблені відкриття, успіхи в покращенні життя людей, змінення суспільств. Тому немає сенсу беззастережно приймати або повністю відкидати цінність рейтингів: необхідна критична участь самих університетів, спрямована на вдосконалення інструментів оцінювання, щоб вони краще відображали різноманітність місій і контекстів університетів з усього світу.

Детальніше: https://www.timeshighereducation.com/opinion/rankings-should-not-be-dismissed-they-must-keep-evolving

(вгору)

14.10.2026

Наукові детективи: хто захистить науку від її захисників?

Уявіть, що одного ранку ви прокидаєтесь, наливаєте собі філіжанку кави, відкриваєте інтернет і дізнаєтеся, що вас підозрюють у науковому шахрайстві. Хтось знайшов підозрілу схожість між двома зображеннями у вашій статті, помилку в розрахунках або невідповідність у даних. Про це вже написали в соціальних мережах, вашу публікацію активно обговорюють, а незнайомі люди вимагають її відкликання. Можливо, ви справді сфальсифікували результати. А можливо, припустилися помилки. Або ж помилилася людина, яка вас звинувачує. Хто має це встановити? (Пан Бібліотекар).

Останніми роками в академічному світі дедалі помітнішими стають так звані *science sleuths*, або наукові детективи. Вони аналізують опубліковані дослідження, шукають підозрілі зображення, статистичні аномалії, плагіат, ознаки фабрикації даних та інші порушення. Завдяки таким людям наукова спільнота дізнається про проблеми, які не помітили рецензенти, редактори та університети. Деякі викриття допомагають виявляти цілі мережі виробництва фальшивих наукових публікацій.

Але є одна проблема. **Виявлена в дослідженні аномалія може свідчити про шахрайство, добросовісну помилку або взагалі не бути порушенням. І встановити це – окреме складне завдання.**

Торік журнал *Nature* опублікував три цікаві матеріали про відносини між науковими детективами та фахівцями з дослідницької доброчесності. Так, опитування, проведене Дороті Бішоп, виявило суттєві розбіжності між цими двома групами. Детективи частіше вважають наукове шахрайство масштабною загрозою і наполягають на швидших реакціях. Працівники університетів та видавництв більше наголошують на необхідності ретельних процедур.

У редакційній статті *Nature* сформулював принцип, який заслуговує на особливу увагу: **право дослідника, який діє добросовісно, помилятися є одним із фундаментальних принципів наукового обміну.**

Наука не є виробництвом безпомилкових істин. Дослідники висувають гіпотези, використовують методи, інтерпретують результати й іноді помиляються. Саме тому існують перевірка, критика, повторні дослідження та виправлення наукових публікацій. Якщо кожна помилка автоматично перетворюватиметься на підозру в шахрайстві, ми ризикуємо отримати наукове середовище, у якому дослідники більше боятимуться помилитися, ніж прагнутимуть відкрити щось нове.

Тоді як має працювати перевірка наукової доброчесності? У багатьох дослідницьких установах США та Великої Британії для цього існують спеціальні процедури й відповідальні особи. Наприклад, *Research Integrity Officer* у США або *Named Person* у британських університетах.

Припустімо, науковий детектив виявив підозрілу маніпуляцію із зображенням у статті. Він може повідомити про це журнал або університет. Далі відповідальна особа оцінює, чи достатньо підстав для перевірки та, чи належить питання до компетенції установи. За необхідності збирають первинні дані, лабораторні записи, листування та інші матеріали. Авторові надають можливість пояснити ситуацію. Якщо підозри достатньо серйозні, розпочинають формальне розслідування із залученням компетентних фахівців. Оцінюють не лише саму помилку, а й обставини її виникнення, відповідальність конкретних осіб та наявність ознак умисного порушення.

Результати можуть бути різними: звинувачення не підтвердилися; виявлено добросовісну помилку, яку потрібно виправити; встановлено

порушення дослідницької доброчесності. Окремо редакція журналу вирішує, чи потрібно виправити, позначити застереженням або відкликати публікацію.

Звичайно, ці процедури не ідеальні. Університети можуть захищати власну репутацію, редакції затягувати рішення, а розслідування тривати роками. Саме тому зовнішній громадський контроль, зокрема робота незалежних наукових детективів, залишається необхідним. Але сенс процедури полягає в тому, що людина, яка виявила підозру, не повинна одноосібно виконувати роль слідчого, судді та виконавця вироку.

Ось тут ми підходимо до неприємного. Будь-яка діяльність, яка приносить публічне визнання, вплив і популярність, може поступово змінювати мотивацію людей. Це стосується науковців, редакторів, університетських керівників і, звісно, наукових детективів. Коли викриття починає приносити більше уваги, ніж обережна перевірка фактів, виникає спокуса перетворити дослідницьку доброчесність на публічне шоу. Соцмережі лише посилюють цей ризик – звинувачення поширюється швидко, а от спростування рідко отримує таку саму увагу.

Для людини, яка опинилася в центрі такого скандалу, наслідки можуть бути катастрофічними. Водночас від необережних викриттів страждає і сама наука. Інший матеріал *Nature* звертає увагу на те, що результати роботи наукових детективів можуть використовувати для дискредитації науки загалом. Причому цим стурбовані й самі детективи. Виходить небезпечний парадокс: діяльність, покликана зміцнювати довіру до науки, за певних обставин може цю довіру руйнувати.

SLEUTHS SAY THEIR WORK IS BEING 'TWISTED' TO UNDERMINE SCIENCE

Some specialists fear that the business of cleaning up flawed studies is being weaponized against science.

Я зовсім не закликаю обмежувати наукових детективів чи приховувати проблеми. Навпаки, наука потребує незалежної критики, а університети й видавництва повинні навчитися швидше та прозоріше реагувати на обґрунтовані повідомлення. Але академічна спільнота має бути достатньо зрілою, щоб контролювати не лише науковців, а й практики їхнього публічного викриття.

Наукова доброчесність не може захищатися методами, які самі суперечать принципам доброчесності. Інакше замість виправлення наукових помилок ми ризикуємо отримати несмішний цирк із публічним лінчуванням, де головне не встановити істину, а знайти наступного винного.

Науці потрібні детективи, а не самопроголошені судді.

Право добросовісно помилятися має залишатися невіддільним від права наукової спільноти перевіряти, критикувати та виправляти дослідження.

(вгору)

Шляхи розвитку української науки: суспільний дискурс

Інформаційно-аналітичний бюлетень
Додаток до журналу «Україна: події, факти, коментарі»
Ідентифікатор медіа R30-01101

Упорядник **Натаров Олег Олександрович**

Видавець і виготовлювач
Національна бібліотека України
імені В. І. Вернадського
03039, м. Київ, Голосіївський просп., 3
Тел. (044) 524-25-48, (044) 525-61-03
E-mail: siaz2014@ukr.net
Сайт: http://nbuviap.gov.ua/

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготовлювачів
і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 7871 від 28.06.2023 р.